

ספר אורות

הראי"ה קוק

מהדורה בלתי מוגהת

2	ארץ ישראל
4	המלחמה
29	אורות התחיה
66	קריאה גדולה
68	למהלך האידיאות בישראל
69	(האידיאה האלהית והאידיאה הלאומית בישראל)
70	(מצב הירידה והפרוד בין האידיאות)
72	(המצב בגלות)
73	(בית ראשון ובית שני. האידיאה הדתית. המצב הישראלי ויחוסו לאנושיות)
77	(התאחדות האידיאות בכנסת ישראל בתחיתה בארצה, רשמי דרכיה ופעולותיה)
79	זרעונים
79	א. צמאון לאל חי
80	ב. "חכם עדיף מנביא"
81	ג. הנשמות של עולם התהו
82	ה. יסורים ממרקים
86	ו. למלחמת הדעות והאמונות
87	ז. נשמת הלאומיות וגופה
89	ח. ערך התחיה
91	אורות ישראל
91	פרק א. מהות כנסת ישראל ותכונת חייה
96	פרק ב. קשר היחיד והכלל בישראל
98	פרק ג. ההתדבקות וההתקשרות בכללות ישראל
101	פרק ד. אהבת ישראל
104	פרק ה. ישראל - ואומות העולם
109	פרק ו. לאומיות ישראל
112	פרק ז. שלמות נשמת ישראל ותחיתו
117	פרק ח. סגולת ישראל
120	פרק ט. קדושת ישראל

ארץ ישראל

א. ארץ ישראל איננה דבר חיצוני, קנין חיצוני לאומה, רק בתור אמצעי למטרה של ההתאגדות הכללית והחזקת קיומה החמרי או אפילו הרוחני. ארץ ישראל היא חטיבה עצמותית קשורה בקשר חיים עם האומה, חבוקה בסגולות פנימיות עם מציאותה. ומתוך כך אי אפשר לעמוד על התוכן של סגולת קדושת ארץ ישראל, ולהוציא לפועל את עומק חבתה, בשום השכלה רציונלית אנושית כי אם ברוח ד' אשר על האומה בכללה, בהטבעה הטבעית הרוחנית אשר בנשמת ישראל, שהיא ששולחת את קויה בצבעים טבעיים בכל הארחות של ההרגשה הבריאה, ומזרחת היא את זריחתה העליונה על פי אותה המדה של רוח הקדושה העליונה, הממלאת חיים ונעם עליון את לבב קדושי הרעיון ועמוקי המחשבה הישראלית. המחשבה על דבר ארץ ישראל, שהיא רק ערך חיצוני כדי העמדת אגודת האומה, אפילו כשהיא באה כדי לבצר על ידה את הרעיון היהודתי בגולה, כדי לשמור את צביונו ולאמץ את האמונה והיראה והחזוק של המצות המעשיות בצורה הגונה, אין לה הפרי הראוי לקיום, כי היסוד הזה הוא רעוע בערך איתן הקודש של ארץ ישראל. האמוץ האמתי של רעיון היהדות בגולה בא יבא רק מצד עמק שקועו בארץ ישראל, ומתקות ארץ ישראל יקבל תמיד את כל תכונותיו העצמיות. צפית ישועה היא כח המעמיד של היהדות הגלותית, והיהדות של ארץ ישראל היא הישועה עצמה.

ב. על ידי התרחקות מהכרת הרזים באה ההכרה של קדושת ארץ ישראל בצורה מטושטשת. על ידי האתנכרות אל סוד ד' נעשות הסגולות העליונות של עמק החיים האלהיים לדברים טפלים שאינם נכנסים בעמק הנשמה, וממילא יחסר הכח היותר אדיר בנשמת האומה והיחיד, והגלות מוצאת היא חן מצד עצמותה; כי למשיג רק את השטח הגלוי לא יחסר שום דבר יסודי בחסרון הארץ והממלכה וכל תכני האומה בבנינה. יסוד צפית הישועה הוא אצלו כמו ענף צדדי שאיננו יכול להתקשר עם עומק הכרת היהדות, וזה בעצמו הוא הדבר המעיד על חסרון ההבנה שיש בשיטה מעטת הלשד כזאת. לא שוללים אנחנו כל מין ציור והבנה המיוסד על ישרות ורגשי דעה ויראת שמים באיזו צורה שהיא, רק את אותו הצד ששיטה כזאת תחפוץ לשלול את הרזים ואת השפעתם הגדולה על רוח האומה, כי זהו אסון שאנו חייבים ללחום אתו, בעצה ובתבונה, בקדושה ובגבורה.

ג. יצירה עצמית ישראלית, במחשבה ובתקף החיים והמפעל, אי אפשר לישראל אלא בארץ ישראל. לעומת זה, כל הנעשה מישראל בארץ ישראל מתבטלת הצורה הכללית שבו לגבי הצורה העצמית המיוחדת של ישראל, וזהו אושר גדול לישראל ולעולם. החטאים שגורמים גלות הם הם שמדלחים את המעין העצמי, והמקור מזיל הזלות טמאות, "את משכן ד' טמא". והשהמקור העצמי המיוחד נשחת, מתעלה המקוריות היסודית לאותו החלק העליון התמציתי, שיש לישראל בסגולת האדם, וזה נשאב דוקא בגלות, והארץ מתחרבת ומשתוממת וחרבנה מכפר עליה. המעין פוסק מלהזיל והוא מסתגן קמעא קמעא, וההופעות של החיים והמחשבה יוצאות דרך הצנור הכללי, שהוא פזור בכל העולם כלו, "כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם", עד אשר ההזלות הטמאות הפרטיות מתפסקות וחוזר כח המקור לטהרתו. ואז נמאסת הגלות לגמרי והרי היא מיותרת, והאורה הכללית חוזרת היא להיות נובעת מהמעין העצמי הפרטי בכל חילו, ואודו של משיח המקבץ נדחים מתחיל להופיע, וקול בכי תמרורים של רחל המבכה על בניה מתמתק על ידי שפעת תנחומים, של "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך, נאם ד', ושבו מארץ אויב, ויש תקוה לאחריתך, נאם ד' ושבו בנים לגבולם". ויצירת החיים המיוחדים בכל מאורם וחטיביותם המיוחדת, רוויה בטל העושר הכללי של האדם הגדול בענקים, ברכת אברהם, חוזרת היא דוקא ע"י שיבה

זו להתגלות. "והיה ברכה בך חותמים".

ד. אי אפשר לאדם מישראל שיהיה מסור ונאמן למחשבותיו הגיונותיו, רעיונותיו ודמיונותיו, בחוץ לארץ, כתכונת הנאמנות הזאת בארץ ישראל. הופעות הקדש, באיזו מדרגה שהן, נקיות הן בארץ ישראל לפי הערך, ובחוץ לארץ מעורבות הן בסיגים וקלפות מרובים. אמנם לפי גודל התשוקה והקשור של האדם לארץ ישראל, הרי רעיונותיו מזדככים מיסוד אורא דארץ ישראל החופף על כל מי שמצפה לראותה. "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה".

ה. הדמיון של ארץ ישראל הוא צלול וברור, נקי וטהור ומסוגל להופעת, האמת האלהית להלבשת החפץ המרום והנשגב של המגמה האידיאלית אשר בעליונות הקדש, מוכן להסברת נבואה ואורותיה, להבהקת רוח הקדש וזהריו. והדמיון אשר בארץ העמים עכור הוא, מעורב במחשכים, בצללי טומאה וזיהום, לא יוכל להתנשא למרומי קודש ולא יוכל להיות בסיס לשפעת האורה האלהית המתעלה מכל שפלות העולמים ומצריהם. מתוך שהשכל והדמיון אחוזים זה בזה ופועלים ונפעלים זה על זה וזה מזה, לכן לא יוכל גם השכל שבחו"ל להיות מאיר באורו שבארץ ישראל. "אורא דארץ ישראל מחכים".

ו. פעולת רוח הקדושה הנקלטת בארץ ישראל פועלת היא תדיר, גם אם נזדמן הדבר ויצא האדם חוצה לארץ, על ידי טעות או על ידי איזו סבה מוכרחת. הרי גם הנבואה כשחלה כבר בארץ ישראל אינה פוסקת גם בחוץ לארץ. "היה היה דבר ד' אל יחזקאל בארץ השדים - היה, מפני שהיה כבר". שפעת הקדש, שהותחלה בארץ ישראל, מלקטת היא את כל ברורי הקדש הנמצאים בחוץ לארץ בכל המעמקים, ומקרבתם בכחה המושך אליה. כל מה שקשה יותר לסבול את אויר חוץ לארץ, כל מה שמרגישים יותר את רוח הטומאה של אדמה טמאה, זהו סמן לקליטה יותר פנימית של קדושת ארץ ישראל, לחסד עליון, אשר לא יעזב ממנו מי שזכה להסתופף בצלצח של ארץ חיים, גם באתרחקו ונודו, גם בגלותו וארץ נדידתו. הזרות שמרגישים בחוץ לארץ הרי היא מקשרת יותר את כל חשק הרוח הפנימי לארץ ישראל וקדושתה, הצפית לראותה מתגברת וציור חקיקת תבנית הקדש של ארץ אשר עיני ד' בה תמיד, מראשית השנה עד אחרית שנה, מתעמקת יותר ויותר, ועומק תשוקת הקדש של חבת ציון, של זכירת הארץ, שכל חמודות בה קשורות, כשהיא מתגברת בנשמה, אפילו יחידית, הרי היא עושה פעולת נביעה מעינית לכל הכלל, לרבבות נשמות הקשורות עמה, וקול שופר של קבוץ נדחים מתעורר ורחמים רבים מתגברים, ותקות חיים לישראל מתנוצצת, וצמח ד' הולך ופורח, ואור ישועה וגאולה מתפצל ומתפשט, כשחר פרוש על ההרים.

ז. מלאה היא הנשמה אותיות מלאות אור חיים, מלאות דעה ורצון, מלאות רוח הבטה ומציאות מלאה. מזוהר האותיות החיות הללו מתמלאות זיו חיים כל יתר הדרגות אשר לבנין החיים, השר לכל שדרות הרצון, הדעה והמפעל, לרוח ונשמה, בכל ערכיהם. כשנגשים למצוה, המצוה היא תמיד מלאה זיו חיים של כל עולמים, מלאה היא כל מצוה אותיות גדולות ונפלאות, מכל תרי"ג מצות התלויות בכל מצוה מכל חיי העולמים שבסוד האמונה. זיו אור אלהים חיים, אור חי העולמים, חי בכל נעם בהוד כל מצוה. תיכף בגשתנו למצוה לעשותה מתגדלות כל האותיות החיות שבמהותנו, אנו מתגדלים ומתגברים, מתעצמים באור חיים והויה עליונה, מפוארה ועשירה עושר קדש עולמים, ובאור תורה וזיו חכמה. נוהרות עלינו אותן האותיות של מקורות התורה, ולעומתם מתנשאות אותיות החיים המראות זיו ואור פנימי שבמהותנו, ותסיסה הרת- עולמים מתהווה. עז חדות נעם, גבורת קודש וששון עדנים, מתהווה ברוחנו פנימה, ובכל היקום מתחדש אור וחיים. העולם מוכרע על ידינו לזכות, על כל פנים מתוסף אור ויושר, רצון ושובע טוב

פנימי. בארץ ישראל מתגדלות האותיות של נשמתנו, שם מחשיפות הן נהרה, יונקות חיים עצמיים מזיו החיים של כנסת ישראל, מושפעות הן מסוד יצירתם המקורית בדרך ישרה. אוירא דארץ ישראל ממציא את הגדול הרענן של אותיות החיים הללו, בזיו תפארה, בידידות נעימה ובגבורת רעם עליזה מלאה שפעת קודש, "כל הכתוב לחיים בירושלם". הצפיה לראות בהדר ארץ חמדה, השקיקה הפנימית לארץ ישראל מגדלת את אותיות הקודש, את אותיות החיים העצמיות הישראליות שבפנימיותנו ועצמיותנו, היא מגדלתם גדול רוחני פנימי, "אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה", "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה, והוא יכוננה עליון, ד' יספור בכתב עמים, זה יולד שם סלה". - המשפט, - העמוד האמצעי, שכל הטרקלין עליו נשען, "משל למטרונה ההולכת ושפוליה מכאן ומכאן, משפטים ואמצעיתה של תורח", הם הם מהות החיים, "משפט בני ישראל", מהות החפץ הנשמתי הספוג שנשמת משיח רוח אפנו אשר יקראו לו ד' צדקנו, אשר יגלה אור משפט ד' בארץ בגבורה עליונה, השוללת כל מלחמה וכל שפיכות דמים. משפט בני ישראל על לב אהרן - תמצית האותיות הנשמתיים של כל ישראל, מאירה באורים ותומים, "בולטות או מצטרפות".

ח. בתוך הלב פנימה, בחדרי טהרתו וקדושתו, מתגברת היא השלהבת הישראלית, הדורשת בחזקה את ההתקשרות האמיצה והתדירה של החיים אל מצות ד' כולן, לצקת את רוח ד', רוח ישראל המלא הכללי הממלא את כל חללה של הנשמה, בתוך כל הכלים הרבים המיוחדים לה, להביע את הבטוי הישראלי המלא בהבלטה גמורה, מעשית ואידיאלית. הרשפים מתגברים בלב הצדיקים, יקוד אש קודש יוקד ועולה, ובלב כל האומה הוא בוער מימים ימימה, "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה", ובלב כל ריקנים שבישראל ובלב כל פושעי ישראל האש בוער ויוקד בפנימי פנימיות, ובכללות האומה כולה כל חפץ החירות וכל תשוקת החיים, כל תשוקת חיי הכלל והפרט, כל תקוה של גאולה, רק ממקור מעין חיים זה הם נובעים, כדי לחיות את החיים הישראליים במלואם בלא מתירה ובלא הגבלה, וזאת היא תשוקת ארץ ישראל, אדמת הקודש, ארץ ד', שבה המצות כולן מתגלמות ומתבלטות בכל חטיביותן. והתשוקה הזאת של הוצאת צביון רוח ד', של נשיאת ראש ברוח ד' בעצם גדולתו, היא פועלת על הלבבות כולם והכל חפצים להתאחד עמו, לטעום נעימת חיו, "על כן אהבתי מצותיך מזהב ומפז". האמץ שבלב, המראה לעולם כולו את גבורת האומה בשמירת צביונה, שמה וערכה, אמונתה, ומשאת נפשה, כלול הוא בתשוקת חיי האמת, והחיים של המצות כולן, שיהל עליה אור התורה בכל מלואו וטובו. אם יפלא בעיני כל עומד מרחוק: איך אפשר, שכל הרוחות, אשר לכאורה גם מאמונה הם רחוקים, יפעם בהם רוח החיים בכהו הפנימי לא לבד לקרבת אלהים כללית כי אם לחיי ישראל האמתיים, להחטבתן של המצות בציור וברעיון, בשירה ובפועל, - אל יפלא בעיני כל הקשור במעמקי רוחו בתוך עמקיה של כנסת ישראל ויודע את נפלאות סגולותיה. זהו רז הגבורה, רוממות החיים אשר לעד לא יתמו. "ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ד'", "להתהלך לפני ד' בארצות החיים, זו ארץ ישראל".

המלחמה

א.

כשיש מלחמה גדולה בעולם מתעורר כח משיח. עת הזמיר הגיע, זמיר עריצים, הרשעים נכחדים מן העולם והעולם מתבסס, וקול התור נשמע בארצנו. היחידים הנספים בלא משפט, שבתוך המהפכה של שטף המלחמה, יש בה ממדת מיתת צדיקים המכפרת, עולים הם למעלה בשורש החיים ועצמות חייהם מביא ערך כללי לטובה ולברכה אל כלל בנין העולם בכל ערכיו ומובניו. ואח"כ כתום המלחמה מתחדש העולם ברוח חדש ורגלי משיח מתגלים ביותר, ולפי ערכה של גודל המלחמה בכמותה ואיכותה ככה תגדל הצפיה לרגלי משיח שבה. מלחמת עולם של עכשיו צפיה נוראה גדולה ועמוקה יש בה, מצורף לכל גלגולי הזמנים והוראת קץ המגולה של התישבות ארץ ישראל. בדעה גדולה, בגבורה עצומה, ובהגיון עמוק וחודר, בתשוקת אמת וברעיון בהיר, צריכים לקבל את התוכן הנשא של אור ד' המתגלה בפעולה נפלאה בעלילות המלהמות הללו ביחוד. "בעל מלחמות זורע צדקות, מצמיח ישועות, בורא רפואות, נורא תהלות, אדון הנפלאות, המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו מהרה לאורו".

ב.

אנו מסתכלים בדורות הראשונים, המסופרים בתורה, בנביאים ובכתובים, אותם הדורות שהיו עסוקים במלחמה - והם הם הגדולים שאנו מתיחסים אליהם בידידות וגדולת קודש. הננו מבינים, שהזיק הנשמתי הוא היסוד: אותנו מעמד העולם, שהלך במרוצתו אז, שהיתה המלחמה כל כך נחוצה בו, הוא גרם להופיע את אלה הנשמות, שהרגשתן הפנימית בתוכן שלם היתה. מלחמת קיומם, קיום האומה, מלחמת ד' היתה בהכרה פנימית. עזיזים היו ברוחם וידעו בעמק החשך לבחור בטוב ולסור מן הרע, "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירע רע". כשאנו מתבוננים אליהם, הננו, בכל ההופעה הרוחנית שאנו כל כך שוקקים לה, משתוקקים לאמוצם, לכח החיים החטוב והגבוש, האיתן והמוצק, ששכן בקרבם, ומתוך תשוקה זו, כחנו הרוחני מתאמץ וכח גבורתנו מתעדן, ואותן הנשמות החזקות חוזרות לחיות בנו כימי עולם.

ג.

עזבנו את הפוליטיקה העולמית מאונס שיש בו רצון פנימי, עד אשר תבא עת מאושרה, שיהיה אפשר לנהל ממלכה בלא רשעה וברבריות; זהו הזמן שאנו מקוים. מובן הדבר, שכדי להגשימו אנו צריכים להתעורר בכחותינו כולם, להשתמש בכל האמצעים שהזמן מביא: הכל יד אל בורא כל עולמים מנהלת. אבל האיחור הוא איחור מוכרח, בחלה נפשנו בחטאים האיומים של הנהגת ממלכה בעת רעה. והנה הגיע הזמן, קרוב מאד, העולם יתבסס ואנו נוכל כבר להכין עצמנו, כי לנו כבר אפשר יהיה לנהל ממלכתנו על יסודות הטוב, החכמה, היושר וההארה האלהית הברורה. "יעקב שלח לעשו את הפורפירא": "יעבר נא אדוני לפני עבדו", אין הדבר כדאי ליעקב לעסוק בממלכה, בעת שהיא צריכה להיות דמים מלאה, בעת שתובעת כשרון של רשעה. אנו קבלנו רק את היסוד כפי ההכרח ליסד אומה, וכיון שנגמל הגזע הודחנו ממלוך, בגוים נתפזרנו, נזרענו במעמקי האדמה, עד אשר עת הזמיר הגיע וקול התור ישמע בארצנו.

ד.

לולא חטא העגל היו האומות יושבות ארץ ישראל משלימות עם ישראל ומודות להם, כי שם ד' הנקרא עליהם היה מעורר בהן יראת הרוממות, ולא היתה שום שיטת מלחמה נוהגת, וההשפעה היתה הולכת בדרכי שלום כבימות המשיח. רק החטא גרם ונתאחר הדבר אלפי שנים, וכל מסבות העולם הנן אחוזות זו בזו להביא את אור ד' בעולם, וחטא העגל ימחה לגמרי וממילא כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ד', והעולם יתוקן באורח שלום ורגשי אהבה, ונעם ד' יוחש בכל לבב, לענג רוח ולעדן נשמה ולכל בהם תחיה נפש כל חי.

ה.

הכבישה המוסרית שעל פי התרבות החילונית, ששלטה הרבה על העמים, העיקה על לבם, והרבה מדות רעות, חליים וקצפונות, נצברו במעמקי נשמותיהם. והם יוצאים מחרצבותיהם על ידי המלחמות רבות הדמים וגדולות האכזריות, הנאותה יותר לטבעם הבלתי מזוקק עדיין כעת.

ו.

כל העמים מתפתחים, ויוצאים אל הפועל על ידי תנועותיהם הטבעיות. המלחמות מעמיקות את הערך המיוחד של כל עם, עד שמתבלטת צורתו ויוצאת אל הפועל בהגמרה בכל פרטי עמקיה. ישראל הוא האספקלריא הכללית של כל העולם, וכל זמן שיש עם בעולם, שלא יצא אל הפועל הגמור בכל תכסיסיו, יש כחות לעומת זה באור הספוג של כנסת ישראל. על כן בכל זמן שמלכיות מתגרות זו בזו יוצאים אל הפועל ציורים מיוחדים להשלמתם של העמים, וממילא יולד כח השלמה בכנסת ישראל והיא מצפה לרגלו של משיח שיבא ויפיע במהרה בימינו.

ז.

מתגלה בכנסת ישראל צבעה העצמי, הולכים הכחות ומתפתחים, הולכת ושבה לה החכמה, הגבורה היושר והטהרה הפנימית, הולכת האומה ונבנית, מתתקנת היא לגאולתה, גאולת עולמים, פורחת היא ביפעת תפארתה. מתוך המון גלי הצרות העוברים עליה, מכל הגוים, מכל הנפוצות, היא מכניסה הון רב דעה ומעוף הבטה למרחקים ומוסיפה את הצדדים הטהורים שמבחוץ על רכושה העצמי. קנאת עם מתגברת, הכרת עצמותה מתגדלת. היא יודעת כבר שיש לה ארץ, שיש לה שפה, ספרות, שיש לה צבא - התחילה להכיר במלחמת עולם זו. ועל כולם יודעת היא, שיש לה אור חיים מיוחדים, שהם מעטרים אותה ומעטרים את העולם כולו על ידה, ועל ידי כל זה יחד יודעת היא את חסנה כי עז לה באלהי אמת.

ח.

נכתם עון שופכי הדמים, מלכי אדמה הזדים וכל מרגיזי ארץ. לא יכופר לארץ לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו, והכפרה מוכרחת לבא: בטול כללי לכל מכוונות התרבות של עכשיו, עם כל שקרן ותרמיתן, עם כל זוהמתן הרעה וארסן הצפעוני. כל התרבות, המתהללת בצלצלי שקרים, מוכרחת להכחד מן העולם, ותחתיה תקום מלכות עליונית קדישין. אורם של ישראל יופיע, לכונן עולם בעמים בעלי רוח חדשה,

בלאומים אשר לא יהגו ריק ולא ירגזו עוד על ד' ועל משיחו, על אור חיי העולם ועל התום והאמונה אשר לברית עולמים. וישראל יראה בעיניו שלומת רשעים, יצעוד על חרבנם של המתהללים באלילים החדשים כאשר צעד על חרבות בבל ואשור העתיקות. אז ידע ויוכח, כי אך בו אל אלהי ישראל מושיע. ותשועת ד' בא תבא. הנדפת הכח של הגוים, שקויי כוס התרעלה, מוכרחת היא לבא. פתח ד' את אוצרו ויוציא את כלי זעמו. אם עוד תתאמץ אירופא וכל גוייה להחזיק מעמד בצביונה, לא באמת ולא בצדקה, את ד' לא ידעו ואת דרכיו לא יחפצו ללכת בהם. מצב זה הוא רגעיי ברגעי התולדה. אור התשובה יופיע בהכרח וישליך איש את אלילי כספו ואת אלילי זהבו, וישוב הכל אל טוב ד'. אז תכחד התרבות ההוית בכל יסודותיה, ספריותיה תיאטריה וכל מכוונותיה, וכל החקים אשר בהבל ועול יסודם וכל נימוסי החיים הרעים והחטאים כליל יחלפו. ונשגב ד' לבדו ביום ההוא. הארג הרוחני והמעשי, אשר בצביונו ההוי לא היה יכול לעצור, עם כל תפארת חכמתו, בעד שפך דמים רבים ובעד חרבנו של עולם בצורה איומה כזאת, הרי הוא מוכיח על עצמו, שהוא פסול מעיקרו, "זורו רשעים מרחם תעו מבטן דוברי כזב", מראשית יסודו, וכל מהלכו כלו אינו כי אם עצת שקר ונכלי רשעים מסובכים, שהם קשורים עם הנטיות הנפשיות והגופניות אשר נתעצמו בהאדריכליות של בנין הלאומים של זמננו, שכחי ד' בכליותם ונושאים את שמו על שפתם, בפייהם ובלשונם. על כן חרב תחרב כל התרבות ההוית, ועל משואותיה יתכונן בנין העולם באמת ובדעת ד'.

"והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ד' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים".

ט.

בנין העולם, המתמוטט כעת לרגלי הסערות הנוראות של חרב מלאה דם, דורש הוא את בנין האומה הישראלית. בנין האומה והתגלות רוחה הוא ענין אחד, וכולו הוא מאוחד עם בנין העולם, המתפורר ומצפה לכח מלא אחדות ועליונות, וכל זה נמצא בנשמת כנסת ישראל. רוח ד' מלא בה, רוח שם מלא בקרבה, ואי אפשר לרוח אדם, שהרגשת נשמתו פועמת בו, להיות שוקט בשעה גדולה זו, מבלי לקרא לכל הכחות הצפונים באומה: עורו וקומו על תפקידכם. קול ד' קורא בכח, ומתוכיות נשמתנו ומתנועות החיים אנו מבחינים אותו: ישראל מוכרח לחשוף את מקור חייו, לעמוד הכן על רגלי אפיו הרוחני. "מי גוי גדול השר לו אלהיט קרובים אליו", "אומה היורעת אפיה של אלהיה". התרבות העולמית מתנוודדת, רוח האדם נחלש, מחשבים מכסים את כל העמים, "ההשך יכסה ארץ וערפל לאומים". והשעה הגיעה, אור עולם, אור אלהים אמת, אור אלהי ישראל, המתגלה על ידי עמו, עם פלאים, צריך הוא להתגלות בהכרה, וההכרה צריכה לבא באומה פנימה, להכיר את האחדות של כחותיה היא, להכיר את ד' השוכן בה. ובהכירה כי יש אלהים בקרבה, תכיר איך לחשוף את מבוע חייה, תדע להעמיד חזון עמדתה על מקורה העצמי. לא לשאב מבארות זרים היא קרואה כי אם לדלות ממעמקיה. תדלה רצון מעמק תפלתה, חיים מבאר תורתה, אומץ משורש אמונתה, סדור מיושר שכלה, גבורה מעז רוחה, וכל העולה על שפירי שמייה, הכל מרוח אלהים המרחפת על מלא היקום, מימי בראשית עד אחרית. "כי אני אתכם נאם ד' צבאות, את הדבר אשר כרתי אתכם בצאתכם ממצרים, ורוחי עומדת בתוכם, אל תיראו". כל התרבויות שבעולם יתחדשו על ידי חדוש רוחנו, כל הדעות יתישרו, כל החיים יאורו בשמחת לידה חדשה בהתקוממותנו, כל האמונות ילבשו בגדים חדשים, יסירו את הבגדים הצואים מעליהן ויתלבשו בלבושי יקר, יזניחו את כל פגול, כל טמא וכל תיעוב שבקרבתם, ויתאחדו לינק מטללי אורות הקדש, אשר הוכנו מאז לכל גוי וכל אדם בבאר ישראל. ברכת אברהם לכל גויי הארץ תחל את פעולתה בתקף ובגלוי ועל פי יסודה יחל, מחדש, בנינו בארץ ישראל. החרבן העכשוי הוא הכנת תחיה חדשה, עמוקה ואופייית. אור חסד עליון מתנוצץ. שם ד' אהיה אשר אהיה הולך ומתגלה, הבו גדל לאלהינו.

בגדולת העולם, בהופעת הזיו של קדושת ישראל ברוממותו, אין אחיזה לכל זונים, לכל העומדים מבחוץ, לבסס איזה מוסד הרוחק רגלי אור ישראל, לבצר איזו הארה מיסתית, מכונה אמונית, אשר תוכל עמוד חוץ ממצייאות האומה, כבודה ושפעת יקרת קדשה. כי האור העליון וזיו היחוד המאוחד, שיסודו העליון, אור האמת בבחירתו, חי בו, הרי הוא קשור בסגולת ישראל, "ד' אלהיו עמו ותרועת מלך בו". מירידת העולם והשפלת הנשמה הישראלית נפרד היחוד העליון ממקור אחדותו ועלה למעלה להרקיע לשחקים. בעולם החיים לא יופיע כי אם נגהי הזהרורית של היחוד התחתון, הנשאב מהבורות השאובים ויד זרים בו נוגעת. וכנסת ישראל תחיל תזעק בחבלית: אוי נא לי, כי עיפה נפשי. רזי תורה לחיצונים נמסרו. התורה נשרפת, גייליה נשרפים ואותיות פורחות, ולבני ציון היקרים אפר תחת פאר הושם. קמים נבוני לבב בחצות לילה וידיהם על חלציהם כיולדה: על צרת העולם, צרת ישראל, צרת השכינה, צרת התורה, הם בוכים ומבכים. ויודעים הם ומכירים את עמק הצער במקורו ובתולדותיו, יודעים הם, שכל הצרות והמשכים, כל נהרי נחלי הדמים הנשפכים, כל התלאות והנדודים, כל הבוז והמשטמה, כל הרשעה והזוהמא, אינם אלא תולדה קלושה מהד הקול של אותו הצער העליון, צער השמים, צער השכינה, צער האידיאליות המהותית בהפרדה ממקור תענוגיה, והאידיאליות העליונה ברוחם של הבריות ובחירת האדם, תשובת ישראל ורוממות אצילות הרוח הרציני, היא קשורה. והם קוראים לתשובה, ואנו ליה ועינינו ליה.

ישראל ותחיתו

ישראל מספרים תהלת ד', כח גבורה העליונה, במלא תפארת מעשיו בכל מקומות ממשלתו, מעולם ועד העולם, ומרומם על כל ברכה ותהלה, זהו גורל ישראל. ישראל מכיר הוא את כח מעשי ד', ישראל מכיר ומעיד עדות אל גבור יוצר כל לבדו, "ואתם עדי נאם ד' ואני אל". מלא הוא ישראל מאור הגבורה והתפארת העליונה, שהכרתן מלאה חיי חכמת עולמים, חיי חסד ואהבת כל הבריות, חיי פאר מקדושים. ישראל עומד הוא בקרן אורה זו ברוחו, בחיי כל נשמה בפרטיות ובחיי האומה כולה, בבנינה, בדורותיה, בשאיפת שיגוב פאר זיו הדר כוננניות מלכותה, בהיכל קדש מקדשה, בלהט אש חיי נעוריה, "אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם, בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל", וחפץ רכושה ועשרה "מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן, צאננו מאליפות מרובבות בחוצותינו, אלופינו מסובלים, אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו, אשרי העם שככה לו, אשרי העם שד' אלהיו". והעם אשר ד' אלהיו יודע לספר כח מעשי ד', יודע לספר, שאלהי ישראל אלה עולם הוא, בורא שמים וארץ ושהכל ברא לכבודו, וכבודו כבוד כל עולמים, חיי כל עולמים, וחקר כבודו כבוד. וידיעתו זאת היא תכונת רוחו, מורשת אבותינו והכרתו הפנימית, חודרת בו בכל לב ובכל נשמה, אחוזה, קשורה ודבוקה, בנעימת אמונתו, אמונת אומן, בבירור תולדתו, בנצחונותיו על כל, בסגולת קיומו ועמדתו נגד צריו הרבים, אשר המה כשלו ונפלו והוא קם והתעודד. ויותר מכל חרותה ידיעת קדש עולמי עולמים זו בנשמתו הפנימית, בתביעת רוחו, בזהר שירתו, בהתגלמות חיו, מותאמת לאפי מוסרו, לתכנית מדיניותו, והיא יסוד כל שאיפותיו. והאמת העליונה הואת היא מקוממת את כל היקום, כל יציר נברא ממנה חי, הכל מכחה ישתלם, כל הנופלים יקומו על ידה, כל עשוקי כח, כל רצוצי משפט ישובו וינהרו מזיוה, כל טבועי שאול בחילה יעלו ויעמדו במרחב, כל זהומי כל תמונה סוררה,

כל החשוכים על ידי כל סכלות וכל תעוב, - על-ידי אור עולמי אין קץ וה יביטו וינהרו. אור ישראל זודח והולך ואור, מפעם בקרב נשמתו את הלמות גאולתו. "כח מעשיו הגיד לעמו, לתת להם נחלת גוים. מעשי ידיו אמת ומשפט, נאמנים כל פקודיו סמוכים לעד לעולם, עשויים באמת וישר, פדות שלח לעמו, צוה לעולם בריתו, קרוש ונורא שמו". וגבורת אלהי עולם אלהי ישראל, אדון כל העולמים, מתברכת ומתגברת בתועפות הופעותיה ברוממות קרנם של ישראל, ביסוד האומה היא זורחת ומופיעה, בתאות גאולתה היא חיה ומתעוררת, - האל, הבורא היוצר, הקורא כל יש מאין, הנוטה צפון על תהו, אשר בידו מחקרי ארץ ותועפות הרים לו, מעונה אלהי קדם. "מעון אתה היית לנו בדור ודור, בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל, ומעולם עד עולם אתה אלי". ותפארת אל זאת, כתר מלכות אלהים חיים, בישראל היא שרויה. אין עם ולשון בעולם שיוכל להגות ברוחו אמת חודרת תבל ומלאה זאת. עד מתי עוזך בשבי ותפארתך ביד צר. עוררה גבורתך אל אלהים עליון. "לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו". הושיעה את עמך ופדה גוי ואלהיו, ופדה תפדה, כי גואל חזק אתה. "כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך", "מאין כמוך ד' גדול אתה וגדול שמך בגבורה". "מי כמוך חסין יה ואמונתך סביבותיך. אתה מושל בגאות הים, בשוא גליו אתה תשבחם. אתה דכית כחלל רחב, בזרע עזך פזרת אויביך. לך שמים אף לך ארץ, תבל ומלאה אתה יסדתם. צפון וימין אתה בראתם, תבור וחרמון בשמך ירננו". "כי לד' מגננו, לקדוש ישראל מלכנו", "כי כל אלהי העמים אלילים וד' שמים עשה".

ב.

שתי הבנות כלליות הן, המקיפות את ההויה ואת התורה, את כל ההסתכלות בכל שנויי דרכיה: ההבנה המוסרית וההבנה הסבתית. בתוך ההבנה הסבתית, הקדומה בזמן לגבי רוח האדם, כלולה היא, בתור נשמה עליונה המחיה אותה, ההבנה המוסרית. ההבנה הסבתית מציעה חקים אחוזים זה בזה על כל מרחב היש. מתחיל בעולם החמרי וכחותיו והולך ומקיף, מטפס ועולה עד רוממות העולמים הרוחניים ומנתח את סעיפיהם, כפי עשר הרוח הגדול אשר לאדם, שצד גדלותו מתעלה ומתבלט בהיותו אחוז בחופש ציורו, עם כל קטנו להחליט דבר ודאי במה שנעשה מחוצה לחוג פנימיותו. בשלשלת הסבתית מונחה איזו העקה כללית, איזו מניעה, המעצרת את החקים ותכנם שלא ילכו בדרכים אחרים כי אם באותם הדרכים שהשלשלת הסבתית מקשרת אותם להם. העקה זו עצמה חידה נעלמה היא, ומכל מקום, עם כל המניעה שיש בתכונת שכלנו מלחזור לעמקיה של חדות עולם זו, אין זה חוסם לפנינו את דרך ההסתעפות השכלית לכל אותו הבנין הגדול של ההבנה החקית. אבל בעת אשר אנו עולים למעלה יותר עליונה של הירות נשגבה, אז אנחנו משתחררים מכל אותה המועקה הסבתית, וכל הבנין החקי מצטיר לפנינו בתור קשרים מוסריים אחוזים זה בזה, שההידוק והאמץ שבהם הוא לא פחות חזק ואמיץ, ועוד יותר מחוטב, מאותו של התכן אשר להבנה הסבתית, וערכו הכללי הוא נשגב ונעלה ממנו באין ערוך. אז אנו עומדים בעולם של חופש: כשהעולם המוסרי מתגלה לפנינו מרומם הוא את העולם החקי הסבתי כולו ומושכו אליו, משפיע עליו מאורו ונמצא שהוא כולו טבוע בים של אור חיים זה של החקים המוסריים שהם הרבה עליונים ונשגבים מהחקים הסבתיים. וכשאנו מעמיקים בדבר הרינו מוצאים אח"כ גם את כל הפרטים של העולם הסבתי, כולם עומדים בתבניתם המעולה בעולם המוסרי המלא זיו, המתנשא ממעל להם. - כשאנו מסתכלים בקשר התורה עם האומה, ברית כרותה לארץ ולעם, כשדבקים בד' אלהיהם הרי הם מצליחים, עולים ומתפתחים, משתרשים בארצם ועושים חיל, כשזונים אחרי אלהי נכר הארץ הרי הם מתדלדלים ונופלים, חרבן האומה והארץ בא וצרות וכליונות הולכות ובאות. כשאנו מחפשים את הפתרון בעולם הסבתי הרינו מוצאים, שרוח ישראל אחוז הוא בשלשלת אורגנית חזקה. דעותיו, מהלכי חייו, מגמת פניו בתעופת רוחו

הכללית, האמת העליונה המתגלה בו ועל ידו, תכונת ארצו וברכותיה, התאמצות הנשמות היחידיות, המשכת ברכותיהן, לשדי חייהן, החן המשוך על הכלל ועל הפרט, העצות והנטיות הבונות את הבנין הכללי ומבועיהן, בהירות הסקירות, המנוחה הפנימית, חזוק הרוח ושלות החיים, - הכל אחוז זה בזה. באותה ההבטאה הנפשית של הדבקות בד' אלהיו, אלהי אבותיו הראשונים המעלה אותו מארץ מצרים מבית עבדים, המביאהו אל ארץ הברית והשבועה, המורהו דרכי חיים ונתיבות עולמים, אחוזים הם זה בזה הקישורים : והיא משאבת אל תוכו את כל אוצר החיים והתנובה. ובהפרדו ממקור חייו, הרוח מתחלחל. שפעת החיים הכלליים, האחוזים ברתוקות הגוי והארץ, המורשה והמקדש, המוסר והאמונה, מתחלשת. רוח זר בא ומפעם, והוא צמח לא יעשה קמח, לא יקלט ולא יצמיח. והננו רואים את המארה באה ועושה שמות, עד אשר ישוב העם אל אל חייו, אל מקור ישעו, ישיב אליו את רוחו, יקשר באמץ לבב וברוח בינה אל שם ד' אלהי ישראל, ומנולי פלגיו של הרעיון הכללי, העמוק והחסון, המותאם לרוח עולמים ולחטיבות המיוחדת של ישראל, ישועה חוזרת ומוארה. - כל זאת היא בינה גלויה, הכרה מעשית המחיה ומשיבה רוח. אבל מיד אנו באים להתרומם בחדירה יותר פנימית, שממעל לכל הארג החקיי הזה ארג מוסרי נתון. במוסריות הרעננה, המחיה את השלשלת הסבתית הגדולה הזאת, שם שם מונח כל האמץ, כל הזיו של החיים האלה המתגלים בהופעותיהם בעזיזות כל כך גדולה, בדיקנות כל כך אדירה. ההופעה המוסרית מגלה בנו צביון של אמרה, "שכך ראוי להיות", "כך צריך להיות", לא רק "כך הוא" ו"ככה נהיה". ומההכרה ש"כך צריך להיות" בהתגלותה של הבינה המוסרית אנו חוזרים אח"כ להכיר את השלשלת החקית המוסרית בכל פרטיה, בכל עמקה וגבהה, רחבה והקפה, פנימיותה וחיצוניותה. השתגבות כפולה, חיה ורעננה, מתעוררת אז בקרבנו פנימה, ומעינות של עצה ותבונה, צביונים חיים ותחבולות ישרות, הולכים ומתגלים בקרב כל כליות ולב. רוח האומה מתעורר לתחיה, ובמחבא החיים אור קדושה וטהרה זורח, - אורו של משיח.

ג.

מרכז החיים של נשמת ישראל במקור הקדש היא. דרך אמת ואמונה נולדנו ובה אנחנו מתגדלים. אין בנו ערכים פרודים, האחדות שוכנת בנו ואור ד' אחד חי בקרבנו. הדינים, דיני תורת אלהים חיים מציינים אותנו מכל עם ולשון. הקדש הוא פועל בקרבנו פנימה, שאיפות חייו הכלליות אליו הן הולכות. יש נטיפות של קדש בכל עם ולשון, אבל ערכי החיים כולם אינם צומחים מזה. לא כן בישראל. "בכל דרכיך דעהו", שהיא פרשה קטנה שכוללת כל גופי תורה, שיוצאת אל הפועל ביחודי סגולה, נחלת הכלל היא באמת. כל שאיפת החיים וכל חפץ ההיים, הקנין ותשוקותיו, העשר והכבוד, הממשלה וההתרחבות בישראל, ממקור הקדש הם נובעים. על כן המשפטים הם קדש קדשים בישראל, ועל כן הסמיכה, שהיא נושאת שם אלהים עליה, היא כל כך נחוצה לנו, היא כל כך אופית לתכן לאומנו. והרשעה היונית הסורית הרגישה בחוש העור שלה את ערך הסגולה הגדולה הזאת וגזרה על הסמיכה, ור' יהודה בן בבא מסר את נפשו עליה. ופעולת מסירת הנפש הזאת נשארה, כי העמיקה את תכן החיים האופיים המיוחדים של קדש ישראל לד'. משה רבנו ע"ה, בתפסו אתו את כח המשפט, בתחלת יסודו באומה, העלה את כל ערכי המשפט עד סוף כל הדורות לאותו התכן האלהי שמשפטי ישראל באים אליו, ודרישת אלהים באה יחדו עם המשפט הישראלי. "כי יבא אלי העם לדרש אלהים, כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו. והודעתי את הקי האלהים ואת תורותיו". ודרישת אלהים של המשפט נשארה סגולה ישראלית, שהיא מתגלה באופי האלהי הכולל עולמי עד וזורח בארץ ישראל, בארץ חבל נחלתו, מקום האורה של סגולת הקדש. המינות הפקירה את המשפט, תקעה עצמה במדת הרחמים והחסד המדומה הנוטלת את יסוד העולם והורסתו. ומתוך

עקירת יסוד המשפט מתכנו האלהי תופסת אותה הרשעה היותר מגושמת, ובאה בזוהמא לחדור במשפט הפרטי של האישיות היחידית וחודרת היא בהתפשטות גדולה לנפשות העמים, ובזה מתיסד יסוד שנאת לאומים ועמק רעה של טומאת שפיכת דמים, מבלי להמיש את העול מעל צואר האדם. אמנם עיני כל מוכרחות להיות נשואות לאור עולם אור ד', אשר יגלה על ידי משיח אלהי יעקב "והוא ישפט תבל בצדק, ידין לאומים במישרים".

ד.

יש מין ארס רוחני כזה, שבטבעו הוא לטשטש את התכן הישראלי המיוחד, שהוא אור הקדש היותר מעומק שבעולם. החיים הקדושים, השופעים בפנימי פנימיות ההבהקה של אור אלהי אמת והולכים בדרך ישרה על כנסת ישראל ופתוח נשמתה, אחוזים בלשד החיים של קדושת אמונתה הטהורה בטהר עליון, שרק העולם העתידי להתחדש ברום טהרת קדשו יוכל לספגו ולהאיר את עלילות החיים על ידו. רוח עליון זה קובע בכחו, בחיים המעשיים שבישראל מעבר מזה ובחיי האמונה ותכן שפעת הלב והסתעפות הרוח מעבר מזה, את תביעתה הפנימית של האומה, גבורת עמדתה וחשק נצחונה, מעוז בטחת תקותה ואור עתידה. נגד זה, אותו הארס מגיע בפגמו אל תוכיות דם החיים של טהר האמונה, פסגת עז הקדש, ומרפף את יסוד המעמד האחדותי האיתן של האומה, נוטל מן העולם את זיו החיים הפנימיים של הטהר האלהי ונותן במקומו נגה חיצוני, שאין בו כלום מאותו החידור, הדיוק, הנצחון, הבטחה ואור האמת המנצחת כל עדי עד. יונק הוא ארס זה משפעת הלח של רוח האמונה והמוסר, מתהשט הוא על המון עמים רבים ונאות הוא מאד ללאומי התבל בחוג רחב. עומד הוא על בסיס של הכרה מתדלדלת באופי המוסר והטעם של האמונה והדבקות האלהית, המובעה בחיי האומה הישראלית בכל חסן וטהר. לוחך הוא כלחוך השור, מכה כשאיה שער, חושק הוא לבלוע את פנים החיים, שוקק למחות את שם ישראל מעל פני האדמה, לאבד את הזהר הפנימי של העולם ולקבוע תכן חיצוני מגושם, מקיף בהכללה רפויה ומרופד בתוכיותו באוליות ורשעה של אלילות. ושליטתו מגעת עד עת בא דבר ד' להגלות וישועת ישראל מעמק נשמת חי העולמים להופיע, אז ינוסו הצללים ואור חדש על ציון יזרח.

ה.

תעולם ומלאו לאור ישראל מחכים, לאור עליון של בהירות תהלת שם ד', של עם זו יצר לו אל לספר תהלתו, הידיעה המנוחלת מברכת אברהם, הברוך לאל עליון קונה שמים וארץ, לעם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, לעם אשר ד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר, העם המטהר את העולם כלו מטומאתו ומכל מחשכיו, העם אשר נחל חמדה גנוזה, כלי חמדה, שבה נבראו שמים וארץ: לא חזיונות לב, לא מוסר אנוש, לא רק חפץ הגון וציור טוב, לא הפקרות העולם החמרי בכל ערכיו, לא עזובת הגוף ביסוד ערלתו וטומאתו ועזובת החיים והחברה, הממלכה והמשטר, בשפלות זוהמתם, ולא עזיבת העולם וכחותיו הטבעיים אשר נפלו יחד עם חטאת האדם בשפלותם, כי אם רוממות הכל "אור הלבנה כאור החמה ואור החמה שבעתים כאור שבעת הימים". אין מוחם ולבם, אין נפשם ורוחם של כל עם ולשון יכולים עדיין להסתגל לקדושת עולמים, לחדות גאות ד', שליטת היצירה מעומק ראשיתה עד עומק סופה, החבוקה כולה באחדות האלהית בעמק טובה, ברעם גבורתה, בטהרתה וצחצוחה. ואנו מכירים את כל השפעותיהן השונות של כל ההדרכות של האומות כולן, את דרגותיהן לפי ערכם, את האור שבתוך החשך לכל מדותיו ואת עמק המחשכים לכל מיניהם ושאיפותיהם: נצחנו את העננים הכבדים והמגואלים אשר לממלכות האליל, והננו

הולכים ומנצחים גם את ענני החשך הקלים מהם. בטול המצות המעשיות אשר יצא מהמינות וצדדי אליליותה, יחד עם התגברותה לקלוט לה מדתנו ערכי אמונה ומוסר בפום ממלל רברבן, לאמר הרבה ושלא לעשות גם מעט, - מקושרים הם המאפלים הללו עם אותה ההתמטמות הגויית, שלא תוכל להכיל בלב הערל את השקפת העולם האלהית העליונה בכל זהרה, שהיא קושרת שמים וארץ, גוף ונשמה, אמונה ומעשה, ציור ומפעלים, אישיות וחברה, עולם הזה ועולם הבא, הוית העולמים בראשיתם וגורלם באחריתם, רוממות עולמי עד, שמחת שמים וארץ וכל צבאם, במחיית שם ושאר וכל צל אלילי, בהטהר גם שפל דרגת העולמים מזוהמותיו, בהתישר גם העקמומיות היותר מעוותה ומלפפת יחד עם כל סילוף גם היותר קטן וקל, ואור יזרח לישרים. - והעולם הגויי ככה הוא, מורכב, מחולק, אין אחדות לגוף עם הנשמה, אין חבור והתמזוגות פנימית לרוחניות העולם וגשמותו, אין קשר פנימי בין המעשים ורחשי הנפש. השתוף הוא להם לעת עתה תכלית העליה, לפני זריחת אורן של ישראל. אבל כמה אומלל הוא העולם, שהרשעה והחשכה הזאת מרימה בה ראש והיא מתאמרת למבחר מאוייו. כמה אוצרות רשע כלולים תחת שקר נורא ואיום זה, שיש לו טלפי חזיר המתפשטות לעין כל עובר לאמר : ראו שאני טהור. וכמה אומללים הם הרעיונות השוטפים מתוך העולם הטהור והאמתי אל שפך זוהמא עכורה זו. כמה אור צריכים להרבות לגאול את האורות נפילי המחשכים! - והם יגאלו, גאולת עולמים, בגאולת גוי קדוש.

1.

ההפקר של העולם המעשי, הבא מתוך ההתפרצות אל העולם הרוחני בלא סדר ותקון של קודש, כשם שהוא מונע את אור הקודש מהתפשטותו במרחב ההויה, כך הוא מוריד את ערכו ומחשיך את יפעתו ברום עליון, ונשאר הציור האלהי, שאין קץ וסוף, ראשית ואחרית לרומו, מך ונשפל. "אויב חרף ד' ועם נבל נאצו שמך". "תאות ענוים" היא גאולת ד', אורן של ישראל מודיע שם ד' במרומים ובמעמקים, וכל עומק השפלת ההשגחה והשליטה, ההויה והיצירה, מביאה רוממות השקפה והתעלות אין סוף. אמנם יש אשר הרשעה מקבצת כח מפוזר בכל מרחבי העולם החיצוני, בכל חוג המעשה והמפעל, ומוסיפה ברק להדלקה הרוחנית הציורית, ואף שהוא מקסם כזב ושקר שאין לו רגלים מ"מ הרי הוא נטל מזיו הקודש בגנבה. והקדושה לוקחת בחזרה את כל האורות הגנובים הללו, ומעמקי האמונה הציורית והתארת אידיאלי המוסר מתגדלים ומתאמצים יותר ויותר ע"י שבית האויב והחזרת כל הנפש והרכוש אשר לקח, בהעשותו כמצולה שאין בה דגים וכמצודה שאין בה דגן.

2.

כשם שמכירים תנאים אקלימיים, מסוגלים לבעלי חיים ולצמחים שונים, ויותר מזה תנאים מובדלים לסוגים: הים והיבשה, העפיפה באויר וההליכה, ומי שמסוגל לאחד מהם אם יחליף את תפקידו במה שמוזר לו את נפשו הוא חובל ככה הם גם החילופים הרוחניים, מצד פנימיות ערכי החיים שלהם. בכל ספירה רוחנית יש צביוני חיים מיוחדים. כל זמן שהדברים באים רק למגע של הכרה אין הדבר חודר כ"כ עד עומק החיים, אמנם כיון שבאו לידי הרגשה, כבר החיים מתרשמים בו ביותר ע"פ תנאיהם המיוחדים. והשבא עד לידי אמונה ודבקות אז החיים מוטבעים במטבעתם המיוחדת, ואם הם נאותים לאותו המקצוע אז הם מתברכים ומתאדרים, ואם אינם נאותים לו, אז כפי מדת רחוקם ונגודם, ולפי מדת שקועם בתוכו והשרשתם, ככה תהי מדת חרבנם ואבודם. ואת היא התכונה העמוקה של ההשתמרות מאשה זרה במובן הרוחני, אשר "דרכי שאול ביתה" "ורגליה יורדות מות"; וכמה גדולה היא מדת ההמשכה לרכי לב וקטני

דעת, "הולך אחריה פתאום כשור אל טבח יבוא וכעכס אל מוסר אויל". בית ישראל יודע בחוש קודש העמוק שלו איך להשמר מפח יוקשים, ויודע הוא בבהירות להגן על עמדת קיומו הרוחני האיתן, גם נגד אותו כח המושך של הזרות, השר נגוזה מבטן אמו אחרי שנתנכרה וקנתה לה תכונה זרה. ואת פרטי הזריות, איכות ההשתמרות ועמקי האבדון שבהם, וכל הליכות היחש עמהם הוא סוקר, והם בספרתו בדיני תורה והכרות-אמונה בדעה מבוססת ורוח אמיץ, כראוי לעם עז, אשר עז לו באלהים סלה.

ח.

ד' צבאות הוא ד' אלהי ישראל, וצבאות ישראל צבאות ד' הם. ברוחנו ועצמות נשמתנו חרותים במכתב אלהים כחו וגבורתו של יוצר בראשית. העולם ומלאו מיד ד' נוצרו, נתהוו וקמו, מתהווים וקמים, חיים ומתקיימים, מתפתחים ומתאזרים. הלאמתנו בנחלת ד' קשורה היא ביצירת מעשה בראשית, "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים". הגבורה האלהית השרויה בעולם, שחדשה את העולם ומחדשתו בכל יום, היא היא שמפיה שמענו את התורה. מפי הגבורה שמענו "לא יכני" ו"לא יהיה לך", וכל התורה כולה קבל משה מפי הגבורה. את הגוף אין אנחנו עוזבים, לא את הגוף הפרטי ולא את הגויה הלאומית, כי אם אנחנו מנצחים אותו. יודעים אנהנו, שהיצר הרע והיצר הטוב יצירה אחת היא מידי אל עולם, וכמו כן עולם הזה ועולם הבא, העולם החברתי, המשטרי והרוחני, התיאורי, המוסרי, האידיאלי והממשי, הכל חטיבה אחת היא והכל עולה במעלות הקדש ומשועבד לרצון גבוה, הכל הוא "אמרתי ונעשה רצוני". גבורתנו עדינה היא, א"א שתהיה גבורת חרבן וכליון. הגבורה האלהית בעולם אינה נפגשת במה שחוץ להמצאתה, וקל וחומר שהוץ לשלטונה, אם כן היא בכל תכסיסה מלאה עומק רחמים. המצאת הנגודים מרחיבה את גבול היש. הטוב מבחין את הרע והרע מעמיק את הטוב, מרשם ומאלם אותו. ספיגה כללית זו בהכרה עולמית אלהית, חדורה עד תהום הנשמה משולבה במעמקי ההיסטוריה הלאומית, אחוזה במלא עולמים, חובקת באהבה את כל ומתנשאת בגבורה על כל, מלאה ענוה עם כל וחשוקת רחמים על כל, היא יסוד תפארת ישראל, המובעה האמת ליעקב, במטרת כסא ד' בעולם, שלא תפסק לעד, היא מקימת ומחיה אותנו. לא ברכב ולא בסוסים הוא יסוד גבורתנו כי אם "בשם ד' אלהינו נזכיר, המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד". ואם שטוחה היא הכרתנו את עצמנו, שטוחה היא הכרת העולם את ערכנו, לקויה היא הבנת העמים את חשקנו ואת המעוף האלהי שבחיי נשמתנו, על כן מתמזמים הנסיונות הראשונים שלנו, שקמו בלא העמקת היסוד, בלא חשיפת מעין החיים. ומזמוז זה, רקב נורא וכאב חודר זה, עולם חדש יחדש, רוח חדש יבא בעמים, הכרה חודרת ופנימית בישראל. עז וגבורה, חשק ואבירות, אמונה ונצחון עז, התהפכות עמק היאוש למקור ישועה ופריחת חיים, רוממות קדש כימי עולם, והכל נוהר הופעת גאולה: התבונה, הברקת הבקורת, ההסדרה החברתית ועמק האמונה, חדוש הנשמות והרטבת הגויות, בדליגה ובסדור, ממקור הכרת האמת של גדולת שם ד' אלהי ישראל, אלהי כל עולמים יוצר כל עולמים ויוצר רוח האדם בקרבו, אשר ממקור חיים אשר עמו חי ישראל מעולם ועד עולמי עד. "והתגדלתי והתקדשתי, ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ד'", "כי ימין ושמאל תפרצי וזרעך גוים יירש וערים נשמות יושיבו. אל תיראי כי לא תבושי ואל תכלמי כי לא תחפירי, כי בשת עלומיך תשכחי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד, כי בעליך עשיך ד' צבאות שמו וגאלך קדוש ישראל אלהי כל הארץ יקרא".

ט.

המינות מתוך שיצאה מהמחנה אל החוץ הרי היא נפרדת, מחרפת ומגדפת, אומרת: מי לי בשמים, אע"פ

שבפיה תדבר רמות ודבריה חלקו מחמאות. רפיון בטחונם של ישראל, שמתאמצת המינות להרחיב, אחרי כל ההבטחות ושבועות עליון ובחירה אלהית נצחית בהם להיות סגולה מכל העמים, הרי הוא סעיף מסורי הגפן נכריה של הפרדת רשות הגבוהה, אותה הרשעה החושבת להפר ברית בשר וברית הארץ גם יחד, המדמה בחולשתה הפנימית כי הגוף וכחותיו והעולם החמרי והופעותיו, בחירת האדם ורצונו בכל ערכיו, הנם דברים מופרדים, שיכולים לסכל את עצת ד' העליונה, ותוכל לפי זה ברית עולמים להיות מופרת ע"י סבות צדדיות כחטאות ישראל והתגברות הרשעה החמרית בעולם. ולא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו, כי אלהי עולם ד' עושה שלום ובורא רע והכל עבדיו. "ולא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו ד' צבאות שמו", והעולם הגשמי עם כל עומק הרשעה המקננת בבשר, הכל קשור בתנאים שחקק בהם צור עולמים בעולמו, שהוא רשות היחיד של יחידו של עולם, אין עוד מלבדו, "אפילו מעשה כשפים שמכחישים פמליא של מעלה". ונשמת ישראל באור עליון זה היא שרויה ממקור חיים עליונים הללו היא מקבלת את שפעת חייה, על כן תורתו תורת עולמים, ברית עולם לא תשכח, ולא תוכל שום הגברה חזונית או רוחנית פנימית לעבור את פי ד' ולסור מחקותיו חקות עולמים, ומקור הגבורה והעז, גם זה שמתגלה בכבישת החיים, מתוך אוצר גבורת אל ד' יוצר עולמים היא לקוחה. ולהגשים ולגלות בחיים ובמעשה תוצאת תורה עליונה זו, קרואים אנו לאורו של משיח, שיתנוצץ מכל העברים, מכל מסבות החיים, מכל הבחירות, מכל העצות, מכל משטרי הטבע, מכל ההשכלות ומכל הקדושות, מכל הנסים ומכל הנפלאות, והעני הרוכב על החמור בעצמו עם ענני שמיא כבר אנש אתה.

י.

כנסת ישראל שואפת לתקון העולם בכל מלוואו, לסליחה מקורית מטהרת, שבאה לא רק מישועת נפש האדם והטבת רצונו מצד עצמו, - שבזה צריכים להפגש בויתור ומדת חסד מיוחדת, בלא התכללות עם כל המדות כולן ובלא שקול של עז צדק ומשפט, - כי-אם תקון כולל לסבת החטאים. חק הטהרה, העברת רוח הטומאה על ידי שמו של משיח שקדם לעולם, "פרה אדומה מכפרת", והיא מטהרת מטומאת מת, נעוץ בסלוק המיתה מיסודה, בהעלאת העולם מעמק חטאו, מחטא הארץ ומקטרוג הלבנה, מנפילת התיאוריה העולמית ביסוד מציאותה, מהנמכת האידיאל העולמי במציאות, מה שהכשיר את החטא האנושי וכל הצרות הרבות הבאות ממנו. הכל, הכל צריך להיות מתוקן, הכל צריך להיות מטהר. שאיפת ישראל לבנין האומה, לשיבת הארץ, היא שאיפה של עומק הטוב החודר את כל היש בשרשו. לא זקיפת לבנה מאיזה בנין כי אם פניה שלמה ועמוקה אל היסוד של כל הבנין, לכוננו בתקון. לא עצים אחדים וענפים מאילן החיים והטוב, אלא לחשוף את המקור, את מעין החיים שלשד עץ החיים, עם כל שרשיו, גזעיו ענפיו, פארותיו ועליו, משם יונק, וממנו יבא רוח חיים, רוח חדש, ועולם חדש, יבנה, "כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם ד' כן יעמד זרעכם ושמכם".

יא.

כל מה שנותן כח יותר גדול לעולם הבא הרי הוא יותר חי באומץ גם בעולם הזה. והדבר מתבחן בישראל לענין בנין האומה. כל המאמץ את חיי עולם הרי הוא בונה את האומה בפועל, כי חיותם הלאומית של ישראל המשך היא מהצלחת עולמים. וזהו הגודל של תורה שבעל פה, שעמדה להשגיר את חיי העולמים במלא מובנם באומה ולהוציא מלבן של צדוקים, שהתלהבותם הלאומית דמתה ללהבת של תבן, שנשתלהבה ודעכה ואיננה, לומר: ברכו את ד' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. ומיסוד עולם זה יבנה

ויכונן גם עכשיו עמק החיים הלאומיים בישראל ויתגדל בנין הארץ, וכל האמוצים הכלליים ההולכים לעומת התחיה, ההולכת ומתגלה במסבותיה הרבות, האחוזות זו בזו בתאר שלשלת גדולה, ארוכה, מסובכה ונפלאה, מפלאות תמים דעים.

יב.

הסקירה הרואה את הכח האלהי החי ופועל בתועפות גבורותיו ורוממות קדשו בכל מסבות הטבע, בכל הליכות רוחות האדם, בכל סבוכי המלחמות, בכל תכני תענועי האישים והעמים, היא מסדרת אור קדוש על מלא כל העולם. היא מחברת את הנפש העולמית עם רוחה ונשמתה, מאגדת את כל המפעל והמעשה המסותר בחגוי סלעים וסורי מדרגות אל כל הגלוי והמופיע בפליאות נוראות, ביד חזקה ובזרע נטויה, באותות ובמופתים, בגלוי שכינה ובנבואה מאירה. והחבור הזה, השכלי, מתמם את צביון האדם ומחיה את העולם, כשאור ישראל מתגלה על ידי עמק הדעת ומעמקי האמונה לראות, איך כל העלילות מראש ועד סוף, מראש מקדמי תבל עד אחרית ימים אחרונים, מתועפות תנועות רוחניות אדירות, הופעות שכליות ומוסריות מלאות וטובות, חדושי חכמות ומדעים נשגבים ומשוכללים, כל הארות תוריות בכחות כלליים ופרטיים, כל זהרי רוח הקחש וכל השפעות צדיקים יסודי עולמים, הם וגורמיהם העליונים והתחתונים, - הכל תנועת-עולמים גדולה אחוזה בהם, תנועת הארת אורו של משיח, שנברא קודם שנברא העולם. בכל עת שמתגלים מקרים ומאורעות, רעיונות ומחשבות, להרים נס של קירוב גאולה וישועה, בין שהיא גשמית ובין שהיא רוחנית, הדעת מכרת את אור ד' החי המופיע בהם ואת קול ד' הדובר וקורא מתוכם, וכל אשר תיטיב הדעת להכירו ולהבינו כה תגלה את האורות של המסבות, כן תישרם אל מטרותם וכן יתחברו האורות העלומים עם הגלויים, יתאגד הטבע עם הנס אגד עליון וחזק, "אז ירד שריד לאדירים עם, ד' ירד לי בגבורים". כל ההשלמה השכלית הזאת, המתממת את האמונה ומאזרת כח את החיים לפעול ולעשות, לתור ולדרוש, לצפות לישועה ולעבוד עבודת ד' וישראל עמו, עבודת שמים ועבודת ארץ, ליחדא שמיא וארעא, היא באה בהשתלמותה על פי אותן המדרגות, שאורו של משיח זורח ומתגלה בהן, שהוא כולל ביחד את כל הרוחות: "רוח ד', רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ד'". ואור התחיה הרוחנית הולך ומתגלה, וצץ ופורח הוא אור התחיה המשיחית העזיזה, הבאה לטהר את סרחון הבשר, את זוהמת הנחש ואת שורש כל חטא, לשמח את העולם ולמלאותו אהבה וחדוה, בהסרת העצבון הבשרי המקושר עם הסרחון התולרתי, הסותם כל הופעת רוח טוהר. "והריחו ביראת ד' ולא למראה עיניו ישפט ולא למשמע אזניו יוכיח, ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ. והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע": התחיה המוסיפה חיי דעת להכרת הנצח להכרת עמדת מעוז חיי הרוח, את הכרת שקרות המות, את הסרת כל פחד שוא וכל עצב נתעה, התחלת תקופת הזרחת אור תחית המתים בכל מלא חסנו. אורות עולמים אלו כלולים הם בהופעת האחדות של הנס והטבע, אשר יאוחדו על ידי משכילי טוהר, החוזים בבטחה ובגלוי גמור את יד ד' אלהי ישראל בכל חליפות העתים ומכירים את התסיסות ההיסטוריות, כמו הטבעיות והעולמיות, מראש קדמות היצירה, "בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל, ומעולם עד עולם אתה אל. תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם". לא נעזבה היא הטבעיות במהלכה, לא אלמנה היא ההיסטוריה הסבוכה במסבותיה, בתוכה חי גואל חזק, צור ישראל וגואלו ד' צבאות שמו, אלהי כל בשר, אלהים לכל ממלכות הארץ, אדון כל המעשים, צור כל העולמים צדיק בכל הדורות. לא עשתה הנבואה שום נס כי אם כשקשרתו לאיזו טבעת טבעית, אפילו קלושה וקטנה. חשבו בזה חושבים סימבולנים מחשבות, שכצללים נהלכו, והאמת המסרתית תביע אמריה בכל הוד גבורתה: רכוס מהודק דרוש תמיד להיות מעולם העליון, מהופעת השליטה הנשמית, אל העולם התחתיתי המוגבל ומצומצם

בטבעיותו, גם שם גם פה המהלכים קבועים ומסודרים, בחכמה, בחפש, במלא קדש, והכל הולך הלוך ואור. כפי ההפריה של זיו ההכרה של חכמת ישראל העליונה, של עטרות הנבואה ואספקלריא המאירה הנותנת עליהן את זיון מהוד קרניה, ככה תזרח הדעת להכיר את המגמה של כל המון המסבות וללכת עם כולן ולברך את שם ד' המאיר ומחיה, מסדר ומטיב את כל, "אברכה את ד' בכל עת, תמיד תהלתו בפי". השם המשולב של הויה ואדנות מאיר ומופיע ביקר תפארתו בכל אורותיו, מקורותיו, מבועיו ומעיניו, בכל צירופיו ולבושיו, בכל טעמיו ונקודותיו, תגיו ואותיותיו, ובלב ישראל חרותה אש דת, מטרת עולמים לכל תנועת החיים, לכל היש בעבר, הוה ועתיד, ומבעד כל מפלשי העננים אור הקדש יחדור, "הנה ד' אלהים בחזק יבא וזרעו מושלה לו, הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו". הכל לפי רוב המעשה ולפי הרחבת ההקשבה, לפי הגדלת התורה ולפי הפצת המעיונות אשר לתהומות הרוחניות, לפי השלטת הגאון של חכמת ישראל המנוחלת הדוברת רק אמת בשם ד' על כל מחשבות אדם אשר המה הבל. יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם.

יג.

תכונת סוד ד' ליראיו היא היא המלמדת את הכבוד אשר ירחש האדם אל הטבע, וע"י כבודה האמתי הרי הוא מעלה אותה, משגבה ומרוממה. כמו בהליכות המוסר של חיי האדם היחידי כן בהליכות עולמים. העליה המעולה בחיי המוסר היא ההתיצבות הישרת בכל הכחות, "רגלי עמדה במישור", ההתאמה המפוארה של כל נטיות החיים, עד שהשכל העליון נמצא בתור גלוי עליון של סכום החיים כולם, וכל אשר מתחת לו הרי הם ענפיו המתפשטים ממנו, שבים אליו ומתרפקים עליו, מוכנים לרצונו, ולעבודתו כסופה ירדופו, וכל המהלכים הטבעיים של הנפשיות והגופניות מוארים הם באור עליון ובמהות הקדש המנצח, המלא הוד ויפעת קדשים של זיו ההשכלה הטהורה המאירה באור חכמה ודעת יסודית. התוכן הזה עומד למעלה למעלה מהאופי המוסרי המוכרח לאסור מלחמות פנימיות, או להסיח דעה ורעיון ממהותו הטבעית ומכל תפקידיו, אשר אז המוסר מוסר צולע הוא, מיסר מסוכן לנפילה למהמורות. על כן האידיאליות של העין הצופיה של המוסר העליון, לפחות, היא העלאת כל התוכן, התגלות כל היש, הופעת החיים בפנימיותו וכל מקיפיו. היא אמנם כלולה בתוך המערכה העליונה, מערכת הקודש, שהיא באמת כבר עולה ממעל לכל ערכים מוסריים, והיא תוכן התם, התמימות השלמה, שאין בה דופי פיסוק וקיצוץ מכל ההופעות, יושר השכל, יושר הלב, יושר הרגש, יושר הרוח, יושר הטבע, יושר הבשר, יושר ההופעה, יושר ההקשבה. וקול אלהים חיים דובר אז מכל מרומים ומכל תחתיות, והעינים למישרים חוזות והמעוף מתחת לרום הוא תדירי, והחזרה חלילה בשביל הופעה והארה, בשביל העלאה והתממה, היא ג"כ תדירית, קלה ובטוחה. "הקב"ה עושה להם (לצדיקים) כנפים כנשרים ושטים על פני המים, שנאמר על כן לא נירא בהמיר ארץ במוט הרים בלב ימים, ושמא תאמר יש להם צער תלמוד לומר וקוי ד' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים, ירצו ולא ייגעו, ילכו ולא ייעפו". בפרטיות מתגלה חזון העולמים בכל תקופה שהקב"ה מחדש בה את עולמו, שהכל לקוח הוא מאלף השנים של ההחרבה הכללית, שענפיה מתפשטים בכל עת אשר תחיל ארץ ותנוע, "יהמו יחמרו מימיו ירעשו הרים בגאותו סלה, נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדוש משכני עליון, אלהים בקרבה בל תמוט, יעזרה אלהים לפנות בקר". ואור הבקר גם בראשית קדרותו מבהיק הוא מתוכו את האורה העליונה, שהמוסר העליון דורש מהפרטיות על כללות היש ושורש המציאות, הנהגת העולם ועז החיים, סבוב העמים ותהלוכות הממלכות, "אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ", והנס והטבע מתאחדים באחדות מאירה. מאור הנס העליון מתגלה איך סעיפי הטבע כולם, הבלתי מובנים מצד עצמם, הם הם ענפיו והתפשטות אורו, וכל הטבע כולו המתגלה בכל תפקידיו, בעולם ובאדם, בנפש היחיד ובנפש

העמים, בדאגות החיים היומיים ובהתגדרות הלאומים והממלכות, בעליותיהם וירידותיהם בנכלי הפוליטיקה, בשגעונות המשתגעים, בערמת הערומים ובישרת לבב הישרים, בחכמת החכמים, בבית הנכונים, בגבורת הגבורים וברוח החלש של החלשים, בכל, רק יד האורה העליונה, אור חכמת כל עולמים, רוח ד' נשמת חיי העולם היא מופיעה. והיד נטויה, והזרוע מושלת, "למשפטיך עמדו היום, כי הכל עבדיך". וצפית הישועה חודרת היא אז ממעל לשחקים ועד עמקי תחתיות ארץ, עולה היא ממעמקים, וערבות היא רוכבת, ומכרת בסקירה אחת את כל הנפלאות ואת כל המפעלות, את כל האמת ואת כל השקר, את כל הצדק ואת כל הרשע, והנה הכל התיצב ומתיצב הכן לפקודת אור דבר אלהים חיים, והארת העולם באור ישראל, היא נשמת ההיסטוריה האנושית בגלוי, ונשמת כל היקום בחביון עוזו, "עד לא עשה ארץ וחוצות וראש עפרות תבל, בהכינו שמים שם אני, בחוקו חוג על פני תהום. באמצו שחקים ממעל בעזוז עינות תהום". ההכרה הזאת ע"י אספקלרית הקודש מתהפכת היא לכח פועל, לכח סוקר, לכח מחיה, וכל המפעלות הסבוכות אשר בקרב כל משפחות העמים מתגלות בתור מערכה סדורית, אמנם מעורפלת ומאופלת, התובעת נהרה, והנהרה תבוא ממקום אשר האורה תצא לאור עולם, - מציון מכלל יופי אלהים יופיע. ורוח אלהים אמת, המתפשט על כל מערכות האדם, הרי הוא מעלה את הטבע מתחתיותו אל מרומי הקודש, ומכשיר את כל הנסיות להופיע ולהגלות, מתמם את חזון העבודה האלהית בכל הסתעפויותיה על הבסוס הריאלי של החיים, עולה ממעל לאספקלריא הבלתי מאירה, ומביט באור הקודש של אור התורה העליונה, תורת משה, "במראה ולא בחידות", המבססת את המוסר ואת הדעת על יסוד החיים והמעשה ועולה עם כולם יחד למרום הנצח והשלום, אל מקום התפארת ואמת העולמים, אל יסוד החכמה העליונה שתחיה את בעליה בכל הדרות חיים מלאים, המנצחים בת כל התמותות, אל מקום הגבורה העליונה שכל הנעימות וכל החסדים מסוכים בה. התנוצצות אורה זו בעקבות משיח היא מופעת ובצרות העולם האחרונות היא מוצצת. וכבירי כח נתבעים לברר ולהסביר, לאחוז בכל כח חוסן, בכל יפעה, בכל מפעל וכל תכונה, בכל אמצעי וכל יכולת, בכל התעודדות וכל התעוררות רוח, בכל עת כושר ובכל תכונה אפשרית, לתמם את החזון העליון ההולך ומתגלה, זה החזון אשר אלפי דור הם צעדיו, והקיפו הוא אותו הרום והשפל אשר לעולם ולאדם, האחוז בהרום והשפל אשר לסגולת האדם, לסגולת העמים, לאישון האדם, "כי לד' עין אדם וכל שבטי ישראל", ורוחב הדעת, מעמק דרך ארץ, התיצבות לפני מלכים, הבעת המבוקש האדיר בכל הבלטותו, שעבוד המחשבה לרום העליון, הבעת הבטחון האלהי בכל עזת קדשו, הבטחה, שהופעת הממלכה העליונה של אמרת ד' לא תחסר את התגלותה ובכל עת שתדרש הנסיות כולה היא מוכנה על צדה, - הם תכסיסיו. וקול אלהים חיים בהגלותו בלבבות הרי הוא עומד אחר כתלנו להתגלות בעולם ובכל עולמים. שרעפים הללו מביאים אורו של משיח, וחכמת ישראל המנוחלת תנצח את העולם, תעטר את התורה בעטרות עליונות ותטהר את ערפלי האמונה הכללית והפרטית מכל סבוכיהם, כאש מטהר וכבורית מכבסים, אור השלום בישראל יופיע ואור התשובה יאיר בת כל נאות יעקב. ומגדל עז שם ד' בו ירוץ צדיק ונשגב, ונשגב ד' לבדו ביום ההוא. וקרוב הוא היום, ובידינו לקרבו, רק אם נטה אוזן לשמוע קול שיח קודש ואור תורת אמת וחכמת ישראל העליונה תהיה לנו למורשת פלטה.

ד.

כאחיזת הפשט והסוד זה בזה, יסוד אחדות תורה שבכתב עם תורה שבעל פה, ההסתכלות היותר פנימית עם ההסתכלות החיצונית בעולם, בחיים, במציאות, במסבות, בסגנון, באדם ובהויה, כן היא התאחדות הנס והטבע. בהנהגה וכמו כן באמונה. ההתעמקות החודרת מאחדת את הנפרדים, מה שהשביל הבינוני מפרידם. אורו של משיח, שיסודו רם ונשא וגבה מאד, מואר הוא מהתוכן העליון שהנס והטבע מאוחדים

שם וכל העלילות של הטבע מקטן ועד גדול פועלים בעדו ועמו, על ידו ובהשפעתו, כמו העלילות הנסיות. המעשים כולם עומדים בצורה עוברית, כל ההויה כולה נשמות אפרוחים או ביצים, ורוח אלהים מרחפת עליהם, ומשיח גנוז הוא בקן צפור, זהו היכלו, והאפרוחים מתפתחים ומתגדלים והביצים מתחממים, והולכים ומתקרבים לצורת הויה החיים והמפעל, ובכללות הכל הכל כולו, הכל פועל, לא יחסרו גם כל הכחות השוללים, שגם הם מצטרפים להוציא כלי למעשהו, כמו הכחות החיוביים. והכחות השוללים, שהם מצטרפים אל הכל לעשות את הצביון של המטרה העליונה, שם בעומק ירידתם אורה חיובית עליונה גנוזה. תחת העוני הנורא עושר עליון גנוז וחי, קוב"ה וחד מסכנא הם המה יושבים בהיכל קן צפור. וטהורי לב היודעים רזא דמלא דשטותא, ואיך היא מצטרפת להאיר רזא דחכמתא, כרב המנונא סבא, הם דרים בהאי מגדלא ומסתכלים הם במפלאות תמים דעים באור ישועתו. וחבלי משיח הפנימיים, הם חבלי משיח עצמו: הירידה למעמקי הסבות של כל מוחין דקטנות הם הם יסורי חנק לרוחא דמלכא משיחא דבגלותא בתראה בסיפיה, המתקן את הצעדים האחרונים, "אשר חרפו אויביך ד' אשר חרפו עקבות משיחך, ברוך ד' לעולם אמן ואמן"; יסורי סקילה היו בכל התקופה של עבודה זרה, וכל הרעות, הירידות והטמטומים, הפרעות הפנימיות והחיצוניות, שהם ענפיה: יסורי שרפה, - החורבנות והגזירות המלכותיות על התורה, שרפות התורה והשמדות הנוראות שהיו מכוונות לעקירת הנשמה והפנימיות, שרפת נשמה וגוף קים; יסורי הרג הם הם כל ההרגות, המיתות המשונות, וכל הרדיפות החיצוניות במעמד הכלכלה, "ואכל קצירך ולחמך יאכלו בניך ובנותיך"; יסורי חנק הם הם היסורים האחרונים של ירידת האור למעמקים לחשוף סבות קטנות וקלות, לנעוץ תקוות במרחקים ומאורעות זמניות בנטיות לב של מושלים, ובמהלכים של השתדליות פוליטיות, לעורר גם קטני רוח, שאין להם כ"א מטרות קרובות מגושמות ומצומצמות, והקטנות מחוללת את החוצפא, וחבל המחנק אחוז על הצואר, מונע את הדבור וסותם את האויר. רק רוח ד' אשר על עמו, אור התורה הפנימית יופיע להשיב רוחא דמשיחא, ומתוך האפלה יביא אור גדול.

טו.

יסוד הרשעה, שהיא מתפצלת לעבודה זרה ולמינות, הוא בא לבצר מקום לסיגי החיים, למותרות המציאותיות שבהויה ובאדם, במוסר ובחפץ, במפעל ובהנהגה, לתן להם גודל ושלטון בתוך הטוב והקודש; לא לטהר את הקודש, כ"א לטמאו ולסאבו. אמנם מקומה של עבודה זרה הוא מבחוץ, עומדת היא במקום הזוהמא והמותרות המגושמות ומאופלות, ומבקשת את בצורם ואת שליטתם והתגברותם על כל תוכן קודש והתערבותם עמו בכל האפשרות. גדולה ממנה היא הרשעה הצפונה הארסית של המינות, שהיא מחפשת לה פינה בעצם הקודש, "שממית בידים תתפש והיא בהיכלי מלך". מתאמצת היא להשאיר את כל זוהמת העולם, את כל הגסות הגופנית, ואת כל הנטיות הרשעיות האחוזות בגוף הגס, בפנימיות יסודיו החמריים, ולעלות עמו אל האושר של הקודש, שהוא מיד מתחלל ומסתאב בנגוע בו היד המסואבה. לא שעה ד' אל קין ואל מנחתו מפני הרשעה שהיתה בו אחוזה; אותו הרצח, שיצא אל הפועל אח"כ, היה גנוז וספון בכח גם בעת הבאת הקרבן מפרי האדמה, וקרבו זה תועבה הוא, הוא הוא המגביר את כל כח רע, והחטאת הרובץ על הפתח הוא מתגבר ומתאמץ ע"י ריח הקודש שהוא קולט אל קרבו ומהפכו לתכונתו. כה סובבת והולכת היא הקינות הרשעה, החפצה שתיטב בעיני ד', שדי ישעה אליה ואל מנחתה, ובחובה יודעת היא היטב, כי מאס ד' בה ופניה נופלים וחרה לה מאד וכעסה אגור בתוכה, ובכל עת מצוא הנה יד הרוצח מתגלה, צביון החטאת, שאליה תשוקתו של הדם הקיני, מתראה בכל תועבתו. יסוד המינות, שלעגה על דברי חכמים ועשתה שמות בישראל פנימה, אשר אמנם מפני היד הגדולה מלאתי כח ד' אשר בחי האומה לא הצליחה להרוס את השתות בכל זאת הכינה לה קורים, אשר צלחו להיות לארג של מחסה

כזב על פני עמים רבים. הוחלפה האלילות במינות. לא התוכן הפנימי הוטב, כ"א העמדה. התואר החצוני גוהץ כמעט, אבל המטרה אחת היא, לא לקדש את הרצון, את החיים, את העולם הגסם ואת הפנימיות המהותית ע"י כל אותו הסדר המוכן לכך בעצת ד' הגדולה, שיסודה הוקבע בישראל, בגוי קדוש, ומהסתעפויותיה יוכלו עמים רבים לינק, כל אומה לפי תוכנה, לפי מוסרה והכנתה הטבעית, ההיסטורית והגזעית, לפי השכלתה ומצבה הגיאוגרפי והכלכלי, וכל התכנים החברתיים והאישיים שלה המצטרפים לזה, לא זאת היא מגמתה. הקינות עשתה באדם את מעשה המפעל הקרחי בישראל. הקריאה של "כל העדה כולם קדושים ובתוכם ד'" היתה קריאה לועגת לכל תוכן הקודש ולכל הרוממות וההכנה התוכית, הדרושה להעשות עד שיהיה הקודש מבוסס בחיים באמת, שיהיה מובטח מכל פגם וסאוב, שלא יהפך לרועץ ולצרה היותר גדולה של העולם. על כן הוכרח הדבר שירד חיים שאולה, להאבד מתוך הקהל ולהיות לעולם לאות לבני מרי, שלא יהיו עוד כקרח וכעדתו. הקריאה אל כל העמים, השקועים בכל רפש הטומאה, בכל מעמקי הרשע והבערות, בתהומות החשך היותר מחרידות: "הנכם כלכם קדושים, כלכם בנים לד', אין הפרש בין עם לעם, אין עם קדוש ונבחר בעולם, כל האדם הוא קדוש בשוה". - זאת היא הקרחת האנושית, שהיא הקינות החדשה שממנה סובל האדם, שממנה "נוע תנוע ארץ כשכור והתנוודה כמלונה, וכבד עליה פשעה ונפלה ולא תוסיף קום", עד אשר יפוח היום ויפקוד ד' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה. הבצור המרומי וההרקעה לשחקים, שהמינות מתימרת בהם, מוכרחים לפול ולהעקר מיסודם. העולם צריך שיכיר, כי לא בהגה אחד, באמרת אמונה מתוארה לבדה, די לאדם לעוף לגן עדן, וכל אוצר הרעה, הרצח והתעוב, הספון בכל חדרי רוחו, בדמו ובבשרו, יכול להשאר בעינו, וממילא הלא איננו צריך צרוף ולמוד, רכוז ועליה, "לית דעתיר מחזירא", מזונותיו, גם הרוחניים מצויים לו בכל זמן ובכל מקום, "ודמיין מייעה לבני אינשי". קץ יושם לכל אותו החשך, יכיר האדם וידע, כי כל עמלו צריך שירוכז לטוהר הנפש, האפשרות של הטהר בתכונת העמים טעונה היא מילוי של רכוז, שהוכן כבר מאז ע"י אותה ההכנה הגדולה, שהפליאה יד ד' לעשות ע"י אותה האומה הנפלאה, "לבזה נפש, למתעב גוי, לעבד מושלים, מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו, למען ד' אשר נאמן קדוש ישראל ויבחרך", "הן עד לאומים נתתו נגיד ומצוה לאומים הן גוי לא תדע תקרא וגוי לא ידעוך אליך ירוצו, למען ד' אלהיך ולקדוש ישראל כי פארך". החפץ של העמדת גוי אחד בעולם בתור ממלכת כהנים וגוי קדוש, שהוא צריך להיות למופת על האור העליון האלהי החודר בחיי העמים, שרק בהיותו מצוי ועומד, בהיותו חסון וחפשי, בהיותו שב לבנינו ולאשרו, אחרי כל הופעותיו המרובות בעבר, אחרי כל נסיונותיו הקשים, אחרי כל צרופיו ולבוניו, בשבו עם כל דעותיו ועם כל קניניו, עם כל רכוש נשמתו וכשרון חייו, עם כל טהרתו הגופנית, הגזעית והאמונית, עם כל תוכן ההופעה האלהית, שהוא לו למורשה ושגולת ארצו מגדלתו ומרחבתו, אז ע"י אותה הידידות הפנימית שהוא יכול להראות לאומות העולם תחת כל המשטמה והרדיפות אשר קבל מהם, ע"י כל הכבוד וההשתוממות אשר כל הגוים כולם יוכלו להראות עליו תחת כל הבוז והחרפה אשר טפלו עליו, ע"י כל אותה התשוקה של ההתחברות והרעות עם עם ד' אלה עם נחלת ד', אשר סגולת הקודש בטהרתה לטהרת החיים ספונה בו, אשר רק ע"י חקוי ארוך ע"י הדרגה של העמקה דורית יכולה היא לצאת אל הפועל במדה הגונה גם בשאר העמים בכל האדם אשר על פני האדמה, - אז יבורר לכל, כי סגולת הקודש אינה סגולה זלה, שיכולה להנטל בכל ידים מסואבות, כי אם סגולה העולה בעמל נורא במסירת נפש קבועה, וע"י זכות נחלת קודש של אבות לבנים נושאי עולם באהבה ושומרים דרך ד' בכל עז. אז יוסרו פני הלוט מעל כל העמים והמסכה הנסוכה על הגוים, ואותה הותרנות של המינות תוכר כמו שהיא בתור מטבע פסולה, המסמאה את העינים ומטמאה את הנפשות, מרבה רצח ודם וכל תועבה. "ד' עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה, אליך גוים יבואו מאפסי ארץ, ויאמרו: "אך שקר נחלו אבותינו הבל ואין בס מועיל", "ונשגב ד' לבדו ביום ההוא, והאלילים כליל יחלוף", "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ד' כמים לים

טז.

הישרת העקמומיות בתכונות, בדעות, בהשקפת החיים, עד לעליות הקודש המעולות, זקוקה היא לחדור בשרשים התחתיים, ועמם לעלות לספירות הגבוהות, כשהתפצלות שולטות לעצמן הן מעכירות ומחלחלות, מזהמות ומגשמות הגשמה גסה ומזוהמה את כל אויר החיים, וכשהן נאחזות ומתבטלות בתכנים שממעל להן ועולות בעליהם הרי הן המוסיפות אור וחיים, טוהר וקודש, אומץ ותפארת בכל. יסוד נצחי הוא "ואהבת את ד' אלהיך בכל לבבך - בשני יצריך : ביצר הטוב וביצר הרע". האהבה אינה שלמה ואינה נובעת יפה ממקור האחדות המטוהרה כ"א כשכוללים את היצרים ביחד, והיצר הרע מתאגד עם היצר הטוב, וכל כחותיו הרעים הנם נאחזים בשורש הטוב ומתהפכים לטובה, לצחצח, להחיות להבהיר ולזקק יותר את להט הטוב. דבר זה נוהג בדעות, בתכונות ובעצמיות החיים ; בהבנת העולם, בהשכלת האמונה, בחנוך הכללי והפרטי, בשאיפוח העדינות של החיים, של האנושיות, של הלאומיות ושל השלמת האדם באור תקות האושר המעולה, ולזה דרושים כל כחות הטוהר האדיר של גבורת החכמה העליונה, ומטרתו של סוד ד' אשר ליראיו ההולך ומתנוצץ בלבבות, המכבש לו את דרכיו ע"י כל האמצעים הרבים והשונים, החוצב לו גולות עליות וגולות תחתיות, הבא דרך פתחים חרכים וחלונות, גם דרך פרצים והריסות, והכל אל מקומו שואף זורח הוא.

יז.

כל התרבות הזמנית בנויה היא על יסוד כח המדמה. זוהי מורשת גורלם האלילי של עמי התרבות האחוזים בכח המדמה, שממנו באה התפתחות היופי הגופני בפועל ובציור מעשי. הולך ומשתכלל כח המדמה, ועמו משתכללים המדעים המעשיים והנסיוניים, ועל פי עליותו של כח המדמה ותפיסתו את החיים מסתלק האור השכלי, מפני שחושב העולם כולו שכל האושר תלוי בפתוחו של כח המדמה. וכה הולכים הענינים בהדרגה, עד ששרירי השכל שברוח החכמה החולונית גם הם הולכים ונעתיקים אל כח המדמה. המליצים והמספרים, הדרמתוריים וכל העוסקים באמניות היפות נוטלים מקום בראש התרבות, והפילוסופיה פוסחת וצולעת ואין לה מעמד מפני שהשכל הנקי הולך ומסתלק. כפי סלוקו של השכל ורוח החכמה כן חוצפא יסגי וחכמת סופרים תסרח, יראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת ופני הדור כפני הכלב, אותה העדינות הפנימית, הבאה מרוח החכמה, הולכת ונמוגה, השאיפה לרוחניות ואצילות, לדבקות אלהית, לעולם העליון, לזוך המוסר, ברום טהרתו, לציורי המושכלות מצד עצמם ונצחיותם, נעשית חזון יקר, וכפי אותה המדה, הנוהגת בעולם בכללו, נוהג הדבר בישראל כלפי רוח הקודש ואהבת התורה ברוח פנימי ורעננות עצמית של היהדות הנאמנה, ובעולם שולט רוח מגושם. "אי לך ארץ שמלכך נער ושריך בבקר יאכלו". אמנם כל זה הוא יסוד עצה מרחוק, עצת ד' היא להשלים את כח המדמה, מפני שהוא בסיס בריא לרוח העליון שיופיע עליו, ומתוך העליונות של התפיסה הרוחנית שקדמה בישראל הוכרח כח המדמה להתמוגג, מה שגרם חלישות לאחיות רוח הקדש העליון, שעתידי לבא ע"י מלכא משיחא. על כן מתבסס כעת רוח המדמה עד שיגמר בכל תיאורו, ואז יהיה כסא נכון ושלם לרוח ד' העליון ויוכשר לקבל אור רוח הקודש עליו, שהוא רוח ד' "רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ד'".

יח.

כח המדמה זה הוכרח להיות נדחה ונלקה קצת על ידי שפעת רוח הדעת העליון של רוח הקודש הנשגב שבמקור ישראל, שהוכרח להקדים ולבא לעולם מפני שלא יוכל העולם להתקים עד אלף דור בלא אור תורה, שהיא אוצר כל הדעת. מכל מקום יסודו היסודי נשאר בישראל, והקורטוב הפנימי שלו הוא באמת יסוד כל היופי, ומתגלה על ידי חזיון הנבואה, שאור הקודש מתלבש בתוכו, "וביד הנביאים אדמה"; ובכל זאת מונח גם בנבואה יסוד הצמצום של האספקלריא שאינה מצוחצחת, ומפני זה קרובים אומות העולם לקלוט קצת מן הארת הנבואה ורחוקות הן מן אור התורה. אבל ליסוד בסוסה הגשמי של האומה, ההתקשרות הארצית עם ארץ ישראל והתרתקות האומה אל עצמותה וצמצום כחה שלא יתפזר, כל זמן שאין העולם ראוי לאגד הכל בשכל העליון, מוכרחת היא חכמה תתאה למלא את המקום, אשר המדמה הוא מלבישה הרבה והיא מבצרת מדת הדין בעולם, על ידי ההתקשרות אל הקנינים הזמניים בחיי כל יחיד וההתענינות העמוקה של הכלל לחיי הרכוש והמשטר הממשלתי מצד עצמו. כשלא הגיע עדיין הזמן של כל הטהר להופיע אל המרומים המגמתיים, נשלחו מאת יהושע שנים אנשים מרגלים חרש לרגל את הארץ ובאו לבית אשה זונה ושמה רחב. והכל נקשר בקדש ובטוב העליון, אבל מדת הדין מתעוררת ויראת העונש האמתית נצרכת לפי ערך השלטת כח המדמה והתעמקותו. אבל בעצמיות החפץ האומתי לא נשלם אז עדיין הפרצוף הדמיוני, לאחיזת הדעת בהגלמתו מצד אחד והיופי בכל תיאוריו מצד השני, וזה הושלם בימי שלמה: "אז תבאנה שתיים נשים זונות" לפני משפט מלך ישראל היושב על כסא ד'. אמנם על ידי ההתערבות של הנשים הנכריות, עם חולשת הכח לעכל דברים זרים, יצאה הרשעה שגרמה ליסוד כרך גדול של רומי, וסינוני היסודות הוצרכו להאריך עדן ועדנים, עד שנתגרש כח המדמה משליטה רחבה בגבול ישראל, ויצרא דעבודה זרה נעצר "בדודא דאברא" "ונכיס יצרא", ולעומת זה אין עוד נביא אתנו ולהבת אהבת האומה והארץ איננה מורגשת באותו הטעם העמוק של ימי הטובה. והדברים מקושרים עם צער העולם כולו, עד שבאחרית הימים עקבות כח המדמה מתגלים ואהבת הארץ מתעוררת. מתראה הדבר בשמריו, אבל עומד הוא להזדכך. "הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום, אני ד' בעתה אחישנה".

י.ט.

נכבד הוא הרצון הטוב הפונה לאלהים בעמק שאיפתו, אבל מה יעשה הרצון לבדו בחיים? על כן כל זמן שאינו מתנשא עד רוממות אור הדעה, להקשיב לחכמה עליונה, אינו יכול לפלס נתיבות החיים; רק לבנה עזובה ישבור לו, שלא תוכל להצטרף לבנין גדול. אם הרצון, המשולל מאור עליון יותר ממנו, מתגבר להרחיב צעדיו בצורה מתרחבת, עד שלא ישאיר מקום לאותה הדאגה המדיקת כל פעולה וכל נתוח של מחשבה והנהגה בארחות החיים, אז יונק הוא זה הרצון עצמו, עם כל נטיותו שבלעה ניצוצים טובים, מצנור בלתי טהור שזוהמת הנחש יכולה להקלט בתוכו. ביחוד כל זמן שלא עלה הרצון הנטיתי ולא דבק בארח החיים, שמשם חקי החיים נחצבים, עלול הוא לכל שינויים. מעמק טוב יכול הוא להיות נדח לעמק רע. כנסת ישראל אשת חיל היא, נהמנה היא מעמק רצונה לאותה האורה האלהית, שממנה חקי החיים כולם נחצבים, ובדרך תורה תומכת היא אשוריה, מחזקת היא את עמדתה בידיעתה העליונה כי דבר ד' ברית עולמים לו ולא תטה און לכל חולם חלום, לכל מסית ומדיח, גם אם יתלבש בלבושים של תגבורת המית רצון לטוב ולדבקות אלהית, אם רק יגע בדרך ד' המסורה, אם יפגום באור תורת חיים; וכה הולכת היא בדרך נצחונה הפנימי. אמנם חלק העמים לא יוכל להיות יותר מרומם מהמית רצון בנטיה אלהית, אבל כמה מסתבכת היא הנטיה הזאת שם וכמה משתנה היא בערכיה, כמה פלגים עכורים של שטפי אליליות נשפכים בה וכמה חלש כחה של נטיה חלשה זו, הנשענת על נטית לבב אנוש אנוש, למלא את התפקיד

העולמי הגדול של שפיטת עמים מישור. אמנם יצורפו לאומים ויזוקקו בכור עוני ובהמון מלחמות וצרות,

יכותתו גוי בגוי וממלכה בממלכה, והנטיה הקטנה של עלית הרצון אל העריגה האלהית, הסתמית, הכלולה
בנשמת האדם, תזדקק מסיגיה, והעינים יוארו לחזות מהו מקור ישראל, וכנסת ישראל תשא דעה
למרחוק, תראה לדעת כי בשמרה את ערכה העליון, מבלי להשפל מטה, הביאה טובה ואורה לעולם, כי
בעצרה את הזרם העכור והנשפל, שלא יתפשט יותר מדאי, סגרה בעד אותה הזוהמא והריקניות של
האליליות והרשעה המדותרת וכל עיוותי החיים, שלא יחדרו עמוק בנפש האדם הכללי עד לאין מרפא. אז
יכירו וידעו כל יושבי תבל, כי רוח ד' מרחף על עמו, וכי לעדי עד תביא יונת אלם זו את האורה לכל העולם
כולו, וערכה העליון יעמד תמיד לנס עולמים. אז תברר לה האמונה את ערכה וחקות החיים יפלו את
דרכיהם על מלא רחב הארץ, יבררו הדעות והטוב האלהי הפנימי המקורי, עם כל ענפיו העליונים ועם עמקי
שרשיו, יהיה לברכה לכל האדם, והמבוקש של אור תורה ונר מצוה, אשר שמר את הצביון הישראלי
בתומו, ייקר בעולם מזהב ומפנינים. מושגי החיים יתחורו וכל העולם יחפש את נתיבות השלום העליון לא
רק על ידי עריגה עורת כי אם על ידי הארה מלאה, שבקרבה אור תורה זורח, ומשפטי ד' ומשפטי האדם
יאוגדו לאגודה אחת, אשר יאירו זה בזה מלא זהרם, והיה ד' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ד' אחד
ושמו אחד.

כ.

כל נתיקה שבמערכי הלב מהקוים העליונים הארוכים, במרחקי אידיאליהם העליונים, כשהיא באה בין
ביחיד ובין בצבור הרי היא מערערת את יסוד האושר והטוב כולו. גם בצורה כהה וזעירה, כשחל בה רוח
העליון, המאוגד לאידיאליות המאושרה באושר בלא גבול, הרי יש בה מעין חיים ההולך ומתגבר, מחיה
דורות, מאשר תקופות, ומישר דרך לעמים רבים, מדריך עולמים לחיי עולמי עד ומפנה להם את המכשולות
שבארחות חייהם הקטנים והזמניים. אורו של משיח, האושר העליון בחיי החברה והכלל, בצרמו העמוק
אל האושר הפרטי, מחובר הוא עם האושר וההצלחה המוחלטת של כל היש בתחית המתים. לגודל העתיד
הזה מוכרחת כל עין לצפות, הצפיה האידיאלית היא מגונת את הגונים העליונים החיים, היא מקבעת את
חותם ההויה בגורל מאורותיה. נתיקה כל דהי מראשית הרום, מאחרית העדן המעולה, נפילה היא לעמקי
שחת, ושעירים קמים ומשחקים במקום זמירות שרי קודש ונעם שיח סוד המוני מעלה. האמונה העליונה
היא בעצמה המנהגת את החיים אל המרומים שהיא שרויה שמה. היא בעצמה, בחטיבותה העליונה,
בצורתה המשוכללת באמונת ישראל, נותנת את האומץ ומפתחת את החוב העמוק לאשר את החיים כולם
וכל הפרטים שבהם, מעומק ראשית עד עמק אחרית, לאותה השאיפה המאושרה, הבלתי פוסקת מלפעום
בלבבות הקדושים מאושרי אלהים חיים, ומהם הולכת היא הזליפה השירית ומתגברת על החיים כולם,
וכל עדינות שבלב כל איש וכל בריה - מאושר העדן היא לוקחת את רכושה. כשמתגלמת שאיפה,
כשמתקרבת אל המציאות, והמציאות קרובה היא ובאפלה היא שרויה, צריכה היא תמיד הגנה
שלא תאבד את ברק עומק חייה, אורו של משיח באמונה נעוץ, והאמונה באור קדוש ישראל בחיים
וחובותיהם היא מבוססת: ההמונה לא בסגולה פורחת באויר לבד היא מביאה אל מרומות מציאותיה את
כל חוסי בה, כי אם בהתוית הדרך לכל מערכי הלב, לכל משאות הנפש, לכל מפעלי כפים, על פי עזה וחסנה
המרום וקדוש. לפעמים נופלים רבים מההתבססות המציאותית ונשארים תלויים ברפיון רק בציור
האמונה. מדה זו היא של אומות העולם, שבאו רק להסתכל באיזה ציור אידיאלי ולא בוגרו עד לכדי
הגשמתו בפועל, וממילא נדע שגם ההסתכלות לקויה ורפויה היא. ההסתכלות הבהירה שולטת על הכל, על

כל סדרי החיים והחברה ועל כל האישיות היחידה, על כל מזג ותקופה, על כל חפץ ושאיפה. אבל תלויי הרפיון, אשר ממקור ישראל יצאו ובאחדות האומה הם כלולים, יש בהם ברק אור קודש, ניצוץ שיוכל לעלות ולבא, לידי לבת אש קודש: אור הצדק, האמת, החסד והמשפט בחיים החברתיים, - אורו של משיח בגודל תעצומו מלבבם. עיני-החול של האדם כהות הנה, בשום אספקלריא חקרנית אי אפשר להגיע לרום רז חבוי דנא. אבל גם צל צלה של אורה צחצחה זו אורי אורים יש בו, והאורה האוירית משוטטת היא, נעה ונדה, מסוכנת היא שלא תפול ממדרגתה שלא תטמע בין בשר המורים ונפשות אשר עמק חפצם הוא דם ורצח ולעיטה של נזיד עדשים. אבל אורו של משיח אחוז הוא בישועת ישראל, ראיתניו של גוי איתן זה, חטיבה אחת בעולם, אשר בורא כל עולמים משתבח ביקרם "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". אור עליון זה, שהוא כתגא על רישא דספר תורה, שלא נתן מרוב עוזו ופארו לשמוש ומפעל ידים, באחרית הימים ימצא לו שבילים ודרכים רחבים, נתיבות חדשות לבא אל תפקידו המפעלי, והגדל יתעלה על כל קטן, וכל המכשירים בו כלולים. קמה באחרית הימים תנועה חרישית מלאה אונים וחפצים, מלאה נגודים וסתירות, מלאה אורות ומחשכים, וחושבת לחתור אל החוף לישועת ישראל. אורו של משיח הכהה בה. רבים ממחזיקיה של אבוקת אודים קטנה זו בגדו לכאורה באותה האורה הגדולה, האחוזת בקו הארוך אשר לאור עולם, נמוטו הפעמים ממעמד הנבואה הצופיה צפית עולמים. אבל ישועתם של ישראל תמיד היא ישועת ד', "אני והו הושיעה נא", וכאשר "פדית ממצרים גוי ואלהיו" כן היא כל ישועה, גדולה שבגדולות וקטנה שבקטנות. העולם רועש, ההרים מתקלקלים, ארץ כשכור תנוע, עמים עפים בדי ריק, ישראל עומד בתוך. בתוך סערת הגלים חותר הוא אל חופו, ושרי קדש באים ויבואו ואת הדגל העליון יחזיקו, למרחוק שעות דעה, והשלום בא יבא מכל עברים, ממזרח וממערב, מצפון ומים, ובתוך החלקה המעשית העלובה, החרבה מכל לשד עליון, יפתחו נהרות רחבי ידים לאורו של משיח, לתקון עולם מלא ברעיונות נצחיים מובטחים מראש אמנה הבטחה אלהית כתובה בברזל ודם, בברית בשר וברית לשון, בברית ארץ וברית עם, בברית עולם וברית חיי עולמים. הקו הולך ישר, אחד באחד מוגש עם הצפיה שממעל לכל צפיות, הסרת המות ומארתו; בראשית הצעדים, אותו המות המעשי שידי אדם יוצרות אותו באולת ורשעה, ואחריה המסלה ישרה היא להעמיד את הכל על עומק רום הטוב, רוח הטומאה יבוער מן הארץ ובלע המות לנצח. אם תדמה לנו הדרך דרך רחוקה, אל נבהל. רק היא קרובה היא. רק האחיזה באותו הקו הארוך מגבירה את הכל ומכשרת את הכל. ברכת הענוה תשוב אלינו, גודל העליון ממעל ומתחת יפרס עלינו את הודו ואת סוכת שלומו. כל המארות, כל הנגודים, לברכות ולעזרים יתהפכו, כל הרוחות אשר בלאומים וכל הנטיות הדתיות, אשר נחשבו לזעוה, אשר אמרו: "לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד", הן הן עצמן אל מקורן ישובו, יבשו ואחרי כן ינהרו. האחדות הישראלית בכללותה וההתעלות של גרעיני החיים שבה, הרוממות של קשב קול תורה, ההגה העמוק של דורשי רשומות של חכמי חידות, וחכמת החיים של יודעי בינה, הדם הרותח של בני הנעורים רוויי רגש ושירה עליזה ועמק רוח של צופי קדש, דכאות פנימית של שבי פשע וגבורת רעם של שמחי חיים, יצרי כל לב ומערכי רוחות של כל בשר, - והכל יאגדו באגד הקו העליון, ששם אור קודש קדשים. ובתוך הפעולות הפעוטות אור משיח יזרח ונהרת תחית עולמים ומחיית המות תסול מסלתה, "ויעבור מלכם לפניכם וד' בראשם".

כא.

ברכת ישראל היסודית היא תוספת הדעת העליונה שבה נטוע שורש הדעה המיוחדת לישראל, המרוממה מכל לשון, והיא הולכת בשטף של נבואה גנוזה וממלאה לשד טללי חיים את כל נשמה שבישראל, ועומק החיים העליונים של האומה דוקא ממקור הדעת העליונה הזאת הם יונקים. קוי הדעת חודרים ממקור

האומה הכללי בכל דורותיה ומתפשטים ברז הידיעה ההכרית השרויה בכל אחד ואחד מישראל, שבשבילה חי הוא ודורותיו את החיים הישראליים בכללם ובפרטם, כל חד וחד לפי מעלתו. כל נתיבות העצות והמחשבות להנהגתם של ישראל, בעניני החיים והעולם ובעניני הקדושה והאמונה, בעניני המדע והרוח, בעניני הזמן והתדיריות, משפעת זו הדעה העליונה הם באים. כל חלוקי הדעות והמחשבות השונות - פלגים מחולקים וחדרים שונים הם של הדעת העליונה הזאת, אשר "אדרין ואכסדראין מתמלאין מינה", ובהתחלקותם הם מימין ומשמאל מתאחדים על ידי שורש הדעת העליון, המתחלק באחדותו לשני הצדדים, חולקין דדעת הם "תצ"ט ופלגא מכאן ותצ"ט ופלגא מכאן". והם כולם כלולים בשורש הראשי האלהי, הממלא באורו הרוחני את כל החדרים בהון יקר ונעים. גדולי וטהורי הדעת מתאמצים לאחוז בשורש הדעת העליון, שהוא באחדותו המקורית בלתי מתחלק הוא ומשקה את הכל בשפעתו המיוחדת, וכל החדרים הפרטיים שמימין ומשמאל הם מסתגלים על ידי זה בסגולותיו, וכל העצות העליונות והתחתונות המתהוות בעולם הן הולכות ומתברכות בברכת השלום, וכל הנטיה העולמית בכל האנושיות ובכל היצורים הולכת ונוטה אל היושר ואל השלום הבא לרגליו. "ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד. והשבתי חיה רעה מן הארץ וחרב לא תעבור בארצכם".

כב.

ההשכלה הנשאבת ממקור רוח הקדש היא תמיד מתאימה עם אותה ההפריה המפליאה שבטבעיות הנתוח ההלכותי, שהוא הוא התוכן הממלא את לבן של ישראל : הגבורה האיתנה, המושלת על החיים ומתוה להם את ארחם ואת צביונם, יחד עם אותה הטבעיות שבתוך ההשכלה הרזית העליונה הזאת, הנובעת ממקור החופש הישראלי. מההתגלות המוחלטה של נשמת ישראל נובע גם כן המעין החי והמפרה של הגות כבוד אין קץ ואהבה בלתי גבולית לישראל. זאת היא הסקירה החודרת, היודעת לחשוף מצפוני החיים ויודעת להעריך את הערך של היקר הישראלי מצד חטיבותו הפנימית. באותם הפלגים, ששפעות החיים, המעשיים והעיוניים הללו, זורמות ביחד במרוץ עזיז ואדיר, שם רז החיים לישראל גנוז, שם סוד האמונה והבטחה העליונה מונח, ומשם ישראל עושה חיל לנצח כל אויביו ולקום לחיים חדשים בצמיחת קרן ישועה. הגבורה הלאומית, דקדוקי מצות בהשתלהבות של אהבה מקורית, הערצתה של האומה וכבודה, חיוב נצחונה ובטחון רוממותה להיות עליון על כל גויי הארץ במובן של עליונות אמתית, מוסרית, רוחנית, אידיאלית, הדורה ובריאה, רוויה שובע של שלום, של ברכת כחיים ושפעת היצירה והבנין, כל אלה כטל יזלו בהחשפת המבוע של המחשבה הישראלית המורשתית, מסרתה של חכמת ישראל המותאמה למסרתה האמונית הגלויה ביסודי האמונה ותורת המעשה. כל הכשרונות העולמיים אשר נספגו בישראל וכל התעוררות של חיים מסבת כל צרה ומדחיפת כל קו אורה, - הכל יתקשר ביחד להוליד כחות חדשים ומחוזקים, העלולים לחדש את זיום, בכל עת, בכל תקיפה ובכל מהלך חיים שיתפרץ בעולם. והרטבת כל אלה הנטיעות, המסתעפות תמיד, בא תבא על ידי אותם למודי ד' העומדים בבית ד', האמונים על רוח האומה בכל צביונה, חכמי חידות ורבי תושיה, היודעים להתרומם בהכללה רבה, על כל ההסתעפות הרוחנית והמעשית האדירה, שתביא עמה ישועת עולמים.

כג.

לפעמים מרגיש האדם, שאיזה חלק מן התורה והחכמה נדרש לו לפי תכונתו ותיקון נשמתו וכל מהותו, וכשהוא נוטה ממקצו לדרך אחר מרגיש הוא עצבון ושברון פנימי בקרבו. וזהו עומק הרז של "וליוצא

ולבא אין שלום, כיון שיוצא אדם מתלמוד לתלמוד אין שלום". מתוך גודל הכללות הנדרש להיות בעקבתא דמשיחא, יש שמתבלבל העולם עד שלא יוכל האדם למצא את בחינתו וערכו ויחוג וינוע מתלמוד אל תלמוד, ועמים רבים מתבלבלים ואינם יודעים גם הם את מקום אחיזתם ומטרת כוונותם, "ונוע תנוע ארץ כשכור והתנוודדה כמלונה, וכבד עליה פשעה ונפלה ולא תוסיף קום, והיה ביום ההוא יפקד ד' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה". הפקידה היא לא הכבדה וכליון כי אם חלוף מעמדים ותכונות, ומתוך עמק החשך יתעודד ישראל לאחוז באור תורתו בכל כלליותה, ואז נתיבות עולם יאירו לפניו ויחזיק במעוזו ויעשה שלום לו, שלום יעשה לו ותורה חוזרת ללומדיה ובשובה ונחת יושעו.

כד.

יש רוח ממוזג שמתערב יפה עם העולם והחיים, עם סדרי המעשים והנהגות המדות, איננו נכר כל כך בפעולתו לעצמו, אבל הוא מגלה את כחו הנאה והמסודר בכל עת שיגיע הדבר לידי תלמוד ולידי מעשה. זהו רוח ההלכה, רוח תורה שבעל פה, המסדרת את הקדש בארח החיים. כשרוח זה מתוקן ומשוכלל כל צרכו הרי הוא נעשה כסא ובסיס עליון של האגדה העליונה, המשוטטת בגבהי מרומים ותופסת את המאויים הנצחיים. אמנם יש רוח סער, שאינו מתקשר עם הרוח הממוזג, פורץ הוא גדרים ואינו מחכה לסדור העולמי שיבוסס, לסדרי החיים ותיאוריהם שיתאחדו במזג הקדש והטוב, ומגבוה ידאה עד עמקי תחתית בלא סדור. לא יוכל להתערב עם חיי בני אדם המסודרים, מוכרח הוא לקחת לו לעזר את החוצפא, העזות ועוד מדות רעות כאלה, לצורך שעה, לעת מלחמה יש שרוח זה נחוץ הוא, אבל אם ירצה להקבע לסדר חיים קבועים לא ירצה. פירות מסודרים וקבועים להיות ראויים למחית דור דורים לא יתן. יתגדר באגדה עליונה, בחכמות נסתרות, בהגיונות עליונים, במחזות גדולים, בפלאים ובמופתים, בתפלה של מסירות נפש, בסגולות של קשור נשמות ובפליאי פליאות של נהורים ושל מחשכים, אבל אותו היושר העליון, האור המתוק המתוקן והמקובל, "מימי השלוח ההולכים לאט", זה יחסר לו. בישראל יגלה רק בצורה של סעד לעת רעה, לבצור חיל בעת זעם לעת קרב ומלחמה, והיא באה לתקונה השלם כשהיא מתחזקת ומשתרשת ביהדות העתיקה תורת הפרושים, לכל גדלה, ארכה, עמקה ורחבה, עם כל עמקיה והרריה, עם כל חילה, עזה ותקפה, שהיא כוללת את הכל, את המעלה ואת המטה, עלית ותחתית כרוכים בה. הבא ברשותה ובכח עצמתה אל העליות העליונות, אל הפרדסים הגנוזים, הרי הוא הולך במגדל עז ד' מלא בטחה, וכל ההמון הגדול הנמשך ע"פ תורת אם יוכל לבא לאור חיים נאמנים, מסוגלים לתחיה שלמה, בלא פרץ ובלא יוצאת, ומפנימיות רוחו יחזה חזות הכל ובשובה ונחת יושע.

כה.

יזוקק העולם ויאר, יתעלה ויונהר, יתודע ויתגלה, אחרי הסרת סיגיו וצירוף בדיליו, שכל מה שהוא שואף ושוקק אליו, כל מה שהוא מתגבר ומתאמץ להגיע לו, בכל הצדדים ובכל הדרכים, הכל דבר ד' הוא, הכל מנהרי נחלי עדני קדש העליון יוצא. יוחל הדבר בכנסת ישראל, המוגבלה בגבול נחלת ישראל, זאת האומה היחידה בעולם, אשר ד' הוא נחלתה מאז מעולם, ויורחב הדבר ויבורר על כל העולם וכל העולמים, שכל מה ששאפו ושואפים אליו, הכל עם אל פועלים, הכל פונה למגמה הרוממה הרצויה האידיאלית אשר בצל שדי תתלונן, הכל משכלל את העצה העמוקה אשר שועשעה על כפים מראש מקדם, "ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו בכל עת, משחקת בתבל ארצו ושעשועי את בני אדם". לא כימים הרחשונים שהציץ שביב אור ויעלם, לא העולם אל יוצרו ישוב, במחשבה כי רוחק ממנו; העולם כולו ימלא

כבוד והכבוד יהיה מחוטב וגלוי, מלך עולמים יחזיק בידי מלכות שמים להקימה, עצות קדומים יופיעו בכל גוני אורותיהם, יגלו בשלל צבעיהם ופלגי חכמתם, בנעם שיחם ובשיא חוסן יקרתם, על כל מפעלי רוח העולמים, רוח כל היצורים ונשמת כל אדם וכל חי, כל לאום וכל ממלכה וכל מחנה וכל מערכה, בהגלות יקר מלך עולמים על עולמו, בהראות יפעת צור ישראל וגואלו על שורש נשמת עמו ובית תפלתו. תקום סוכת דוד הנופלת, אך באמת לא תקום רק יראה לעין כל שמעולם לא נפלה, אור אמת זה כי יתגלה כבר יהיה ערובה בטוחה על עמדתה לנצח נצחים, "אהל בל יצען, בל יסע יתדותיו לנצח וגם חבליו בל ינתקו, כי שם אדיר לנו ד' אדוננו מקום יאורים פלגים רחבי ידיים, בל תלך בו אני שיט וצי בל יעברנהו, כי ד' שופטנו ד' מחוקקנו ד' מלכנו הוא יושיענו". זאת היא הקימה הצפויה לכנסת ישראל, שהעולם ומלואו עסוק בהכנתה, "מידי אביר יעקב משם רעה אבן ישראל".

כ.ו.

האמון המשפחתי הוא תולדה והמשכה קוית מאותה האמונה הגדולה השרויה בעומק האהבה, הפועלת ברוח חיים בשכל עליון ומפואר, בסדר והתאמה בכללות המון היצורים והעולמים כולם. המעילה המשפחתית היא מעילה מהרסת את האשיות המעמידות את היצירה וכחותיה בעולם הכללי, לשכלל את העולם המעשי הרוחני. האותיות המבטאות את שם ד' אלהי ישראל, הכוללות בקרבן את כל חיי העולמים כולם, עם מקוריותם ושרשם העליון, עם סדרם והרמוניותם, כוללות בקרבן את כל האמון היסודי, שהתוכן התאורי והמעשי של משפחת האדם המשוכללה נובע מהם. בלכתם בדרך ישרה, בהיות החיים מבונים כהוגן בתיקון ונמשכים בפנימיותם ברגשי האמון האידיאליים, המשוטטים בכל המון הבריאה ממעל ומתחת, הרי הם מפכים מעינות של ברכה, של אושר ושל הופעות נשמיות עדינות לכל. בשבורם, בעכירתם, במרידת הסדר האידיאלי שלהם, הרי הם יסוד ההרוס, ההרוס העולמי, ההרוס האורגני, ההרוס המשפחתי, ההרוס הנשמתי, עכירת החיים ומארתם. בדיקת מי סוטה, ממקור החיים העליונים היא לקוחה, מכל אשרה וברכתה של תורה אשר דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום. העולם הולך ותועה בנתיבותיו, אבל מבקש הוא את האמון האלהי, את הנתיב של אור החיים, ובא יבא האור, והתכן בבנין משפחתי בין ד' אל העולם ובין כל מעשיו יופיע על ידי התגלות אמונת אמון, אשר בישראל מאז היא אצורה, "וארשתוך לי לעולם, וארשתוך לי בצדק ובמשפט, בחסד וברחמים. וארשתוך לי באמונה וידעת את ד'". האמון המשפחתי בהבנותו ובשכלולו יסוב ויעבור את כל גבוליו וימצא את משקלו הנכון בכל הערכים היחושיים, ימצא את מעמדו הישר הבלתי מעול בין איש לאיש, בין שכיר לשוכרו בין עובד לנוותן עבודה, בין חכמי חידות לעמלי כפים, בין עמים רבים, בין יושבי אקלימים ומדינות שונות, בין התביעות הבשריות לתביעות הנשמיות אשר לאדם, בין האדם ובין כל היצור, בין חיי שעה לחיי עולם, בין הכל אל הכל. האמונה הפנימית, היודעת את כבודה, את אשרה וגבורתה המדושנת עונג פנימי, המכירה שהיא בכל מושלת, שהיא מחלקת במדה ובמשקל של צדק ויושר, אור וחיים, לכל המון יצורים לאין תכלית, על פי סדר וערך של יחושים נאמנים, דרוכים ברוח שלום ואמת, אמונת עולמים זו תהיה תפארת הכל, "עטרת תפארת ביד ד'", "אשת חיל עטרת בעלה".

כ.ז.

שכחת השבטים ליחוסם היא הכנה לאחדות האומה. על ידי הזכרון של חלוק השבטים היתה הגלות גורמת, שכל שבט יחולק ויפרד לגמרי מכללות האומה, וארס הנכריות היה חודר בחלקים המיוחדים

והבודדים. אמנם ע"י השכחה הזאת של ההתפרטות נתרבה הבלבול והערבוב, לא רק התפלגות המיוחדות וראויות לכל שבת שבת בפני עצמו בתקון העולם נתבלבלו, כי אם כל ערכי החיים, הפנימיים והחיצוניים, כל צביוניהם של ההרגשות, הלמודים, המנהגים וההדרכות, שכל אחד מהם במקומו הוא מוסיף תקון אור וחיים מתאים עם הלך הנפש השבטית ובונה את עולמו, והוא לפעמים מעכר וסותר בנין בהיותו מלופף בסדרים שאינם מענינו. אמנם כל זה מסבב רק צרה ויגון ארעי, אבל בפנימיות החיים חיה היא הנשמה הכללית שנתעוררה הרבה ע"י מחית הקוים הפרטיים, ואם הנעם והסדור נתמעט ומרירות ויסורין רוחניים וגשמיים מתחברים עם כל מעשינו, בכל זה "אע"פ שמיצר ומימר לי דודי לי ובין שדי ילין". ומתוך האחדות הבלולה, המלאה ערבוב וחסרון סדור, יצא לאור תכן חיים מתוקן ומסודר, שיגלה ויראה בהופעת אור חיים של גאולה וישועה, וישראל ישוב על מכונו וכח שבטיו ישוב אליו באחדות הרמונית, ועוד תעבורנה הצאן על ידי מונה, ומזבח ד' ההרוס יבנה עוד הפעם על ידי שנים עשר אבנים, "כשנים עשר שבטי בני יעקב אשר היה דבר ד' אליו לאמר ישראל יהיה שמך", על ידי אליהו מלאך הברית, אשר מאז נקרא על ידי קנאתו "ד' הוא האלהים" הולך הוא ועובד עבודת השלום להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, על ידי אור רזי תורה העליונים ההולך ושוטף בכנסת ישראל ומתפלש בכל מעבדיה, עסקנותה, ספריותיה, תקוותיה ועבודותיה, המתראים בצורות שונות, מקדש ומחול, מבנין וגם מהירוס, אמנש כולם כאחד עסוקים בבנין הפנימי והחיצוני, הפרטי והכללי, למעלה למעלה מחוג הכרתם של כל הפועלים והעובדים עצמם וגבוה הרבה יותר מכל מטרותיהם המצומצמות, רק בעצת ד' אשר יעץ לתת לעמו אחרית ותקוה. "באחרית הימים תתבוננו בה בינה".

כח.

הגאולה נמשכת היא והולכת. גאולת מצרים וגאולת העתיד השלמה היא פעולה אחת שאינה פוסקת, פעולת היד החזקה והזרוע הנטויה, אשר החלה במצרים והיא פועלת את פעולותיה בכל המסבות. משה ואליהו גואלים הם לגאולה אחת, המתחיל והגומר, הפותח והחותם הם יחד ממלאים את החטיבה. ורוח ישראל מקשיב הוא את קול התנועות של פעולות הגאולה, ההולכות מכל המסבות עד מלא צמיחת קרן הישועה במלואה וטובה.

כט.

הגאולה מוטבעת היא בטבע ישראל, היא חותם פנימי. "גם את בדם בריתך שלחתי אסירך מבור אין מים בו". משה מאיר את אור התורה ואליהו - את אור הטבע הישראלית הנקיה, קדושת הברית, המקנא לברית, מלאך הברית. באבות מתגבר אור התורה, בבנים - אור הטבע הישראלי הקדוש, וזה יוצץ באחרית-הימים בחבורם, "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם", ומשה ואליהו יתחברו יחד באומה ובכל אחד מישראל בפני עצמו, "מידי אביר יעקב משם רועה אבן ישראל", - "אב ובנין דבית ישראל".

ל.

צריכים לעורר את תחית ישראל בכל הכחות המכונסים באומה, בכל תורתה, בכל אמונתה, בכל מדותיה, בכל טובה, בכל עשרה, בכל כחה, בכל הגיונותיה, בכל שירתה, בכל עצמה, בכל חוס חייה, בכל שכלה והשכלתה, בכל מרצה ונצחון כשרונותיה. את כל האורות כולם שבקרבה צריכים להוציא מחביון הגניזה

לאור החיים. החוש הרוחני רואה אבוקת ישראל עולה, מארץ ישראל פורח הכל. אוצר גרעיני הנשמות של כל ישראל שמה הוא, "מציון מכלל יופי". כל יחיד ויחיד שבישראל יש לו גרעינו בארץ ישראל, שהוא עצור בפנימיות רוחו בעוצם תשוקה ואהבה, אם היא גלויה או מסותרת זהו רק חלוק דרגאי, אבל הקישור הנשמתי ישנו, ושלהבת אש הקודש צריכה להתלהב מכל הכחות, מהכחות הפנימיים והחיצוניים, מאותם העומדים בצביונם ולא פנו חוצה ומאותם אשר מעומק הגלות או מסיבות אחרות, קדומות או מאוחרות, נתטטש צביונם. ההכרזה הכללית תקח עמה את הכל, וביסוד החיים הכלליים אשר לישראל עמק התשובה גנוז. הכרת הצדק הפנימי של האומה, המכירה את אמתה העליונה ואת ההשתרגות של כל חמדה וכל אושר עולמי לשם כל התשוקות היותר נצחיות והיותר נאדרות, לאגד כל הטוב וכל הנחמד, כל היושר וכל הצדק שבכל פנה, לקשר את כל טוב ונשגב, את כל הדור ומקודש המלא בכל, והכל יתרומם ברוממותם, ועם גדל תבערת להב הקדש לרוממות ולשגוב, כל תוכן וכל מבוקש ישר משמש לעזרה; הטבת מצב החיים בכל תיאור ובכל אופן, הוספת עז גופני ועזו מוסרי, אמצ' פנימי וגדולה של עדינות, הרחבת התורה ומלוי החכמה, הגברת הרוחניות והופעת הפועל, הבלטת צורת החיים והגברת האחוה הכללית, חשק השלום הכללי וחפץ האושר העולמי, חלוץ עצמות והברקת העיון, התיצבות לפני מלכים והתערבות בין הבריות מכל השדרות, התבודדות עליונה בהתקשרות פנימית למגמת החיים והעולם, למטרת ההויה ברזי רזיה, והריצות של תקונים והתעודדות רוח, - הכל ביחד מוכרח להיות מוקף, והכל דורש את תפקידו וקורא בקול גדול: עורי, עורי!

לא.

טעות גדולה היא ביד אותם שאינם מרגישים את האחדות הסגולית שבישראל, וחפצים הם בדמיונם להשוות את הענין האלהי הזה, המיוחד באופי הישראלי, לענין כל תוכן של עם ולשון אשר בכל משפחות האדמה, ומזה בא הרצון לפלג את הענין הלאומי ואת הענין הדתי לשתי פלוגות, ושתיהן יחד נחלו בזה שקר, כי כל עניני המחשבה, ההרגשה והאידיאליות, שהננו מוצאים באומה הישראלית, חטיבה אחת בלתי מחולקה היא, והכל ביחד עושה הוא את צורתו המיוחדת. אמנם כשם שטועים המתאמצים להפריד את החלקים הבלתי מתחלקים הללו, ככה יותר הם טועים אותם שהם סבורים שאפשר הדבר שהחלוק והפרוד יעלה בידם של כל המתאמצים להפריד את התימות, ומזה בא שהם לוחמים נגד מחזיקי חלק אחד מהחטיבה הישראלית בחמה שפוכה, על הפרדתם המהבלת, מבלי לשים על לב איך צריכה המלחמה הזאת להתכונן. אם היה אפשר להפריד באמת את התכנים הרוחניים שבכנסת ישראל, אלא שהדבר מנוע מפני איזה חק תורי, אז היתה צריכה המלחמה להיות מכוונת נגד המחזיקים בחלק נפרד מיוחד, לבלע ולכלות את צביונם מעל שמי האומה. אבל כיון שמניעת הפירוד היא מניעה מוחלטת בטוחים אנחנו שהמפרידים, מחזיקי החלקים הבודדים, אינם טועים כ"א בציור דמיונם ולא בפועל הויתם, כי באמת בזה החלק הפרטי, כיון שיסודו בחיי האומה בכללה, הרי הכל כבר נמצא בו, וצריכה המלחמה להיות מיוחדת רק לגלות להם את טעותם ולברר להם, שכל מאמצי חילם להפריד את האחדות הישראלית העליונה לא יעלו בידם. וההסתגלות של שלמי המחשבה והרצון הישראלי, בכל עמק טבעיותו, צריכה רק להיות לבקר את החזיון החלקי מכל עבריו, ולהראות בו בעצמו את כל סימני תמותו וכליליותו מכל הנושאים כולם, גם מאותם הרעיונות שבעלי הרוח רצו כבר להסיח מהם את דעתם ולעקרם מנפשותיהם. ע"י בירור ענין אמתי זה יעמדו סוף סוף כל בעלי התפרדות על ההכרה, שדי להם לכלות לשוא את כחם, ותחת להחזיק בחלק נפרד מדומה, שכל השאיפות והתכנים הכלליים של כל האומה כולה, בכל ערכיה, כלולים בו, אלא שהם כהים ומטושטשים, ומתוך כך מונעים הם מהנפשות המחזיקות בו את שובעם הרוחני, מצמצמים את

מרחב רוחם ומדריכים אותם בנתיבות מלאי חתחתים, - יותר נח יהיה להם להכיר באמת את האמת המציאותית ולהחזיק בכל התוכן החי הקודש של אור ישראל השלם בכל הופעותיו בגלוי. בזה יושיעו את נפשם מכל צרה ומחשכים, ויביטו וינהרו אל ד' ואל טובו, ולא יצטרכו עוד לענות את נפשם בשברי רעיונות כהים ומטושטשים, אשר לא יוכלו מעבר מזה להפטר מהם לנצח ומעבר אחר למצא להם ברור והארת רוח, כי הם תכנים אשר טובם ולשד חייהם הנלהב והעצום לא יתגלה כ"א על הככר הרחב והשלם שכל החיים הישראליים, במהותם הכללית והשלמה, מתראים בו בכל מלא עזיזותם.

לב.

הפלגים יבלי המים של החיים העליונים של הנשמה הטהורה, במעמקים הם זורמים, במעמקי הטבע הגופני ובתחתית הפשר והדם הנם הומים ורועשים, אמנם מתפרצים הם אל על, צועקים ובוכים, מתנוודדים וקובלים, מתאמצים ומתפתלים הם באין הרף לעלות אל הרום, להגלות בצורה מאירה חיה חיים שלמים, מלאים זיו הוד ופאר הדרת גבורת קדשי קדשים. אשרי האיש, השומע את קול נשמתו מתוך מעמקיו, ואשרי העם המאזין את הד הקול של הנשמה הכללית שלו, איך היא מתגעשת מתוך מעמקיה, ואשרי המקשיב הטהור אשר יקשיב את בת הקול של כל היצור הקורא מתוך מעמקיו להתגלות בהירה עליונה, טהורה וקדושה, אורו של משיח נתון בכלאי היסורים של עמקי העמקים, ובעת קץ גאולה, בעת אשר רק קו אחד יגלה בתכונה של איזו זהרורית אורה להחיש ישועה כללית לבית ישראל, יגלו ויחשפו אלה הסמנים המורים על צעקת העומק, ומתוך כל התנועות הכלליות והפרטיות, הנפשיות והגופניות, יוקשב אותו הקול האדיר והחזק, "קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה, מאנה להנחם על בניה כי איננו". והקול עולה ומתעלה בתכונות חיים ומעשה, בתכונות רעיון ומחשבה, בתכונות המון גוים ורוח עריצים, בתכונות נפשות כמהות, עורגות ומקוות, בתכונות חולמי חלומות כועסים ומתקצפים, בתכונות אנשי ישוב ומתינות, בונים ומשכללים, בתכונות אנשי קדש משקיפים ומקוים, פועלים וצופים ישועה וגאולה, ומכולם יעלו ויגלו זרמי אפיקי הנחלים של המעמקים, שכולם אומרים אותה התשועה המנחמת: "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה, כי יש שכר לפעולתך, נאם ד', ושבו מארץ אויב, ויש תקוה לאחריתך, נאם ד', ושבו בנים לגבולם".

אורות התחיה

א.

הבינה היותר שלמה ומתוקה של דעת האלהות היא הכרת היחש האלהי אל העולם הכללי ואל כל פרט ופרט מפרטיו, החמריים והרוחניים, כיחש הנשמה, הצד הרוחני המחיה והממלא אור קיום והפרחה, אל הגוף, אל הדבר הנדרש לחיים לאורה ולהפרחה. היחש הזה כשהוא מתמלא בלב ונפש, הוא ממלא אותם אהבה יותר מיראה, ונעימות הגיון ושלוה יותר ממרירות הזדעזעות. ההכרה התרבותית של ההשכלה היותר מתוקנת הולכת היא לשכלל יפה יפה הכרה מתוקה זאת. בחיי היחיד קל הדבר לבוא לידי מדה זו, ע"י הטבת המוסר המעשי והשכלי וע"י העלאת אור הדעת בכלל. כשהאופי האנושי מתיחש בסימפתיה אל הנשגב, אל הטוב המוחלט, בשכל ובחיים, מיד ההכרה הזאת הנשמטית של האלהות מתאחזת בו יפה, נקלטת בכל רעיונותיו ומתמזגת עם כל חושיו ורגשותיו לעדנם. האורגן הקבוצי, שלו יש פסיכולוגיה מיוחדת, אם גם הוא יהיה בעמק עמקו נוטה לסימפתיה מוסרית עליונה, ואהבת הטוב האצילי תהיה

חקוקה יפה בעצם טבעה, ע"פ בחירתה או עכ"פ ע"פ מורשת אבות שלה, אז תתפלש יפה בקרב האומה ג"כ ההכרה הזאת הנשמטית, ויהיה הנועם של האהבה האלהית עם יראת רוממות מתוקה ומתוקנת שרוי בכללות האומה ומישר את כל דרכיה. אבל לפי מדת רחוקה של הפסיכולוגיה האורגנית מהחבה הפנימית אל הטוב המוחלט, כן לא יוכל היחש הנשמתי לחזור בקרבה ביחש האלהי, ומוכרח קשר האלהות להיות בקרבה קשר נכרי, והאלהים יהיה בה אל נכר ואל זר, ואל זר זה יקנה לו תכונות משונות וקריקאטוריות, המעותות את החיים הרבה יותר ממה שהן יכולות לישר אותם. לעת עתה עוד לא באה התרבות למדה זו, להכין סמפתייה אלהית של הטוב המוחלט בעומק הנשמה של האורגנים הקבוציים, ועל כן הננו רואים בהם עדיין סמני רשע ועריצות ומהות המוסר הולכת ומתמסמסת ונעזבת מן הלב הכללי של הקבוצים. אבל מורשת פלטה יש לה לאנושיות בכנסת ישראל, שהסמפתייה האלהית נמצאת בחוגה הפנימי. הרגש מעיד והבינה מבררת, שאלהי עולם היחיד והמיוחד הוא הטוב הגמור, החיים, האור, הכל, המרומם על כל ומרומם על כל רוממות, וטוב מכל טוב, טוב לכל ורחמיו על כל מעשיו, מחיה הכל ושומר הכל, מצמיח ישועה לכל, והסמפתייה הכוללת הזאת חודרת באומה זו לא רק בפרטיה, כ"א דוקא בכללותה. אם נזדמן ששכחה את נשמתה, את מקור חייה, נסתגלה לה הנבואה להזכירה והוכנו לה הגליות לפשט את עקמומיותיה עד שסוף כל סוף תנצח בקרבה הסמפתייה של הטוב המוחלט. הצמאון החי, המוחש, הזה הממלא באורו ומהותיות גבורת הויתו את החיים המעשיים, גם החברתיים והלאומיים, כשם שהוא ממלא בהם את הכחות המיטאפיזיים והחזיוניים, הולך הוא ומפלש את נתיבו, וקורא לאומה בבא עתה להתעודד, להתרומם, להתנער מעפר השפלות, לנתק כבלי הגלות ולדרוש פריחה חדשה על הארץ אשר בה החלה התרבות הנשמטית האלהית, בעד האומה ובעד העולם כולו, להתרקם. והתביעה הסמפתיית האלהית איננה מתגלה בכל אורה בהתחלתה, אדרבא, היא מתגלה מקודם באופן שלילי, בגרשה את ההרגשות האלהיות הזריות שאינן ממלאות את הנפש ביחש נשמתי כ"א בשלטון של אדנות קשה וכח של אלמות, הבאים משמות הבעלים, מחוסרי האורה העדינה של יראת הרוממות והאהבה הטהורה והקדושה של קבלת מלכות שמים המוטבעת בישראל "זרע אברהם אוהבי", ולפי תגבורת השלילה בידי המוכשרים לה, כן הולכת ובאה גבורת החיוב מהמחנה הגדול כמחנה אלהים, מראשי עם בעלי נשמה של עולם האצילות, והרגש הנשמתי האלהי הלאומי, הולך ומפריח ומתחבר אל כל המאורות הגנוזים בהיסטוריה המוחשית, הבולטים בזהרם בנושא של ההיסטוריה ההיא, זאת היא ארץ הירושה, ארץ חמדה, ארץ קודש, ארץ צבי וארץ חיים, גואלנו ד' צבאות שמו קדוש ישראל.

ב.

הטבע מוצא את רדיתו בקבוץ האנושי יותר מאשר בפרטיו. הפרטים הנם יותר חפשים, והטפוס של החופש המיוחד לאדם מתגלה בהם יותר. אבל החברה, האנושית והלאומית, עומדת ביותר תחת השפעת הטבע, וההופעה האינסטינקטיבית מתגלה בה יותר. דרכי השמירה המכוונות לשמירת המין והאיש, המתראות בבעלי חיים הטבעיים יותר מבאדם התרבותי, הן מתגלות בכלליות האנושיות באפנים יותר קרובים לטבע החי. ההכרה הפנימית, הכוללת בקרבה את הנטיות להשמר מכל מזיק ולהכיר את האויב, בלי כל צורך לחכמה ונסיון, מתגלית בחיי העמים ביחוסם זה לזה, עם לעם, דת לדת, גזע לגזע. האלילות הרגישא בישראל, ביהדות, את אויבתה היותר גדולה, את הכח, אשר לפי מדת הגלות יצר לה העולם, ותצא שנאה אינסטינקטיבית עזה לישראל מכל הגוים. המינות, אע"פ שהשתדלה להנזר מן האלילות הרשמית, מ"מ נוסדה על בסיסים קרובים לאליילים. לא היתה יכולה להתפלש בתוך אומות אלילות, אשר האלילות חדרה בתוכיות נשמתן, דמן ובשרן, כ"א בקחתה לה סגנון אלילי לרפידתה והשטחת סגנונה. יודעת היא

יפה, שאם באפס יד יתמסמס ויכלה הסגנון האלילי, הרפוד לה, לא תמצא עוד מעמד בחיים למטבעה המיוחדת ותוכרח להבלע בליעה רוחנית ביהדות, מקורה, ע"כ עומדת היא ג"כ על נפשה, ותמלא שנאת מות ליהדות ולישראל מחזיקיה. וכן הדבר הולך בכל השדרות ובכל המצבים. מלחמת הקיום עושה את דרכה כבעולם החמרי גם בעולם הרוחני, בעולם הדעות והרעיונות. בכל תוקף והכרה פנימית מלמדת היא קבוצים רבים, המון בלתי מלומד, לעמוד על נפשם בבחינתם הרוחנית, כשם שהיא מלמדת את התורה הזאת את פרטי בעלי החיים ואת הקבוצים האנושיים בבחינתם החמרית. רק אחרי אשר הנטיות הללו יוצאות אל החיים ומחוללות מעשים כבירים, באים פלוסופים, חוקרי הנפש וטבע העמים, ומגלים את חכמתה של ההכרה האינסטינקטיבית אשר הקדים ההמון, ההולך אחר רגשותיו, לדעתה, ולפלט על פיה את נתיב חייו. המדע יבסס את הנטיות הטבעיות וכפי האפשרי יתן להם צורה תרבותית ומוסרית, אבל לא יעקרון ממקומן, כי עצמות הן ממנו, וגם המשפט והצדק על ימין. כי הלא הן הן מעמידי החיים הקבוציים, וכל זמן שיש זכות קיום לקבוץ לאומי וחברתי באיזו צורה שתהיה יש לו המשפט להגן על קיומו, מכל דבר אשר יבלעהו, ובתחבולות יעשה לו מלחמה. היהדות מכרת את עצמה גם היא בהכרה טבעית, - קודם שיבארו לה כל פלוסופיה וכל הגיון מה היא, - להארה של האלהות בצורה היותר טהורה ומאירה בקרבה פנימה ובעולם ובחיים בכלל, והשלמת טפוסה הלאומי הזה ע"פ רוחה העצמי בארצה ההיסטורית, זאת היא כל מגמתה. הכוונות המעשיות שלה באות למלאות את מלאכת הצנורות, שעל ידם ימלא דבר היחש של הזלת שפע טל החיים מהאידיאה האלהית הטהורה אל האידיאה הלאומית שלה, ברוח בשכל ובמעשה, לא רק בחיי כל יחיד כ"א גם וביחוד בחיי הלאום כולו. ישנם בעולם חסידים, פלוסופים, אנשי קודש ואנשי אלהים, אבל אין בעולם אומה, שנשמתה העצמית לא תוכל להשתלם כ"א ע"פ המגמה של האידיאה האלהית העליונה בעולם, כ"א ישראל. רוח שונה מרוחות כל העמים אשר תחת כל השמים מוכרח שתהיה לו ג"כ כלכלה מיוחדת הנאותה לו, המפרנסת אותו, מחזקת את כחו ונותנת לו את קיומו. לא תוכל, לפי זה, היהדות לסמוך רק על המזון התרבותי הכללי, שאין בקרבו אותם החלקים שגופה הרוחני נבנה מהם. במה שבבחינה הוא שונה מרוח כל העמים, לא נשלל בזה בשום אופן את אותו הצד האנושי, שבו הוא שוה לכל האדם, ומצדו היא זקוקה גם לכלכלה תרבותית לצדה הרוחני ככל המזון הרוחני אשר לכל האדם במקצוע זה. אבל כלכלה זו לא יפטר אותה ממזונה המיוחד לה. ואם תראה, שיבוא איזה רוח זר להעתיק אותה ממקור חייה המיוחדים ולהטותה לצד הספוק רק בכלכלה הכללית, ומכל שכן אם בשלילה תקיפה ומכרחת ישלול אותו הרוח את מזונה, המיוחד להחזיק את רוחה ולפרנס את יסוד קיומה, תדע כי אויב נצב לה, ובכל עז כחה הפנימי תעמוד על נפשה. הטוב האלהי בקרבה ובעולם, שיגלה ע"י ישיבתה השלמה בארצה, זאת היא תכונתה האידיאלית. היצירה החפשית והמדע ההולך ואור הנם לה סניפים נכבדים לחכונתה האידיאלית הזאת, אבל גם שני אלה לא יוכלו לבא בה למרומי גבהם כ"א כשישתמר רוחה העליון בקרבה ע"פ טבעה המיוחד, המרומם מכל יצירה אנושית ומכל מדע וחזון לב, כגבוה שמים מארץ וכגבוה מחשבות אלהים ודרכיו ממחשבות בני אדם ודרכיהם. כשישתמר בקרבה התכסיס המביא את טבע הרוח להבריא ע"פ תכונתה, שהם ארחות היהדות שבחיים, באומה בכללה באופן רשמי ובכל צביון של פומבי וביחידים לפי האופי היותר אפשרי להקלט בחנוכם ובדעותיהם, אז ימצאו להם היצירה והמדע החפשי כר נרחב ובטוח בקרבה. וכל זמן שהיא בטוחה בכלכלתה המיוחדת תדע בטח כי תשוב לה לברכה גם הכלכלה הכללית, שהיא צריכה לה לא פחות מכל עם, ואולי עוד יותר לפי מדת עלויה הרוחני. כשבאים נמהרי לב ומזלזלים ברוחה, ובוועטים ברגל זדון בתכסיסי חייה, היא מתחלחלת ויודעת כי עת צרה היא לה. השאלה ע"ד המהות והערך של ההכרה הטבעית של נמוק הצער הזה, כמובן, לא תוכל להפתר מן ההמון המרגיש כ"א מאנשי לב המבינים אל תכן החזיון. היא עורגת למלוי אפיה, המלוי הזה צריך הוא גם ליצירה חפשית ולמדע במובן היותר מלא, ועם זה היא רואה שהמהרסים הללו,

שנעשו לה כזרים, גורמים לה, שהיא מוכרחת כדי להגן על רוחה המיוחד, לסתום חלונות נגד ההארה החיצונה של יצירה ומדע שאינה מיוחדת בבירור גמור לרוחה פנימה, מפני שבשם יצירה ומדע זה באים הלוחמים הללו למחוק את דמותה. ואם גם נאמר שלא תוכל לנחול נצחון מוחלט בדרך זה של השמור המצומצם בלבדו, הלא כל אשר לאיש יתן בעד נפשו. אך אותם שהם באמת מלאים רוח אמץ בעת משבר כזאת צריכים הם להכריז ולפרש, שתכסיסי החיים הקדושים, התורה והמצוה, שהם מלאים מרוח האומה ואוצרים בקרבם את כח חייה בצביונה המיוחד, הם הם הבסיס היותר מובטח גם לחופש היצירה והמדע וגם להפרכת האומה והכרת אידיאליה, תחיתה ובנינה.

ג.

כשהחיים פורחים, כשיש להם גלויי היצירה והמדע הראויים, אי אפשר כלל שהדעות תהיינה קבועות רק ע"פ מטבע אחת וסגנון אחד. סדורי הצביון שבהם הולכים תמיד ממטה למעלה, ממלוי של חיים במדה מועטת למלוי חיים במדה מרובה, מוהר קלוש לזהר עז ומקרין. אבל כל זה הוא כשיש להם, עם היצירה והמדע החפשים, הבסיס היסודי של רוח האומה היחיד, של השאיפה אל הטוב האלהי המונח בטבע נשמתה. אירופה נתיאשה בצדק מאלהים, אשר לא ידעתו מעולם. יחידי האנושיות הסתגלו אל הטוב העליון, אבל לא אומה שלמה. איך עורגים אל הטוב אל הכל לא תוכל כל אומה ולשון להבין, וקל וחומר שלא תוכל להטביע בזה את החותם של יסוד קיומה. ע"כ כשגברה בימינו הלאומיות וחדרה אל תוך מערכת הפלוסופיה, הוכרחה האחרונה להעמיד סמן שאלה גדול על כל התוכן של המוסר המוחלט, הבא באמת לאירופא רק בשאלה מאת היהדות, וככל זמורת זר לא יוכל עדיין להקלט ברוחה. אותנו, אם נהיה מה שהננו, אם לא נתגבר להתעטף בשמלת זרים, אין שאלת המוסר דוקרת כלל. הננו חשים בקרבנו כולנו, כללות אומתנו, שהטוב המוחלט, הטוב אל הכל, לזאת ראוי לכסוף, ועל יסוד זה ראוי ליסד ממלכה ולהנהיג פוליטיקה, ואנו רואים מבשרנו שהטוב המוחלט הוא הטוב האלהי הנצחי שבמציאות כולה, והננו שואפים תמיד לצאת בעקבותיו במובן לאומי וכללי. על כן האהבה האלהית והדבקות באלהים היא לנו דבר עצמי אשר לא יוכל להמחק ולהשתנות. לא היינו יכולים לעמוד נגד הזרמים הכלליים של העולם, שאין להם ביסודם כ"א האהבה העצמית הגסה, וכאשר התהלכנו עם הלאומים שכנינו קלטנו אל קרבנו את רוחם הזר, אשר לא היה יכול להמוזג בנו והיה בעוכרינו. והנה נצטרפנו בכור עוני, עברו עלינו שנות אלפים שלא היה לנו מצד כללות האומה עסק עם דברים חמריים, היינו אומה פורחת באויר וחלמנו רק על דבר מלכות שמים, ע"ד הטוב האלהי המוחלט. מצב משונה זה היה לנו לרפואה יפה: הוקלטה בקרבנו פנימה השאיפה הטבעית לנו ע"ד הטוב האלהי הכללי. אבל עכשיו שוב אנו קרואים לגשמה בחיים, - זהו דבר התחיה אם חלקים רבים מהסתעפות חזיונותינו יתקטנו בכמותם בהפגשם עם המציאות, בראשית דרכנו, אין רע. המציאות אין לה כנפים מהירים כאלה אשר לחזיון. התחיה צוברת את כל אידיאלינו הנצחיים וגונותם בהתחלתה במעשים קטנים, בהשתדלות מתנחלת לדורות לשוב אל הארץ אל המקום שזכויותינו וסגולותינו ממתנות לנו, בהתיחסות של כבוד לכל אוצרנו בעבר ורוח נשא לקראת ההרוממות האומה בעתיד, ההולך ומתעלה ע"פ חפצנו ועבודתנו. החבה ההסתורית לעם ולארץ מוכרחת להתפרנס מהאמונות והדעות של העבר, אמנם כל זמן שמתעלה שאיפת רוחנו מתגדל בנו אור העבר, וקל וחומר שלא יתקטן לא יסוף, ולעד לא תחזור בקרבנו הדעה האלהית למין מיכניקה טבעית עורת חרשת, אסורה בדעות עקרות, שאין להן מה להפרות ומה להחיות, כ"א "ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון". ואם גם נדמה בכהות עין שהעבר הוא, לפי עילוינו העתיד, מעורפל, יזרח עליו האור ויזהר ויוציא אל הפועל את גניזותיו. "אשים מחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור, אלה הדברים עשיתם ולא עזבתם" - "עשיתם

כבר לר' עקיבא וחבריו". אם היחש האישי, של כל פרט בכל דרכי החיים, במלואם ובטובם, בכל עדינותם ומתקם, בכל חוס עדנות אהבתם ורעם עז גבורתם, אל הרוח הלאומי הכללי, השואף רק אל הטוב האלהי בכלל, בכל ועל כל, ואתו אל כל ארחות חייו ותכסיסיהם, לא פותח עדיין, - ילך הלך והתפתח לפי תגבורת רוח עמנו, וכשיגיע בזה למדה זו שיהיה קולו נשמע בעולם המדיני, כשם שהוא נשמע בעולם המוסר והאלהות, אז יגלה את עצמו וכחו.

.ד

הסבלנות, הנדרשת מאד לקבוץ אורגני אנושי, מדת החסד והענוה, הממתקת את כל הדינים ובונה את העולם בשכלולו, צריכה היא לטיפוחה למדת החסידות הגדולה, היוצאת מתוך בינה אלהית עליונה ותכופה. דוקא ע"י מה שימצאו בקרב האומה חסידי עליון, חסידים עליונים מאד, שהבינה האלהית והחיים האלהיים ממלאים את כל הויתם, בטוחה היא אז האומה בכחה הרוחני האצור ביחידיה אלה, ועל סמך זה יכולה היא לשים עין פקוחה ולב נכון לכל צרכיה המעשיים, בלי כל הרדה פנימית, שמא יתיבש לשדה ויחרב מעין רוחניותה, הנותן לה את כח נשמתה והמהווה את אידיאליה, שעושים אותה לעם ולחטיבה מיוחדת. ביחוד באומתנו, אשר הרוחניות העליונה של האידיאולוגיה שהיא הרבה הרבה למעלה מכל עולם ההוה הוא בסיס נשמתה, יש אשר מכל תנועה של חופש חמרי ושל התמכרות לעבודה בענינים חמריים מעשיים וחברתיים, נכנס בה מיד רטט פנימי שמא הטרדה המעשית תמעט את מעינה, שמא "כל מה שיוסיף הישוב תקון, יוסיף השכל חורבן", ומתוך כך היא עושה את פעולותיה הכלליות המעשיות במחצית אנרגיה, והרי הרוחניות מתטרפת מפני הסבוך החמרי והחמריות מתחלשת מפני העירוב הרוחני הנדחק אל תוכה. ע"כ היא צריכה להעמיד חסידים גדולים, המיוחדים בגדלות הדעה, המבצרים את המעמד הרוחני של כללות האומה בקרבם פנימה. הם, העליונים הללו, יודעים, שאוצר רוח האומה הוא בקרבם, על כן אינם חרדים כלל על מעוט המבוע הרוחני של כללות האומה מפני הטרדה של העבודות המעשיות. הרוחניות החיובית כבר היא מתפלשת באומה מאיליה, ע"פ סגולתה הפנימית, ע"י הארת אלה היחידים, שהם שלוחי צבור, ונושאים הם בלבבם את אוצר הרוחניות המחיה של כל העם. הם מכירים כי סגולתם העליונה היא האוצר הקבוצי של כללות האומה, והאומה מכרת בהם את המקום המכובד לנכסיה היותר יקרים, ועל כן היא מכבדתם ומתיראה מהם יראת הרוממות. ברית אלהים בארץ היא גלויה דוקא ע"י עבדי אלהים העליונים, והגבורה ההמרית הולכת ועושה את דרכה ואת סדריה, בטוחה היא שלא תחלל את מעין קדשה, כי ישנם עמה שומרי חומתה העליונה. אז הסבלנות מתפתחת והחיים המעשיים פורחים. וגם הדבורים האחדים היוצאים לפעמים מפיות של קדושים, נותנים מזון בשפע רב יותר מהמון דרשות וספרים ארוכים בינונים. זהו המצב המאושר שעמנו צריך לשאוף אליו ולדאוג להקימו בתנועת תחיתו על אדמתו. הכהונה, האמצעות בין האדם לאלהים ע"י הבחירים היותר עליונים שבאדם, איננה אמצעות כ"א תכיפה הגונה, כשהאדם הפרטי מתקרב לאלהים איננו מתקרב ע"י כחותיו הפחותים, ע"י נטיותיו השפלות, כ"א ע"י העליונות שבקרב, והצד העליון שבו ממשיך את הכל לצד החיים הבהירים האלהיים. כן גם הארגון הלאומי, וגם האנושי, איננו ראוי ואיננו יכול להתקרב אל האלהים בקטנו, בכחותיו הדלים, בהרגשותיו המהוממות ומטרופות בין גלי חיי החושים הטורפים אותו. אור האלהים של הקטנים מתקטן, וע"י השפעתו החוזרת מתקטן העולם כולו ומתדלדל. לכן מאציל האדם חלק עליון מקרבו, מקרב קבוציו, לשם התקרבותו כולו לאלהים. הכהן ההסיד העליוני, המלא חסד ודעה עליונה, הוא יודע את האלהים באמת, ועל סמך דעתו והרגשתו העליונה נסמך הוא העם כולו, בעתים שזרם החיים השלם מאחד את העם עם העליונים שבבניו. הוא נסמך אז בחילם ומאזין את שיחם, באמונה ברורה

המתבררת לו בכח כללי, בהרגשה בהירה ובהכרה כוללת המתנשאת לפעמים עד כדי פתוח של חכמה, ספרות ושירה, הוא מתייחס אל גדוליו ומתגאה בגדלם, מתברך בברכתם ומתקדש בקדושתם, ומתמלא חיל לעבודתו החמרית, החברתית והמדינית, ומלא עוז ואומץ הולך הוא את דרכו, יודע הוא ברור שאלהי אמן עמו. הנטיה ליסוד הכהונה היא נטיה קבועה באדם, נובעת היא ממעמקי הרגשתו הפנימית. רק ע"י פתוח ארוך תגלה לפנינו בכל אורה, ואנחנו, כדרכנו שלא להתירא מדרך ארוכה, הננו הולכים וסוללים לאטנו את הדרך הזה אשר החלונו מימות עולם שלנו לסלול אותו. אין אנו עוזבים את זכר הכהונה, אין אנו חדלים מלצפות לשלמותה, אע"פ שסבלנו הרבה ממנה קודם שבאה לידי ברורה הגמור, אבל ידענו שגם את הטוב קבלנו ממנה ועוד נקבל. לעשות את האומה כולה כהנת, בלא הדרגה, כולה חכמה, נזירה ויודעת אלהים, בפרטיה על דעת עצמם, זה אי אפשר כעת לפי עולם המבונה באותן התכונות שאנו מוצאים בהן את עולמנו, ע"כ לרוח אלהים הכללי אשר על כללות האומה עלינו לשאף עתה, וזה יתגלה באבריה היותר מעולים, כמו שההרגשות היותר אציליות שבאדם מתגלות הן ע"י האברים היותר עליונים שבאורגני היחידים. הכו אומץ לדעה העליונה, לחסידות האלהית הרדיקלית הרוממה ותנו בזה יד לסבלנות ולענות, לגבורה ולעבודה מעשית חברתית מדינית חפשית, שתתהלך ברחבה בישראל ותתבלט יפה בכל צביוני חייה בארץ ישראל, ההולכת ופורחת ומצפה לתחיה מעשית ולישועה מורגשת קרובה.

ה.

דרכנו בחיים הלאומיים וצדודם כלפי היחש האנושי הכללי ארוכה היא מאד. ארוכים הם חיינו וארוכים הם, ע"כ, דרכינו. גדולים אנחנו וגדולות הנה משוגותינו ובשביל כך גדולות הן צרותינו, וגדולים גם תנחומותינו. טעות יסודית היא החזרה מכל היתרון שלנו, החדלון מההכרה של "אתה בחרתנו". לא רק משונים אנחנו מכל העמים, משונים ונבדלים בחיים הסתוריים מצוינים, שאין דוגמתם בכל עם ולשון, כ"א גם מעולים וגדולים מאד מכל עם. אם נדע את גדולתנו אז יודעים אנו את עצמנו, ואם נשכח את גדלנו אנו שוכחים את עצמנו, ועם שישכח את עצמו בודאי הוא קטן ושפל. רק בשכחת עצמנו הננו נשארים קטנים ושפלים, ושכחת עצמנו היא שכחת גדולתנו. נשמתנו מקפת עולם ומלאו ומצגת אותו על בסיס אחדותו העליון, ומשום כך היא בקרבה תמה וכוללת, ואין בה כלל אותם הנגודים וההרכבות השונים, הרגילים בנשמות עם ולשון. גוי אחד אנחנו, אחד כיחודו של עולם. זהו עומק טבענו הרוחני שיש בנו בכח, והדרך ההיסטורית שלנו ההולך את מהלכו בדרכים שונים, בדרכי אורה העוברות בין הררי חושך וצלמות, הוא מדרך אותנו להוציא את עומק טבע היותנו מן הכח אל הפועל. כד הדברים הקטנים, הנדרשים לכל עם ולשון בעצם ענינם, הנם טבועים בנו במטבע הגדולה של כללותנו, אי אפשר הוא לנו לקצוץ ענף אחד מעץ חיינו הגדול והענף ולתת לו מהלך ויניקה בפני עצמו. כל היש שבנו יתעורר ויתנגד על זה במלא עז כחו הפנימי והרגשת עצמיותו. הדרך הארוכה שואפת להקמה גמורה לתחיה אותנו ואת כל אשר לנו, צרור לא יפול ארץ, קו אחד מקו קלסתר פני לאומנו לא נתן למחוק. הננו חזקים מרוח הזמנים, איתנים מכל איתני תבל. הננו שואפים לקום לתחיה באותו הגודל של אבותינו, ולהיות עוד גדולים ונשאים מהם. מוסר השפענו רב בעולם, והננו נכונים להשפיע עמו ג"כ עונג וחיים רעננים. את האנושיות כולה הננו מקפלים ברוחנו בגלוי, ואת כל המציאות כולה במצפוננו, וכל מה שיש עמנו, ושהיה חי מאז בקרבנו, הכל יהיה מלא וחי, דבר לא יעדר. רוחנו איננו ירא מפני הזמנים; הוא יוצר את הזמנים ומטביע עליהם את צורתו. כח היצירה שלנו מטביע את הרוחניות היותר עליונה, בחומר ריאלי מעשי, שכל מה שתגדל ההתפתחות יגדל כשרון היצירה והצד האומנותי הנפלא הנותן חיים לעולם בהגלימו את כל העליוניות שבמחשבה ושאיפה - בפעולות מעשיות מוחשות ומוגלמות, שבהן הוא מחיה אותה ומשליטה במציאות. וזה יקום עוד לתהיה

בכל מלואו בתחיתנו השלמה. חיים וסואנים הם לשעתם החיים החברתיים, אבל מה חדל מה קטן ודל הוא חייהם, מה גדולה היא הרקניות הנשארת בלב אחרי כל ההתרגשות הרבה של המלחמות והמהומות, כשאין בהן תכלית נצחית כ"א חיים עוברים של קבוצות יחידים. גם הערך של התעוררות חברתיות כוללות, ביחוד כשבאות בשאון ובהתמעלות המלהבת את הלב ומקדרת את הדעה, לא יגדל הרבה מזה. אם אין תכלית עצמית נצחית אידיאלית, שתוכל להעלות את הכל לכלל הצורות היותר חשובות שיש כח בהגיון ורגש עליון לתן להם, אז כל התנועות אינן חשובות כלום ואינן יכולות להחזיק מעמד לאורך ימים. אבל אנחנו שבים אל המגמה האלהית, אל הטוב הכללי המקיף את כל ומתגלה בהשלמתו של כל פרט ושל כל קבוץ, אשר רק אותו הקבוץ האנושי שיוכל להביע את זאת ממלא הפה של כל פנות נשמתו, ביותר בליטה ופתוח, הוא היותר מתקרב אל השלמות והבטחה בהמשכת מציאותו והיכול לתן לעניניו צורה חשובה, שתשאר חשובה לעד, לא רק במעמד של תבערת ההרגשות, את אשר לא יוכל להאמר בכל שפה ולשון, יאמר ויובע בכל תקפו במשטר האלהי החובק כל והנצב לעד. אמנם בשעת ירידתנו כהים הם נצוצי האורה החיים ביחוד בזכרונות המתגלמים בחיי האומה המסרתיים, בכל המצות וההלכות המסתעפות מהעבר ופונות אל העתיד. אבל כח חיים אדיר יש בהם, בתנועה חרוצה, בדוח התעוררות פנימית לחפץ חיים לאומיים מלאים שלנו, יתפזר מעליהם גל האפר של טמטום הלב הצבור עליהם מחמת כשלון רוחנו, ויראו הזיקוקין די נור העומדים להעשות שלהבתיה מחממת עולם ומאירה אל כל פנות. צללי הענינים שלנו העתקות הם מהעבר הגדול, ופונות הן תמיד אל העתיד הנשגב, שהוא כ"כ נשגב עד שהוא מאיר את ההוה ועושה אותו להוה מעשי מצד גדל כחו, אע"פ שאין בו בעצמותו כ"א עריגה וצפיה לעתיד. אמנם הכל מדוד לפי ערכו, יש עתיד שיוכל לחמם ולהאיר רק את ההוה הקרוב והסמוך ביותר, וכל מה שיגדל כחו של העבר וערכו של העתיד, כך הם יכולים לעשות את ההוה, המזריח מכחם, להוה גמור המלא חיים ותנועה אמיצה. גדול הוא עברנו ויותר מזה גדול הוא עתידנו, שמתבאר יפה בחפצנו בצדקת האידיאלים הגנוזים בנשמותינו. בכח הגדול הזה חיים וקיימים בקרבנו ברוח חיים מלא כל רגעי ההוה, וכל הזכרונות ממלאים הם בעזם כח חיים המון מעשים רבים, כח בינה מיוחדת, כח יצירה בצביון מיוחד, השקפת עולם מסומנת, מצות, מנהגים וסדרים, וכולם מלאים לקח ולבוב, אהבה ועדן, ומשוקים מטל של חיים ושל גבורה והוד, מעדן שלנו, מגבורה שלנו, מהודנו היחידי. הצורה התמציתית של כל סדרי חיי החברה ע"פ המטבע האלוהית המתאמת אל החיים, המרחבת אותם, מטהרתם ומרוממתם אל החופש ואל הרכוז של כל האמצעים העושים את החופש למתנה טובה באמת, גנוזה היא במערכה של המצות התלויות בארץ, במקדש ובממלכה השלמה הישראלית, בהם ובסדריהם, בסגולת הנבואה המיוחדת לאומה במלוי צביונה, שהיא מצפה תמיד לשיבתה אליה בצורה מאירה, שתשפיע עליה את כל הטוב של העבר, עם חדוש כח גדול לפי העתיד וחדושו הרבים בעולם ובחיים. העתיד איננו פוסק מלתבע את תפקידו מן ההוה, וההוה מתמלא ענין כפי ידיעתו שהעתיד נזקק אליו, איננו נעשה בזה רק בטל אל העתיד, כ"א הוא מתמלא ענין בכל צביונו ועצמו, וההכללה בתוך שאיפת העתיד ורום מעמדו מוסיפה לו עדנה וגבורה חיה. לכן מלאי חיים הם לנו הזכרונות האצורים בזכר שאנו עושים, ע"פ המסורת וע"פ תקון סופרים, ע"פ קבלת אבות מקדם או ע"פ שריד מעיקר חיוב דין תורה, לפי התפצלות ההכרות המתפרדות בשיטות המעשיות של חכמת ההלכה לכל המצות התלויות בארץ. מצומקים נראים לנו עתה הדברים, צורה דלה יש להם מבחוץ, אבל חיים וענין רב הם מלאים בפנים. אנו מערימים על שמירת השמיטה במכירה לנכרי את הקרקעות, מקיימים את נתינת המעשרות לכהן וללוי ע"י תקון שאין בו הפסד גדול לנותן, ולא ריוח גדול למקבל, מברכים ומפרישים, ופודין את המעשר השני הראוי להאכל בקדושה בעיר המרכזית הקדושה והחיה, המקום אשר בחר ד', לב האומה לכל זרמי חייה, "משלמים פרים שפתינו", שפך שיח תחת סדרים חיים, במשטר חי וקים, המלא הוד ויפעה, שירה וזמרה עז וחדוה. אבל אלה הגרגרים הזעירים כח צמיחה גדול

גנוז בהם, אל כל מה שהם עורגים, מכל מה שהם צומחים בעבר, ואת כל מה שהם עתידים להצמיח להבא. כל זה כלול בהם באופן טפוס, וכן הם פועלים בחשאי על הנשמה המקימת, פועלים להלהיב בהתמדה אש קודש לאהבת הארץ באלה המניות של קדושה, ביתרון האלהי הדתי הלאומי והמוסרי הכלול בכל המעשים הללו, ומחנכים את העם בימי שפלותו לרוח גדלו. זאת השכילה כנסת ישראל ובניה בניה ולא חדלה להגשים את זכרונות חייה אלה בפועל, כמה שאפשר לה בארצות נודה, ובצורה יותר נכרת ומתפשטת בשובה באיזו צורה שהיא אל מקומה, אל חבל נחלתה. ההוד וההרר והפאר המיוחד שיש במצות התלויות בארץ, כשהן מתקימות עכשיו בארץ ישראל על ידינו, ע"י אותו החיל החלוץ ההולך ובונה את ארץ האבות ומכין אחרית ותקוה יותר חזקה ויותר בהירה לדור יבא, מתגלה הוא לנו מתוך עז חפצנו הפנימי המפעם בקרב נשמתנו, להעמיד את צביון אומתנו על ארץ אבותנו במלא תארה, בכל שרטוטיה וקויה המשלימים את תכונתה, המגלים ומבליטים שזאת היא אומתנו ונו בערכה הרם המקורי, בגויתה בנפשה ברוחה ונשמתה. לזאת אנחנו שואפים לחדש עלינו ימים קדמונים, כימי עולם וכשנים קדמוניות. הנה ישנו שנת תרדמה לאומית משך גלות ארוכה וקשה מאד, כחותינו הלאומיים נשארו אז בלועים בקרבנו פנימה, מבחוץ הכל נעשה מקומט ומזוקן, אבל מבפנים טל החיים הולך וזורם. כשם שהמצות המעשיות בכללן בכל מלואיהן הלכו עמנו בגולה ושמרו לנו בה את לח חיינו ובת חותם רוחנו ע"פ עצמותנו הפנימית, הביאו אותנו לאלה ימי התחלת תקופת ההארה לחיים של חפץ תחית האומה בארצנו, כן הביאו אותנו המצות התלויות בארץ לידי רוממות החיים שע"פ צורתם השלמה הן נקבעו. וכל אשר נוסף להתבונן במהותן של המצות התלויות בארץ כולן ונראה כמה רחוקות הן מאתנו, כמה חיינו צריכים להיות בתנאים יותר בריאים וחזקים עד שיהיו אלו המצות מתקימות בהם, כן יגדל בנו החשק לקים באהבה וביקר את אותו החלק שאנו יכולים לקימו בתור זכר לדבר, זכר קודש, זכרון לחיים שלמים שיבאו לנו בבא תשועה שלמה לעמנו על אדמתנו לתשועת עולמים, ואשר בקימנו אותן עכשיו הננו מעשירים את נשמת אומתנו באותה אש הקדש אשר תהיה לשלהבת הקדש מלאת החיים לעת חיה. כשאנו מקימים עתה מצות תרומה ומעשר, גם בשעה שאין לנו כל היסודות הממשיים שמצות אלו בנויות עליהן, "לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו", הנה ההזיון מתיצב לפנינו והננו מתמלאים רוח שירה רוממה בתעופת נשרים, לעומת האורה של הימים המאושרים המחכים לאומתנו על אדמתנו הברוכה. הנה המקדש על מכונו לגאון ולכבוד לכל הגוים והממלכות, והנה אנו נושאים ברנה אלומות ארץ חמדתנו, באים ברוח מלא חפש אמתי ובטחה טהורה אל הגרן והיקב המלאים בר ויין ולבנו שמח על טוב ארץ חמדה, והנה לפנינו מופיעים כהנים אנשי קדש משרתי מקדש ד' אלהי ישראל, לבם מלא אהבה וחסד, רוח הקדש שפוך על פניהם, וזוכרים אנו את כל רוממות רגשי הקדש אשר מלאנו בעת ראינו את פניהם בעלותנו לרגל, בראותנו אותם בעמדם לשרת בתוך מקדשנו גאון עוזנו ומחמד עינינו. כמה נהדרים ונעימים הם לנו, ועתה הנה גרנו המלא ברכת ד' מארץ חמדה זאת אשר הנחלנו מאבותינו, וחלקי האנשים הללו, אנשי הרוח, אתנו הם. מאושרים אנו לתן להם את תרומתם בשמחה, מוצאים אנחנו בקרבנו רגש מרומם ועולים יחד עם התרומה אל אותו הגבה הרוחני ששם אנשי קדש הללו מתעלים, ונפשנו רוויה ממגד שמים. והנה הלויים, אלה הטובים והענוגים אשר לקחו לבבנו בנועם זמרתם בקדש בהתקדש חג, כאשר עלינו לראות בהדרת כבוד מקדש אל בירושלים לראות את פני האדון ד' אלהי ישראל. פניהם הצוהלים ועדינים מזכירים לנו את זמרתם קדש, ואנחנו מתעדינים בנחלי עדנים רוחניים ונותנים להם בלב מלא שמחה ואושר את חלקם את המעשר. עוד נראה בהר ד' במועד הקרוב ומה ירהב לבבנו לראות אלה כהני ד' ולוייו בעבודת קדשם ובשירת עוזם. אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלהיו. לקדמניות ולשלמות הננו מתגעגעים, והגעגועים הם געגועים אלהיים, חפץ טמיר מלא חיים עזיזים מקוריים ממקור חיי עולמים: ממלכה ומקדש, כהונה ונבואה, המטביעים את חותמם על כל קניני חיים הכוללים, שאין אנו פחותים ביחושם מכל העמים. מרה

גדולה של גבורה חמרית, של מוסר אנושי, של כבוד לאומי, של עושר עממי ושל הרחבת החיים, דורשת היא לנו תכונת חיים כאלה, שמרגליות רוחניות מצוינות ומופלאות מכל האדם אשר על פני האדמה, המצויות בנשמתנו הלאומית, יכולות להיות משובצות בקרבה, לשכלל את יפיה ולהוסיף לה אומץ וגבורה בפנימיותה, והוד ותפארת בחיצוניותה. האידיאלוגיה שלנו של שלמות חיינו, אשר היא כה רחוקה ומופלאה, היא ג"כ קרובה ומוחשה במלוא נשמתנו, כל זמן שאין לנו עסוקים להשכיחה וכל זמן שאנו שומעים בקולנו הפנימי, המושך אותנו לתן מקום לזכרונות המחיים אותה גם בימי שפלותה, בהיות כאוב מארץ קולה. המקדש, זהו המכון של הקולטוס הדתי, העתיק אשר יהיה חדש לעד, אשר הכה חרס את האליליות עם תועבותיה ונתן לאנושיות בסיס טהור ונשגב לחייה הרוחניים, אשר ממנו יצאה אורה וחופשה ההולכות ומתפתחות בתולדה האנושית, ומתרשלות במהלכן כפי רחוקן ממקור מוצאן, והן אמנם עתידות להתגבר לפי הזרתן אל מקור מבוען. האנושיות הבריאה, כשהיא מכרת את הוד האלהות, תשאר נכחו כגמול עלי אמו, תשכח מפני גבהו, אורו ועזו, את כל התחכמיותיה, ותדע שיקר לה רגשה הטבעי המחכימה יותר מכל חכמה, כשהוא בנוי על יסוד האיתן של טבעה הפסיכי, ומעוטר בעטרת ההכרה, המתעלה עדי עד ולעד תשאר עלומה, ומשקקת אליה את כל נשמה, ולנצח תשלח קויה להעלות את כל אל מרום עזה. את היופי והתפארת האלהי תכניס אל נשמתה, הגעגועים של יחש ושל קירוב מעשי יתגברו, וכל פנות הדעת והמוסר ישפיעו על רגש נערץ זה את אוריהם. במקום אחד במלא התבל כדאי לה לאנושיות לראות את עצמה בתומת ילדותה, בחוסן גבורת הנער ובזיו עדן של עלית הנשמה הכללית, החתומה בחותם עם פלאות זה העתיק, ישראל השב. אין קץ לעונג השירה אשר תתחולל בכל העולם הנעור לרגלי המחזה הנשגב הזה, של התחדשות העתיקות המקורית של מקור השירה האלהית אשר בישראל במרום עזו. רק סכל ואין לב, אשר לא יוכלו להיות נשמע בעת תחית האורה, יוכל לחפוץ לתן כחל ושרק של התרבות החדשה הלקויה בחסר ויתיר, באיבה ותחרות ובכל חלי וקצף, על גלי ים החיים הבריאים ועתיקים הללו, המתנשאים בגאונם למרומי שמים. הכל ישמח דוקא במחזה הנאור הטבעי כמו שהוא עם כל תמימות עתיקותו, שהוא מנהיר דוקא אז את כל שלל צבעי אורותיו ומפזרם בישראל ועל אדם רב.

1.

חיים אנו עם הציורים הרוחניים שבשאיפה של נשמת האומה. כל מקום שניצוצות אור הללו גנוזים שם הננו מקושרים אליו בקשר של נשמה של חיים של כל הויתנו, בין שיהיה מקום זה מקום ממשי, מדת ארץ, בין שיהיו מעשים שהציורים האלה כמוסים ביסודם, בין שיהיו מחשבות ורעיונות מאיזה מין שיהיו. מי שבא לקוץ סעיפים הללו, מי שממעט את חילם, את כבודם וחשיבותם אצלנו, הרי הוא ממעט את לשד חיינו ולנגדו אנו מתקוממים בכל מלא כחנו. בכללותה של התורה הכתובה והמסורה ובהשתרגות כל ענפיה ספון הציור הרוחני היותר עליון ומקורי של חפץ האומה, מצד מגמת חייה היותר עליונים, בצורה מאירה בכלל הבנתה והרחבתה, בהגיונותיה, בסגנוני הרצאותיה, בתוצאות השקפותיה, על ההויה, (על האלהות) על העולם על האדם, על היחיד, על החברה, על הטוב ועל הרע, על החיים ועל המות. כל מה שההבנה וההכרה התורית מתגלה יותר באומה, מתבססת יותר ויותר נשבתה בקרבה וכח חייה מתעלה ומתאדר, והמעשים הם הבסיסים החמריים, הנושא הממשי, שהתיאוריה הגדולה הזאת מנחת בס את אוצרותיה, וכפי אותה המדה שתתגדל ההבנה התיאורית, בגדולת ערכה, כן יוסיף להתנוצץ בקרב האומה כולה האור החבוי אשר במעשים כולם ותתגלה מדת התפארת שביהדות המעשית בכחה לאלהים. יש אשר יכשלו החיים במהלכם ולא יעצרו כח ללכת עם הציורים הרוחניים, וייעף אז הרוח השואף להגשימם במעשה. אז תולד מבוכה והדעות מתפלגות. אמיצי הרוח יאמרו: החיים הם עלולי מחלה, אבל גם עלולים לשוב אל

הבריאות השלמה. וכל אשר יחובר אל החיים יש בטחון. האידיאלים היקרים, הגנוזים בחינוכי המעשים, מחויבים הם לצאת אל האור דוקא על ידי התגלמותם במעשים. הם צריכים להאיר את כל חשכת החיים, והחשך עדנה גדול הוא ורב מאד, לא נוכל לאמר עליהם, שכבר גמרו את מלאכתם, נגמרו ובאו לתעודתם. לא נעזוב את הדגל, נשא ונסבל באהבה, נגלם בפעל במעשים את המחשבה הגדולה של הנשמה הישראלית, כאשר החלה האומה לעשות מאז התחילה לראות חיים כלליים שלה. ואם הסבל כבד יותר משכבר הימים, הלא כדאית היא המגמה לשאת בעבודה עול, הלא זה כבר יצאנו מהחוג של עמים ילדים קלי דעת, הקצים בפעולות רציניות שאין הנאתן בצדן, הננו מבוכרים בדעת ורגש אישי מלא, יודעים איך לחיות ואיך לשא במנוחת לב וחפץ כביר את עול החיים לשם מטרה גדולה, אע"פ שעודנה כמוסה סופה להגלות. יחד עם שאיפתנו למגמה העליונה ולהחזיק לעומתה את היסוד המעשי, אם ישל כחנו והמשא המעשי, המחכה למלוי כח בהגלות בו ועל ידו האור האידיאלי הגדול, יהיה במשך הזמנים כבד יותר מדאי מפני כשלונה של האומה, נתור לנו עצות נכונות על פי רוחה של נשמת האומה עצמה, על פי דרכה של תורה במלואה, להקל את המעמסה בסגנון כזה, שלא יחדל הציור הרוחני מפעולות שאיפתו גם רגע בגלל ההקלה המוכרחת. כשפוגמים את הרעיון, כשמתרחקים, על ידי השקוע בקטנות החיים הרגילים, מרוממות המחשבות העליונות, שהן מחוללות את המעשים הגדולים ושהן גנוזות בתוכם בגניזה אלהית עצומה, ממילא הולכים המעשים ונפגמים. ערכם משתפל והדרם הולך ומועם, עד שהם מתגלים בצורה קצופה המעוררת קפידה ושמוון, תחת שהעז וההדר הוא לבושם הטבעי להם. וכשהמעשים נפגמים לעומת זה הולך הרעיון ומתרחק, עד שהוא נהפך למין מחשבה קלושה, המעוררת גם היא בוז מכל איש מעשה מצד מרחקה מן החיים ומצד רפיון כחה לפעול עליהם. כדי למצוא תרופה לעומת מצב איום זה, לעומת מחלה כזאת, האוכלת את שתי הקצוות אשר לחיים וממילא נחר תוכם, אנו צריכים להתאמץ בכל היכולת בשמירת המעשים, לחבבם ולאמצם, אבל לא לעמוד על תחום זה בלבד. מאומה לא נשא בעמלנו, אם לא נצרף אל רוממות המעשים את ההשבה אל תעופת הרעיון האצור וגנוז בהם. אם ישארו המעשים מצות אנשים מלומדה, לא לבד שלא יועילו אלא גם ישפילו עוד את הרעיון, וסוף שפלות הרעיון להגמר בבטול המעשים. אבל לא נבהל כלל מהמפחידים אותנו מתעופת המחשבה, האומרים שאנו מתאמרים לעלות מרומי שחקים באין סולם. לא כן, יש לנו סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה: המאור שבנשמתנו, בנשמת הכלל ובנשמת הפרט, אשר יתעורר יפה על ידי אור גנזי תורה.

ז.

ממעמקי הגניזה של הנשמה נקח את האור אשר יחיה את העם כולו, להעמידו על רגליו. כח החיים הולך הוא ומתגבר, הוא פורץ לו את נתיבותיו, אבל אנו צריכים לחקר את תכנית רוחו. השאיפה לרוח הקודש עליון, רוח הקוחש המתדמה לרוח גבורים אזורי כח אלהים שהיה לנו בימים מקדם, בעת אשר הכירה האומה את עצמה בגלוי, היא מתגברת והולכת. דרך הזרמתה היא פורצת גדרים, היא מוחקת צורות של תמימות רגילה ומאבדת ע"י זה אוצרות חיים נשגבים, ולכאורה נשאר המצב איום, קרח מכאן ומכאן. אבל אין זה כ"א מעבר, תיכף אנו צריכים לגשת אל ההזרחה העליונה, של אור החיים הנובע ממקורו הנשא מרום מראשון, שיטביע בכחו צורה איתנה, ממולאה בגבורת קודש יותר מכל מה שהתמימות הבינונית, שאינה מוארה כל צרכה מאור הקודש הטהור, יכולה לתן. האידיאלים שבמקור ישראל הולכים ומתגלים, מחיים הם את הרוח המוכן לקבלם בעצם רעם גבורתם, והם דורשים את תפקידם לכוון עבורם כלים, כלים רבים, נשמות בריאות של דור רענן, יושב על אדמתו ואזור בגבורת ישע ימינו. המקדש, הנבואה והמלכות וכל תכסיסיהם, שולחים אלינו את קום, את אורם הזרוע בארץ חיים. קרנים מידם לנו,

גלי אורותיהם מכים על עפעפינו, הסגורות בכל משך זמן הגלות הממסמסת את הכל. הננו נקראים להכון לקראת האור הגדול הזה, לדעת מה אנו ומה תפקידנו, מה נשמתנו בכל איתנותה דורשת מאתנו. הרוח הגדול והנעלה, השואף לגדולי גדולות, הוא רק הוא מחזיק את החיים ואת האנושיות בהודה וגבורתה. מתאימה עם גבורת החיים המלאים, שממלאים גויות מלאות דם בריא וחיל עצום, מרץ כביר וצהלת חיים אדירה, היא רק גבורת הרוח באיתן עליונותה, הזורחת ועולה על האנושיות בכח העז של ישראל, ההולך ומתלבט בחיינו בהתפרצם עתה בזרם של הנטיה להתקוממות האומה על אדמתה ההיסטורית. באין מטרה לגבורת החיים תלך הלך ונמוג, חילה ימעט והיא תתנון ותצעד אל הבליה, הנכונה לפניה במורד, וגבורת החיים העליונה המעוטרת בכלל, בקהל עם, היא מופעת במטרתה הנכונה לפניה בחיינו אנו, בחיים התוכיים שלנו, שבשביל כך אנו חיים וקיימים, נלחמים ומנצחים.

ח.

היהדות בגולה, לולא היניקה שהיא מקבלת מטל החיים של קדושת ארץ ישראל לא היה לה בסיס מעשי בעצם, כ"א על ידי חזון הלב, המיוסד על ציורים של תקוה ושל הגות יקר, מצד העתיד והעבר. אמנם יש קצבה כמה כח יש בחזיון לב זה לשא עליו את משא החיים ולסול בכחו נתיבה לחיי עם, והקצבה נראה שכבר מלאה צבאה. ע"כ יורדת היא היהדות בגולה פלאים, ואין לה תקוה כ"א לנטע אותה במקור חיים של חיים ממשיים, של קדושה עצמית, שאינה מצויה כ"א בארץ ישראל. אפילו ניצוץ אחד של החיים הממשיים הללו יהיה המון גדול ורב של חיים חזיוניים. החיים הממשיים של קדושת היהדות אינם מתגלים כ"א בשיבת האומה לארצה, שהיא המסלה הסלולה לשיבתה לתחיה, וכל העליונות שברוחה ובחזון לבה יקומו ויחיו כפי אותה המרה, שהיסוד המעשי יתפוס מקום להחיות את החזיון המתעלף. כל מה העולם מתבסס יותר, ורוח האדם מתפתח בקרבו, מתעוררת יותר התביעה לחיות ע"פ הרוח הטבעי שבקרבו, בקול יותר חזק. תביעה זו יש בה הרבה מן האמת והצדק, ושלמי הדעת צריכים לזככה ולהעמידה על מכונה. האדם הולך ומוצא את אלהים בקרבו, בנטיותיו הנכונות; ואפילו באותן הנראות בראש שהן משגות מן הדרך הטובה המוסכמת מצד ההשקפה הרגילה, יוכל הוא לעלות למדה עליונה כזאת עד שידע לכוון את הכל לתכנית העז והאושר. כשכנסת ישראל מתעוררת לתחיה מוצאה היא בקרבה פנימה את עזה וכבודה, וכל הטוהר והקודש הרגיל להמצא בהכנעה ומשמעת הולך הוא ומתנוצץ בעז הנשמתי של הופעת הגבורה של האומה, ובדעה טהורה מחברים את הרוחות וממתיקים את הגבורה המתעוררת ע"י שלובם.

ט.

הזוהמא הנשמתי כשם שהיא יכולה להתקבץ בתוך נפש יחידית, להסיר אותה מתכונתה הטובה, ולהפכה לתכונה שפלה, שתוריד אותה למדרגת שפלי החיים, כך היא יכולה להתקבץ בתוך הנפש הכללית של אומה שלמה, לעשות אותה לאומה שפלה ורשעה, בזויה ונגעלה, באופן שהיא ראויה לעבור מן העולם, כדי שלא לעכב על הנוי העולמי של יפיו של עולם מלהתפשט. הטהרה האלהית כשהיא מוארה יפה היא מזככת את הלב. הנשמה היחידית של האדם היחיד נעשית מאירה, קדושה וגבורה על ידי אור האלהי המזריח עליה את קרני זהרו בתוקף ומילוי, והיא נטמאת ונעשית קדורה לפי אותה המדה שהאורה האלהית רחוקה ממנה או משובשת בקרבה. גם הנשמה של האומה כולה כשזורם בתוכה זרם חי של הופעת אלהים הרי היא בריאה, חזקה וטהורה, והשהשכינה מסתלקת מקרבה, מיד היא מתנונת והולכת וטומאתה מתגלה

בקרבה. הרוח הלאומי יוכל לקבל טומאה כמו רוח אדם פרטי, הוא יוכל לשאוף שאיפות שפלות ורעות, אשר כפי רוב כחו וגדלו יגדלו הרבה יותר לרוע משאיפות רעות של אנשים רעים יחידים. על כן טהרה צריך הוא הרוח, טהרה במקור הטוהר של המעין האלהי. כשהמעשים הם טובים, כשהמדות הן זכות, חולמת היא האומה חלומות של קדושה עליונה ושכלה מאיר באור אלהים, וכשהמעשים נפחתיים והמדות מתעכרות אז השאיפות הלאומיות גם הן נעשו ירודות וכעורות, וממילא גם חלשות, כי אין גבורה של אמת רק גבורה של מעלה, גבורת אלהים. ברית כרותה היא לכנסת ישראל כולה שלא תטמא טומאה גמורה. גם עליה תוכל הטומאה לפעול, לעשות בה פגמים, אבל לא תוכל להכריתה כליל ממקור החיים האלהיים. רוח האומה שנתעורר עכשיו, שאומרים רבים ממחזיקיו שאינם נזקקים לרוח אלהים, אם היו באמת יכולים לבסס רוח לאומי כזה בישראל היו יכולים להציג את האומה על מעמד הטומאה והכליון. אבל מה שהם רוצים אינם יודעים בעצמם, כ"כ מחובר הוא רוח ישראל ברוח אלהים, עד אשר אפילו מי שאומר שאיננו נזקק כלל לרוח ד', כיון שהוא אומר שהוא חפץ ברוח ישראל הרי הרוח האלהי שורה בתוכיות נקודת שאיפתו גם בעל כרחו. היחיד הפרטי יכול לנתק את עצמו ממקור החיים, לא כן האומה כנסת ישראל כולה, על כן כל קניינה של האומה, שהם חביבים עליה מצד רוחה הלאומי, כולם רוח אלהים שורה בס : ארצה, שפתה, תולדתה, מנהגיה. ואם תמצא תמצא בזמן מן הזמנים התעוררות רוח כזאת, שיאמרו כל אלה בשם רוח האומה לבדה, וישתדלו לשלול את רוח אלהים מעל כל הקניינים הללו וממקורם הגלוי שהוא רוח האומה מה צריכים אז צדיקי הדור לעשות ? למרוד ברוח האומה, אפילו בדבור, ולמאס את קניינה, זהו דבר שאי אפשר : רוח ד' ורוח ישראל אחד הוא. אלא שהם צריכים לעבוד עבודה גדולה לגלות את האור והקדש שברוח האומה, את אור אלהים שבתוך כל אלה, עד שכל המחזיקים באותן המחשבות שברוח הכללי ובכל קניינו ימצאו את עצמם ממילא, שהם עומדים שקועים ומושרשים וחיים בחיי אלהים, מוזהרים בקדושה ובגבורה של מעלה.

י.

תכונת נפשה של כנסת ישראל היא נבדלת בעקרה מתכונת הנפש של כל עם ולשון. בכל עם ולשון הנקודה הפנימית של חפץ החיים הקבוציים מיוסדת היא על התוכן הכלכלי לכל צורותיו, ביסוד הדאגה הפנימית השרויה בקרב האדם לבצר את מעמד חייו הגשמיים, והרוח העליון המחיה ומאיר את הנקודה הזאת הוא רוח הסדר והיופי, שהוא חפץ העונג של החושים, ע"פ משאלות לב האדם, וכשהם באיזה קיבוץ על פי סגנון אחד, עושה השווי הזה את התוכן הלאומי. אמנם בישראל מונחת התכונה האלהית במעמקי טבע נשמת האומה. הצמאון לדעה והרגשה אלהית, בתכלית עליונותה וטהרתה, היא לו הנקודה שהחיים מורגשים בה, והעידונים הנובעים משלמות ציור זה בכל רחבי החיים ועמקיהם הן המגמות האסתתיות. הדעה הפנימית, המכרת שבמילוי תשוקה עליונה זו הכל מתמלא, שאין שום דבר מכל מגמות החיים ועדוני החיים סדרי החיים ותכניהם, שלא יהיה כלול בתוך נקודת עולמי עולמים זאת, הכרה זו היא ענין מיוחד לישראל מונח בטבע האומה, מתגלה בהכרה פנימית אפילו להמוני המונים, והולכת ומתחוורת ומתבררת לסגולי הסגולות בכל דור ודור. הענין האלהי, בתוך כל ערך החיים בעומק מבע הנשמה בהתאמה ללשד המחיה את ההיסטוריה הלאומית, המתגלה בכשרון של יצירת הנבואה בבחירי בניה, המביאה למדרגת עם עולם, שכל האנושיות תכיר את סגולת נשמתה, הוא העצם הישראלי שתאריו מתגלים בכל התנועות השונות, ורוחו של משיח הולך ופועל את השלמת צביון זה עד עת קץ השלמה.

יא.

השכל הישראלי, מצד מקור מחצבו הרוחני האלהי, הוא שכל אלהי, ורצונו רצון אלהי הוא. הגעגועים והאהבה של האומה כולה הם נוראים ועמוקים לאין קץ דוקא לשלמות האלהיות העליונה. מובלטת אהבה זו בשיר השירים בהדר צבעיה, שאין העולם כדאי להם. מתגלה אור תכני זה בצדיקים עליונים של הדורות, שרצונם הוא יסוד העולם ודבריהם דברי אלהים חיים ודבר אחד מדבריהם לא ישוב ריקם, כי דבר ד' אלהי עולם בפייהם תמיד. רק החכמה העליונה וכל חירותה, עם כל הרגשת עידוניה, ההולכת ועולה על הספירות של ההכרות האלהיות, המתנשאות בכל הוד פארן עדי עד, היא הנותנת חיים לישראל. ובחגוי התורה כולה, בכללותה ובפרטיה, כשהיא מצטרפת עם הארת הדעה של יסודה ונשמתה, הכל הולך ומאיר, הולך ומתגלה, הולך וגואל, הולך ומשכלל, מביא ישועת עולמים לכל נוצר ומאיר עולמי עד מכבודו העליון הרוכב שמי שמי קדם ומחיה אפסי ארץ, מצמיח כל מיני ישועות, ומעודד כל ענוי ארץ, מאזר ישראל גבורת עולמים ומשיבם קוממיות לארצם, לחדש אותם כבראשונה. אור אחד נשמה אחת, נשמת כל היקום, זרוע ד' הולך ומתגלה, הולך וקורא את ישראל לחיים, לשוב לבנות ולהבנות. בנשמתם העליונה של צדיקים יסודי עולם, שאור רזי אל מחיה אותם, רוח תחית המתים שרוי, ממקור חייו המפכים, הנקלטים מכל תמצית אוצרות החיים שבכל עולמים, הולכים פלגים, שריגים דקים ושונים, להכניס אור חיים, רוח תקוה ונטית אחדות, התעוררות תשובה והתעודדות גדולה בכל השדרות, ובאור עליון הזרוע לצדיק יופיע משיח, לרומם קרן לעם עולם.

י.ב.

הנטיה הלאומית בישראל היא שדה אשר ברכו ד', שאע"פ שאין בה עדיין גדולים גמורים, מפני השממון הגדול של הגלות, ראויה היא, ע"י עבודה רוחנית ומעשית, שיצמחו בה כל הגדולים הטובים שבעולם להוציא משפעה נשמות גדולות ועליונות המאירות את כל העולם כולו בכבודן. ויש לעומת זה נטיה לאומית של גוים, שהיא חורבה ומדבר, שבשום אופן אינה ראויה לגדל צמחים, והצמחים הרעים כגפן סדום, חמת תנינים ואשכולות מרורות, הלא העדרם טוב ממציאיותם, ונמצא שהכל הוא בהם העדר גמור וחורבן מוחלט, ואותם "הגויים חרב יחרבו". רק ההשפעה של הקדש, המעורב בנטיה הלאומית הישראלית, מרטבת את אלה הנטיות האנושיות בכלל ומחזירתן לטובה, עד בואן גם הן לידי עילוי להיות ראויות ע"י תכיפת חבורן ויחסן אל ישראל, להצמחה רוחנית. "ישושם מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת", אשר כ"ז בא יבא ע"י גאולתם השלמה של ישראל שתקדים לבא.

י.ג.

הרצון הכללי, של הרוחניות הכללית שבאומה, יש לו מדתו. ולמעלה ממנה הוא הרצון של התכן האלהי, לפי השגתה וחייה הפנימיים והחיצוניים, כ"ז שהתוכן הרוחני של האומה הוא מלא וגדול, מתגדל ממילא, במדה יותר עליונה, האור של התוכן האלהי שבהשגתה, והמבוקש של מציאותה מצויר בה בגוונים בהירים : ולמעלה מזה מתגלה בגוונים בהירים המבוקש של כל ההויה כולה, שזהו רז דעת עליון. כשירדה האומה בגלות המרה, נחשכה נשמתה, והשגת מבוקשה הפנימי של מציאותה ומאויי חייה נתקטנה, עד שאינה מוצאה כלל את נתיבותיה, ומ"מ יש בקרבה איזו השגה חלושה, של רשימת אורה, שממנה זורח אור כהה לפי הערך לצדיקים וחכמים דורשי ד' בכל לבבם גם במחשכים, "וכי אשב בחושך ד' אור לי". אבל הענין האלהי והמגמה העולמית, אם היתה עומדת במקומה ומדרגתה הראשונה, לא יכלו להתחבר אז כלל עם

מגמתה העצמית, ואז היו חייה בגלות נוטלים להם דרך חול, באין פנות להתקשר עם המגמה האלהית של צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות. מה עשה הקב"ה? כשם שנתמעט האור הזורח בה לגבי תכונתה הפנימית, כן ירד האור האלהי הכללי בעולם, והשגוב של הענין האלהי שהוא אור חי העולמים איננו מבהיק כ"א באור קלוש כזה, שהוא יכול להתאחד עם האור הזורח שנשמתן של ישראל, גם אחרי הירירה שגרמה הנפילה הגדולה שנפלה עטרת תפארת ישראל משמים ארץ. ובהיות הענין האלהי הכללי בתור אור העולם עומד במעמד כזה שוב הענינים הולכים ומתחברים, והמגמה של מציאות האומה ברוח קדשה הפנימי והמגמה הכללית האלהית הגדולה של ההויה כולה יכולות הן להתאחד כאחד, וממילא הן מתחברות ביחד בעצמן, ובנשמותיהן של ישראל בפרט ובנשמת כללות האומה בכלל, והן מוכנות יחד לעלות בישועת גוי ואלהיו, "אני והו הושיעה נא".

יד.

שריד קטן מדבר גדול הוא יקר ומעולה מדבר קטן שלם. ניצוץ אחד מאור חיי האבות, מקדושתם וגבורת אלהים העליונה שבגדולתם, ההולך ואור באחרית הימים להשיב לתחית עולמים את ישראל, ועמו יחד את העולם כולו, ע"פ סדר והדרגה, הוא נעלה ונשגב מכל הקדושה הגלויה שבתוכן של אמונה ויראה, תורה ומצוה, של ההמשך המועתק מספיחי ספיחים של בנים, "יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בנים". ושיחה זו היא מחיה דור אחרון באהבה מסותרת, בה מתגלה התוכן הכביר של "זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה". נדחים הם האורים הקלושים, "שרגא בטיהרא", החוצפא מגרשת אותם ובתוכה רוח ד' נוססת. גדולי קדושי עולם יכירו את הרז ויצדיקו קודש, הם, בתומתם העליונה, יחברו את תורת הבנים לשיחת האבות ועבדיהם, ותורה מעוטרת בכל הוד ובכל גבורה, בכל חן ובכל תפארה, תתגלה להיות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו. חזקו אל תיראו! אור משיח מתנוצץ, גאות עולמים מופיעה מכל החרכים, מחושך הרשעה והכפירה המנוולת, הבזויה וחדלת אישים, בא יבא אור עליון, אשר יעמיד במרחב רגלי ישראל וירומם בכבוד קרן עם יודעי אלהיו, יאיר אור על כל מחשכים ויעודד קדישי עליונים בישועת אמת, רק חסדי אבות ישארו, וכל ענוי לב, אשר ידעו איך להיות בעיניהם דכאים וגבורים יחד, אלה הם אשר יכירו אור התורה העליונה הנובעת משיחתם של עבדי אבות, שהיא גאולתם של בנים.

טו.

כשכח ישראל גדול ונשמתו מאירה בקרבו בהופעה וענפיו המעשיים מתוקנים, בסדור מלא, בקדושה ביחוד ובברכה, במקדש וממשלה, בנבואה וחכמה, אז ההתרחבות לצד החול, לענוגי החושים הרוחניים והגשמיים, להצצה חדירית ופנימית לתוך חייהם של המון עמים ולאומים שונים, למפעליהם וספריותיהם, התגברות עז החיים הטבעיים, כל אלה טובים הם ומסוגלים להרחיב את אור הטוב, והתחום ארוך הוא: "ב מיל כמחנה ישראל כולו, הכופל באמת את כל העולם באיכותו, "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל". משחשך האור, משגלתה שכינה, משנעתקו רגלי האומה מבית חייה, החל הצמצום להיות נתבע. כל עז חילוני עלול להיות לרועץ, כל יופי טבעי וחשקו עלול להאפיל את אור הקדש ותם הטהרה והצניעות, כל מחשבה שלא נתגדלה כולה במחנה ישראל יכולה להרס את סדר האמונה והחיים הישראליים, כל שמינות קטנה מביאה לידי בעיטה. מכאן באו העוצב והסגוף, הקדרות והפחדנות, וביותר ממה שפעלו אלה על החיים הגשמיים פעלו על החיים הרוחניים, על רוחב המחשבה, על תעופת ההרגשה, עד אשר יקיץ הקץ,

שקול קורא בכח : הרחיבי מקום אהלך, ויריעות משכנותיך יטו, אל תחשכי, האריכי מיתריך ויתדותיך חזקי, כי ימין ושמאל תפרוצי וזרעך גוים יירש, וערים נשמות יושיבו". והתחום של אלפים אמה הקצר הולך הוא ומתרחב, כמדת ישועתן של ישראל, שהולכת ואורה קמעא קמעא.

טז.

דבר פשוט הוא שהצדיק עושה כל מעשיו בקדושה, וכל פעולותיו הגשמיות עולות הן לתקונו של עולם, וזאת היא אהבת המלאכה, שכ"כ שגבה מעלתה מצד עצמה ושנתנה בברית כמו שתורה נתנה בברית. ומעתה אין ספק שתקון עולם מלא והתרחבות אור הקדש נמצא באמת בכל מלאכה : כל תנועה שמצלת איזה חלק מן ההויה מן שליטת התוהו, - דבר גדול וכללי יש כאן. אמנם הנעלה מכל היא ההצלה הכללית של הכשרת החיים הפנימיים של המציאות, להוציאם מידי גלמותם ולתקנם בתור כלים שלמים העושים את תפקידם יפה. אבל המחשבה של גדולי הדעה מתאחדת גם עם הנטייה ההמונית וקל וחומר עם נטית אהבת המלאכה והעבודה הממשית, שהיא כבר נטיה של שאר רוח, ורוח אלהים חופף עליה. וכשישנם צדיקים בדור, שאור ד' מופיע עליהם תמיד, הם מאחדים נשמתם עם נשמת הכלל כולו, והגות לב הפנימי של המוני בני אדם עושי המלאכה מתאחדת עם הגות לבבם. וצד המארה שיש במלאכה, שהיא באה מצד קנאת איש מרעהו, ומצד שנאת הבריות היונקת הרבה ממלחמת החיים בצורתה הארורה בעולם הירוד, הרי היא הולכת ומתפכחת, ויוצאה היא מכלל ארור ובאה לכלל ברוך. לפעמים יש כח בצדיקים לתן אור קדושה בעצמות המלאכה עד שיהיה בה כח מעין של תורה, להביא לחיי עולם הבא ולתקן את הפגמים ולהשיב בתשובה גמורה את עוסקיה, "גדול הנהנה מיגיע כפיו יותר מירא שמים". וכשם שיש כח להמשיך את הקדושה והאור האלהי הפנימי בכל המלאכות ולהוציאן מכלל אתלטיא, כן יש כח להמציא אור קודש בכל הלשונות ובכל החכמות שבעולם, וצדיקים הגדולים צריכים להתפלל שיתמשך אור נועם ד' בכל החכמות ובכל הלשונות, באופן שמכל מקום יופיע כבוד ד' ומכל מקום יפוצו קרני אורה של תורה, ותפלתם של צדיקים והארת רצונם עושה רושם נמרץ עד אין קץ ותכלית. ביחוד צריכים להפנות לזה את התפלה בעת שרואים שהנטיה גדולה לשפות ומדעים, ואי אפשר להלחם עם כל הפונים אליהם, והזמן ואותותיו מראים את ההכרח, אז קמים צדיקים פנימיים לתשועה, בעבודה שבחשאי, ובגדולת נפש חיה יחידה, באים ופותחים את הצנורות הסתומים, לשום סוד ד' בלמודיו, ולמודי ד' הם כל מה שבעולם, וביחוד כל מה שיש בו משום תקוני העולם, ומעוררים הם את הקדש שבכל לשון בכחו של יוסף, שכלל הכל באות ה' שבו נברא העולם הזה שנתוסף על שמו ובכחו של הדבור שבסיני שבא להרבות אור גדול יותר ויותר מזה, "ד' אלהים יתן אומר המבשרות צבא רב" שנחלק כל דבור לשבעים לשון, וכן באר משה את התורה היטב, והיטב זה היינו שמצא ערך הטוב האמתי שבכל לשון, הכח המאצילו בהול קודש, ואז הולכת השפה ומתבררת, ושפה ברורה הולכת ומתהפכת אל כל העמים לקרא כולם בשם ד'. וכל המלאכות יאירו באור החיים ע"י מלאכת הקודש, וכל מה שמתוספות מלאכות ועבודות גשמיות בארץ ישדאל, תצא ע"י ישראל ביסודה המלאכה והעבודה משפלותה המאררה, וכל מה שתגדל השפעת לשון הקודש בעולם, וכל מה שיעלה כח התורה והתפלה הטהורה, המאמצת להרחיב את אור האצילות האלהית בעולם, לבררה ולהודיע לבני אדם הדר כבודה בכל דרכי הודעה ובטל דרכי ברור והסברה, כן יוסיף האור להגלות על כל שפה ולשון ועל כל חכמה ומדע, וקל וחומר שיחול אור ד' על כל דברים שבטעם, ביופי ובשירה, בהליכות דרך ארץ ובארחות הנמוס, ואפילו בקשויטים והדורים ואפני ההנהגות והנמוסים היותר מודרנים, כמובן המובחרים והעדינים שבהם, ובכולם יחל אור ד' לפעם. והרעיון המקשר את הכל אל הטוב והיושר, אל העדן ואצילות הרוח, אל אהבת העבודה בהדר הבטחון האלהי, והאהבה העליונה המשפיעה אור וחיים

בכל נשמה, יגלה ויראה בכל הענפים הרחוקים הללו, וחיי עולם וחיי שעה יתקשרו בחוברת אמיצה, יקבלו דין מן דין, ויאירו כל הפרטים כולם באור הכלל, וכל ההופעות המעשיות והשכליות שבעולם - מאורה העליון של אור תורה אשר האיר אב המון גוים איתן האזרחי, שהעיר ממזרח צדק, יקראהו לרגלו, "והנה כבוד אלהי ישראל בא, מדרך הקדים, וקולו כקול מים רבים, והארץ האירה מכבודו", ואפילו התכנים היותר נפולים יתרוממו ויתקדשו, "ומעין מבית ד' יצא והשקה את נחל השטים".

יז.

האמונה והאהבה הן תמיד מחוברות זו עם זו כששתיהן זורחות בנשמה בשלמותן, וכשאור אחת מהן שלם לגמרי מתעוררת השניה בכחה, ויוצאת ממעמקי הנפש להאיר בכל מלואה. אין האדם מוכשר לשום כח רוחני שבעולם בשלמות גדולה כזאת שהוא מוכשר לאמונה ולאהבה, וזהו אות, שבכחות אלו מונחים כל יסודות הויות מהותיות. כל מה שהיחיד והכלל עושה, בכל גלגולי הסבות וכל הכחות המתגלים בחיי התרבות, הכל הולך הוא להשלים במעלה העליונה את האמונה ואת האהבה. מתוך האמונה והאהבה מתאצלים כל האורות הרוחניים שבעולם, המאירים את כל דרכי החיים וההויה. האמונה והאהבה הן עצם החיים בעולם הזה ובעולם הבא: שום דבר איננו נשאר בחיים, כשעושקים מהם את שני המאורות הללו, את האמונה ואת האהבה. התרבות הזמנית, כפי מה שהיא מתבססת עתה בעולם, בנויה היא כולה על הכפירה ועל השנאה, שהן שוללי החיים העצמיים, ואי אפשר להתגבר על מחלה זו, כי אם לגלות את כל אוצרות הטוב המונחים בבית גנזיהן של האמונה והאהבה, וזאת היא מטרת גלוי סתרי תורה. התורה היא האהבה, והמצות - האמונה, והן הן ג"כ הצנורות, שעל ידם שפע האמונה והאהבה שופע והולך תמיד, וכל התרבות הרוחנית והחמרית של ישראל, בהתעוררות חייו הלאומיים, צריך שתתרכז כולה סביב המרכז הכפול המאוחד הזה, שתים שהן ארבע: התורה והמצוה, האמונה והאהבה. שכלול האמונה והאהבה ואומץ קיומן מתחזק ביסוד דבקות נפשית בחכמים ותלמידיהם, או כפי המבטא של החסידות: התקשרות עם הצדיקים, יסוד זה, שהחסידות טפלה בו הרבה, צריכים אנו להקימו בשכלול גדול והדור מאד בתור אוצר חיים, והדום רגל לשכינה הכוללת את אור האמונה והאהבה, השרויה בחכמים צדיקים, שמהות חייהם כולה היא התגלות האמונה והאהבה, המחוזקה באיתנות התורה והמצוה, בכל מלוייהן המעשיים והרוחניים, עם סגולה נפשית מיוחדת, שהיא הסתגלות רוח הקודש, הראוי להולד דוקא בארץ ישראל. התרבותיים הרשעים, חסרי האמונה והאהבה, אינם עלולים לשום דבקות אפילו בינם לבין עצמם, והנם דומים לאפר שאינו בר גיבול, "ועסותם רשעים, כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם", וממילא אין חייהם חיים, והם נקראים בחייהם מתים. אמנם ע"י אמונה גדולה ואהבה רבה נוריד טל של תחיה, להחיות בו ג"כ את המתים, "יחיו מתים נבלתי יקומון, הקיצו ורננו שוכני עפר, כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל". אנחנו שואפים לתחית האומה ותחית הארץ, כדי להחיות את מעמד הנשמה שלנו, כדי להעמיד את ישראל חי, להחיות את האמונה והאהבה בחוסן של התורה והמצוה בכל מילואן. אנו מכירים את אור אלהי ישראל, אלהי עולם, והעונג שעל ד' על ד' דייקא, למעלה מכל מבטא ומכל מושג, לעילא מכל ברכתא ושירתא, תושבחתא ונחמתא, הגנוז וצפון, המתגלה באור האמונה והאהבה, המתראה בתכסיס התורה והמצוה כולה, אנו דורשים לציון, אנו משתוקקים לבנות את הארץ ולהבנות בה, כדי לקלוט את רוחה ואוירה, להתאחד עם כל החיים המקושרים בה. על כן תורה מרובה אנו דורשים, ולשם כך אנו שואפים לבריאות שלמה ולכח גופני חסון ואמיץ, מצות רבות אנו מבקשים, כדי שיהיו לנו די כלים להכיל בהם את האור הגדול של האמונה והאהבה, עם כל העונג והעדן וכל האור והטוהר העז והאומץ שלהם, שיתגלו לנו במלא מדתם, בשובנו לחיים עצמיים, לאומיים במלא

ובמרום המובן. כל מה שיש לנו מזכרונות העתיקות וממצוא וחק, חביב עלינו חבת חיים, כי הם לנו כלים למקור חיים ועמם מקור חיים, האידיאלים הצפונים בהם חיים הם אתם ועם קיומם.

י.ח.

שלשה כחות מתאבקים כעת במחנינו, המלחמה ביניהם נכרת היא ביותר בארץ ישראל, אבל פעולתם היא פעולה נמשכת מחיי האומה בכלל, ושרשיהם קבועים הם בתוך ההכרה החודרת במרחבי רוח האדם. אומללים נהיה אם את שלשת הכחות הללו, - שהם מוכרחים להאחד אצלנו, לסייע כ"א את חברו ולשכללו, שיבצר כל אחד מהם את הקצוניות שחברו יוכל להביא בצורה מקולקלת, כשלא יסויג דרכו, - נניח בפזורם, במרידתם זה על זה, ובהחלקם כל אחד למחנה מיוחד, העומדת כצר למחנה השניה, הקודש, האומה, האנושיות, - אלה הם שלשת התביעות העקריות, שהחיים כולם, שלנו ושל כל אדם, באיזו צורה שהיא, מורכבים מהם. איך שהן מניותיה של ההרכבה הזאת, אם חלק אחד מאלה תופס מקום פחות או יותר עקרי, אצל איזה יחיד או אצל איזה צבור, אבל לא נמצא ולא נוכל למצוא שום צורה קבועה של חיים אנושיים, שלא תהיה מורכבת משלשתם. ההתמזגות הדרושה של שלשה התביעות הגדולות הללו מוכרחת היא לבא בכל קבוצה, שיש לה תקוה של חיים עתידים, וכשאנו סוקרים בחיינו ורואים אנו, שהכחות הללו, למרות תעודת התמזגותם, הולכים הם ונפרדים, הננו נקראים לבוא להצלה. יסודתו של הפירוד היא בצדדים השליליים שכל כח רואה בחברו, והצדדים השליליים מצד עצמם באמת אינם ראויים לשמם זה, כי בכל כח בודד, ביחוד נפשי, מוכרחים להיות צדדים שליליים, בפרט בהתפשטותו היתרה על חשבונם של כחות אחרים. בזה אין להפליא בין הקודש ובין החול : הכל נכנס תחת קו המדה והכל צריך משקל, "אפילו דוה הקודש ששורה על הנביאים אינה שורה אלא במשקל". אבל הפירוד במקום שצדיקים לאחד מביא לזה, שמעט מעט מתרוקן הרוח, ההכרה החיובית, במעמד הכח המיוחד, לפחות, לאותה האישיות או הקבוצה, הולכת ומתחסרת, מפני הצימוק ההולך ומתגבר באותו הכח המיוחד, הבודד בזרוע נגד טבע הרוח להיות מתאחד עם עוד יסודות המשלימים אותו, ותחתיה באה רק הכרה שלילית לפרנס את החיים, וכל בעל כח מיוחד מלא הוא רק מרץ של אש ביחס לשלילתו של הכח האחר או האחרים שאינו חפץ להכירם. ובאופן חיים כאלה המצב נורא, הרוח מתבוקק, עמדת האמת, הכרתה הפנימית יחד עם אהבתה, מתמוטטת והיא הולכת ונעדרת, ע"י מה שנעשית עדרים עדרים. שלשת הסיעות היותר רשמיות בחיי האומה אצלנו : האחת האורתודוכסית, כמו שרגילים לקראתה, הנושאת את דגל הקודש, טוענת באמץ, בקנאה ובמרירות, בעד התורה והמצוה, האמונה וכל קודש בישראל : השניה היא הלאומית החדשה, הלוחמת בעד כל דבר שהנטיה הלאומית שואפת אליו, שכוללת בקרבה הרבה מהטבעיות הטהורה של נטיות אומה, החפצה לחדש את חייה הלאומיים, אחרי שהיו זמן רב עלומים בקרבה מתגרת ידה של הגלות המרה, והרבה ממה שהיא חפצה להכיר לטובה את אשר קלטה מרושם רוחם של עמים אחרים, באותה המדה שהיא מכרת טובה ונאותה גם לה ; השלישית היא הליברלית, שהיתה נושאת את דגל ההשכלה בעבר לא רחוק ועדיין ידה תקיפה בחוגים רחבים, היא אינה מתכנסת בחמיבה הלאומית ודורשת את התוכן האנושי הכללי של ההשכלה, התרבות והמוסר ועוד. הדבר מובן, שבמצב בריא יש צורך בשלשת הכחות האלה גם יחד, ותמיד צריכים אנו לשאוף לבוא לידי המצב הבריא הזה, אשר שלשת הכחות הללו יחד יהיו שולטים בנו בכל מלואם וטובם, במצב הרמוני מתוקן שאין בו לא חסר ולא יתר, כי הקודש, האומה והאדם, יתדבקו יחד באהבה אצילית ומעשית, ויחד יתועדו היחידים וגם הסיעות, שכל אחד מהם מוצא את כשרונותיו יותר מסוגלים לחלק אחד משלשת החלקים הללו, בידידות הראויה, להכיר בעין יפה כל אחד את התפקיד החיובי של חברו. אז תהיה ההכרה הזאת הולכת ומשתלמת, עד שלא די שיכיר

כל אחד את הצד החיובי, שיש בכל כח, לדבר הגון ומקובל וראוי להשתמש בו, גם להטבה הכללית של מזוג הרוח וגם להטבה הפרטית של בסוסו של הכח המיוחד ההוא, שהוא מוצא את עצמו שרוי תחת דגלו, אלא שעוד הלאה ילך, עד שאת התוכן החיובי אשר בצד השלילי של כל כח וכת, ע"פ המדה הנכונה, גם כן יכיר לטוב, וידע שלטובתו של הכח המיוחד, שהוא יותר נוטה אליו, צריך הוא להיות מושפע באיזו מדה גם מהצד השולל, שהכח האחר שולל את הכח הזה החביב שלו הוא, מפני שבשלילתו הוא מעמידו על מדתו הראויה לו ומצילו מהגרעון המסוכן של התוספת וההפרזה, וזוהי העבודה המיוחדת מעבודות הקשות שבמקדש, הקמיצה, "שלא יחסר ושלא יותיר". וכן כשנסתכל בשכל טוב בתסיסות, שאנו סובלים מהן כ"ב בדורנו, נדע שאך דרך אחד יש לפנינו : שכל אחד, בין יחיד ובין קבוץ, ישים אל לבו את המוסר הזה, ויחד עם ההגנה, שכל אחד קרוא להגין, על אותו הכח המיוחד שהוא מקושר אליו, ע"פ טבע נפשו וע"פ הרגלו וחוכמו, ידע איך להשתמש בכחות שהם מוצאים להם מקלטם באנשים אחרים ובסיעות אחרות, למען ישלים את עצמו ואת סיעתו, בין בצד החיובי של הכחות האחרים ובין בחלק הטוב של הצדדים השליליים שלהם, שהם יהיו מאמצים באמת את כחו המיוחד במה שישמרו אותו מקלקלת ההפרזה, הגורמת חלישות כח וטשטוש צורה, באופן זה נוכל לקוות להגיע למצב של חיים הראויים לגוי אחד בארץ. מובן הדבר, כי מה שהכנסנו את הקודש בשדרת שלשת הכחות, שכל אחד צריך לצמצם את עצמו לפעמים כדי להניח מקום לחברו, איננו מובן כי אם בצד הטכני והמעשי של הקודש ובצדדים המחשביים וההרגשיים המתיחסים לזה. אמנם עצם הקודש העליון הרי הוא הנושא הכללי, שהצמצום הזה עצמו אף הוא מכלל עבודתו כמו כל העבודות הבאות לשכלול העולם והחיים בכל המובנים, שכולם הלא את ברכתם מקודש הם נושאים. על כן המחשבה האידיאלית הרוממה, המחשבה האלהית, היא בעצמה באמת חפשית היא מכל צמצומים, והקרבה האלהית היא ממולאה תמיד הרחבה עליונה למעלה מכל גבולים, "לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד". ובהתהלך האדם והגוי בנתיבות הצדק המעשיים והמחשביים, הממודדים בגבולם, יבושר שלום לעלות גם כן אל האצילות הרחבה, "מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה".

י.ט.

סדר הגאולה ותחית האומה בארץ ישראל צריך ללכת ע"פ סדרי הנבואה של "וזרעתי את בית ישראל ואת בית יהודה זרע אדם וזרע בהמה", - "זרע אדם לחוד וזרע בהמה לחוד". שלמות הצורה מוכרחת להברא. הנפשות הנוטות לבנין מעשי, לישוב ארצי ולשאיפה מדינית, מוכרחות להתיצר בכל הגונים החזקים הצריכים למדה זו, והאנשים בעלי הנפשות האציליות, מחיי הרוח ומעדני הנשמה, המודיעים, ומזריחים את אור ד' העליון על האומה והעולם, גם הם יצאו אל הפועל בכל מלואיהם. דוקא טפוסים מלאים משפיעים יפה על אלו ומתחברים יחד ליצירת גויה לאומית אורגנית גדולה, שאור חיי נשמה קדושה כבירת כח זורח עליה. החיים האציליים העליונים, כשהם מלאים בכל יפעת גבורתם, הנם ממסד עד הטפחות שלהם נעלים מחיי ההמון, שעיקר מעינו הוא תקון המעמד הכלכלי, ואפילו החכם והסופר שבו סוף סוף המוני הוא, ארצי ומעשי, בכל מעינו לחיי הזמן והעולם, והקפה רוחנית, עולמית, לא תוצר ברוחו: אבל הטפוס השלם של גבורי האצילות מאציל על גבורי הגשמיות את הוד קדשם, ע"י קרני זוהר המופיעים מהם. הגלות לא היתה יכולה להוציא אל הפועל טפוסים שלמים, לא המון גבור, כי הלא מקול עלה נדף מוכרח הוא להיות נרעד, ולא חכמים קדושים ברום עזם, כיון שנסתלקה הנבואה וסר רוח הקודש, גם שרידי הקדושה שנשארו - צפונים ניצוצי גבורתם בקרבם פנימה כגחלים עוממות. כעת כבר הקיץ הקץ, ביאה שלישית הוהלה, הטפוס של זרע בהמה הולך ונוצר לעינינו, אבל לא יוכל לבא לשלמות גבורתו וקל וחומר לספוג רוח עדינותו הפנימית ומגמת חברו להעמיד גוי איתן, כ"א ע"י זרע

אדם, שהם קרואים להוצר ע"י גדולת עז קודש, "הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ד' לאותות ולמופתים בישראל".

כ.

מחלוקת הדעות ע"ד הדרכת הכלל, אם בזמן הזה, שרבו פריצים נושאי דגל ההפקרות ביד רמה, ראוי להפריד את האומה, שהכשרים נושאי דגל שם ד' לא יהי להם שום יחש עם פורקי העול הפושעים, או שמא כח השלום הכללי מכריע את הכל, - כל עקרה של פלוגתא זו באה מפני השפלות הכללית, שעדיין לא נגמרה הטהרה לגמרי ביסוד האופי של האומה, מצד חיצוניות נפשה, והיא מטהרת והולכת. אלה הכתות יחדו הנן בזה במדרגת שתיים נשים זונות שבאו אל שלמה: הדבור "הביאו חרב" נסיון הוא מחכמת אלהים שבמלכות ישראל: אותה הראויה להדחות, היא הטוענת: "גזורו", ובהתמרמה מבלטת היא את אמתת הטינא שבלב שהיא חשה בעצמה, שכל ענינה הוא רק "גם לי גם לך לא יהיה, - גזורו!", והאם הרחמניה, אם האמת, אומרת: "תנו לה את הילוד החי, והמת אל תמיתוהו", ורוה"ק צווחת: "תנו לה את הילוד החי, היא אמו!". אין קץ לרעות הגשמיות והרוחניות של התפרדות האומה לחלקים, אע"פ שפרוד גמור כהעולה על לב המנתחים באכזריות אי אפשר הוא והיה לא יהיה. זאת היא ממש מחשבה של עבודה זרה כללית, שהננו בטוחים עליה שלא תתקיים, "אשר אתם אומרים: היה נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן, חי אני נאם ד' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם!", וככל מחשבה של עבודה זרה היא מחריבה ומדאיבה - אפילו כשלא באה ולא תבא לידי מעשה. יסוד צדקת הצדיקים בכל דור ודור נתמך הוא גם ע"י הרשעים, שעם כל רשעתם כ"ז שהם דבוקים בחפץ לבם לכללות האומה, עליהם נאמר, "ועמך כולם צדיקים", וחיצוניות הרשעות שלהם מועילה היא לאמץ כחם של צדיקים "כדורדיא לחמרא", והפרוד המדומה חותר הוא תחת יסוד הקדושה כולה, כמעשה עמלק שזנב את הנחשלים, פליטי הענן, "שלח ידיו בשלומיו, חלל בריתו".

כא.

כל חשק עבודה, שמחת מצוה, התמדת תורה, ברק חדושים והתנוצצות רוח הקודש בלב השרידים אשר ד' קורא, כונת התפלה ואור שלהבתה, כל אלה, ותולדות הנשמות בשלמותן, בכללותן ותמותן, מוכרחים הם להפגם ע"י הכנסת יסוד פירוד בכללות כנסת ישראל, חלילה. אוהבי ד' ויראיו באמת וחושבי שמו הם העומדים בנסיון לסבול כל צער ועלבון מכל צד ועבר, ולעמד הכן נגד כל כחות עליונים ותחתונים החפצים לבלע נחלת ד' ולהפריד את האומה האחדית, היחידה במלא עולמים, הם בני דכנסת ישראל שהאם רובצת עליהם, "מחצדי חקלא" הבאים בסוד ד', תלמידי חכמים האמתיים המרבים שלום בעולם, ומשימים ומטילין שלום בין ישראל לאביהם שהשמים, בהוציאם מן הכח אל הפועל את אור הקודש הגנוז בכל אישי האומה, בכל אשר בשם ישראל יכנה, ובפרט בכל אשר ישא את דגל תקות האומה וחפץ תחיתה, את חותם אהבת ארץ אשר עיני ד' בה, וחבת ציון וירושלים על לבו חקוקה, באיזו צורה, ואיזו הסברה שתהיה. כל המעקשים ייושרו, ואחדות האומה להכשרת גאולתה וגאולת העולם כולו תצא אל הפועל ביקר שגיא, "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו, ויראו גויים את שם ד' וכל מלכי הארץ את כבודך, כי בנה ד' ציון נראה באבודו, פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם, תכתב זאת לדור אחרון, ועם נברא יהלל יה, כי השקיף ממרום קדשו, ד' משמים אל ארץ הביט, לשמע אנקת אסיר לפתח בני תמותה, לספר בציון שם ד' ותהלתו בירושלים, בהקבץ עמים יחדו וממלכות לעבוד את ד'". "וזרעתי את בית ישראל ואת

בית יהודה זרע אדם וזרע בהמה", - "זרע אדם לחוד וזרע בהמה לחוד", שמתאחדים יחד ע"י אלה הנשמות שהן ממדרגת "אדם ובהמה תושיע ד'", "אלו בני"א הערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה", "ואני בער לא אדע בהמות הייתי עמך, ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני, בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני. מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם, כי הנה רחקיך יאבדו, הצמת כל זונה ממך, ואני קרבת אלהים לי טוב, שתי בד' אלהים מחסי לספר כל מלאכותיך". ומלאכות ד' היא היא כדבר ד' בידי מלאכי : "הלא אח עשו ליעקב - ואוהב את יעקב", שהיא תשובה נצחית מספקת לכל תאנתם של מתאוננים קטני אמנה, האומרים בכל דור ודור, וביותר בדור התגלות אור ישועה: "במה אהבתנו?". ובאמת - "אהבת עולם ואהבה רבה אהבתנו ד' אלהינו חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו", "אבינו מלכנו, בעבור שמך הגדול ובעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חקי חיים, כן תחננו ותלמדנו, והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ, ותוליכנו מהרה קוממיות לארצנו". ואומר: "מהר והבא עלינו ברכה ושלוש, כי אל פועל ישועות אתה, ובנו בחרת מכל עם ולשון, להודות לך וליחדך באהבה", וחותרם: הבוחר בעמו ישראל באהבה", להיות הקדמה ליחוד ד' ב"שמע ישראל" ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", הנאמר בחשאי: ואע"פ שהגלוי סותר זה לפעמים אין בכך כלום, כי האמת הברורה הוא מאמר השבטים כולם: "כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד", "ויעקב אבינו לא מת", ד"מקיש הוא לזרעו: מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", והרי זה בא ללמד ונמצא למד: מקיש זרעו לו מה הוא כולו בחיים, "וישא יעקב רגליו, ויאסוף רגליו אל המטה", אף זרעו כולו בחיים, "ואתם הדבקים בד' אלהיכם חיים כולכם היום", "בימים ההם ובעת ההיא נאם ד' יבוקש את עון ישראל ואיננו ואת חטאת יהודה ולא תמציאנה, כי אסלח לאשר אשאיר".

כב.

אש האהבה הטבעית לאומה ולתחיתה, ההולכת ומתגדלת בארץ ישראל וע"י ארץ ישראל, תתלקח בגאון עוזה יחד עם אש ד', אש הקודש, של כל טוהר האמונה בעוצם חסנה וגבורתה. פזורי האמונה האלהית, וכל תנחומותיה והערותיה הרבות למוסר וליושר, לגבורה ולתקוה, לשלום ולנחמת עולמים, שכבר נתפשטו בין גוים רבים ועצומים ע"י פזורנו בין הגוים, ע"י התפשטות האמונות הנובעות ממקור כתבי הקודש, הולכים ושבים אלינו, מתכנסים לאוצרנו, מתלקטים עוד הפעם בכנסת ישראל ושבים לתחיה ע"י המון נשמות חדשות של עם נברא. חלילה לנו לחסום את הדרך בפני אור החיים, לא נבהל אם הזרמים נראים שונים בחיצוניותם, - אור ד' מאיר בהם, רוח ד' נוססה בהם. הלאומיות החולונית יכולה להזדהם בזוהמה רבה שתחתיה הרבה רוחות רעים גנוזים, אבל לא בהדוף אותה מתוך נשמת הדור נצליח, כ"א בהשתדלות נמרצה להביאה אל מקורה העליון, לחברה עם הקודש המקורתי שממנו היא נובעת.

כג.

כשאהבה הלאומית מתגברת, מתלהבת היא על תורת ישראל, לאהבה אותה בין בלמוד בין במעשה, והחשק המתפתח מביא לידי אהבה מפעלת את הבליטה של הפרטים ופרטי הפרטים, בין בתלמוד בין בקיום המעשי. וצריך כל צדיק להגביר בעצמו ובעולם את אש האהבה הלאומית בישראל, ולהגבירה בכל מיני השפעות שבעולם, ובטוח יהיה שסוף כל סוף תבא אהבה כללית זו לבשול פריה הגמור עד כדי הולדת תולדותיה, שהם המעשים המדות והדעות של כל התורה כולה בכל מלואה וטובה: וכל מה שאנו רואים שישנם אנשים מתאמרים באהבת ישראל, ולבם רחוק מהתורה, מלמודה וקיומה, הוא מפני שעדיין

כד.

אשרי איש שחושב עצמו כשיריים לגבי כנסת ישראל כולה, שהיא נחלת ד', שכל מחשבות לבבו, הגיונותיו, חפצו ושאיפתו, אמונתו ורעיונו, אינם כ"א חשק טמיר אחד להכלל כולו באוצר חיים זה, "לבתחסד עם קן דיליה, - דא כנ"י!" ההכרה הפנימית, שהננו שריגים מעץ חיים רב דליות ושגיא פרי, שכל מה שאנו יותר מעורים בגופו של אילן הננו חיים את החיים היותר שלמים ורעננים, בהווה ובנצח, היא תביא את תחית האומה למגמתה, היא ואך היא תקיץ את הקץ, שאליו אנו עורגים, ותתן לנו חוסן ישועות, והשרידים אשר ד' קורא, חסידי הדור, קדושי עליון, אין להם להסתכל בשום גרעון, בשום צד שלילי של כל נפש בישראל, הדבקה באיזה דבק בצור מחצבתה, כי אם להעלות את הנקודה הכללית שבכל נשמה פרטית ברום גבהה ובעלוי קדושתה. האהבה הבלי גבולית אל האומה, אם החיים שלנו, אינה יכולה להפחת משום סבה וכשלוך שבעולם, "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, ד' אלהיו עמו ותרועת מלך בו". מתנשאים אנו מעל כל מחשבות השטנה של ההבנה השטחית, שתופסים בה מוסרים ומאמרים מיוחדים, שמעוררים על ידם כעס ושנאת אחים, ומלאי רצון ושקויי טל חסדים אדירים הננו שבים לחבק בזרועות אהבה את כל הנשמה לבית יעקב, החפצה לראות בשמחת גויינו ולהתהלל עם נחלתנו. דוקא מתוך האהבה הנאמנה, מתוך רחשי הכבוד היותר מסורים בכל חוס רוח ונפש, הננו באים להכריז על התשובה אל התורה והמצוה, אל הקודש והאמונה, אל מורשת אבות ומסורת קדומים, אל אור ד' אלהי ישראל, המופיע על עמו ועל ארצו לעדי עד בגאון עזו. נתרחק נא מכל טינא, נתרום מכל קטנות מח ולב, נתעלה מכל שנאה וקנטוריה, נספוג נא את האהבה הרעננה ממקור עדנה, נרכיב את ענפי החסד על שרשי הדעה, את הוד החופש על הדרת השיבה, של האמון של כבוד הורים ומורים, אשר לעם עתיק אציל ואיתן. לתחיה איתנה זו קרואים אנו ואליה נבא, ארץ אבות החמודה, ארץ חיים לנו, היא תכשירנו לעילוי עילויים זה, אלהינו עולם ועד, הוא ינהגנו על מות.

כה.

סמוך לעקבא דמשיחא מתרבה סגולת האחדות באומה, המעשים הטובים והדעות והאור האלהי הנמצאים בצדיקים פועלים על קדושת הכלל יותר מבשאר הזמנים. טמונה היא סגולה זו במטמון של קטיגוריא ומריבות, אבל תוכו רצוף אהבה ואחדות נפלאה, שמעוררת הרגשה כללית לצפיה לתשועת הגוי כולו.

כו.

אחרי המגרעות הרבות, שאנו רואים בדרכי חיינו הכלליים בדורנו בכלל ובארץ ישראל בפרט, הננו מוכרחים להרגיש שאנו נולדים מחדש, מתחתית המדרגה הננו הולכים ונוצרים עוד הפעם כימים מקדם. כל הרכוש הרוחני של העבר הולך ונבלע לכאורה במקורו, ויוצא הוא בפנים חדשות, מקוטנות הרבה בכמותו, אבל רעננות מאד ועלולות לצמיחת גדולה, מלאה חיים עזיזים, באיכותן. הננו קרואים לעולם חדש מלא זוהר עליון, לתקופה חדשה שתעלה בחסנה על כל התקופות גדולות הערך שקדמו לה, מאמין הוא העם כולו, שאין גלות עוד אחרי הגאולה ההולכת ומתחלת שלפנינו, ואמונתו העמוקה הזאת היא בעצמה רז קיומו היא, סוד ד' נגלה במהלכו ההיסטורי, והממורת העתיקה מעידה על אור נשמתו

המכרת את עצמה ואת כל יחוסי מאורעותיה עד דור אחרון, דור צופה לישועה קרובה.

כז.

ההתגברות הרוחנית העלוונה מחזקת את התכנים המעשיים ומגברת את ההתענינות בעולם ובחיים וכל אשר בס. רק בזמן החרבן, וקרוב לו, שהחיל הישראלי נעתק מאדמתו והוצרך להכיר את תעודתו רק במעמדו הרוחני המופשט, הושרשה ביחידים הדרכה לפרישות מחיי שעה בשביל חיי עולם, וגם ע"ז יצאה מחאה שמימית. אבל כאשר הגיע התור של בנין האומה בארצה, והצורך המעשי של הסדורים המדיניים והחברתיים נעשה חלק מתכנית פעלי הכלל, הרי הם הם גופי תורה, וכל מה שיתרחבו הגורמים המעשיים ויתבססו יותר יפעל הרוח המלא קדושה וחיי אמת על העולם ועל החיים, ואור ישראל יאיר פני תבל בכליל יפעלו.

כח.

הקדושה שבטבע היא קדושת ארץ ישראל, והשכינה שירדה בגלות עם ישראל הוא הכשרון להעמיד קדושה בנגוד לטבע. אבל הקדושה הלוחמת נגד הטבע אינה קדושה שלמה, צריכה היא להיות בלועה בתמציתה העליונה בקדושה העליונה, שהיא הקדושה שבטבע עצמה, שהוא יסוד תקון עולם כולו וביסומו הגמור, והקודש שבגולה יחובר אל קודש הארץ, "ועתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל". כשבאים להשכלה עליונה זו של הקדושה השלמה שבטבע, הכוללת בקרבה ג"כ את הקדושה שלמעלה מן הטבע והמתנגדת אל הטבע, אז המלחמה חודלת לגמרי, מדת הדין מתבסמת, והכל נוטה כלפי חסד. כל הכחות שבאדם הפרטי נראים בעדינותם המרוממה, כפי מה שהם בטבעם, והרי הם קדושים ומוכשרים לעלוי היותר עליון, והאור שלמעלה מן הטבע עומד אצור בהם לעת הצורך, והאדם חש בקרבו חופש של נועם קודש, ו"ימוד עצמו כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו, שנאמר: בקרבך קדוש".

כט.

אין הטבע מתגלה למשורר הישראלי בכל הדרו ויפיו מפני שבר האומה והרחקתה מהחיים הטבעיים הבריאים. ואם ירצה משורר בעל כשרון להתמכר אל הטבע למרות כשלונה של האומה יוכל רק להטביע את עצמו בצד המוחש הגס שלה, אבל את יפיה השמימי לא יוכל לחוש בכל טובו והדר זיוו, כי כיון שירצה להתרומם אל הספירה הרוחנית ירגיש שבר האומה וידום רוחו, תחת אשר בשקיעה החושית יוכל לשכח לפעמים את המצב ההוה של האומה. "מיום שחרב בית המקדש לא נראה רקיע בטהרתו, שנאמר: אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם". התחיה הלאומית, הנכרת בבנין הארץ, כשהיא נלקחת עם מקורה החי, תובל כבר להחזיר רשמים הגונים מויו הרוחני של הדר הטבע, עד שתולד האפשרות להסתכל לא רק בארציותו כ"א גם בזיוו השמימי, בערך ידוע המכוון לפי ניצוצי האור שבתחיה המתפתחת.

ל.

הנני רואה בעיני, אור חיי אלקוהו עולה, כחו לאלהיו הולך ומתגלה, הקודש שבטבע פורץ גדריו, הולך הוא בעצמו להתאחד עם הקודש שלמעלה מן הטבע הגס, עם הקודש הלוחם בטבע. לחמנו בטבע ויצאנו בנצחון,

הטבע המגושם עשה אותנו לבעלי מומים, נגע בכף ירכנו, אבל השמש הלא לנו זרחה לרפאותנו מצלעתנו. היהדות של העבר, ממצרים ועד הנה, מלחמה ארוכה היא נגד הטבע, בצדו הכעור, של טבע האנושי הכללי, אפילו טבע האומה וטבעו של כל יחיד. לחמנו בטבע כדי לנצחו כדי לרדותו בתוך ביתו, הוא נכנע בפנינו, העולמות הולכים ומחבסמים, בעצם עומק הטבע תביעה גדולה מתגברת לקדושה ולטהרה, לעדינות נפש ולזכוך החיים, אליהו בא לבשר שלום ובנשמתה הפנימית של האומה זרם חיים של טבע מתפרץ, והוא הולך ומתקרב אל הקודש. זכירת יציאת מצרים הולכת ונעשית לזכירת יציאת שעבוד מלכיות ההולכת ומתקמת, והננו כולנו הולכים ומתקרבים אל הטבע והוא מתקרב אלינו, הולך הוא ונכבש לפנינו ודרישותיו הולכות ומתאמות עם דרישותינו האציליות ממקור הקודש. הרוח הצעיר התובע את ארצו, שפתו, חרותו וכבודו, ספרותו וכחו, רכושו, רגשותיו, נזרמים הם ע"י שטף של טבע, שבתוכיותו מלא הוא אש קודש.

לא.

יתפתח הישוב בארץ ישראל, יבנה הבנין הלאומי, מתוכו יפוח רוח גדול, נשמת האומה תתעורר לתחיה, מעומק טבעה תכיר את כל מהותה, מעוצם כחה תכונן את סדרי חייה העצמיים : הרוח המיוחד של האומה יכונן אמונת ד' אלהי ישראל בעולם, ואין צריך לומר בקרבה פנימה. המורך ודלדול הכח, השורר עכשיו, מונע הוא את גאון האמונה מהופיע בעולם, מעכב הוא את המהלך החי של המצות המעשיות וקשר האמונה האלהית אשר בתוכן מלהופיע בכל הדרו. אבל יתפרץ הכח הפנימי כהר פרצים והחיים הישראליים, מתוך הכרח פנימי ומתוך הכרה חפשית גם יחד, יעשו באוהו הצביון הראוי להם, - והצביון הטבעי להם הוא אשר יביא את התשובה הגדולה, את התשובה מאהבה, בלא שום נפילה חמרנית, כ"א תשובה פנימית נובעת מעומק האמת שבאור החיים של הנשמה. אין להצטער כלל מזרמי הרוח הלאומי הטבעי ההולך וסואן; גם הקלקולים, שהוא מקלקל במהלכו, סופם לבא לכלל בנין ותקון.

לב.

אפיה של הגאולה הבאה לפנינו, שראשית צעדיה הננו חשים ומרגישים, הוא בתוכיותה של כנסת ישראל. מתפתחת היא האומה, בכל כחותיה, מגדלת היא את רוחה, את טבעה ואת עצמיותה, אינה מכרת עדיין את עומק הישות העליונה שהיא כל יסוד תקומתה. עינה לארץ, ולשמים עדנה לא תביט. היא אינה שבה עדיין אל אישה הראשון בפועל, היא מעבדת את חייה בכחותיה הנמצאים בשרשי נשמתה. אמנם בלא קריאת שם, בלא מגמה מבוררת הכל הוא אור ד' וכבודו, אבל לא היא ולא העולם מכיר זה בבליטה, שם שמים לא שגור בפיה, אומץ וגבורה רודפת היא, אבל באמת הכל קודש ואלהי הוא. רק בהגמר התוכן, בהעלות האומה למרום מצבה, אז יוחל אור אלהי נקרא בשם המפורש להגלות, יגלה ויראה, שכל מה שהאיר וכל מה שיאיר, כל שחי וכל שיחיה בה, הכל אור אלהי עולם אלהי ישראל הוא, "וזה שמו אשר יקראו ד' צדקנו", "ושם העיר מיום ד' שמה". מצב גאולה זה הוא יסוד החזון של הרזים, שכנסת ישראל לא תשוב למקומה לעתיד כי אם קודשא ב"ה וכל חיליו יבאו אליה, ויקימו אותה מן עפרא ביקר סגי, אשרי עין ראתה כל אלה, ולמשמע אוזן ותקוה תשמח נפשנו. והמשך הזמן, העובר בין ההופעות המיוחדות המרוכזות בכנסת ישראל, עד שיופיע אור תפארת ישראל, לדעת כי שם ד' נקרא עליה, הוא זמן חבלי משיח, שרק אמיץ אונים כרב יוסף היה אומר עליו בנגוד לכל האומרים, ייתי ולא אחמיניה : ייתי ואזכי דאיתיב בטולא דכופתא דחמריה.

לג.

גדולה היא תביעתנו הגופנית, גוף בריא אנו צריכים, התעסקנו הרבה בנפשיות, שכחנו את קדושת הגוף, זנחנו את הבריאות והגבורה הגופנית, שכחנו שיש לנו בשר קודש, לא פחות ממה שיש לנו רוח הקודש. עזבנו את החיים המעשיים, ואת התבררות החושים ואת הקשור עם המציאות הגופנית המוחשית, מפני יראה נפולה, מפני חוסר אמונה בקדושת הארץ, "אמונת זה סדר זרעים - שמאמין בחי העולמים וזרע". כל תשובתנו תעלה בידנו רק אם תהיה, עם כל הוד רוחניותה, גם תשובה גשמית יוצרת דם בריא, בשר בריא, גופים חטובים ואיתנים, רוח לוחט זורח על גבי שרירים חזקים, ובגבורת הבשר המקודש תאיר הנשמה שנתחלשה, זכר לתחית המתים הגופנית.

לד.

ההתעמלות, שצעירי ישראל עוסקים בה בארץ ישראל לחזק את גופם בשביל להיות בניס אמיצי כח לאומה, היא משכללת את הכח הרוחני של הצדיקים העליונים, העוסקים ביחודים של שמות הקדושים, להרבות הבלטת האור האלהי בעולם, ואין גילוי אור אחד עומד בלא חבירו כלל. "ויעש דוד שם", "ודוד עשה משפט וצדקה לכל עמו", - "ויואב בן צרויה על הצבא", "ולא נענש אבנר אלא מפני שעשה דמן של נערים שחוק". אבל שיצחקו הנערים לחזק כחם ורוחם, בשביל גבורת האומה בכללה, עבודת הקודש הזאת מעלה את השכינה מעלה מעלה, כעלייתה ע"י שירות ותשבחות, שאמר דוד מלך ישראל בספר תהלים, אלא שע"י הכונות העליונות עולה הנשמה הפנימית, וע"י המעשים המאמצים את גוף היחידים לשם הכלל עולה הרוחניות החזונית. ושניהם כאחד משכללים את סדרי הקדושות כלם, בהבלטת אפיה של האומה בפרשה הקטנה שכל גופי תורה תלויים בה: בכל דרכיך דעהו. ואל יפלא אם יש חסרונות במהלך החיים של העוסקים באמוץ הגופני ובכל החזוקים הארציים שבישראל, כי אפילו הופעת רוח הקודש צריכה ברור מתערובות צחצוחי טומאה שמתערבים בה, והיא הולכת ומטהרת, מתקדשת ומתבררת, פודה את עצמה מגלותה, עד שבאה לכלל דרך צדיקים ואור נוגה הולך ואור עד נכון היום.

לה.

כל מה שמקיף את המציאות בכל הדרגותיה, בהשפעה רוחנית מוסרית וקדושה, צריך לטהרה יותר גדולה. המקדש וקדשיו כוללים את רוממות אצילות ההשכלה ואת תחתית טהרת הדם הבשר, הדמיון והרגש, ובשביל אלה השלבים התחתיים, המקושרים לכללות הכל באגוד חי, נדרשת היא הטהרה המדויקת. ההשפעה העליונה לבדה, המכוונת אל הדעת, וממלאה בזה את תפקידה, בתקוה שממעין הרוחני יטהר הכל, היא אינה צריכה כ"כ לפרטי טהרה מעשית, "הלא כה דברי כאש נאם ד' - מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה". החסידות האחרונה פנתה אל הרגש והדמיון יותר מאל השכל והמעשה, ובשביל כך העירה הרבה את תביעת הטהרה הפשרית. לכתחלה בימי עזרא היתה המגמה לקשר אה ישראל אל הקודש המקדש, גם בצד התחתית שהוא אחד מדרכי החנוך הכלליים של האומה, והובלטה הטהרה. הגלות דלדלה את הכחות הרגשיים והציוריים, יחד עם גבורת החיים והמנוחה האסתתית ונשארה השפעת השכל, בדליגתה הרוחנית, מצורפת אל המעשה. מקום השלבים הרוחניים הממוצעים: הרגש והנטיה הפשרית נשאר פנוי, "אין לנו שיור רק התורה הזאת". יצאה הדיקנות של

הטהרה מכלל החובה, ונשארה קשורה בצפיה אידיאלית, במושג של קדושה וחסידות ליחידים, עד שבאה החסידות האחרונה וחפצה לשתלה בהמון, כמובן יש כאן גרעין בריא שצריך הגבלה ופתוח, ביחוד ראוי הוא להתגדל ביחד עם חתיית האומה בארץ ישראל בחבור ההגדלה של השקוע ברוחניות, מצמאון בריא ומועה קבועה ומסויימת להבראות את כל האומה ואת שורש נשמתה בכל תכונת החיים שלה, שהטהרה הברשית היא אחת מגבורותיה. "כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע. כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה, ויצא אל מחוץ למחנה לא יבא אל תוך המחנה", ועל כולם אמור: "כי ד' אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויביך לפניך, והיה מחנך קדוש, ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך!" בכל מקום שהגבורה העממית הישראלית מתגברת, מיד מוכרחת לבא תגבורת הטהרה הברשית והרגשית, עם כל תבונתה, ולהזדוג עמה, וכל אלה הנם מכינים בסיס למעמד חי אורגני, הכולל את התחיה כולה, מראשית ההפשטה העליונה עד אחרית עליית החיים ורעם גבורתם. "ונתתי צבי בארץ חיים".

לו.

אי אפשר לספרות ישראלית שתצליח בלא התקדשות הנשמות של הסופרים. כל סופר שאינו עמל לטהר את מדותיו, לזכך את מעשיו ואת רעיונותיו, עד שיהיה עולמו הפנימי בעצמו מלא אורה והשלמות הפנימית מורגשת בתוכו, יחד עם הדאגה להשלים את החסר, ולהמלא ענוה ממוזגת בגבורה ושלות רוח עם התעוררות שכלית ורגשית חזקה להיטיב ולהשכיל את עצמו, וחפץ נשגב לעמוד ברום הטהרה והקדושה האצילית, כ"ז שאינו עומד במעמד כזה לא יוכל להקרא סופר באמת. רק "הראשונים היו נקראים סופרים, מפני שהיו סופרים אותיות שבתורה", וספירת האותיות שבתורה העלתם למדרגה עליונה של טוהר רוח וגבורת נשמה, עד ששם סופרים היה נאה להם. ואם את הספרות הישראלית אנו חפצים להחיות צריכים אנו ללכת בדרך הקודש הזאת, לבא מן הקדושה אל הספרות, "והיה שם מסלול ודרך, ודרך הקודש יקרא לה" - "והלכו גאולים".

לז.

הספרות תתקדש, וגם הסופרים יתקדשו, יתרומם העולם להכיר את כחה הגדול והעדין של הספרות, - הרמת היסוד הרוחני בעולם בכל עילוי, ילך האור ויפרוץ, התביעה האיתנה תתבע את שלה, התובעים הם נשמות רבות צמאות, נשמות מרגישות, מכירות בחכמת הפרצוף של המבטאים והסגנון את טומאת הרעיון שבסופרים רבים, שלא תכסה אותה כל מליצה מוסרית, כל הלבשה שירית, "עקוב הלב מכל ואנוש הוא". רוח טומאה זה ככל רוח הטומאה בכלל עבור יעבור, יבטל מן העולם וכליל יחלוף והספרות תתקדש, וכל סופר יחל לדעת את הרוממות ואת הקודש שבעבודתו, ולא יטבול עטו בלא טהרת נשמה וקדושת רעיון. לפחות תקדים המחשבה של תשובה, הרהורי תשובה עמוקים לפני כל יצירה. אז תצא היצירה בטהרתה, רוח ד' תחול עליה ונשמת הגוי כולו, תגבל בה אחרי אשר חכמת סופרים תסרח, יאמר לישראל עוד: "ואני זאת בריתי אותם אמר ד' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתני בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך, אמר ד' מעתה ועד עולם".

לח.

החכמה שמתרבה מתוך קנאת סופרים, כיון שבאה מתוך קנאה סופה להרקב, וכל רקבון יש בו סרחון, וזאת היא חכמת סופרים שתסרח בעקבתא דמשיחא וע"י סרחון זה תתבטל צורתה הקודמת, ויוחל להיות מאיר אור הנשמה של החכמה העליונה מכל קנאה, שהיא למעלה מחכמת סופרים, היא החכמה שתצא לאור ע"י שיר חדש ושם חדש אשר פי ד' יקבנו. "ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון".

לט.

החוצפא של עקבתא דמשיחא היא מעוט אור לשם תקון הכלים, ואינה דומה כלל למאורעות של עברניות אחרים שהם היו לקותות גמורות, בדרך הריסה. אמנם ישנם בתוך המחנה הזה של בעלי החוצפא גם זיקין שהם מוכרחים להדעך לגמרי ודעיכה זו תבא ע"י הארה גדולה של אור תורה מגבורה של מעלה, ע"י הופעת צדיקים גדולים מאד, "אור צדיקים ישמח, נר רשעים ידעך". בלא החוצפא דעקבא דמשיחא לא היה אפשר לבאר רזי תורה בגילוי גמור, רק ע"י התעבות ההרגשות שע"י החוצפא, יהיה אפשר לקבל הארות שכליות עליונות מאד, וסוף סוף שהכל ישוב לתקון גמור.

מ.

הדור הראשון של עקבתא דמשיחא, בתחלת קץ המגולה של ישוב ארץ ישראל, הוא מכשיר את החומר של כנסת ישראל, והרוחניות צריכה לשמש בו שמוש של שמירת החיים הפנימיים, וכשיתחזק הכח החמרי של האומה אז יגלו כל הסגולות הרוחניות הקדושות שבה, ותשוב התורה וכל מאורותיה לאיתנה, להיות לאור עולם, לעטרת תפארת בידי ד' ולצניף מלוכה בכף אלהי ישראל.

מא.

הרבה נשמות, נדחות בין האומות, שבות לכנסת ישראל בעקבתא דמשיחא, וכח העכול אינו מספיק בתחלה להפכם למזון מבריא. ומזה נצמחה המחלה של חוצפא, אבל היא רק מחלה עוברת, "וחיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו".

מב.

הלאומיות כשהיא רעננה תוכל להשביע מטל החיים הרוחניים שבה גם את היחיד, ומשרישה בקרבו די מוסר ודעת, כל אחד מבני העם, הדבקים בעמם בדבקות פנימית, מתמלא עז חיים כאלה לפי תכונת הדבקות והתעוררות הרוח שלו לקרבת האומה. אבל כשהאומה בכללה קודרת ונופלת צריך כל יחיד להרטיב את רוחו מהמקור המוסרי והמדעי הכללי, ולבא ממולא טוב להדבק בעמו ולעורר רוחו לתחיתו, ואז יהיה מכלל בוני האומה. אוצר התורה לישראל הוא בשעת הירידה מכוון לקחת ממנו חיים לתן לאומה בכללה מאת כל יחיד להחיותה ולעוררה, ובעת תחיתה הוא נמזג בכללות האומה ומשפיע ממנה האור והחיים על כל היחידים. כשבאים להסתפק בדבקות הלאומיות בעת הירידה ושוכחים את אוצר החיים לא תוכל אז האומה לפרנס מרוחה את החיים הרוחניים, ומהדבקים רק ברעיונה הכללי, בלא חדירה לאור החיים של הקדש שבה, תשאר רק רשימת חיים, עד שיתעלו למקור חייה ומשם ישובו להחיות.

מג.

הנפש של פושעי ישראל שבעקבתא דמשיחא, אותם שהם מתחברים באהבה אל עניני כלל ישראל, לארץ ישראל ולתחית האומה, היא יותר מתוקנת מהנפש של שלמי אמוני ישראל, שאין להם זה היתרון של ההרגשה העצמית לטובת הכלל ובנין האומה והארץ. אבל הרוח הוא מתוקן הרבה יותר אצל יראי ד' ושומרי תורה ומצות, אע"פ שההרגשה העצמית וההתעוררות של כח פעולה בעניני כלל ישראל אינן עדיין אמיצות אצלם, כמו מה שהן אצל אלה שרוח עושים אשר בתוכם מעכר את לבם, עד כדי להתקשר בדעות זרות ובמעשים המטמאים את הגוף ומונעים אור הרוח מלהתקן, וממילא סובלת גם הנפש מפגמיהם. התקון שיבא ע"י אורו של משיח, שיעזור לזה הרבה דבר ההתפשטות של תלמוד רזי תורה וגילוי אורות חכמת אלהים, בכל צורותיה הראויות להגלות, הוא, שיעשו ישראל אגודה אחת, ותתקון הנפש של היראים שומרי תורה ע"י שלמות הנפש שבפושעים הטובים, ביחס לעניני הכלל ותקות הגשמיות והרוחניות המושגות בהכרה והרגשה האנושית, והרוח של הפושעים האלה תתקן ע"י השפעתם של יראי ד' שומרי תורה וגדולי אמונה, וממילא יבא לאלה ולאלה אור גדול, והופעת תשובה שלמה תבא לעולם, ואז יהיו ישראל מוכנים לגאולה. והצדיקים העליונים, מארי דנשמתא, הם יהיו הצנורות המאחדים, שעל ידם יעבור שפע אור הנפש משמאל לימין ושפע אור הרוח מימין לשמאל, ותהיה השמחה גדולה מאד, "כהניך ילבשו צדק, וחסידיך ירננו", וזה יהיה בכח אורו של משיח, שהוא דוד בעצמו. ש"הקים עולה של תשובה", "בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך".

מד.

מקובלים אנו שמרידה רוחנית תהיה בארץ ישראל ובישראל, בפרק שהתחלת תחית האומה תתעורר לבא. השלוח הגשמית שתבא לחלק מהאומה, אשר ידמו שכבר באו למטרתם כולה, תקטין את הנשמה, ויבאו ימים אשר תאמר אין בהם חפץ. השאיפה לאידיאלים נשאים וקדושים תחדל, וממילא ירד הרוח וישקע, עד אשר יבא סער ויהפך מהפכה, ויראה אז בעליל כי חוסן ישראל הוא בקודש עולמים, באור ד' ובתורתו, בחשק האורה הרוחנית, שהיא הגבורה הגמורה המנצחת את כל העולמים וכל כחותיהם. הצורך למרידה זו, היא הנטיה לצד החמריות, שמוכרחת להולד בכללות האומה בצורה תקיפה אחר אשר עברו פרקי שנים רבות, שנאפסו לגמרי מכלל האומה הצורך והאפשרות להתעסקות חמרית, וזאת הנטיה כשתולד תדרך בזעם ותחולל סופות, והם הם חבלי משיח אשר יבסמו את העולם כולו ע"י מכאוביהם.

מה.

כשם שאי אפשר ליין בלא שמרים, כך אי אפשר לעולם בלא רשעים. וכשם שהשמרים מעמידים את היין ומשמרים אותו, כך הרצון הגס של הרשעים גורם קיום ועמדה לשפעת החיים כולם, של כל הבינונים והצדיקים, כשהשמרים מתמעטים והיין עומד בלא שמריו, הרי הוא עלול לקלקול וחמוץ. הגלות דלדלה את כח החיים של האומה ושמרינו נתמעטו הרבה מאד, עד שיש סכנה לקיום החיים של האומה מחוסר תפיסת חיים מעובה, האחוזת בבהמיות ובאדמה ושקיעתה החמרית. הקיום בגולה הוא קיום רסוק, וזה הקיום המדולדל, שהוא חדלון יותר מהויה, היה אפשר לו להמשך איזה משך זמן גם בחוסר שמרים כפי ההכרח. אבל לכל זמן, וכבר כשל הכח, והקיום העצמי תובע את תפקידו, ושיבת ישראל לארצו בשביל

קיומו העצמי הוא מאורע מוכרח, וקיומו זה יוצר את שמריו: נושאי הרשעה והחוצפא של עקבתא דמשיחא אשר ירגז כל לב לזכרן. אלה הם הצדדים העכורים שהקיום הצלול והמשמח מתהווה על ידם, וסוף המהלך הוא: שקוע השמרים בתחתית החבית, הנמכת הכחות הרשעיות בתהום החיים, ואז מתבטל מהם כל תכנם המכאיב ומזעזע. אבל בהמשך יצירתם שהנם הולכים ביחד עם היין, חיי האומה ורוחה המתעורר, הם מעכירים אותו והלבבות רועשים למראה התסיסה, וינוח הלב וישקוט במכונו רק למראה העתיד, ההולך ועושה את מסלתו, במפלאות תמים דעים, "מי יתן טהור מטמא לא אחד".

מו.

כשם שנשמת האדם היא יותר עליונה ויותר פנימית מהמלאכים, ודוקא מפני גדולתה ירדה עד לתחתית המדרגה, ומשם תעלה ברכוש גדול ועצום ותכשיר את העולם כולו עמה לעליה עליונה מקורית, כן הקודש שבחול, שירד עד לידי החולין הגמורים, הוא יותר נשגב וקדוש מהקודש שבקודש, אלא שהוא מסתתר הרבה. ואין קץ ותכלית לתיקוני העולם שיבאו מכל הטוב הבא לעולם בדרך חול, שיגלה ויראה הודו והדרו לעת המאושרה, אשר "לא יהיה אור יקרות וקפאון" - "והיה לעת ערב יהיה אור". לפני אורו של משיח שיגלה במהרה בימינו, יתעורר כח הקודש שבחול, שיעורר בראשית התעוררותו את החול, והכל ידברו "בלישנא דאיניש ולא בלישנא דקוב"ה, (זוהר) וע"ז נאמר: "גם לשוני כל היום תהגה צדקתך, כי בושו כי חפרו מבקשי רעתי".

מז.

מפני שהציור של גדולת האור האלהי הוא גדול מאד בפנימיות הנשמות של דור האחרון של עקבא למשיחא, במדה כזו שאין להן עדיין הסתגלות איך להנהיג את החיים הממשיים, ע"פ גודל עליון כזה, מתוך כך באה הכפירה ואתה הדלדול הרוחני הדומה לחורבן, שאנו רואים בדורנו. אבל דרך הרפואה הוא רק להרבות כלים, הסברות ותכניות, המועילים לסול דרכים בשביל הסתגלות מעשית ע"פ האורות היותר עליונות, ומטעם זה באה ג"כ הדרישה הגדולה לחרות הרוח ואמוץ הגוף, כי רק רוח חזק ואמיץ וגוף בריא ואיתן יוכלו להכיל בתוכם בלי זעזוע את ההארות היותר עליונות ולעמוד במעמד האיתניות הראוי לחיים פועלים מלאים עז של יצירה, ולהמשיך מתוכן המשכות של ארחות חיים, מתוך צרוף פנימי, שכל אלו ההכנות דרושות הן לתשובה השלמה, העומדת אחר כתלנו.

מח.

"משחרב ביהמ"ק לא נראת רקיע בטהרתה שנאמר: אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם" א"כ הארת התורה מן השמים של זמן הגלות מעולפת היא הקדרות והשק המכסה. בעת קרבת הקץ יבא רוח המטהר את השמים מקדרותם, המסיר את השק המכסה עליהם, ואז אלה אשר לא הסתגלו לתורה העולה למעלה, הבוקעת את הקדרות והשק, חושבים שאין להם תורה מן השמים, וצדיקים דורשי ד' ועזו מוסיפים אורה ושמחה ומבשרים צדק בקהל רב שדוקא כעת יגלה אור חדש ושמים בטהרתם יראו, וידעו כל באי עולם, כי מן השמים דבר ד' לבית ישראל ולבית יעקב הגוי כולו.

מט.

אורו של משיח יבסס את הודאות של הטוב הגמור שבהויה בכלל, ותמלא הארץ אורה ושמחה, המרעיפות משמי שמים תמיד. ואז תבוא ההכרה שטוב להודות לד' על הרעה כמו על הטובה וגם ברוחניות מיסוד החדוש של לאה, שאמרה, בלדת יהודה: "הפעם אודה את ד'", "וכל הקרבנות בטלים חוץ מקרבן תודה", "באו שערי תודה".

נ.

יניקת תורה שבעל פה היא בגניזה מן השמים, ובגלוי מהארץ, וצריכה ארץ ישראל להיות בנויה, וכל ישראל יושבים עליה מסודרים בכל סדריהם: מקדש ומלכות, כהונה ונואה, שופטים ושוטרים וכל תכסיסיהם, אז חיה היא תורה שבעל פה בכל זיו תפארתה, פורחת ומעלה נצה, ומתחברת לתורה שבכתב בכל שעור קומתה. בגלות נפרדו התאומים, נתעלתה תורה שבכתב למרומי קדשה, וירדה תורה שבעל פה בעמק תחתית. ומ"מ היא מקבלת יניקה חשאית מאור תורה שבכתב, מספיח העבר, המספיק להעמידה בחיים מצומצמים, והיא ירדת ונופלת בכל יום ויום, עד אשר מהרה יפוח היום ואור חיים יבא מאוצר גאולת עולמים, וישראל יעשה חיל, ינטע על ארצו וישגשג בכל הדר סדריו. אז תחל תורה שבעל פה לצמח מעומק שרשיה, תעלה מעלה מעלה, ואור תורה שבכתב יזריח עליה קרני אורה מחדש, חדשים לבקרים, והדודים יתאחדו בנוה אפריונים, ואור נשמת אל חי העולמים המתגלה בתחתית ישראל וברום קרנו יאיר באור שבעת הימים, על אור החמה ואור הלבנה גם יחד. והיה אורם ישר, חודר ומושך, מזה לזו, ועונה את הארץ ואת העם בכל יפעת חיים, והיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבוש ד' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא.

נא.

הסיגים שבהבנת האלהות, היראה, האמונה, וכל התלוי בהן, כל זמן שאין האומה צריכה לתקן את דרכי חייה המעשיים בכללותה אין ההזק שלהם ניכר. אבל כיון שהגיע הזמן שהתחיה הלאומית מוכרחת לבא, וצמיחת קרן ישועה בפועל מוכרחת להגלות, מיד הסיגים מעכבים ואי אפשר לאומה שתתאגד ותשיג בעומק חייה את סוד גבורתה וציורי סדוריה כ"א ע"פ דעות מזוככות ומעשים היוצאים מטהרתה של דעת ד' אמת, בבהירות היותר עליונה. זאת היא הסבה, שכח שלילי גדול מתערר בעקבא דמשיחא, בחוצפה סגיאה, ושלילה זאת תבער את כל מה שהוא כהה בהמושגים האלהיים והתלוי בהם בכללות האומה. אע"פ שנורא הדבר לראות שכמה עניני אמת, מדות טובות, ומצות וחקים, הולכים ונשטפים ונעקרים לכאורה, ע"י זרם השלילה, מ"מ סוף סוף הכל יצמח בטהרה וגבורה, בקדושה עליונה, מגרעין האיתן, הטהור והמרומם, שכל שלילה לא תגיע אליו, ואורו יזרח בתור אור חדש על ציון בגדולה מופלאה למעלה מכל ציור, שכחות דלים של נפשות עיפות, עיפות חמרית ורוחנית, של גלות ארוכה ודלדול, יכולים לצייר.

נב.

ישנם דברים טובים וקדושים, שהסבות המחזיקות אותם בעולם הן כעורות, כמו חולשה, שקר, רשעות, שלפעמים הן תומכות את יסוד הטוב של בושה, צניעות, אמונה, וכיוצא בהם. אמנם כמו שטובתן של

רשעים רעה היא אצל צדיקים ככה היא הטובה, שמקבל הטוב והקדוש מהרע והטמא, מחוללת היא רעות רבות, ואין אור גאולה יוצא אל הפועל כ"א ע"י מה שיהרסו כל היסודות הרעים, אפילו אותם שהם מחזיקים את הטוב והקדוש. ואע"פ שע"י טוב הטוב והאמונה, והם יורדים ונראים כמתדלדלים, דלדול זה וירידה זו עליה והתעודדות הם באמת, שאחר הרקבון של היסודות הרעים הללו, יחל מיד לצמח אור הזוהר והקודש על יסודות בדיאים של דעה, חכמה, גבורה, תפארת נצח והוד, ובזה תוסד מלכות עולמים לאור ד' וטובו באחרית הימים בחסדי דוד הנאמנים, שהם ברית עולם אשר לא יכזבו עדי עד. "ויאמר אך עמי המה בנים לא ישקרו, ויהי להם למושיע, בכל צרתם לו צר, ומלאך פניו הושיעם, באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל ימי עולם".

נג.

רוח הקודש מגלה בבחירות את האור האלהי הגדול המלא חיים, הפרוש בכל העולם כולו, הממלא את החיים כולם, ואת כל האדם בכללו ביחוד, איך הוא הולך ומתרכז, מוצא לו עמדתו בעולם, מקום מנוחה ופעולה בכנסת ישראל, שבקרבה קדוש שורה בהדר גאונו, מראש צורים של גזעה מהליכות תולדתה, "ואנכי ד' אלהיך מארץ מצרים". מהופעת תורתה, מהארת נביאיה עמדת מלכותה, בנין מקדשה, חורבנה ושביתה, פזורה וגלותה, נחמתה ותקותה עד דור אחרון, פעולותה על המהלך הרוחני של העולם, התעוררותה לתחיה בזמננו, נפילותיה החמריות והרוחניות, עומק המחשבה האלהית המתגלה בעוצם הירידות, כונניותם לטובת אישיה הפרטיים, לכללותה, למין האדם בכללו, להעלאת העולם בפועל ידה, דבר ד' אשר עמה בחיי שעה: החיים החברתיים והיחידים הלאומיים והעולמיים, חיי העולם: זכוך הנפשות, הגברת זיו החיים, התעלות הכשרונות, המשכת התרבות הכללית שבעולם אל האושר האמתי, התבססות חיי עולם ע"י החיים הנצחיים הרוחניים, הסדרת הסיעות השונות שבבני אדם ושמירת עניניהם, רכושם וכבודם, הגדלת יפי החיים, כבוד החיים ועונג החיים, ע"י הבעת דעת אלהים ד' אלהי ישראל, בשפה ברורה ורוח אדיר החי בנשמתה של אומת עולמים זו, התעוררות ספרות פרזית ושירת, בקרתית ופומבית, השבה אל אור הנבואה, בקשורה אל התורה, בתור הכרה בהירה שהכרח גמור הוא לרוח האדם המסובך, לשוב אל המקור העליון, שהדעות היותר נשגבות נשאבות ממנו, כל אלה וסעיפיהן מקשקות כעת לפנינו בא"י כזוג.

נד.

רק ישראל יכולים הם לקבל אמונת אלהי אמת ד' אחד במלואה וטובה, ואישיותם העצמית עוד תוסיף אומץ עם זה ותרבותם תשתגשג ותתגדל בפריחה מצוינת, "בד' יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל". אבל הגויים לא באו עדיין לידי מדה זו, ומה שהוכנסה מאורם של ישראל אמונה אלהית בסביבותם, שלא בדרך התפתחות הראויה להם לפי טבעם, נלחם הוא באישיותם הפרטית ומלקה את תרבותם, שהיא זרה, חיזונה, נכרית ומגושמת, בעצם תכונתה. אמנם יד ד' עשתה זאת, שעכ"פ תרוכך מעט הקליפה הקשה של הזוהמה האנושית, אבל סוף כל סוף מוכרחת הנכריות לנצח אצלם, והמלכות תהפך למינוח שתגעל את הניצוצות של רוח ישראל, הבאים מאור ד', שנמסך ברוחם, ותגבר בזה יותר שנאת ישראל. ואע"פ שבתחלה יראו ע"י הנגעים של עקבתא דמשיחא, וקטני נפש חושבים לחקות את הכפירה המתרחבת אצל הגוים, ומדמים אותה לתרבות אנושית כללית, במקום שאינה כ"א תרבות זרה ונכרית שישראל עומדים כבר למעלה למעלה ממנה, מ"מ סוף כל סוף המחשבה הזאת בעצמה של החפץ להיות עומד על העצמיות

הנקה בלא עירוב השפעה היצוניה, שהיא מגדלת מעבר מזה את שנאת העמים לישראל ביותר, ומעבר חשני את החקוי הרוחני מצד חלושי חיים מישראל, עד שהאנרכיה המחשבתית מהרסת את כל קושט וקודש, היא בעצמה הכרה זו, שיש לעמוד על הנקודה התוכית המסגלת להעצמות, תקרא את ישראל לתשובה, לעשות חיל באלהים, ולשוב עוד הפעם לגבורה עליונה, "לא בחרבם ירשו ארץ, וזרועם לא הושיעה למו, כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רציתם, אתה הוא מלכי אלהים צוה ישועות יעקב, כך צרינו נגח בשמך נבוס קמינו". והכרה זו הבאה בהתפתחות אטית מאד, המתחילה מקנאת עם, חבת ארץ, שפה, תרבות גלמית, דעת התולדה, התלהבות עבודה גשמית ארצית בכח היד המגושמה, מוכרחת היא לעלות עד הראש, ולעורר את, המחשבה וההרגשה היותר מיוחדת לישראל בלב כל האומה, הזקנים והצעירים יחדו, ובלב אחד, במחשבה וחשק אחד "ישבו בני ישראל ובקשו את ד' אלהיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ד' ואל טובו". כעת באחרית הימים, שכבר החלו להראות את נצניהם, כל החיל אשר נגע אלהים בלבם קרואים ועומדים הם, לעורר המון מחשבות והופעות מהספירות העליונות ממקור ישראל, ולעדור בלא לב ולב ביסודות התחתיות שהתחילה כבר וההרגשה לדפוק בהם בחזקה, והמחשבה והמעשה יפגשו יחדו לבנות עולם מלא, בשם מלא, "ימלוך ד' לעולם, אלהיך ציון לדור ודור, הללויה!"

נה.

מהלך המחשבה הרחבה האידיאלית הולך ומתרחב בטבעו, מקפת היא חזיונות רבים ואופקים גדולים, ותכונת הציורים שלה הנה שונה מתכונת הציורים של דקדוקי הפרטיות שבתורת המעשה וניתוחי ההלכה, ומצב הנפש הדרוש לעומק של הלכה, ע"פ סגנונה הקבוע המושגר אצלנו מאז נחתם התלמוד, הוא בטבעו אינו מתאים למצב הנפשי של ההתהלכות ברחבה במרומי האידיאלים האלהיים ורזיהם, שאיפותיהם והרחבת עידוניהם. לכן נפלגו האגדה וההלכה הנגלה והנסתר, בהבדלה מקורתית, אמנם הונחה שאיפה פנימית במעמקי הנשמה לשלב את ההלכה והאגדה יחד. עשו נסיון זה מפלפלים בפלפולים שונים, שאנו רואים בהם רוח קדוש של נסיון יצירה, משוקה מטל החיים של חפץ האחדות והשלום הגמור בין העלמין דאטגליין ובין העלמין דגניזין. אמנם לא יצא בצורה של גדלות וגמר פרי, כ"א בצורה קטנותית ובסרית, ותכלית נטיה נפשית זו היא האחדות הרוחנית המחלטת של העולמות הללו הנראין כנפרדים, וכל מה שאורו של משיח הולך ומתקרב ושרשי הנשמות מתבסמים, הולכת ההארה של רזי תורה ומתגלה ומתבלטת יותר, ולפי גילוי זה הולכים העניינים הגלויים ומתאצלים יותר והם מתקרבים לצד הרזיות, ו"אחד באחד יגשו ורוח לא יבא ביניהם". ההסברות המתחדשות בדרכה של התורה הנגלית מדור לדור יש בתוכן נקודה פנימית של התקרבות להרחבה הרזית של קרובות הנהר אשר לבינה העליונה, ות"ח יקרי דעה הם עובדים בזה את השדה אשר ברכו ד' ומתקרבים בזה לאור "הגאולה" שהוא תלמוד הירושלמי, העומד לעומת "התמורה" שהוא תלמוד הבבלי, שהוא האור של ישיבת מחשכים שבארעא דמחשכא. באחרית הימים יגלה אור ד' ויתקרב הסגנון של ההלכות המאוששות עם האגדות דחקל תפוחין קדישין במועד קץ המגולה, שהוא שיבת ישראל לארץ ישראל ולהחיותה בבנין מעשי, "ואתם הרי ישראל פריכם תתנו וענפכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא", שתכונתו היא קיבוץ החתום וסתום דליבא לפומא לא גליא, תוכן קץ החתום, עם הגלוי של עבודה גשמית מורגשת מכל המון עובד. בגאולה כפולה זו יוחל כח זרוע ד' לגאול את הגופים מכל שעבודם הקשה "מעצבך ומרגוזך ומן העבודה הקשה אשר עובד בד'", ואת הנשמות ממכאוביהן ומחשכיהן, מכל המדות הרעות, מכל השנאות והצמצומים, "ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל". "אכן אתה אל מסתתר אלהי ישראל מושיע".

צריך לתן חופש גמור לנטיה הרוחנית שבנשמה שתתפשט ותתרחב בכל כחותיה. לפי רוב פעולותיה החפשיות יאומץ חילה ותגלה נפלאות הדרה גבורת קדשה על החיים ועל כל המעשים והמחשבות. בחופש הנשמה תעלה עמה את כל כחות החיים המפוזרים והמשתלשלים ממנה, וכולם באגודה אחת יתרוממו למרום הקודש העליון. מדה זו הולכת ומאירה כל מה שאור התורה יותר חודר ויותר מאיר, כל מה שרזי תורה הפנימיים, בין מצד המדע, בין מצד הרגש, בין מצד הדמיון, יותר יתגלו ויתפשטו, יותר יוכשרו להיות העסק בהם קבוע ורגיל, כן תתעלה הנשמה בכלל, ונשמת העולם, אור החיים של השכינה האלהית, תזהיר יותר, ותגלה אורה על כל הנפשות ועל כל מעשיהן. וישראל האחוזים מעומק טבע נשמתם באחיזת הקודש העליון, המגמה הרוחנית העליונה של אצילות החיים וההויה, יתרוממו ע"י התגברותה של האורה הפנימית היוצאת מאור דעת עליון, יתעלו ויתפארו, והגבורה האלהית תעודדם בהדר תפארתה, ויתכשרו יותר ויותר לאור גאולה, לאורו של משיח, והדר השלום הכללי וכן האהבה לכללות האומה ולכל פרטיה, לפעולותיה ולהרחבת חייה, ילך ויתפשט בעולם, עד שמההדר הפנימי יפוצו קרנים גם כן על ההוד החיצוני, ויתחיל כל העולם מבחוץ ג"כ להכיר את אור תפארת עוזנו, והכבוד הכמוס, המונח במעמקי הנשמה של כל העמים התרבותיים לאורן של ישראל שנעצר ע"י מעצורים רבים, יפרוץ את כל מעכביו וכנחל פרצים יזרם, לעטר ישראל בתפארה ולאזרו בגבורה.

התוכן העליון של חכמת הרזים, מתוך שהיא מוכרחת להשתלם ע"י הופעת רוח הקודש והתגלות נשמה בבינה עליונה, שלמעלה מכל חושי הבשר והחכמות המוגבלות, שהן תוצאותיהם, הוא בעצמו מכריח בהכרח פנימי את ההסתגלות הרוחנית להקשבה עליונה של רוח אלהים. ובני הנביאים היו מתרגלים בתכנים העליונים שאין מגיעים לציורם כ"א בהקשבה נצחית פנימית הנובעת מאור חיי הקודש, עד שהציורים בעצמם, שדורשים את התפקיד של הבנתם, סדורם והפראתם, הם שהיו עוזרים להעלות את החיים הרוחניים של העוסקים בהם לידי המדה של הצפיה האלהית. כעת, בזמן היותר קרוב לקץ ישועה, קול התור נשמע בארצנו והנצנים נראו בארץ, והתביעה של דרישת אור ד', של דרישת גאולה רוחנית עליונה, של נהירה אל ד' ואל טובו, הולכת היא וגדלה. כעת הזמן מחיב להרבות קנין בתורה הפנימית, בחזיונות הקודש שאין להם מבא של הקשבה כ"א בהתעלותה של הנשמה ורוממות גבורתה באור חייה היותר זכים ועליונים, וחיל אשר נגע ד' בלבם ממחנה אלהים זה, זה יהיה לנו הכח המיסד את יסוד הישועה, הכח הנותן חן ואור חיים וגאון של גדולה בכל תעופת החיים אשר לתחית האומה בארץ ישראל. ספר הזהר, הפורץ נתיבות חדשות, משים במדבר דרך, מסלה בערבה, הוא וכל תבואתו מוכן הוא לפתח פתחי גאולה, "ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזהר, יפקון מן גלותא ברחמי".

הסיבוכים שבמחשבות וחלוקי הדעות שאינם מתאחדים, בחיים וברעיון, באים ממקור אחד : מהמחשבה הרישומית, שאיננה מבוררת. צללי המחשבה, העוטפים את אורותיה, הם יותר רחבים יותר אידיאליים, מהאורה המחשבתית, מהצד הברור שלה, אבל הרבה פחות ידועים ומבוררים, ומתוך כך כל זמן

שהחושב מתחמם מרחוק לאור נגהם, הרי דעתו מתרחבת, רצונו מתעדן והרגשתו מתאצלת, וחיי שלוה מלאי הוד קודש ובטחון של גודל וענוה מתמזגים בכל רוחו, והצבור המרווה מהשפעות רבות חן וערך כאלה הולך הוא על המסילה של חיי עולם, וברכת השלום, הסבלנות הטהורה, הערות הרוחנית, חפץ החיים ותפארת הטהרה. הולכים הם ומתגדלים. אבל הרבה פעמים יזדמן, שאיזו נטיה זרה מתגנבת בתוך הרוח, ואותה ההקשבה הרחוקה, שהאדם מקשיב את צליל הקול האידיאלי מתוך אלה המרחקים הנשגבים של צללי האורות הרחבים והאידיאליים, אינה דיה לו, הוא חפץ להזין מהם את אזניו בשמיעה סואנת, את עיניו בראיה מובלטת, את דמיונו בצבעים, את שכלו והרגשתו במושגים מוצקים תפושים בחזקה. אז יהפך לו הטוב העליון לרועץ, מאותו הצמצום שבאור הבהיר המצומצם, שנכנס במדעו ובהכרותיו, יקח גדרים וצבתים, שהם מתהפכים לגדרים לוחצים ולצבתים מעיקים על הצללים הגדולים, נגוהות האור הרחוקים והרחבים, ומתוך אותו הלחץ יולד חוס עשני של אש זרה מלאה ממרורות, חמה גדולה וסוערת, קנאה כעסנית לאין גבול, לאין נחת ואין שלום, ובמקומה של האמונה הגדולה, הבטחון השלו, הצפיה המעונגה. יכנס רוח עוועים של חפץ שררה ושלטון, מלא אכזריות ומחוסר בושה, צניעות ויושר, ותגרות תדיריות יתלקחו, ומלחמות דמים יולדו, ורצח ותועבה יזחלו כנחשים ממחבואים, וכל הוד לדוה יהפך, וכטומאת הנדה יטמא כל המתימר בשם קודש, וחושך יכסה ארץ וערפל לאומים. ומתוך מעוף צרה זו, מתרוממת לה המשפחה הגאיונה בגאות קודש, המשפחה שהפדות והפאר היא מנת גורלה מאז, המשפחה שנחלתה עמוקה וגדולה היא עד שהיא בעצמה לא גמרה עדיין את כל ההסתגלות הדרושה לגדולת נשמתה, המשפחה אהטר יצאה מבית עבדים ממצרים ומצפה לאור שעה ולאור העולם, לחרות הנשמה וחרות הגוף, ושבה היא אל מקורה, שבה אל הארץ, שהיא כולה מרגשת בה את סגולת חייה, מסתגלת היא להקשבה עדינה, לצלילים עליונים, באים וטסים מעולמים גבוהים ונאצלים, אשר כל חד וחד מקבל מהם כפום שיעורא דיליה "נודע בשערים בעלה", ומכל השיעורים יחד יגלה הוד השלום וזיו האמת, יסוד העונג ומילוי החיים, המלאים עבודה וחפץ אידיאלי טהור קבוע, בלא נדידה, "ולא יכנף עוד מוריד והיו עיניך רואות את מורידך", "ירעה מקנך ביום ההוא כר נרחב". והולכת היא העדינות וסובבת היא את כל שדרה, את כל כח עובד, יורדת היא עד כדי דעת נפש הבהמה כראוי לגוי צדיק, "והאלפים והעירים עובדי האדמה בליל חמיץ יאכלו, אשר יעשה ברחת ובמזרה".

נט.

הנסתר ינצח את העולם בחפשיותו אשר לא תדע גבול של מועקה, ודוקא הוא יודע דוקא בדיוק נמרץ את הגבול של כבוד ושל חכמה ויושר לבב. רק הסגול אל הצפיה הנסתרת מודיע אל האנושיות את ערכה ואת ערך התבל. הרציונליות מתפתחת רק מפני שמעבר לסף ההכרה שלה עושה הנסתר את פעולתו המדעית והמוסרית. מזויפת היא ההנחה ההמונית, שהנסתר מעכר את המדע הבהיר ואת הבקורת המדויקת. דוקא ע"י הנסתר, ובעזוז שירתו ועומק הגיונו, יוסד על יסוד איתן המעמד של המדע ההולך ומתחדש והבקורת המדויקה המנתחת וחודרת. מצרופם של שני אלה השפעים בעשרם הגדול, הנסתר והבקורת, יבנה יסוד האיתן אשר לאור האלהי העליון, העומד למעלה מכל הגה והכרה, דופק רוח גדול זה על דלתותינו, והולך ומנשב הוא במחננו, ויוצר הוא בחביונו אורו של משיח, לכל ערכיו מובניו והופעותיו, והוא יתן כח חדש, וחדוש נשמה לישראל, לשוב להצמיח קרן ישועה ולהנטע עוד על אדמת הקודש כימי עולם, ברוחב דעת ובתכונה חפשית מקורית הראויה להיות מוכרת מכל אפסי תבל לכבוד ותפארת, לגאול רצוצי גליות עשוקי משפט, ולפדות נשמות נעשקות וקודרות מיסורי מחשכיהם ולחדש עוד את זיו האדם הקדמוני בטוהר טבעו, עם כל תוספת הברכה של התרבות החדשה וטובה.

הסתירה שבין הנסתר והנגלה באה תמיד מחסרון השלמה של שני היסודות. הנגלה המצומצם בגבוליו, שאינו הומה אחרי מקורו ושרשו, יחוש איזה שנאה אל הנסתר, שאינו חפץ לדעת צמצום וגבול. מעוט ההכשר אל הנסתר, בקפיצה לתוכו רק משום חולשה של תאבון פנימי המצורפת עם רשלנות ובטלנות, הוא גורם שתטושטש הצורה של הנסתר, שרק שלילת הממשיות, רק רפיון החיים וחוסר הכשרון לתפוס את העולם החי, את מעשיו, תנועותיו, עלילותיו וזרמיו המקסימים, מלאי ההוד והגבורה, הוא הגורם לשיקוע בעומק הנסתר למרות חסרון ההכנה. אבל לא זה וזה יתכן, לא בצד אחד של המטבע העולמית והתורנית יבוססו החיים. הנסתר גרעינו מוכן, אבל אל הפועל יצא בהצלחה רק אחרי ההכשר המלא של הנגלה. מילוי הכרס ב"לחם בשר ויין" מוכרח להיות קודם ל"טיול בפרדס", ומילוי כרס זה במובנו המלא כולל בקרבו ג"כ את מדע העולם והחיים ואת ההסתגלות המוסרית המדנית, את גבורת הרצון ואת הכרת ערך האדם, ואת כל הטוב הנאה והמסודר שבמציאות הבא מתוך חנוך טוב והגון לכל צדדיו, המצטרף אל כל המתעורר לחיים ולרעננות מכל צד ופנים, באדם ובאומה בספרות ובחיים, בחול ובקודש ובקודש הקדשים. תביעת הנסתר, שהיא מתמלאת בבא עתה, היא תביעה איתנה, שהיא מביאה את המלה הגואלת, שהיא משחררת את האמרה הישראלית הגדולה ממאסר אלמותה, היא מחדשת החיים האיתנים, היא מעוררת את רוח הגבורה שבקודש המוחלט, שהוא הרבה יותר פשוט ויותר טבעי מכל חול ורגיל, ועם זה עומד הוא בשגובו ובתפארתו.

חמדת התורה משתלהבת בהכרה פנימית, מתחיל האדם לחוש את הארג הגדול של כל אות ונקודה, שכל רעיון ותוכן, שכל ידיעה וסברה, של כל ניד רוחני, של כל זעזוע, שכלי והרגשי, מקרוב וכללי, עד רחוק ופרטי, מדברים אציליים רוחניים ומוסריים ע"פ הפרצופיות הגלויה שלהם, עד דברים מעשיים חמריים חוביים, נראים כמטילי אימה ומכריחים, ועם זה מסובכים ומלאי ענין והטרחה שכלית גדולה, כולם יחד מוכרים הם בהכרת קודש עליונה, שתמימות האמונה שבחבת התורה היא מוצאה את רוממות אמתה וגדולת שירתה, לדברים חיים וקיימים, ששטפי חיים עזיזים, מלאי חמדה ששון ויפעה, עוברים בהם וממלאים אותם, ומתק אין קץ מורגש בחיך ההוגה. "וחכך כיין הטוב הולך לדודי למשרים דובב שפתי ישנים", "מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים!" מפעמת היא החבה, ומתחדשת היא, גלי גלים הומים, המון כנורות ונבלים, מנעימים נועם שיח סודם, מעומק נשמת האומה, מרוממות נשמת האדם המרכזה בקרבה, מרוחב נשמת כל היקום, כל היש שבנקודת ציון הפנימית, מקור התענוג, משולל כל תוכן ותואר מוגדר, משם, מן הכל, הומה וסוער המון גלגלי חיים רועשים ממתיקים סוד שיח קודש. התורה מתגלה בהדר יפעתה. נשמת האומה החיה והמקורית, הרעננה והעשירה, הנשמה רוממת הרוח, רוויית העדן, הנה היא מוצגה לפנינו בשלל צבעי יפעת כליל חמדתה, ערגה לה נפשי, לבי ובשרי ירננו אל אל חי, כמו חלב ודשן תשבע נפשי, ושפתי רננות יהלל פי. מתגלה היא התורה בכליל הודה אל הדור הרענן מלא כח עלומים, והצפיה הולכת היא ומפעמת על דלתי נשמתו הגאיונה, עוד לא הסירה מעליה את צעיף סתרה. מעולפת היא בת שמים חמודה זו, אבל קרני הודה כבר חודרים מבעד הצעיף, ממלאים הם את פינות חיינו נוגה ואור חיים, מזלת היא כבר טללי חיים אל תוכיות הנשמות המקיצות לתחיה, תורת ארץ ישראל הולכת ונעורה, יחד עם תחית הבנין, העבודה הפרודוקטיבית וההכרה העצמית.

ס.ב.

הגלות מעטה את צביונו, דכאה אותנו, אבל לא השמידה אפילו גרגר אחד מכל סגלותינו. כל מה שהוא מוכן לנו הרי הוא נמצא אתנו, כל מה שצריך להיות גדול ופורח הוא קטן, קמוץ, וכמוש, אבל הכל יתגדל, הכל ישוב לפרח, "יציץ ופרח ישראל".

ס.ג.

הגוים טמאו את היהדות הגלויה במגעם, נגעו בשמנים הקדושים ושקצו אותם, אבני מזבח הקודש נתפגלו. אבל בקדושתם נשארו פנימיות הסודות שהם עלומים וחתומים ממגע זך, ודוקא הפנימיות היותר נשמתית. כי המבטאים אשר לסודות כבר באו פריצים וחללום. ופנימיות זו, שהיא נשמת הנשמה העליונה, קבועה היא בנשמה הסגולית אשך לישראל, ואינה זזה ממנה, כל זמן שהקשור לכללות האומה ולצביונה חי בקרבו, כל זמן שהוא חפץ בכלל באושר והצלחת האומה הישראלית, אע"פ שאינו יודע לקרא בשם ולפרש את צפונותיו; ואפילו אם הוא טועה במעשיו ודעותיו, תוכו קודש קדשים הוא.

ס.ד.

סתרי תורה מביאים את הגאולה, משיבים את ישראל לארצו, מפני שתורת אמת בעז הגיונה הפנימי דורשת בהרחבתה את הנשמה השלמה של האומה, והאומה מתחילה על ידה להרגיש את הכאב של הגלות, ואיך שאי אפשר כלל שצביונה יצא אל הפועל כל זמן שהיא דחופה וסחופה על אדמת נכר. אבל כל זמן שאור התורה העליונה הוא חתום ועזוק, אין התביעה הפנימית של שיבת ציון מתעוררת בעומק אמונה. ההתעוררות שבאה מצד הצרות והרדיפות של האומות אינה כ"א התעוררות מקרית, של צרוף. היא ראויה להלהיב על ידה כחות נחשלים, אבל יסוד החיים מוכרח לבא מצד עצמיותה של התביעה הצורתית של האומה, וזה יתגדל ויתאמץ כל מה שאור תורתה הפנימית, עומק דעותיה וחביוני חביונה, ילכו ויחיו בקרבה בגאון גדלם. לזאת סובב סובב הולך הרוח, עוקר הוא הרים, פורץ הוא פרצות, מסבב הוא חבלים וצירים, אבל מגמתם היא פרצת דרך בפני האורה העליונה הנובעת מנשמתה העזיזה של כנסת ישראל, סתרי תורתה, קבלתה, מורשת אבות, ואדירות נשמה, באופי המיוחד לה, בהשקפת עולמה ורוממות מוסרה, ההולך ומתרחב עד אין קץ, ההולך ומתעטר בכל תרבות עליונה והולך ומתעלה לגבהי שמים, מצין את סגולת עם סגולה, עם יודעי אלהיו, ונותן שלטון לקדישי עליונין.

ס.ה.

וכשהאורה מתגברת בנשמה בראשי האומה, בבחירי הבנים, בגדולי הכשרון, הולך הזרם ומשפיע, החיים הגדולים מתחילים שוטפים, מתגלים בחוגים הרוחניים והחמריים, בספרות, בחברה, בתולדה ובמזג, בנעימות הנפשות וברחבת הלבב. זוהר עליון מתחיל פורש זיו עננו והוד כבודו, ושם ד' הגדול הולך ומתראה עוד על עמו. הסגולה הגנוזה מתבצצת ועולה נגד כל שוטניה וכופריה, "וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך", "וכל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ד'".

סו.

אל מעין הנבואה הננו נקראים, צחיי צמא אנחנו, אבל מעין גנים מקור מים חיים לפנינו הוא. החפצים הטובים שכל הסולת האנושית מתפארת בהם, ושוקקת אליהם, תמיד בכל דור ודור ובכל עת, מתחדשת בהמון חידושיה ? במעשה ובהכרה, בשאיפה ובנטיה, כולם הנם גם חפצינו, אבל עוד עליון מכל, הוא מה שאנו חפצים ומה שאנו מגשמים בחיים, מה שלא יגרע כחו גם אם תקופות עוברות ואין מבין. סתר רז קדוש שוכן בנו, נשמה חיה מיוחדת שרויה בקרבנו, מרוחו של משיח זורמים ונושבים רוחות, והנם באים עדינו, הננו מתקוממים, מתנערים ומבקשים חיים חדשים, חידוש ימים כקדם, על יסודנו אנו, על יסוד אבן פנתנו, על יסוד איתן רשום זה, שהננו יודעים שאין לו דוגמא ומשל, גם אם אין אנו יכולים לפרש את תכנו גם להגות רוחנו הפנימי. התעלומה אינה ממיטה אסון של ספקנות על הודאיות הנמצאה בגדולת חייה.

סז.

החכמה העליונה השרויה בישראל, חכמת אלהים, שהגויה המקבלת אורה היא האומה כולה לכל דורותיה, העוברים ההיום והעתידים, יש לה השקפת עולמה הבהירה, דעותיה הקבועות, מדותיה, תכונותיה, רגשותיה, חזיונותיה, אמונותיה, תקותיה ואדירות חפצה ושאיפתה, שכולם הם מצויים ממשיים, פועלים ועושים תפקידם, מעבדים את הטבע הישראלי, קשורים קשר אמיץ בכל התכנים ההיסטוריים של האומה ובכל המהלכים הפרטיים והכלליים של החיים. מרכזת היא חכמה זו בחכמת אלהים הגדולה אשר לעולם הגדול, אשר לצבאי צבאות כולם, ותנאי השלמתה והשפעותיה הרעננות הם חקי החיים אשר לתורת ישראל, שבה היא מתבלטת. התשובה אל הטבע הישראלי, ההולכת ומפעמת בהתעוררות התחיה הלאומית ותקותיה, אך היא תביא את התשובה השלמה, האחוזה בחכמת ישראל המצומצמת וקשורה גם יחד בחכמת אלהים חיים העליונה, שורש העליון אשר לתורה בכל מלואיה, שבכתב ושבע"פ, של החק הכתוב והמסור ושל כל תכונה יקרה, כל מדה הגונה וכל רעיון נאה, וכל יצירה טובה וחיה, היוצאת ממקור ישראל ונובעת מצלם אלהים אשר נתן באדם, ומנשמת חיים אשר נפח באפיו מרוחו העליון, "ומאן דנפח מתוכיה נפח". ע"כ מי הוא זה אשר יוכל לתאר כמה גדול הוא אוצר החיים, תיקון העולם, הצלת הנשמות, כל האושר הגדול וכל הדר התשובה, הגנוז בתחית האומה, ההולכת ומתגלמת בארץ ישראל.

סח.

התשובה הנובעת מאור סתרי תורה, המתעוררת מתוך הגיון פנימי, המתפתח ממעין החי במעמקי הנשמה, הכולל כל יושר וכל הגיון, כל מוסר וכל חק ומצוה, גדולה ונשגבה היא באין ערוך מכל תשובה פרטית, היוצאת מתוך חשבונות הנפש הקטנים הפרטיים, שאין בהם אלא מקומם, שעתם ופרטם, "ולא חזיין לחפאה על כל עובדין". ים התשובה הגדול בהמון גליו, הוא רק אותו השטף, הבא מתוך בינת הלב של חירות עולם, ההולכת ומאירה מתוך חרכי רזי עולם, אשר בסודות התורה וחכמת הרזים וכל ההופעה הרוחנית וכל אוצר השירה וההגיון אשר במאור התורה. אל אורה זו מיחל ישראל, ובאור גדול זה יראה אור גאולה, ופדות עולמים, "שובו אלי ? ואשובה אליכם".

סט.

התשובה הגדולה, שתחיה את האומה ותביא גאולה לה ולעולם, תהיה תשובה שנובעת מרוח הקודש שיתרבה בה. כשרון הנבואה במקורו, קודם שהוא מתפתח במלואו, הרי הוא רוח הקודש, אשר נזדוג לישראל בתחלת מטעם, "ורוחך הטוב נתת להשכילים". רוח קודש זה אינו סר מבחירי האומה, מפעם הוא בכל ישרי לב, לפי שעור וערך מיוחד, לכל אחד לפי מדתו. מרומם ומעדן הוא את רוח גדולי דעה, חכמי לב העוסקים בתורה לשמה, גדולי הנדיבים, שכל המשכת חייהם הרוחניים הוא נחל גדול של טוב וחסד, משוררים מלאי רוח מוסר וקדוש, חושבי מחשבות טובות על ישראל ועל העולם כולו. ורוח הקודש ביסודו הכללי גנוז הוא באוצר החיים הגדול של הנשמות העליונות, החשות את הוד רזי תורה, ואת שפעת יקרת פנימיותה של העבודה האלהית בהדרת גדולתה, המקשיבים קול קדושת החיים, וזמירות פרקי שירה מן השמים והארץ וכל אשר בהם, מימים ותהומות וכל מלואם, ונשמת כל יצור, ומרגשי כל מרגיש, המתעלים ומתרוממים ברוממות האחדות העליונה, בעשרה הגדול, הנערץ והמבהיק. גנוז הוא רוח הקודש, בנקודה הפנימית העזיזה של נשמת ישראל, חתום וטמיר הוא באוצר המהותיות הישראלית, שהקודש האנושי כלו הוא סגולת סגולתה. בגבור כח ישראל הקדושה מתגברת, בכל מקום שפעולת ישראל חיה, אור אלהי אמת מתלהב, מאיר ומגיה. עומק חסד עליון זה, זיו ברק מתנוצץ בצחצחות עליונות, בכל אופן שהוא מתגלה, אפילו בדרך טבעית פשוטה, אפילו במשאלי החיים היותר רגילים, ואפילו בשעת קלקלה וחטא, אור האלהי איננו כבה, "נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם".

ע.

התשובה הנועדה לישראל, לרומם את קרנם בגאולה שלמה, תבא ע"י השבת עז רוח הקודש, שהוא הסגולה הנבואית בהתחלתה, המתפשטת על כל האומה כולה. מתוך שרוח עליון זה מתאמץ להופיע, מתגרשים ונדחים רוחות קטנים ממנו. התוכן המיוחד לישראל בתור עם לבדד ישכון, לא יתברר ע"י המעשים החצוניים והקצובים והדברים הלמודיים בלבדם, כ"א ע"י הרמת החיים בסגולתם הפנימית. תוצאת הדבר הבא ע"י רצון כביר פנימי, שיבררוהו גדולי הנשמה, המכירים את הליכות דפק החיים של כללות האומה כולה, והם הם בעלי היסוד העליונים, אשר יעלו את כל הירידות, בין שלהם בין של כלל ישראל, בין של כל הנפילים, אשר עמדו להיות משיחים ונפלו ונוקשו ונשברו, הנה נתפזרו ניצוציהם ומבקשים תקון חי וקיים, ביסוד דוד מלך ישראל. רוח אפנו משיח ד'. ורוחא דמשיחא הולך הוא באור תורה הפנימית, וכל מה שיתאמצו גדולי טהורי לב, ללחום נגד שכחתה של התורה העליונה והעלמתה, יתעורר כח התחיה הלאומית יותר ויותר, יסיר מעליו בגדי הצואים וילבש בגדי הקודש, ויוכר לכל ישראל ולכל העולם, שפעמי דלים אלו, עקבות גאולת עולם הם, לישראל ולעולם כולו, לכל אשר יחובר אל החיים ולנשמות ישני עפר, המצפים גם הם ליום גאולה, לאור חדש על ציון.

עא.

על הגוף, בתור מרכז חיים מצומצם ומוגבל, פועלת היא נשמת החיים הרחבה והמתפשטת במעופה למרחקים עולמיים. אידיאליים הם מאד טהרת הגוף, חסנו, בריאותו, חילוץ עצמותיו, ערות חייו, אור וחום רגשותיו. העולמים כולם הנם הגוף של הנשמה האלהית, אצילות השכינה מלכות שמים, העשירה המתפשטת. בעולמנו מרגישים אנו את רכוזה ע"פ מדותינו. על כל יציר נברא היא מתפשטת, על כללות היצירה היא מתרכזת, מאירה היא באור חייה, מגלה היא את עשרה וכבודה. בעולם החי היא מתגלה בצביונה המיוחד, באנושיות כולה ברב חוסן ובליטה הדורה, בעוזו קודש הרי היא מתגלה בכנסת

ישראל זאת היא מנוחתה, טרקלינה הכלול בהדר תפארתו. מי שחודר בנשמה הישראלית, מסתכל באופיה המצוין והמיוחד, בהודה ההיסטורי, בגורלה, בנצח קיומה, והופעת חייה, במחשבות הגיונותיה, בשאיפותיה, תקותיה, חלומותיה ויעודיה, בטחונה חשמתה, הרי הוא מוצא כמה נאה הוא המרכז אשר לבחירה האלהית, אשר לאצילות השכינה. מתוך דיוקן של מטה עולה הוא ומסתכל בדיוקן של מעלה, ונותן כבוד ופאר למלכות, מלכות כל עולמים. אשר על ישראל הדרתו, והגויה הלאומית וכל מכשיריה, ארצה, שפתה, רוחה, מוסרה, מנהגיה, נטיותיה, והנשמה שלה, תורתה, נבואתה, תפלתה, אמונתה וכל הפלגים הרבים, יבלי מים נאמנים, מים עליונים ומים תחתונים, יחד מתרוממים גלי גלים, מתנשאים בהוד עדים, מתחבבים ומתאהבים חבת ידידות שאין על עפר משלה. והאהבה הלוהטת מתהווה לקנאת עם מחוללת גבורים אזורי עז, רוח מלא אש לוחט, ומתמזגת הגבורה הלוהטת עם השכל והיושר, וספרות גדולה מלאה עצה שירה ויושר מתיצרת, לתחית גוי על ארץ ירושתו לעולמים. ושופרו של משיח מתחיל לתקע.

עב.

הדבקות, הרצונית והמדעית, הדמיונית והמעשית, כשהן מתארגנות ביחד הן פותחות את צנורות החיים של טללי הרצון אשר לחיים העדינים חיי האמת, שאין קצה לעושר כבודם ולזיו מתקם, אשר צדיקים הרואים עולמם בחייהם יודעים ומרגישים קצת ערכם. ומה מאד קרואים אנו להיטיב לעצמנו ולכל העולם, לישר דרך ד', לפנות כל מכשול מאור התענוג העליון, מחיים האמתיים של הדבקות האלהית האמיתית, שהיא רק היא מקור ההצלחה ומגמת החיים וההויה כולה. מה אומללים הם הולכי חשכים! מה עלובים הם אותם שאין להם אלהי אמת, במדעם וברצונם, בדמיונם ובמעשיהם! ומה מאושרים הם המתהלכים לפני ד', השמחים באור זיוו, "בשמו יגילון כל היום ובצדקתו ירומו"! הלב מתכווץ מרוב צער על האפלה האיומה, שבני אדם יושבי חושך נתונים בה. היושר הפנימי דוחק את הנשמה להאיר את אבוקת חיי האמת, להרים נס לרבים. ישראל אוצר החיים הוא בעולם, בהיותו ממוזגת היא הדעת את ד' אלהי אמת, בתחיתו יחיה את העולם, יסיר את המסכה הנסוכה על כל הגוים, את האפלה של הכפירה, שהיא המות המכווער לעולם כולו, המתהלך כקטב. יקום ישראל על רגליו, יתרומם בגבורה בארץ חמדתו, יביע את אמרת נבואתו ממקור חיי נשמתו, יקיץ לתחיה את גרעיני החיים האלהיים הנרדמים בלב כל אדם וכל חי, כל הנשמה תהלל יח, הללויה!

קריאה גדולה

נדפס בלוח "ארץ הצבי" שנת תרס"ח הוצ' המוסד "שערי תורה" בעה"ק יפו.

"ההכרח" הוא עכשיו הפתגם היותר שגור בעולם, ודוקא קול המון זה יהפך לקול שדי בידי חכמי לב וקדושי רעיון, דוקא הנחש יהפך למטה האלהים, אשר בו יעשו אותות ומופתים למען דעת כי לד' הארץ. ההכרח, הכרח החיים ומרירות סבלם, יביא את האורה האלהית לעולם. ההכרח יסגל את הלבבות להפתח לקבל את האור הגדול של זוהר האמונה בכל הדר גאוונה. נדמה הדבר כאילו העולם מתמוטט הוא וכושל, מתמזמז ומתמסמס, תחת ענות יד הכפירה הגסה המפלצת הבלה היבשה והאכזריה הרובצת עליו. השלהבת האלהית מתלקחת בקרב הלב פנימה, בקרב כל רוח ונפש, מכה גלים גדולים, סוערים מגלי כל ים, היא עולה שמים ויורדת תהומות בחדרי כל רוח ונפש, והכפירה האיומה, השפחה הבלה בת העבדות

הבזויה, סוגרת בעדה את בריחיה לבלי תראה החוצה, היא יראה מאד מאורה הבהיר, היא האחרונה יודעת שבניציץ זך אחד מרשפיה של השלהבת האלהית תכלה כליל. אבל כל אשר תוסיף לשים מחנק לה, כל אשר תוסיף לעצור בעד נשמת אלהים חיים הגדולה והחזקה אשר בנשמת כל חי, כה תוסיף זאת הנשמה לאגור את חילה פנימה, ובמלאת ספקה הנה תצא ברעם ורעש בקול נפץ וזרם "כיום הרג רב בנפול מגדלים". הנה יום בא ולא ירחק חק, והאנושיות תתעורר כדוב שכול וכארי על טרפו להנקם מהכפירה הבזויה בעד כל רעתה אשר עוללה לה, בפתע תבקש להשליך ממנה את עבותיה, בחמה גדולה ובקצף גדול תבקש ממנה את נקמת החיים הטובים, את השלוח והעדן של הדעות הטהורות, של החיים הטהורים והזכים אשר שללה ממנה, שללה ותאבד, שמה למרמס, מבלי אשר יש לה כח, לאותה הרשעה, להשיב תמורתם אף חלק אחד מני רבבה. הבהלה הזעומה, שעל ידה ערבבה הכפירה את העולם, להמם את המוחות ואת הלבבות, להעביר את האדם על דעתו ועל דעת קונו, תעבור ותשקוט, והדעה הצלולה והמתונה היודעת ג"כ איך לחיות ואיך להתבונן, איך להשקט איך להתלהב. והגבורה האלהית, היודעת לכוון גוי איתן ועם אדיר בקודש, תקח את מקומה בחיים, ושבת בקורת של מוסר אכזרי תניף על השפחה אשר העיזה לרשת את גבירתה, על העבד אשר התנשא למלך וחותר העבדות חקוק לעד על מצח נשמתו. "החפש" זאת התרועה ההולכת עם התקיעה של ההכרח, הוא יצא כארי נורא ממסגרתו, אשר ירמס בזעפו את הכפירה כרמס תולעת, ארסית בזויה ומגואלה. תשוקות החופש תבא למרום פסגתה, והאדם יכיר שהוא יש לו רשות לחיות ברוחו פנימה כאשר הוא, כפי חפץ הטבע האביר של נשמתו החיה, והנשמה הזאת חיה רק באלהים. באין אמונה עמוקה זוהרת, אין לה חיים ואורה, היא מתנוודדת כצל ומתדכאת ביסורים נוראים וצחיית צמא אכזרי, ומי מעכב על ידה, מי לא יתן לה לחיות באלהים, מי מפריח צפור שמים זאת מקנה, מי ישים אותה בסוגר, מי יעצרנה מלשוט מלא רחבי שמים, מקום הזוהר והאוויר הרענן המלא אור וחיים ? הנשמה נשמת האדם בעצמה תכיר מיד את אויבתה, במבט בוז ושאת נפש תשקיף על פני השפחה הנחרפת, אשר תתגלה בכל נבלותה, אחרי אשר יקרע ממנה המסוה של הדמיון החשוך והלוהט, שהספיקה איזה זמן לשים על פניה הסכלים והמגועלים. "הדשאים עומדים על פתחי קרקע", ההכרה האמתית הזאת הולכת היא וקרובה. אסיה, ואמריקא, ואירופא הנאורה וכל העולם הממודן בכלל כבר נלאו נשא את סבל עול הכפירה הקשה המכבדת על האדם ועל רוחו, יותר מכל תכסיס של אמונה היותר טרחנית ונתון לא תתן מאומה. במצב של צחיית צמא כזאת יתנפל האדם אל מעין האמונה, בכל לב ונפש ישתה יגמא מכוס נחל העדנים של אור אלהים עליון. אבל האדם הוא כבר מנוסת במסה, הוא כבר יודע היטיב מה היה אחריתו עת אשר שתה לרויה את מי האמונה עם כל הרפש והטיט אשר גרש הים הגדול הזה במשך הימים, אחרי אשר המו חמרו מימיו. ע"כ יאבה לשאוב בכל לב ונפש מים טהורים מפלג אלהים. הרוח התוקף את כל האנושיות תקף ג"כ את איזה חלק מבנינו. אמנם יותר קרובים אנחנו למקום האורה, יותר קרובים למעין החיים, יותר מלאים בחיי הנשמה האלהית, אשר הרבינו לינק ממנה מימי עלומינו עד ימי זקנה ושיבה. מוצל הוא ישראל ממארת אלהים זאת באמת, ואם נדמה לנו שעול הכפירה השתרג ועלה על צואר רבבות מבנינו, וישם בסד רגלם ועתה הם כמפרפרים, בין החיים והמות, לא ידעו חיים ומנוחה, לא ידעו עדן שלות תם, והם צמאים להרטיב את חכם היבש, הנה קרובות הן העיניים להיות מתפקחות. קצרה רוחם בעול הברזל של הכפירה, שנתהפכה בתקופה קצרה למין אמונה קנאית וחצופה, והנם דופקים על דלתי תשובה, שאך נדמים להם כאילו הם סגורים לפנייהם, בשעה שאך דחיפה אחת מספקת היא לפתח את השערים לרוחה, "פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים", בזקניו ובצעיריו, מחנה גדול כמחנה אלהים. אחינו היקרים, חכמי תורה, וסופרים משפיעים ! גם אנו נואלנו וחטאנו. למדנו וחקרנו, פלפלנו וחדשנו, כתבנו וציירנו, אבל שכחנו את האלהים ועזו, לא שמענו לקול נביאי האמת, לקול מעולי חכמי דורות עולמים, לקול הצדיקים והחסידיים, חכמי המוסר וחכמי

העיון והרזים, שצוחו והכריזו בקולי קולות כי סוף הנהר של התלמוד המעשי לבדו להיות יבש וחרב, אם לא נמשוך לתוכו תמיד מים מני ים, מימא דחוכמתא וקבלה, מים דעת האלהים, מים טוהר האמונה הטהורה הנובעת מנשמתנו פנימה משרשה ממקור החיים. עתה בא הקץ, הננו קרואים בתחיתנו הלאומית לתבע את עלבון האדם כלו, עלבון הנשמה האלהית, שבידינו הופקדה לרוממה ולשגבה, נשמת אלהים חיים, הצריכה להתפשט על כל העולם כלו, להאירו ולהחיותו, האורה היוצאת מתוך אור התורה ואור הנבואה, השוה לכל נפש ומחיה כל חי, בחזקה הוא נתבע ממנו, עתה לעת קץ. ובתוך הארת התחיה, יבא לנו הגורם הכללי, ההכרח, וישיב אותנו אל אור החיים, יפתח את אור האמונה ממסגרותיה, לחכמת ישראל המקורית, החפשית מכל עול נכר, לחכמת אלהים חיים הקבועה באוצר החיים שלנו, הוא יביא אותנו לידי תלמוד קבוע, לחכמת האמונה, לכל צדדיה לנגלותיה ולנסתרותיה. למען נחיה באורה וברוח אמיץ נקרא בקול מארץ חיים, ממקום אשר שם אלהים הופיע ועדי עד אוה למושב לו : בית יעקב לכו ונלכה באור ד' !

למהלך האידיאות בישראל

א

(האידיאה האלהית והאידיאה הלאומית באדם)

מגנון החיים וסגנון המחשבה של האדם, הכוללים את כל מהותו, מתבלטים הם במלא תכנם ברעיון החברה וברעיון הרוחני, שהם הנם האוצרות של הצורה הלאומית והאמונית אשר לצבורים האנושיים, כשהסגנונים האלה מתבררים ביותר, וקויהם הרשמיים נגמרים ברוח האמנות אשר להיסתוריה, אז אנו מוצאים את שתי האידיאות האנושיות היסודיות, ההולכות וחוזרות בכל מסבות החיים, הפרטיים והחברתיים, הרוחניים והמעשיים : האידיאה הלאומית והאידיאה האלהית ; הראשונה בתור סגנון החיים הסדרניים של החברה והאחרונה בתור סגנון המחשבה של הרעיון הרוחני. ואם נבא לדיק יותר ולהגביל התחומים, ע"פ הדרך היותר רגילה בהיותם עומדים במערכה מקבלת, נאמר : הרגש הלאומי והדעה האלהית, שלפעמים, בחליפת המצבים האפשרית, נמצאם גם תחתונים למעלה ועליונים למטה בתור דעה לאומית ורגש אלהי. המעלות והמורדות הפרטיות, הדרושות לחליפת המצבים הזאת, הן גם הן סבות נכונות, ולפעמים גם תולדות נאמנות לזרמי חיים כבירים, במציאות ובפעולה, שראשיתם נכרת ביחוד בחיי החברה הכוללת והשפעתם הולכת ושופעת עד למעמקי חיי היחיד היותר פנימיים. ההכנה לרעיון האלהי נמצאת היא באיזה אופן גלוי או נסתר, ישר או מעוות, בכל הלבבות של האנושיות, לכל פלגותיה, משפחותיה וגוייה. היא מחוללת דתות, ורגשי אמונה שונים, סדרים ונמוסים, המסבבים גם הם המון מעשים כבירים בכח איתן בחיי גוי ואדם, בסדרי החברה ובמהלכי הפוליטיקה, רוקמים ואורגים בסתר ובגלוי עלילות נוראות לאין חקר ברוח האדם ובמהות תארי חיו. אלה הם שלבי התנועה לצד ההשתלמות של הרעיון האלהי והתבררותו ומעוף ההתנשאות אל החיים המלאים, בלשד מקוריותם, בהוה ובנצח. בלכתה, ממעלה למטה וממטה למעלה, חוללה הכנה זו מכוונות לאומיות שונות, מכוונות למצבה, בכל קבוץ אנושי ובכל מצב גיאוגרפי לפי ערכם. היא מצאה תמיד אי אלה מכשירים חמריים, שכבר הספיקו לכוון איזה חומר רפה לפחות לתכסיס עממי, ועל ידי השפעתה העליונה נופחה נשמת חיים באותו הגולם. החפץ, המרץ, האמנות, הדמיון והשכל, צרכי החיים וכל נטיות הרוח בכלל התלכדו יחד ויהיו לרוח וגויה. ויקומו לנו קבוצים חברתיים ולאומיים, שכשאנו מסתכלים בהם בעין פקוחה הננו

רואים את כל הסבות החזקות ההולכות ומשפיעות על סדרי הויתם וחייהם שהן כולן נמזגות ונבללות מההכשר הפנימי של מזוג הרעיון האלהי עם הנטיה הקבוצית שבצורה הלאומית. אמנם אחרי שירדה האחרונה לרשת ארץ התרחבה והתאמצה, ותקנה לה הויה שלמה וחטיבה מיוחדת, ולפעמים גם תנסה כחה להנתק משרש חבורה היסודי, מתכן הרעיון האלהי. אבל אין ביד ההיסטוריה האנושית להראות, שנסיון זה מצליח לצאת לפעל, ורואים אנו שהתכונה העליונה האלהית שבאדם, אפילו בהיותה בתכלית שפלותה ובצורת נקודה היותר זעירה וכהה שגם אז היא רק "מתעלפת, מתבטלת ולא מתה וגועה", היא נותנת את העצמה היותר פנימית לכל דחיפות החיים. ויש אשר החיים המעשיים כבר ישתכללו בהיותם, התכונות החברתיות, המוסריות והחמריות, כלן התקשרו בקשר אמיץ ומסודר, והאורה האלהית, המושקפת אל מקום מעמד החברה, כהה היא שמה בעצם רחוקה, עד אשר אך מחשכים ומהומות תמצא החברה המתוקנת, בכלי מכשיריה הרחבים ובצרכיה התרבותיים הרבים, אם לאור כהה זה תחפוץ ללכת בארחות חייה. אז תסוב הלאומיות אחורנית ותרצה להתבצר ברעיונה המיוחד, ולא תאבה לפנות עוד אל מקור הויתה היסודית, שהוא הרעיון האלהי. אבל כאן תפגש הראשונה במעמד הזקנה והחולשה; הכח המיכני ישמש עוד איזה משך זמן לדחוף את המכונה הקבוצית, אבל לשד החיים ילך ורפה, הלך וחסר. באבוד העליה הרוחנית את ערכה, יאבד ממילא הכלל את צביונו. צרכי היחיד ותביעותיו הפרטיות ישאו ראש יותר מהערך ההרמוני וגבולם ילך הלך והתרחב, עד כדי שרירות לב ועמה יאוש ובחילה בחיים ובמצואות, ותהפכות בכל הסדר הרעיוני, "אין אמת ואין חסד ואין דעת אלהים בארץ". האידיאה הלאומית הכללית תשפיל שבת ולא תוכל עוד לחיות בכל עז חסנה, צבא מרומה כשלו וכסא ממלכתה יתנווד. "נוע תנוע ארץ כשכור והתנוודה כמלונה, וכבד עליה פשעה ונפלה ולא תוסיף קום. והיה ביום ההוא יפקד ד' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה". החברה הלאומית כשבאה במשעול צר זה, שנדמה לה שהיא מוכרחת להנזר ממקור ראשית צמיחת חייה, תחל לחוש את מכאוביה בזמן קרוב. החמריות תמצא לה אז, לחברה הנחנקת תחת סבל משא החיים מחוסרי המטרה, הטעם והתוכן, להחיש לה רפאות תעלה על ידי שיטותיה השונות, שיטות של מהומה, המיוסדות על בסיסים רעועים של רכוש כלה וחיי כלכול נמוכים, חסרי און והוד, גרויים חמריים של תאות חיים גסים ההולכים ומתנוללים, שאין בהם נחת וחמדת לב טהור, כל אלה יחגרו שארית כחם לפרנס את הלב ואת המח, מרכזי החיים של היחידים, בהתאמצות להקים מן השברים הללו איזה מוסד טכני גם לחיי חברה ואנושיות. אבל לשוא, מאומה לא תשאנה בעמלן. המות השחור, הדומם והקר, לא יוכל להחיות. רק ממקור החיים יכולים חיים להיות מפכים ונובעים. "הוי, אמר לעץ: הקיצה! עורי! לאבן דומם. הוא יורה? הנה הוא תפוש זהב וכסף וכל רוח אין בקרבו!"

ב

(האידיאה האלהית והאידיאה הלאומית בישראל)

מתוך ההכנה לרעיון האלהי, מתוך הנטיה העצומה שלרוח האדם בכללו להתבסס על יסודו של זה ולמצוא שמה את מחסהו ובסיס עמדתו, ההמשכה הפנימית אל האורה והמנוחה, אל הרוממות והאלמות שברעיון האלהי, סובב הולך הוא רוח האדם לבקש את מגמתו בדרכים שונים, בחזיונות מתנגדים זה לזה, בערבוביה של ערפלי צלמות עם נצוצי נגה, עד שבא הבטוי החי של האידיאה האלהית בלבוש הסגנון הלאומי ברום הגובה וההתאמה בישראל. בראשית מטעו של העם הזה, אשר ידע לקרוא בשם הרעיון האלהי הברור והטהור בעת השלטון הכביר של האליליות בטומאתה פראותה, נתגלתה השאיפה להקים צבור אנושי גדול אשר "ישמור את דרך ד' לעשות צדקה ומשפט". זוהי השאיפה, שבאה מכח ההכרה

הברורה והעזה והתביעה המוסרית הכוללת והרמה, להוציא את האנושיות מתחת סבל נורא של צרות רוחניות וחמירות ולהביאנה לחיי חופש מלאי הוד ועדן, באור האידיאה האלהית, ולהצליח בזה את כל האדם כלו. למלואה של שאיפה זו צריך דוקא, שצבור זה יהיה בעל מדינה פוליטית וסוציאלית וכסא ממלכה לאומית, ברום התרבות האנושית, "עם חכם ונבון וגוי גדול", והאידיאה האלהית המוחלטת מושלת שמה ומחיה את העם ואת הארץ במאור חייה. למען דעת, שלא רק יחידים חכמים מצוינים, חסידים ונזירים ואנשי קדש, חיים באור האידיאה האלהית, כי גם עמים שלמים, מתוקנים ומשוכללים בכל תקוני התרבות והישוב המדיני; עמים שלמים, הכוללים בתוכם את כל השדרות האנושיות השונות, מן רום האינטליגנציה האמנותית, הפרושית, המשכלת והקדושה, עד המערכות הרחבות, הסוציאליות, הפוליטיות והאקנומיות, ועד הפרולטריון לכל פלגותיו, אפילו היותר נמוך ומגושם. אור האידיאה האלהית, העולה ומזדקק בקרב עם כזה ומטביע בו את חייו הלאומיים המלאים, פועל הוא אח"כ בעולם כולו, גם בצרוף כל הכחות הפרטיים שבכל עם ולשון, בכל מקום שהם, שהיו נמצאים תמיד מוארים באורה זו וחיים בה. ופעולה זו תביא לידי ההכרה הבטוחה, שהחיים המדיניים, אפילו הסוציאליים במובן היותר רחב, יקבלו רק אז את איתנותם ואת ערכם האמתי, דוקא בהיותם יונקים מטל החיים העליון של האידיאה האלהית המוחלטת, המכשרת את כל המציאות כולה, במובנה הרחב והמתנשא גם מעבר לגבולות הכרתנו המוגבלת וצורותיה אל תכלית רוממות מעלתם, ההולכת, ומתגברת בנחלה בלי מצרים. הכשירה לזה האידיאה האלהית את ישראל בתכונה פסיכית, ביחש גזעי, במצב גאוגרפי, שכולם מסייעים ומכשירים לכך את כחותיו העצמיים ואת המעמדים הסובבים אותו מבחוץ. וכנסת ישראל במעמדה הנשא והנשגב, בימים מקדם, בימי פריחתה והתחלת גדולה, בימי "חסדי נעוריה ואהבת כלולותיה", הגיעה בנשמתה המזהירה, בתעופה גדולה למקור האורה העליונה. את תכונתה הלאומית השרישה במעמקי האידיאה האלהית הצלולה בכל להבת אש עז אהבתה ובכל תפארת הוד רעם גבורתה, ועם ברקי נגהה חתמה לה את חותם לאומיותה. ובאוצר האידיאה הלאומית שלה נגזזה ונזרעה האידיאה האלהית, בתכלית הכשרון אל השכלול העליון והגמור המאיר את העולם כולו בכבודו. אמת הדבר, שאחרי שכבר יצאה התכונה הלאומית לעולם ונתגלמה בהויה המוחשיית, קנתה לה גם בישראל סבא זכות קיום והויה מצדדים שונים ומפוזרים. ומדי השתפלה בחביון עז האלהי, להתהלך בארצות תחתיות, לקחה לה ארחות עולם כאלה, המסתעפים מהמסבות הסבוכות אשר לחיי החול, הכוללים את כל תביעות החומר והרוח של האדם ושל החיה שבקרבו גם יחד. אבל גם בכל ירידותיה לא נמחק מן התכונה הלאומית חותם מקורה, ולעולם קימת היא יניקתה בסתר פנימיות הויתה מהצנור העליון של האידיאה האלהית.

ג

(מצב הירידה והפרוד בין האידיאות)

כבר היו שני המאורות הללו "משתמשים בכתר אחד" בישראל, והאידיאה הלאומית היתה עומדת במעמד שוה, בכל קומתה ובכל הסתעפות חיליה והמון תכסיסיה, עם האידיאה האלהית, המחיה כל ומעדנת כל שטפי החיים ותנועותיהם בריח בשמי עדן גן אלהים, אלא הקטרוג של התכונה המעשית הקודרת, בהפגשה במכשולי הדרכים האפלים, ברקבובית שבחיי החול, היחידים והצבוריים; והמעמד הנשא והנשגב ההוא הכין לו די כח, המספיק בערך גם לאותם ימי הירידה, לימים אשר האידיאה הלאומית החלה אחרי צאתה מחדר הורתה, ממקור האידיאה האלהית, לרדת "כצפור נודדת מן קנה" אל התכסיס המעשי העב והמגושם. אויר העולם, שהיה מלא כל כך זוהמת הבהמיות ופראות האליליות, שם כמעט מחנק לרוח החיים של השאיפה האלהית המקושרת בתוכן הסגנון הצבורי של הצורה הלאומית, ושכינת

האומה ירדה שפלה. כפי אותה מדה שהוסבה מההשפעה הישרה של האורה האלהית העליונה ככה אבדה האומה את הארת הכח של עצמה וחילה הפנימי. אמנם קמו לה, אחרי אשר נאספה ההארה העליונה של דור המדבר, דור הפלאות, גואלים ומושיעים, אשר עזרה עזר מעט ויסמכוה בנפילתה. ולפעמים הופיעו גבורי אל, אשר כמעט הקימו אותה הקמה איתנה ויקשרוה עוד בצרור חייה, במרום האורה של הרעיון האלהי. לעד לא ישכח מזכרונה אותו תור הזהב שבפריחת ימי שלמה, בבנין הבית הראשון, בהדר תפארת כבודו ועז החיים שהתגלה בו, בהבעת עושר האידיאה האלהית והלאומית המשולבות זו בזו בהתאמה הרמונית, "וקיימא סיהרא באשלמותא". אז באותה התקופה, הקצרה בכמותה והארוכה באיכותה, שאפה האידיאה הלאומית רוח חיים מלאים, כפי עצם טבעה וספוקה הפנימי, ותינק זיו הזרה מהרעיון האלהי הטהור. העשר הלאומי וחסן כבודו הוסיף יפעה ואמץ אל הרעיון האלהי, שממנו יצא אז בבחירתו התכן הלאומי, והמחשבה האלהית בצורתה הישראלית הועילה להשפיע חיי ענג, חיים של כבוד ורוממות רוח לכל הגוי כלו, ויתרומם על במתי השירה החיה האלהית ועל מרומי פאר החיים, הדר הגדולה הלאומית וזיו האהבה הטהורה והרעננה. "לא היה העולם כלו כדאי כיום שנתן בו שיר השירים לישראל, שכל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים". אבל רק הרוח הלאומי ביחשו הכללי התרומם למדת גבהו בימים הטובים ההם של ההתעלות ההיסטורית, ויחש את מקור חייו וקרן ישעו בתכן ההופעה של הרעיון האלהי. המוסר הפרטי עוד לא נזדכך לבוא לידי מדה זו, ותכנית החיים של היחידים לא יכלה להתאים גם היא אל ההרמוניה העליונה הזאת. עם זה גאו "החוחים והקוצים הסובבים את השושנה העליונה". ממלכות האליל, עם כל קסמי הקולטורה האלילית, התנשאו ויעוררו את החשך, ובהתלהבות אמוץ החיים התנערו התשוקות הגסות והמדדות הרעות התעוררו. התגעשה חית האדם, יגדל שויון הרוח ורפיון החפץ לכל נשא ונאצל, לכל מרום וקדוש, לכל מה שלמעלה מהחושים החמריים והדמיון הגס הנשען רק עליהם. כקיר ברזל וכעננים כבדים עמדו כל אלה נגד זריחת האורה האלהית העליונה, שחדרה כבר בקרניה אל תוך תוכה של הנשמה הלאומית, ותחל להאירה בכבודה. וכמעט שחלפה לה במשך זמן מצער האורה המבהקת של האידיאה הלאומית, ביחוושה להשפעה הגלויה והכבירה של האידיאה האלהית עליה. מן אז החל להתנדוד זה הכסא האיתן אשר הוקם על, כסא ד' לבית דוד. הרעיון הלאומי החל להפרד מיניקתו העזה משדי הרעיון האלהי. אמנם האנושיות בכללה לא הפרידה אז עדיין בהחלט את הענף הלאומי משרשו הטבעי, והתכונות הלאומיות עם הנטיות האלהיות שמשו בערבוביה בהמון עמים רבים. אבל מה היתה תכונת ערכה של נטיה זו, לאנושיות במרחבי שדרותיה? נטיה עכורה פראית, מלאה רשע וכסל ושפלות חמרית, אשר אך נצוץ קלוש בלתי נרגש של אורה כחצית מחיה אותה תחת גלי הזוהמא הרבים אשר כסוה. וכנסת ישראל מתוברת היא בעורקים ידועים לגויה האנושית הכללית וסובלת את מכאוביה, כל זמן שלא תתנשא לסלול מסלתה האלהית המיוחדת לה, אשר על ידה תהיה קשורה בגויה הכללית קשור של השפעה רוחנית לטובה ולא של קבלה גם לרעה. ובסור ישראל מארח חייו המקוריים לא עזר עוד כח להחזיק מעמד בלאומיות יבשה ומופרדת ממקור הנטיה האלהית בכללה, שזהו מעמד של חיים העומד כצר נגד המהלך ההיסטורי הכללי. מתוך הבקשה הטבעית להרטיב את הלאומיות הקסימה גם אותו אותה ההשפעה המועטת של הנטיה האלהית, הנמצאת גם תחת מעטה הערפל של המון דמיונות, שהיו יכולים לקחת לב כל קבוץ חברתי, לפי מעמד החיים הרוחניים אז. אמנם את הנפש הילדותית של העמים, גויי התקופה, שתביעתם הטבעית לאורה רוחנית היתה קלושה, - אותה השביעה אז אורה זו בכח מזנה הרוחני המועט, בכדי ספוקם המצומצם לימי חייהם הקצרים, שוהיו קצובים להם על במת התולדה. אבל לא יכלה לספק את הצרך הרוחני של הגוי הגדול והאיתן הזה, שכח-חייו הוא כח ענקי וזרם חפץ לבבו ומעוף רגשותיו מקבילים לעומת אריכות ימיו והשפעתו הכבירה על תבל ומלאה ואשר נפשו כבר התרחבה מהשפעה רבת זיו של אורה אלהית אדירה, שכבר זרחה עליו בשפעת עשרה בימי

עלומין. על כן ירד אז ירידה נוראה. מקור הרעיון האלהי הנשא דלל וחרב בו, מתכן הרעיון הלאומי שלו, מבוע המוסר חדל לפכות, הוד האצילות הועם והאידיאה הלאומית חדלה תת פריה. ויהי ל"גפן בוקק ישראל". עונות אבותינו הורידו כל כך את כנסת ישראל ממרום גבורתה וקדושתה, חטאת הקהל רחבה וגדלה כל כך, נתרחקה האידיאה הלאומית ברחוק קצוני מהאידיאה האלהית ומבול הקלקולים שטף עד צואר, - כל עין בשר לא יכלה כבר להכיר כלל את הרושם הנשאר מהשפעתה של האידיאה האלהית על התכונה הלאומית הפרועה והמדולדלת. היאוש המר הזה הוליד בלב נביא את הרעיון האיום והדוקר של "העבירם באומה אחרת", אז התבטאה בכל מרירותה הגערה הנוראה, העמוקה משאול : "ריבו באמכם, ריבו ! כי היא לא אשתי ואנכי לא אישה" ! אבל במעמקים, במקום שאין העין, גם של כל נביא וצופה, שולטת שמהת לא עומם בכל זה הזיק האלהי האחרון, הבווער בעומק נשמתה של האומה. הקץ מוכרח לבא, והתכונה האלהית הפנימית תתעורר מתרדמתה הארוכה אחרי כלות כחן המעושה של הנטיות ילידות הדחיפות החיצוניות שהן בלתי טבעיות לישראל. "והיה ביום ההוא נאום ד' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי. והסירתי את שמות הבעלים מפיה ולא יזכרו עוד בשמם. וכרתי להם ברית ביום ההוא עם חית השדה ועם עוף השמים ורמש האדמה, וקשת וחרב ומלחמה אשבור מן הארץ, והשכבתים לבטח. וארשתיך לי לעולם. וארשתיך לי בצדק ובמשפט בחסד וברחמים, וארשתיך לי באמונה וידעת את ד'".

.ד

(המצב בגלות)

כאשר סר רוח אלהים מעל האומה, בהפרידה את תכונתה הלאומית ממקור חייה, נתחיבה חובת גלות. חיי הצבור המקולקל עד היסוד מוכרחים היו להזכא, יחד עם צביונו הממשי ועם ההשרשות הרעות שהשריש בלב יחידיו, ושמצאו את כלי משחתם מוכנים לפניהם במשטריו. הגלות - החרבן הפנימי והפזור החיצוני הכתה לרסיסים ותאבד עד היסוד את האידיאה הלאומית החרבה, אשר זנתה מעל אלהיה, אשר בהנתקה משרש חייה טמאה ונתקלקלה מרוח הטומאה של הקולטורה האלילית וכל כשפיה. גאון ישראל ותפארתו נפלו משמים ארץ. אבל האידיאה האלהית והאידיאה הלאומית, הישראלית, הן כל כך מתאימות זו לזו, עד שבכל אחת מהן מונח תמיד גם כח שרשיה של השניה, האידיאה הלאומית בכל אופן נושאת היא בתוך תוכה את האידיאה האלהית, והאחרונה לא תוכל להכחד מהשפעתה על אותה האומה, שהיא מקום מנוחתה על המרחב ההיסטורי הכללי, על כן תחיה באיזו צורה גם את הרגש הלאומי, אפילו במצב היותר ירוד וכהה. באין מקום להשפעתה של האידיאה האלהית על הלאומית, אחרי הטמא מרבית הכחות של האחרונה ויהפכו ל"סורי הגפן נכריה" ואחר כך גם נהרסו עד היסוד, התכנסה האידיאה האלהית בכל ימי הגלות בקן הקטן והדל, במקדש מעט שבבתי כנסיות ובתי מדרשות, בחיי הבית והמשפחה הטהורים, ברשמי-שמירת דת ותורה. ערכם של אלה הוא בתור ציונים בגולה, שרידים מדבר שהיה חי ושלם ושעתיד לחיות בשלמות בשוב ד' את שבות עמו. בודאי אי אפשר היה להגלות באומה שבורה ורצועה, בעצמות בודדות ומנופצות, בעם מפוזר בגולה ונתון למשסה ולשנינה, אותו עז הרוממות של חזיון התאחדות שתי האידיאות המתאימות, כחסנן ותפארתן בימי קדם, ב"כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו", בהיות העם יושב לבטח בארצו. אלא שהאידיאה האלהית מתוך עליונותה, מתוך עצמת אור החיים שבה, דוקא היא יכולה להשיב רוח חיים גם בעצמות יבשות, והיא רק היא עצרה כח לשמור את "נקודת ציון הפנימית" היסודית של כנסת ישראל, אפילו מצד התכונה הלאומית שבקרבה, כדי שתהיה ראויה לקום לתחיה בבא עת קץ הראוי. וכמה כואבת ונמוגה היא כעת האידיאה הלאומית

הישראלית, שכל רוממותה ואורה, תפארתה וגבורתה, מתגלים רק בהופעתה המלאה של האידיאה האלהית בקרבה בכל שכלוליה - והנה היא שבתה ונתעלפה לגמרי משפלות עבודתית, בזויה ונמאסה, מאפס נשמת חיים, אויר לנשימה ומזון לקיומה והמשכת חייה, חדלו היחידים הפזורים לחיות חיי עם והחיים הלאומיים, עם כל הרגשותיהם האמיצות והאדירות, מלאות ההוד העז והגאון, נשכחו כמת מלב, ורק תמציתן של ההרגשות האלה, הנוטה לצד המוסר והתרוממות הרוח וסדור חיי החברה, היא שנקלטה עלידי הצד הפנימי הנסתר של האידיאה הלאומית שהוא בלוע בעצם האידיאה האלהית - עם האורה האלהית במדה המוקטנת שנשארה, במקדש מעט של חיים שיש בהם קיום מצות ותלמוד תורה, נקלטו באותה מדה שכח החיים המועט, הנשאר גם בתוך מאפל הגלות, יוכל לשאתן ולקבל השפעתן, בגאון מצד העבר ובנחומים לעתיד בצפיה לישועה, לעת ינחם ד' את עמו וגאל את יעקב והשיבו אל נוהו. רק טהורי נשמה משערים את עומק המכאוב והיגון הזה, הצער העולמי המקיף והכולל והחודר בפרטי פרטי החיים האומללים המלאים חמת ד' - של פרוד הדבקים והקטנת המאורות. אמנם האידיאה האלהית, מאין לה מקום איתן בהרחבתה של האידיאה הלאומית הישדאלית, אחרי גלות העם וחרבן המקדש, התנשאה במשך זמן הגלות מעל לגבול כל גוי מיוחד, אל מרומי שאיפת הצדק המוסרית, המדע העיוני והשכל הנקי, החכמה הנאצלת והמופשטת, ומשם תשלח קרני אורה מעטים, שרובם האיכותי חודר באהלי יעקב על ידי אור שרידי קדומים, על ידי פלטת מורשת התורה ושיורי השפעת הנבואה ורוח הקדש, ואורות פזורים תפיץ פה ושם בין שרידים יחידים דורשי אלהים, מהירי אמת וצדק, שבכל עם ולשון. בדרכה זו עשתה את החזיון של "התעודה הישראלית", שנצחה את כל מנצחיה ביסודה העיקרי. סוף סוף זככה מליוני לבבות להפיח רוח חדשה בגוים וממלכות, הפיגה הרבה את רשעת האדם האלילי. אבל לא זאת המרגעה. ההשפעה הקלושה של אמרת המוסר החלשה והנאנקה, באין לה מעמד מרומם רשמי בחיי עם וממשלה, של הופעת השפעתה של האידיאה הלאומית שלה, בכל רוממותה ושגובה, - במה נחשבת היא. הצללים הגסים, המביאים רשעה וטומאה, מתלויים הם עם אורותיה המפוזרים של האידיאה האלהית, בהיותה משוטטת בלאומים. והקרע שבינה ובין האידיאה הלאומית, שהוא גורם כל המהומה והערבוביה בעולם ההברתי והמדיני, אי אפשר שיתאחה כי אם במקום האחדות הטבעית שלהן, - בישראל, בתחיתו השלמה והגמורה בארצו, בשוב ממלכת שדי לאיתנה.

ה.

(בית ראשון ובית שני. האידיאה הדתית. המצב הישראלי ויחוסו לאנושיות)

מפני שלא הוכשרה עדיין הנשמה הפרטית של היחידים לקבל את כל תקפו וזהרו של אור האידיאה האלהית עצמה, ולהתאים על ידו את חייהם עם ערך הכלל ושלמותו, לכן הוכרח להשבר אותו המצב הנשגב של האומה שהחל לעלות ולהתרום בימי הבית הראשון. הבית השני לא הוכן להשבת אותה האיתנות של האומה, במלא המובן. לא כח צבורי ישראלי הופיע עליו, כי אם כח של יחידים. "הנבדלים מטומאת עמי הארצות", שעל ידם נתן ד' ניר לישראל לעמד לגורלו האחרית הימים. עוד לא מורק ושוטף הכח הצבורי האדיר ואפיו לא עובד יפה, לעומת כל הקלקולים הרבים וכל הזוהמא שקלט בקרבנו, בשחת העם את דרכו בימי טובה ושלום. אז מצאה ההשפעה האלהית האישיית, הפרטיית, מקלט לה באומה ובארץ. כל אותה הפרטיות, המעשית - של שמירת תורה ומצות ודקדוקיהן הפרטיים, והעיונית - של הדעות והאמונות על-דבר "צרור חיי-הנצח" האישיים הפרטיים ו"קבלת הפרס" של היחידים, אשר מקודם נתגלתה ונתקימה בחיים מתוך הופעת האידיאה האלהית, בתור נשמת האומה הכללית וכלולה

היתה באוצרה העליון ולא היתה נכרת ובולטת כלל בפני אורה הכללי הגדול של זו - האידיאה האלהית הישראלית - כנר לפני אבוקה וכשרגא בטיהרא, - היא החלה עתה, בסלוקו של האור הכללי הגדול בימי הבית השני, להקבע ולהתבלט באפיה הפרטי המיוחד. אז באה תחת האידיאה האלהית בעצם רוממותה, ועל ידי גניזתה של זו, - תולדתה האידיאה הדתית, במלא צביונה והרחבתה: משמשת היא זו ומלבשת את הראשונה, ולעולם לא תתנכר לשרש נשמתה, שהוא האידיאה האלהית המיוחדת לישראל, בתור אומה המסוגלת לה מצד נשמתה הלאומית. המוסר האישי הפרטי, הדאגה לחיי הנצח האישיים הפרטיים, הדיוק הפרטי של כל מעשה בודד המקושר ברוח הכללי, התבססו יפה על פי ההופעה האלהית המוקטנת המיוחדת לצד הפרטיות - האידיאה הדתית. מעמדם המבוצר באומה נתן לה כח רב והכין לה כלכלה רבה, שתוכל לשאת אתה גם בימי גלותה ונדודה. גם הכשיר לה את הדרך, כדי שתוכל לבא, בהדרגה על ידי מהלך מסובך ומסובב, אל המטרה העליונה, שהאידיאה האלהית תשוב להופיע בקרבה בעצם עז גבורתה, אחרי שיוכשר העם אל שאיפתו הברורה, כימי עולם וכשנים קדמוניות, זהו החנוך הגדול והארוך, של הרחבת התכסיס הדתי והשפעתו, בהמון דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, חדשים גם ישנים, - בצרוף דאגת חיי-הנצח האישית הפרטית, המסיעתה. האידיאה האלהית, בתור נשמת האומה, הולכת מן הכלל אל הפרט במהלך של אור ישר. יסוד התגלות פעלה הוא יסוד הכלל, ומעשרה של האורה האלהית הרכה הזורמת בקרב הכלל, המלבבת וזוהרת בגלוי ובבליטה רבה ברשומה הרוחני של האורגניות המלאה המיוחדת שלו, מתמלא הפרט, - שהוא מחובר אל הכלל ושהוא חלק מחלקיו - מלוי שלם וגמור. על במתני-עב דורכת האומה הכללית הזאת, ואינה זקוקה לדבר על דבר קבלת פרס של היחידים הפרטים שלה, שיסוד חייהם הוא שלם רק לפי אותה המדה שהם חשים את התמלאותם כולם בחיי הכלל. הדבר הגדול הכללי של "והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם", שנותן עז ועצמה בתוך כל נשמה יותר מכל מה ששום אמת קנויה בדרכי הגיון תוכל לתן, הוא יסוד הכלל. כל הדברים האחרים, המתפרטים והולכים בהעתק הרעיון מעט או הרבה מזיו האורה העליונה הזאת, הם רק מסובבים ממנו ובאים על ידו. כשהנשמה העליונה האלהית הזאת מחיה את האומה היא מתרוממת בגדלה ובתעופת רוחה מעל כל הגבולים וההבדלים הפרטיים, המחלקים בין המצבים השונים של החיים; כל רעיון לא יוכל לבא אז על דבר חלוק שבין חיי עולם הזה לחיי עולם הבא. במעמקי כל נשמה מוטבעת היא הידיעה, שאין לפני האורה האלהית גבולים ומעצורים, שהחיים האלהיים אינם נפסקים עדי עד והנם בעולם הזה ובעולם הבא, ובודאי מוצאים הם להם בכל מצב של חיים את תנאיהם. אבל אין כל רעיון הולך אפילו למצא צורך לצייר את האופי המיוחד של אותם החיים, שאין לנו מהם רק מושג כללי על דבר היותם, כמו שאין לנו שום מושג מהאורה האלהית כי אם מה שאנו חשים את מציאותה ומתענגים מזיוה בכל עומק נפש רוח ונשמה. ולא עוד אלא, שהבטחון הפנימי וההתעוררות הכללית הם כל כך עזים, נעימים ואדירים, עד שאינם מפנים כלל את המחשבה הכללית, החיה בכל עזה והדרה, לדבר על אדות מצבים כאלה, שהדבור הפרטי שבהם מוכרח הוא כבר להתפס באותה ההקטנה של דאגת הפרט; כי האורה האלהית המפולשת באוצר הכלל, מכה גליה ברב אמצץ, באין צורך לשום חשבון של "שלי ושלך". ואותו העז האלהי המרהיב, השורה באומה בכללה, - שהוא מתבלט על ידי מלוי כחו האלהי בכל רגשות לבבה, בנטיותיה הפוליטיות בקוממיותה הפנימית ובהתפשטותה הגיאוגרפית, - הוא מתעלה מאליו בתמצית המוסר הפנימי הרבה יותר מכל מה שתוכל לתן כל השקפה פרטית עמומה של חיי הפרט, שאחרי מיתת הבשר. אין העין ויתר החושים, "שרשי שאיבת המושכלות", שולטים שם לסמנם באופן גלוי ומבורר, שיוכל להופיע נהרה עצומה, בדוגמתה של אותה האורה האלהית המוחשת בכל עז חיי הלאומיות הכללית, בכל נכסיה המוחשים והרוחניים, בבליטה חריפה המרוממת את הרוח וממלאתו חיים. ומה שאין צורך להרחיב ולפרט זורח הוא מאליו. ההארה העליונה הכללית הזאת של האומה, היא מתעלה לחיי נצח

באלהים עליון, מעל כל גבול, זמן ומקום, בעז חיי עולמים ובשפעת השלמות והיכולת המלאה לאין חקר, ועל ידה מתנוצצת גם ההזרחה של אותן האמתיות הפרטיות הצפונות בגנזי אוצרות החכמה העליונה. אבל חשכת הלילה היא שגרמה להרחיב את חוג הרעיון של האדם, בהעיפו עין השמימה, על מרחבי אין קץ ועולמיהם. וחשכת חרבן בית ראשון וסלוק השכינה העליונה, האידיאה האלהית, מהתגלות בהוה באוצר החיים של האומה, היא שגרמה להרחיב את אופק המחשבה של האומה ולעדנה בנשיאת עין למרחקים, ולפרט את מה שהיה גנוז ובלוע בזיו אורו של הכלל כולו. הלמודים הגדולים והעמוקים המתפרצים למעלה מהחושים והגבלותיהם ונושאים דעם למרחקים, על אותן הגדולות של חיי העולם הבא ותחית המתים וחיי הנצח בכלל, בכל חליפותיהם ושנויי צביוניהם, אלה אשר היו מקודם קנינם של יחידי סגולה, נעשו עתה לקנין כללי לאומה, על ידם שאפה רוח. הם המשיכו לה את האורה האלהית במובן רחב ונאדר, החובק בזרוע עזו עולמי עד ונותן מחיה לרעיונות המתנשאים, אשר הככר של ההגבלות החושיות צר להם. וכיון שהפרטיות נשאה ראש, ורגשי דאגת הפרט הרוחנית נשמעו מתוך השפעתה הרחוקה של האידיאה האלהית, מיד מצא לו גם העולם החיצוני מקום להתגדר ברוחניותה של האורה הישראלית, במוסר התורה וברגש אמונת אלהים הרוממה אשר בתוכה. מה שלא יכלה הנשמה החילונית של התבל לעשות עם האידיאה האלהית בהיותה במלא תקפה, שערה בעצמה את היכולת לעשות עם האידיאה הדתית. שהרי לא דוקא אומה החיה כולה באור האידיאה האלהית צריכה לזה, כי אם לב חפץ בחיי עולם ומלא רך ונטיה מוסרית של יחידים, וזה אפשר להמצא בכל מלא העולם. מזה החל אותו הזווג המשונה, שאי אפשר שיעלה יפה, של הדתות הקימות בעמי הקולטורה שבזמנינו: חלקים מיוחדים של האורה האלהית של היהדות, בצורה מטושטשת ונדעכת ממקורה, - עם יסוד הרעיון האילי וכל זוהמת הברבריות שבקרבו, מצד המשפיעים, העסקנים, שנעקרו מבית הייחוס, ומצד המקבלים, העמים עצמם, שהטבע האילי הוא יותר קרוב להרגשתם, ביסוד הרגשתם הלאומית והחברתית; כי לא אותם כי אם אותנו נשא ד' על כנפי נשרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה. ו"ענבי גפן בענבי הסנה הוא דבר כעור ואינו מתקבל". הנעם האלהי של החיים, המתרום בעליונותו המתפשט בהדר פשטותו וטבעיותו על כנסת ישראל בכללה, באור האידיאה האלהית הנטועה בה, הוא עושה את החיים נוחים ועדינים, מתוקים וענוגים, בתכנם העצמי. חיים שכאלה אינם נכנסים בכלל שאלה, מגמתם הערבה והעדינה מקורית היא להם ושוכנת בקרבם ובעצמותם, והם ראויים לא רק להתקים אחרי המצאם כי אם גם להתחדש ולהתרבות. מכאן באות נטית שמחת החיים הפנימית, נטית ההתרבות הגנוזה, המסבבת את גלגל החיים וכל יפים והדרם ונעימת האהבה שבהם, ונעשות מובנות ומאוגדות עם כל הקשורים האידיאליים שבנשמה העליונה אשר לאדם. והכחות הטבעיים העזים אינם מסערים בדרכם שום מהלך של מחאה ונגוד מוסרי, ומושקפים הם כולם בדרך מדע עליון, עדינות רגש ונחת רוח, שלום נצח וחדות אלהים. הנעם האלהי הזה, המתלווה עם כל לגימה ולגימה של החיים, הוא מכשיר להביט על החיים ועל המציאות בעין יפה ובשמחת צדיקים, להכיר כי "כל אשר עשה אלהים הוא טוב מאוד". לעומת זה, העולם האילי, שאין לו נעם אלהים חיים זה, שממקור אורה של האידיאה האלהית העליונה שבטבע היצירה של ישראל, איננו יכול להתישב במנוחת החיים ושמחתם. עינו הרעה מוצאת בכל מקום מבטה רק מארה, והיא ממלאתו זעף וחמה אכזריה על עצמו, על היותו, על הכל, והוא מוצא את עצמו מנוגד מעצמו אל עצמו. אז רואה הוא - בגבור עליו המכאוב - את הצלתו לחיי השעה, עד אשר יעבור מן הארץ, רק באותו סגנון של חיים, שאין ברוחו פנימה שום נגוד ומעצור לכל התכונות הברבריות. אבל אי אפשר לכלא את הרוח לגמרי, והיופי הרוחני של האדם ומוסרו הפנימי תובעים את עלבונם בתרעומת נוראה, שאינה נותנת מנוחה לנפשו, ביחוד אחרי התבכר קצת ההשקפה העולמית הכללית, המבקרת את החיים משני צדדיהם מתוכם ומברס. לפיכך באה האליליות אל מחבא הבודאיות, שהיא מוצאת את מגמת מנוחתה באפיסה ובאבדון המוחלט. כוס הקצף

על החיים ומרירותם, שהם תמצית המורגש של כלל המציאות, עולה הוא על כל גדותיו, וכל כלי השכל והרגש, האמונה והדמיון, מתמלאים בשאיפה אחת של חפץ החפצים : להכחד ולהמחות באין שריד וזכר. ומתוך ההרכבה המשונה הזאת של שני היסודות המקוריים האלה, היהדות והאליליות, אשר בעקב הפרוד שגרמה השפלת חיי המעשה לאידיאה הלאומית הישראלית מעל האידיאה האלהית, מקור חייה ואור ישעה, - מתוכה באה אותה ה"דתיות" המצויה עתה בעולם בכלל, שאליהם סר ממנה. הפרוד הזה של האידיאות בישראל גרם פגם כללי, עד שגם כעת לא תוכל עדיין האנושיות, המפותחת הרבה, לקרוא בשם מלא את הרעיון האלהי, כדי להשפיע ממנו על הרעיון החברתי, בסגנונו הלאומי, כפי עצם טבע המחשבה בעמק טהר אצילותה. מאז ההלה האנושיות להיות צולעת על ירכה ב"שקר שאין לו רגלים", במוסד של מוסר רוחני היונק משפע האידיאה הדתית, שלא רק שאין האידיאה הלאומית מתגלה בקרבו כי אם היא מנגדתה: וההשפעה הדתית והלאומית נעשו בסוף בהכרח כמו צרות זו לזו, אע"פ שהאחרונה צריכה תמיד ליניקתה מלשד החיים הגנוז בעמק - עמקה של הראשונה. ותחת אותם המושגים הברורים המקוריים, שהיה אפשר לדבר עליהם בשפה ברורה ולסמן יפה יפה את הקו המבדיל ביניהם, בא מושג מלאכותי כהה כמושג הדת של עמי הקולטורה שבזמננו, בעלי הממשלות האדירות, הספרויות העשירות והאמנויות המפוארות, שהוא בא לשתף אותנו ואת העמים דוקא במה שאנו נבדלים מהם - בהבדלה שבין קדש לחול, ושעל פיהו שופטים על מהותה של הדת בכלל, ובכלל זה גם על "הדת" הישראלית, - בשעה שנצוצי תורת חיים של היהדות אשר בו, הנטולים מבית חייהם, נהפכו בו לזועה ופלצות, למוסר של מבקשי מות הדבקים בקברים בצורה של חשך וקדרות נפש. וכל מה שההכרה מתבכרת והולכת, כל מה שעוברים השכרון של ההרגשות הכהות והשעמום של הפנטיות הגסה והעכורה, בא מיד היאוש והפיסימיות לאכול את כל חילם, ועל כל היכלי הספרות והאמנות אורגת השממית הזאת את קוריה, לדכא כל רוח ונפש, להכות את הארץ חרם. "הרגש הדתי", שבא לבדו תחת האידיאה האלהית, הוריד את הגבורה העליונה האידיאלית אשר לנשמת האדם עשר מעלות בשפל. חדל הששון הפנימי, אפסה העצמה הרוחנית העליונה, המשוה את רגלי האדם כאילות, המנצחתו בנגינותיה ושירת ענה, ויבא סגנון של פרושיות של "מה חובתי ואעשנה" בעבדות קטנה מלאה זועה ורפיון. ולעומת אותה הירידה של הגבורה העליונה אשר לאורה האלהית, בחיי הצבור וחיי היחיד המעורבים בו, ירד גם כן הרעיון הלאומי ממשגב אידיאליותו האדירה והקוסמת, ויהי ל"רעיון מדיני", למין "מסחר המתפשט על נפשות רבות"; "המדינה היא חברת אחריות גדולה". הירידה הכפולה, מרום מעלה האידיאה האלהית אל התכונה הדתית ועל ידה, ממעלת הגבורה הלאומית אל השיטה המדינית, נטלה את זיו החיים מן העולם והופעת נשמות גדולות היתה לחזון יקר מאד. אפסו גבורי חל ענקיים, וירבו במקומם עסקנים נמוגים ודלי מעש, בוסים בטיט חוצות של רעיונות קטנים, שיש בהם מיני מסחרים חמריים ורוחניים. הנסיונות שנעשו בעת כשלון הרוח, היו גם הם עצמם לכשלונות. כי לא חוללה האנושיות ולא תוכל לחולל שום מרכז לאומי, שהאידיאה האלהית תתגלה בו בתור השאיפה הפנימית של האידיאה הלאומית שלו, שלזה מוכשר רק העם הזה, המרגיש שהבשם הזה - האידיאה האלהית - אינו צריך שום בשם לבשמו, שהוא מספיק להניע את כל גלגלי חייו הכלליים, בטוב טעמים ובעצם שכולם, לכל חפץ של גדולה לאומית והתעוררות חיים, - לזה מוכשר רק ישראל בטבע יצירתו המיוחדת. "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו". והנטיה הדתית, שנטתה את דרכה מהאידיאה השרויה בתוך הלאומיות הישראלית, ושאין לה שום אחיזה בעולם הרוח כי אם הסיוע המוסרי הפרטי שהיא מסבבת בעולם, לא תוכל לעמוד בתקופת התבכרותה של התרבות החברתית. הפרטים, המוכשרים לקבל הכרה מוסרית, יוסיפו אז תביעות מוסריות יותר טהורות ויותר מתאימות אל טבע החיים, ממה שתוכל אותה הנטיה הדתית לתן, בשביל הדאגה הפרטית לחיי הנצח ששמה בכליה. הצרך הרוחני הכללי, המביא את החלקים העכורים לידי מצב של פעולה ופגישה בחיים, הוא

בעצמו יעביר אותם מן העולם, אחרי שכבר שמשו את פעולתם, לפי ערכם ומקומם, בהנשא ההכרה הברורה העולה למעלה למעלה, המוסר הטהור וכל תביעותיו הפנימיות. רק אז תשאר השאלה האלהית בעז טהרתה וכל ימי עולם, שהחלוקה הלאומית של האנושיות תוסיף על השכלול הכללי, תעמד אותה ההארה הדתית המפולשת בדרך ישר מאור האידיאה האלהית הלאומית החיה במקור ישראל. אז תתעלה לרוממות שרשה בקחתה עמה את כל הרכוש הרב של קניניה הרוחניים, שנתרבו בעשר מפורט דוקא על ידי ימי החשך ההם, ותעלה אתם לגבהי מרומה. "ונשגב ד' לבדו ביום ההוא והאלילים כליל יחלף". "ישנה ויחלף כליל כל ממלכות האליל, - חסנך לעולם, לדור ודור נזירך".

1.

(התאחדות האידיאות בכנסת ישראל בתחיתה בארצה, רשמי דרכיה ופעולותיה)

ההכשר של הרוח הלאומי של כנסת ישראל להתנער ולקום לתחיה, תלוי הוא במדת אפשרותו לקבל את האורה האלהית העליונה, להיות לו לנשמת חיים. ואמנם הזמן עשה את שלו וחשך הגלות גם הוא פעל את פעולתו. פזורה של כנסת ישראל בעולם הכריע הרבה לצד הטוב את מהלך העולם הכללי. בטול המרכז הלאומי הפסיק את המחשבה המוטעת לחשב את ההכרה האלהית העליונה רק לנחלה מוגבלת בתחום גיאוגרפי מיוחד ובממלכה מיוחדת, "ועיניכם תראינה, ואתם תאמרו: יגדל ד' מעל לגבול ישראל". ורעיון זה, הנראה כבודד, עזר הרבה לבהירות המושגים הראשונים בכלל והשפעתם לטובה. הבסוס הכללי של העולם, הבא מהשפעת כחה של כנסת ישראל ולכל הפחות מהכרעתה החשובה, גם או ביחוד בגלותה ופזורה, הוא ענף מבסומה של האומה בעצמה, שחוזר גם הוא לעורר את רות החיים באומה. החוטא אשר נפשו הוטמאה, כל עוד טומאתו בו ישכב בבשתו ומכשול עונו נגד פניו הוא, וגם אם יתגבר בכח עזות מצח רק מעט יעמד ועד מהרה תשוח עליו נפשו וישפך בקרבו. רק אחרי רצותו את עונו יחוש מחדש את טהרתו ואת עצמו וישבו לו כחו, גבורת רוחו ועז פניו. כנסת ישראל בכל ימי גלותה ידעה את עונה וחשה את מכאובה הרוחני, בחולשה של כלמה פנימית. כל אנשי השם שהיו בכל דור ודור במשך הגלות, אשר גם במצב של גלות איומה והשפלה נוראה, המדכאת רוח ונפש, התעלו להיות אנשי קודש קדושי עליון, לא יכלו להכניס בקרב האומה בכללה רוח גבורה והתרוממות עז בולטת וגלויה. כי הנשמה הכללית של האומה היתה צריכה להתקדש ולהטהר מטומאתה. כור הברזל של צרוף זה היתה הגלות עם כל פחדיה ומכאוביה האיומים, ימי הבית השני היו הכנה טובה לפזור האיום. השביתה הארוכה מעסקי מדיניות וסכסוכיהם השקיטה לתקופות ארוכות את הרוח הכללי של כנסת ישראל, עד היות לה די זמן ודי נסיון להעמיק יפה בחשבון עולמה. ועתה כאשר ארכו הימים, וירושלים "לקחה מיד ד' כפלים בכל חטאתיה", החלה האומה בכללה להרגיש את טהרתה, את בר כפיה וצדקת נפשה - ועם זה את חפצה לשוב לתחיתה. רגשותיה הלאומיים מתרפקים לשוב אליה, והחפץ לשוב אל קנה, אל מקומה ולארצה, הולך בה הלוך וגדול. אמנם לא תדע עוד את נפשה, מאין בא לה הרוח, ומה ערכו וכחו, - ובסתר-הלב מבקשת היא את דודה, שואפת אל האורה האלהית שתגלה ותראה עליה בהדר גאונה כימי עולם וכשנים קדמוניות. עתה מכות הן גלים, האידיאות האלהית והלאומית, למהלך התאחדותן הטבעית הברורה בתחית האומה בשובה לבצרון. הארתם של שני הבתים, הבית הראשון והבית השני, גם יחד פוגשת כעת את השיבה לארץ ישראל. לא רק האורה האלהית בצורה שקבעה לה בעמים אחרים, ולא רק האידיאה הדתית לבדה ע"פ צביונה שקבלה בגלות בהעתקה ממקור חייה, ולא רק האידיאה הלאומית המופרדת, -

אבל את כל אלה יחד הננו מתכשרים עתה לקבל. נס-השלום של האידיאות האלה, אשר בהריסותנו הגדולה מתגלות הן כל אחת בצורה בודדת במפלגות שונות, מוכרח יהיה להיות מורם סוף סוף, ובארץ התחיה יפגשו הכחות ונושאייהם, וכל אחד ימצא בשכנגדו את השלמת פגם נשמתו. מהתקופה הקדמונית יזרח בה העז והעצמה האלהית, מהמאוחרת - הבסוס הפרטי ועבוד הסגנון המפורט, והחיים הבאים בעצמם במקום גדולם יוסיפו עוד קנינים חדשים ומתרחבים. "בבכי יבואו", איזה יגון קודר עוד ממלא את לב שבי הגולה הבאים אל נחלת עולמים, - זה היגון הקודר, שגרם הפסק הגלות בין ההשפעה העליונה האלהית במלואה ועז חייה הלאומיים ובין ההשפעה הדתית בעת ההתרחקות האיומה מכל מעמד יסודי לאורה הנצחית של כללות האומה. אבל מיד שאיזה נצוץ של גאולה מתחיל ברוח, כיון שהאורה של האידיאה האלהית הלאומית, הנתבעת בחזקה אפילו מהטבע הפרטי של הנשמה הישראלית, פוגשת את התגלותה על ידי כל הזרמים הדתיים והלאומיים וכל סעיפיהם ממקורם האלהי, במעמד כזה שיש לו בסיס לתקות זור דורים, - מיד השירה החדשה מתנוצצת, וצליל הד הקול של "ופדויי ד' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם, ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה", יתחיל להשמע. וכשיתמלא הרעיון מההשפעה המאוחדת התמימה של אלה האידיאות ויתישב במנוחתו לבא לכלל חשבון ברור וצלול, אז יתגלה אורה על כל הליכות החיים של "דת משה ויהודית", על כל המצות שבתורה ופרטיהן ודקדוקי שמירתן בכבוד וכונה רצויה. ביחוד האותן המצות שאינן עומדות ביחש ישר עם המוסר האנושי הכללי הגלוי, שההשלמה האוניברסלית לא תבקש את תפקידן ולפעמים גם נדמה שתדחה אותן כשלא יתגלה מאורן, - במצות הללו השמעיות, יגלה ויאיר האור האלהי, שהוא באמת כללי ונערג מכל נפש יפה, הגנוז בתוכן בתוכיות הרוחנית המגמתית של התו הלאומי המיוחד לאומתנו בצביונה. לאחר שהאורגן הרוחני כלו, עם הרגשותיו הנפשיות והגופניות, מתקשרים עם ההשפעה הכללית הזאת, הדעת מתחוללת יפה, לדעת שכל יחיד ויחיד מצטרף הוא אל הכלל כלו, וכל עובדה ועובדה יחידית של היחיד מצטרפת היא להכליל את כלל דרך החיים שלו ואת קביעות אפיו. מתגברת אז ההכרה הפשוטה והברורה, שכל מה שהצרוף הזה מביא אליו הוא חתום ומסומן בחותם אלהי מלא ונמצא האור האלהי חוזר ומאיר על כל יחיד ויחיד בכל עובדה פרטית שלו, והמצות כולן וכל פרטי "דת משה ויהודית" ודקדוקיהם, אחרי שהם נעלמים בהמון כלליותם באוצרה הרוחני של כנסת ישראל, שבים הם ומאירים באור אלהי גלוי בנשמתו של כל יחיד ויחיד בישראל. בהלך נפש מבהיק מתגלים הם בתוך העשיה הרגילה - המזון המבריא התדירי לכנסת-ישראל, שתמיד חשו טובי האומה את פנימיות ערך ההזנה הגנוז והטמיר שבו. "ליחדא שמא דקודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל". כל הרעיונות היותר טובים ויפים, המעודדים ומחזקים, מוצאים אז את כל בסיסם הנאדר במזון המעשי הטבעי הזה, הנותן כח וחיים בנשמת האומה ולכל בשרה מרפא. ומתוך כך זרם החמדה להתקשרות במקום החמרי המעשי, שכח החיים גנוז שמה לאומה לדורות עולמים, בארץ ישראל הולך ועולה ומתגבר ויוצא לפעל ברב הדרת קדש. כל אותם שזנחו את אור ד' וזנחו ממנו, מפני שעזבו את המזון היסודי שעמו הוא חי ומתקיים, את השמירה המעשית של היהדות ואת הכרת ערכה במובנה היותר נשגב, שהוא המובן האלהי שמתגלה בנו דוקא על ידה של הפרנסה החמרית הזאת, וההכרה הפנימית בגדל אחריותה עלינו, - כל אלה ישובו אלינו לחשיב לישראל, בגלל תחיתו, את היהדות המעשית בכל מלואה והדרה, על ידי ההזרחה האלהית המלובשת בלבוש הלאומיות הישראלית, המתעלה גם הוא למרומי האידיאליות האלהית. וצביונה הרוחני של האומה מתעלה ומתפאר ומתכשר להרבות עז ותפארת מדור דורים, להיות נועם ד' עלינו והדרו על בנינו. באוצר הרעיונות הגדולים הכמוסים, שהיו גנוזים בכנסת ישראל פנימה בסתר חביון, במקום אשר לא הגיעה יד ההרס והחרבן, שם מתאימים ומחוברים ילכו אלה הדודים, אלה האידיאות של כנסת ישראל, כמו שהיתה בתחלת אצילות נשמת נשמתה. כל זמן שהחיים המעשיים לא היו מוכנים כלל לתכונת

ההתאחדות הנהדרה הזאת, היו נחשבים כל המושגים הנעלים האלה, ענפיהם ושרשיהם הרבים והעצומים וכל הדומה להם, בכלל סתרי תורה, שהיו יכולים להמסר רק בלחישה לראויים לכך, לאנשים שהיו יכולים בכל חושם להתרומם מעל לאופק החיים הרגילים. אבל עכשו שהעולם נתבסס וכנסת ישראל התחילה להרגיש בפנימיותה את צדקתה ותומת נפשה ולהביט על הגלות במבט של חרפה ובוז, נתגדלה התביעה הפנימית לאתאחדות האידיאות, - עתה צריכות הן כל אותן הרעות הגנוזות להגלות ולהראות, כדי להחיות את "יסוד התחיה" של האומה ממקורו, עד שילך האור הלך ועלה להיות לאורה של תחיה באמת על כל פזורי ישראל. הרוח הלאומי, הנמצא חודר ופזור פה ושם בלבבות נדאבות, יקום ויחיה מריח הנשמה האלהית, אשר תשפיע עליו, והנשמה הלאומית תעדה כליה למצוא מקום לאורה האלהית המבקשת את תפקידה, להאיר מחשכי ארץ, על ידי כחם של ישראל ורוממות קרנם. ומכאן תוכל חכמת ישראל וספרותה האמתית להתחיל לצאת לישע עמנו, להחיותו בטל תחיתו. "תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יה".

זרעונים

א. צמאון לאל חי

אי אפשר למצא מעמד מבוסס לרוח כי אם באויר האלהי. הידיעה, ההרגשה, הדמיון והחפץ והתנועות הפנימיות והחיצוניות שלהם, כולם מזקיקים את בני האדם שיהיו אלהיים דוקא. אז ימצאו את מלואם, את יחושם השווה והמניח את הדעת. אם מעט פחות מגדולה זו יבקש לו האדם הרי הוא מיד טרוף כספינה המטורפת בים, גלים סוערים מתנגדים זה לזה ידריכוהו תמיד מנוחה, מגל אל גל יוטל ולא ידע שלו. אם יוכל לשקע באיזה רפש עבה של גסות הרוח ועביות ההרגשה, יצלח לו למעט את אור חייו לאיזה משך זמן, עד שבקרבו ידמה שכבר מצא מנוח. אבל לא יארכו הימים, הרוח יחלץ ממסגרותיו והטירוף הקלעי יחל את פעלו בכל תוקף. מקום מנוחתנו הוא רק האלהים. אבל האלהים הלא למעלה מכל המציאות אשר יוכל להכנס בקרבנו ממנו איזה רגש ורעיון הוא, וכל מה שהוא למעלה מכל רגש ורעיון בנו הוא לערכנו אין ואפס ובאין ואפס לא תוכל הדעת לנוח. על כן ימצאו על פי רוב תלמידי חכמים מבקשי אלהים יגעים ועיפים ברוח. כשהנשמה הומה לאור היותר בהיר אינה מסתפקת באותו האור הנמצא מהצדק גם במעשים היותר טובים, לא באותו האור הנמצא מהאמת אפילו בלמודים היותר ברורים, ולא בהיופי - אפילו בחזיונות היותר מפוארים, אז מתנול העולם בעיניה: היא כל כך מתרחבת בקרבה, עד שהעולם כולו עם כל גשמיותו ורוחניותו גם יחד, עם כל גילוייו החמריים והרוחניים, נדמה לה לבי עקתא ואוירו נעשה לה מחנק. הם מבקשים מה שהוא למעלה מכחם, מה שהוא לעומתם אין, ולהפך אין ליש אין יכולת גם ברצון לרצות, על כן יחלש לפעמים כח הרצון וכל עז החיים באנשים אשר דרישת אלהים היא מגמתם הפנימית. צריך להראות את הדרך איך נכנסים אל הטרקלין - דרך השער. השער הוא האלהות המתגלה בעולם, בעולם בכל יפיו והדרו, בכל רוח ונשמה, בכל חי ורמש, בכל צמח ופרח, בכל גוי וממלכה, בים וגליו, בשפירי שחק ובהדרת המאורות, בכשרונות כל שיח, ברעיונות כל סופר, בדמיונות כל משורר ובהגיונות כל חושב, בהרגשת כל מרגיש ובסערת גבורה של כל גבור. האלהות העליונה, שאנו משתוקקים להגיע אליה, לאבלע בקרבה, להאסף אל אורה, ואין אנו יכולים לבוא למדה זו של מלוי תשוקתנו, יורדת היא בעצמה בשבילנו אל העולם ובתוכו, ואנו מוצאים אותה ומתענגים באהבתה, מוצאים מרגע ושלוש ממנוחה. ולפרקים תפקדנו בברק עליון מזיו של מעלה מאור עליון שמעל כל רעיון ומחשבה. השמים

נפתחים ואנו רואים מראות אלהים, - אבל אנו יודעים שזהו מצב ארעי לנו, הברק יחלף והננו יורדים לשבת עוד לא בפנים ההיכל כי אם בחצרות ד'. וכשתביעת האורה באה עד הנקודה היותר גבוהה אז מתחלת היא לשאוב שפע אור גדול מהמאור הגנוז שיש בקרבה פנימה, ומתוך תוכה מתגלה לה שהכל שואב אור ממקור היותר עליון, ושהעולמים כולם וכל אשר בהם אינם כי אם גילויים שהם נדמים לנו כעין נצוצות פרטיים מהתגלות האורה העליונה, אבל כשהם לעצמם הם כולם חטיבה אחת, התגלות אחת, שבה כלול כל היפי, כל האור, כל האמת וכל הטוב. הגלויים הללו הולכים הם במהלכם ומתעלים, הולכים ומתבלטים לעיני כל שהם באמת הנם גלויים של כל - הטוב. והשפע הזורם בכל-הטוב, המנשא את שורש הנשמה אל עליונותו, המקטין בעיניה את העולם החמרי והרוחני וכל הודו ותפארתו, אותו השפע עצמו מחדש עליה את כל העולמים וכל היצורים לובשים צורה חדשה, וכל מראה של חיים מעורר ששון וישע, וכל מעשה טוב מרנין לב, וכל למוד מרחיב דעה. המצרים הצרים של כל אלה אינם דוחקים את מרחבה של הנשמה, שהיא מסתכלת תיכף ומיד, ורואה שכל אותם הניצוצות הקטנים הולכים ומתעלים, הולכים ומתאגדים ונצרים בצרור החיים המלאים.

ב. "חכם עדיף מנביא"

בנוהג שבעולם, המשוררים והמליצים מתארים יפה את הדרת החיים בכלל, את כל פנותיהם היפות ביחוד הכוללות זרם רב וטל חיים מרובה, הם יודעים גם להציג לראוה את הכעור הכללי של הקלקולים שבחיים ולמחות נגדם בכל תוקף. אבל לחדור לתוך תוכם של כל הגורמים הפרטיים, איך מכשירים את החיים ומעמידים אותם על הבסיס הטוב ואיך משמרים אותם מכל קלקלה גם קטנה שבקטנות, שסופה להעלות שרטון גדול ולהרס הרבה מאד, דבר זה אין לו עסק עם כח המדמה החם והעז, כי אם עם החכמה המדיקת. כאן תחל עבודת הרופאים, החסכנים, המודדים, החשופטים, וכל החכמים המעשיים. למעלה מזה. הנבואה ראתה את זרם הקלקלה הגדולה של עבודה זרה בישראל ומחתה נגדו בכל עז, את הדרת נעם ד' אחד אלהיו ותתארהו בכל יופי וזהר, את ההשחתה של כל הפרעות המוסריות, ריצוף דלים עושק אביונים, רצח ונאוף, חמס ושוך, ותמלא רוח אלהים להושיע ולגדור ברום שיח קודש. חשערות הדקות, שמהן מצטרפות עבות העגלה של החטאת, גידי החיים הדקים, שמהם ישורגו מזרקי הדם הגדולים, אלה המה המסתרים הצפונים מעין כל נביא וחווה. המצות המעשיות כולן ופרטי הלכותיהן, בכל דיוקם הנמרץ, איך בהמשך הזמן על ידי קיומם ותלמודם, הרגלם וחבתם, יצא הנעם הפנימי החבוי בהם, וזרם החיים האלהי הטהור יגרש בעזו את חשכת עבודת אלילים מבלי תוכל עוד קום, ואיך העזיבה האטית המזולזלת במעשים, בענפים ודיוקים. מפתחת דרך של הרס, מאבדת את הכלים שבם יקלט הרוח העליון, וממילא יצר לב האדם, הדמיון המתעה המלא ציצי זהר מבחוץ ואבק רעל מבפנים, הוא הולך ועולה מאליו, - דבר זה לא נתן לנבואה בכלל, לנבואה של אספקלריא שאינה מאירה. אמנם נתן לנבואתו של משה, אותה הנבואה של פה אל פה, של אספקלריא המאירה, שרק היא יכולה לראות עזם של הכללים ודיקנותם של הפרטים כאחד. אבל לא קם כמוהו "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ד' פנים אל פנים". והוצרכה עבודת הכללים להמסר לנביאים ועבודת הפרטים לחכמים. וחכם עדיף מנביא, מה שלא עשתה הנבואה, בכלי מלחמתה החוצבים להבות אש לבער מישראל עבודת אלילים ולשרש אחרי עיקרי ההשפלות היותר גרועות של עשק וחמס, של רצח וזמה, רדיפת שחד ושלמונים, עשו החכמים בהרחבת התורה, בהעמדת תלמידים הרבה ובשנון החקים הפרטיים ותולדותיהם. "הליכות עולם לו, אל תקרי הליכות אלא הלכות". במשך הזמן הרב נתגבר עסק החכמים על עסק הנביאים והנבואה נסתלקה, ארכו הימים והכללים החלו להתרופף, נבלעו בהפרטים ולא יראו החוצה. על כן באחרית הימים שצמיחת מהלך

שיבת אור הנבואה תתחיל להופיע, "אשפוך את רוחי על כל בשר", אז שנאת הפרטים תתגבר, "חכמת סופרים תסרח, ואנשי הגבול, אלו תלמידי חכמים שמשמיים גבול לדבריהם, ילכו מעיר לעיר ולא יחוננו", עד אשר לא כפרי בוסר כי אם כבכורים מלאים טל וחיים יצאו הנוצרות של התחלת אור הנבואה מנרתיקים, וזו תכיר בכללה את גדל פעולת החכמה ובענות צדק תקרא: חכם עדיף מנביא", "חסד ואמת נפגשו צדק ושלוש נשקו, אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף, גם ד' יתן הטוב וארצנו תתן יכולה". ונשמתו של משה תשוב להופיע בעולם.

ג. הנשמות של עולם התהו

ההדרכה הרגילה של תום ויושר, בשמירת המדות הטובות וכל דת ודין, זהו ענין תהלוכות עולם התיקון. וכל ההתפרצות מזה, בין מצד קלות דעת והפקרות ובין מצד עלית דעת והתעוררות רוח עליון, הוא מענין עולם התהו; אלא שיש הפרש גדול בפרטים של עולם התהו עצמו ובנטייתו לשמאל או לימין. האידיאליסטים הגדולים רוצים בסדר יפה וטוב, מוצק ואדיר כזה, שאין בעולם לו דוגמא ויסוד, על כן הם מהרסים את הבנוי לפי מדת העולם. המעולים יודעים גם לבנות את העולם הנהרס, אבל הגרועים, שהנטיה האידיאליטית היותר עליונה נגעה בהם רק נגיעה כל שהיא, הם רק מחבלים ומהרסים, והם הם המושרשים בעולם התהו בערכו הנשפל. נשמות דתוהו גבוהות הן מנשמות דתיקון. גדולות הן מאד, מבקשות הן הרבה מן המציאות, מה שאין הכלים שלהן יכולים לסבול. מבקשות הן אור גדול מאד, כל מה שהוא מוגבל, מוקצב ונערך, אינן יכולות לשאתו. הן ירדו ממעלתן מראשית הנטיה של ההויה להולד, התרוממו כשלהבת ונדעכו. שאיפתן הבלתי סופית לא תכלה, הן מתלבשות בכלים שונים, שואפות הרבה יותר ויותר מהמדה, שואפות ונופלות. רואות שהן כלואות בחקים, בתנאים מוגבלים שאינם נותנים להתרחב לאין קץ, למרומים אין די, והן נופלות בתוהו, ביאוש, בחרון, ומתוך קצף - ברשע, בזדון, בשפלות, בכיעור, בתיעוב, בהירוס, בכל רע. התסיסה החיה שלהן איננה שוקטת, - מתגלות הן בעזי-פנים שבדור. הרשעים בעלי הפרינציפים, הפושעים להכעיס ולא לתאבון, נשמתם גבוהה מאד, - מאורות דתוהו. בחרו בהרס והנם מהרסים, העולם מתטשטש על ידם והם עמו. אבל תמצית האומץ שיש ברצונם היא הנקודה של קודש. שכשהיא נספגת אל הנשמות, המשוערות במהלכן, היא נותנת להן את עז החיים. ביותר הן מתגלות באיזה אחרית ימים, בתקופה שלפני הרת עולם, שקודם להויה יצרית חדשה ונפלאה, בתחום שעל התרחבות הגבולים, בטרם לדת חק שממעל לחקים. בעתותי גאולה מתגברת חוצפה. וסער מתחולל הולך וזועף, פרצים אחר פרצים יפרצו, חוצפה מחוצפה תגדל, מאין קורת רוח בכל האוצר הטוב של האור המוגבל והמצומצם מפני שאיננו ממלא את כל המשאלות כולם, מפני שאיננו מסלק את כל המסכות מעל כל פני הלוט, שאיננו מגלה את כל הרזים ואיננו משביע את כל המאויים. בועטות הן בכל, בחלק הטוב, בגרעיני האשר המוביל אל המנוחה ושלות העולמים, המוביל אל עדני עד, אל רוממות נצחי נצחים. בועטות וזועפות, משברות ומכלות, יורדות לרעות בשדי זרים, משפיקות בילדי נכר, מחללות גאון כל צבי ואין נחת. מראות הן הנשמות הלוהטות האלה את כחן, ששום סיג והגבלה לא יוכל לעצור בעדן, והחלשים שבעולם הבנוי, בעלי השיעור והנימוס, מתבהלים משאתם. "מי יגור לנו אש אוכלה, מי יגור לנו מוקדי עולם!". אבל באמת לא היה פחד, רק חטאים בעלי נפשות חלושות וחנפים הם פוחדים ורעדה אחזתם. אבל גבורי כח יודעים, שגלוי מה זה הוא אחד מהחזיונות הבאים לצורך שכלולו של עולם, לצורך אמוץ כחותיה של האומה, האדם והעולם. אלא שבתחלה מתגלה הכח בצורת התהו, ולבסוף ילקח מידי רשעים וינתן בידי צדיקים, גבורים כאריות, שיגלו את אמתת התקון והבנין, בעז רוח של שכל צלול ואמיץ ובאמץ נפש של הרגשה והתגלות מעשית קבועה וברורה. הסופות הללו יחוללו גשמי נדבה. ערפלי

חשך אלו יהיו מכשירי אורים גדולים. "ומאופל ומחושך עיני עורים תראינה".

ד. מעשלי יצירה

אורה של חיים ושל טוב, של כח פועל ושל גבורה כללית, יוצאת לאיש הפרטי ולאומה בכללה מהיפי והטוב, הגבורה והנצחיות, שיש בגניזה בכח סודות הטעמים של המצות הנעשות באמונה לשם שמים. כל מי שמרפה עצמו מדברי תורה ואפילו ממצוה קלה אין בו כח לעמוד בעת צרה. וכל מי שעושה את המצות כולן ומחזיק בתורה בלא רפיון, כח החיים שהוא גנוז ביסוד טעמי תורה עושה בו את שלו, אע"פ שאיננו מרגיש בעת העשייה והלמוד כל תוספת כח גשמי או רוחני בקרבו, ובכל עת מצא שכח חיים דרוש להתגלות יצא כח חיים אצור, אשר נגנו על ידי התורה והמצות, ומחמם את הלב ומאיר את הנשמה. את המחשבות העליונות הגנוזות במצות נוכל להמשיך בקרב לבבנו בלבוש ציורי שכל המתהלכים עם החיים. לא נטעה לדמות בדברים העליונים, המגמות האלהיות, ולחשב שאם הם מתגלים אלינו או יכולים כבר לסמן את כל ערכם; אבל יודעים אנו, שיש ללבנו על מה להתרומם ולכח חיינו על מה לבסס את פעולותיו בחפץ חפשי מלא עונג. מרחוק אנו רואים את כנסת ישראל מעוטרת בכל הדרה, כמו שאנו חולמים עליה ומצפים לראותה, אנו רואים שהיא צועדת בגאונה לרשם יפה את קלסתרה, כדי שתהיה שלמה בכל כחותיה בעבור עצמה וממילא גם כן בעבור כל. בגדלה איננה באה מתוך דרכי חייה אל רעיוניה, דעותיה והלך נפשה, אלא להפך ממעלה למטה, מתוך מחשבותיה והגיון לבבה על עצמה ועל העולם היא באה לאוצר המעשי שלה והיא מוצאת את מנוחתה, את עצמת כבודה וערכה, כשהיא מגשמת את רוחניותה בחייה, בחיי אישיה הפרטיים ובחיי לאומיותה. וזהו רז התשובה המביאה לידי גאולה. לעתיד יוחל הבנין מפנימיותו. מנקודת ציון ילך הלך והתפשט עד חוצות יהודה וגבולות ישראל. "היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים". והעתיד הנהו הולך וצועד, הולך ונגש לנו. נתרומם מעט, נזכך מעט את רגשותינו ושכלנו והננו עומדים סמוך לו, הננו רואים את רעדת קרני אורו המעולפים בצעיף, אשר מדת דקותו או עביו תלויה היא בחשבוננו הפרטי וכל אחד ואחד יוכל למצא מהרהורי לבו. אשרי מי שמלא את לבו תקות חיים וצפית ישועה, שהוא רואה כבר את אור הישועה, כשהיא שולחת לנו את קויה. בתוך התורה הנגלית עם כל סעיפיה מתפרץ הזרם של המעינות הנסתרים הללו, הנובעים ממעמקי המחשבות העליונות שנצח ישראל חי בהם, "נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם, כי לא אדם הוא להנחם". ובתוך החיים הגלויים הנעשים לעינינו, המוצאים את מקומם בצורה של סוכה דלה, מלאה מסכנות חמרית ורוחנית, בארץ ישראל, השבה לתחיה על ידי כחות פעוטים, הנדחפים על ידי רעיונות עמומים, הרהורי לב מלאים מחשכים וקצפי יאוש, ומודלחים בדלח של כפירה ונטית רשע, בתוך תוכם מסתתרת שכינת אל חי. "מה גדלו מעשיך ד', מאד עמקו מחשבותיך!".

ה. יסורים ממרקים

כל סבוכי הדעות שבבני אדם וכל הסתירות הפנימיות שכל יחיד סובל בדעותיו באים רק מפני הערפלים המצויים במחשבה ע"ד המושג האלהי, שהוא יס שאין לו סוף וכל המחשבות כולן, בין המעשיות ובין העיוניות, ממנו הן נובעות ואליהן הן שבות. תמיד צריך לזכך את המחשבה, שתהיה ברורה בלא סיגים של דמיונות כוזבים, של פחדי שוא, של תכונות רעות, של העדרים וחסרונות. אמונת אלהים מאשרת את בני האדם רק כפי אותה המדה שהגדולה האלהית נחקרת ונלמדת מאותו החלק החשוב שלהם, שהוא ראוי לכך. אז מאירה הנשמה מאור העליון על ידי הדבקה באהבה ודעה שלמה לחיי החיים, וכל ההרגשות,

הדעות והמעשים מתעדנים. כפי גדל הזכוך של יסוד היסודות הזה בתוכיות הנפש, כן תגדל ביותר הפעולה שתפעל גם הדבקות האלהית שברגש ושבהתפעלות הלב לנהל את כל מהלך החיים באורח ישרה. עיקר האמונה היא בגדולת שלמות אין סוף. שכל מה שנכנס בתוך הלב הרי זה ניצוץ בטל לגמרי לגבי מה שראוי להיות משוער, ומה שראוי להיות משוער אינו עולה כלל בסוג של ביטול לגבי מה שהוא באמת. אם אומרים על דבר הטוב או על דבר החסד, המשפט, הגבורה, התפארת, וכל מה שהוא חיים ופאר החיים, או על דבר האמונה והאלהות, - הכל הוא מה שהנשמה כוספת במקוריותה למעלה מן הכל. גם כל השמות והכנויים, בין העבריים ובין הלועזיים, אינם נותנים כי אם ניצוץ קטן וכהה מאור הצפון, שהנשמה שוקקת לו ואומרת לו: "אלהים". כל הגדרה באלהות מביאה לידי כפירה, ההגדרה הוא אליליות רוחנית, אפילו הגדרת השכל והרצון ואפילו האלהות עצמה ושם אלהים הגדרה היא, ומבלעדי הידיעה העליונה שכל אלה אינם כי אם הזרחות ניצוצות ממה שלמעלה מהגדרה היו גם הם מביאים לידי כפירה. ובאנשים שנעתקו לגמרי מהדעה המקורית הזאת מביאים הם באמת לידי כפירה גסה. אם הכרת הלב קרועה ממקורה זה הרי היא מתדלדלת ואין לה שום ערך, ואין תקנה שתהיה מאירה בצורה חיה, כי אם על פי הקישור בהארת האמונה, שהיא הארה כללית למעלה מכל ערכים ובזה היא מבססת את הערכים כולם. העניינים שחוץ מזו של גדולת אין סוף, שהם הסברות להגיע על ידן למקור האמונה, הנם בגדר "אברין דמלכא", ויש מהם בגדר "לבושין דמלכא". ומאן דבזע לבושין דמלכא גם הוא מרים יד ומתחייב בנפשו, ומכל מקום צריכים לבאר בהדרגה את ההבדלים שבין עיקר האמונה ובין הסברותיה, וגם בין ההסברות עצמן - את חלופי המדרגות שבהן. השממון של המחשבה ממיעוט הלמוד והידיעה מביא את האדם לחשוב הרבה במהות האלהות. וכל מה שיהיה יותר משוקע בבערות של מחשבת עזות נוראה וסכלות איומה זאת, יחשוב שבזה הוא מתקרב אל הידיעה האלהית הרמה, ששמע תמיד שכל גדולי הנפש שבעולם עורגים אליה. בהצבר הרגל כזה במשך כמה דורות מתארגנים מתוך כך הבלי שוא רבים, שתוצאותם רשעות רבות ונוראות, עד שאפילו האדם הפרטי אובד את חילו החמרי והרוחני מרוב צרה ואפלה. את המעצור היותר גדול ברוח האדם, בבאו לכלל דעת, מביא מה שהמחשבה האלהית היא קבועה בצורה מיוחדת וידועה אצל בני אדם מפני ההרגל והדמיון הילדותי. זהו נצוץ מהפגם של עשית פסל ותמונה, שתמיד אנו צריכים להזהר בו הרבה מאד, וביותר בתקופת דעת יותר בהירה. כל הצרות שבעולם, ביחוד הצרות הרוחניות: תוגה, קוצר רוח, בחילת החיים, יאוש, שבאמת הן הן הצרות העיקריות של האדם, אף הן אינן באות כי אם מפני חסר דעה להסתכל הסתכלות בהירה בגאות ד'. ההכנעה מפני האלהות, שהיא דבר טבעי בכל נברא, בכל הויה שפרטיות מתגלה בקרבה, להתבטל בפני הכללות וקל וחומר בפני מקור ההויה של הכללות, שהוא חש בו עליונות של אין קץ לגבי הכלליות, - לא צער ודכדוך יש בה, כי-אם עונג וקוממיות, שלטון וגבורה פנימית מעוטרת בכל יפי. כשמתפתחת ההכרה הזאת של גאות ד' בקרב הנשמה בכל דרכיה היא מרצה את החיים בשעבודם הטבעי, ממלאתם נחת וחיים לפי אותה המדה שהפרט מכיר את גודל הכלל והדר מקורו, וכל העז וההוד שבמחזות המציאות הולך ומתעלה, מתכלל ומתאדר, על ידי הקטנתה של הנשמה לפני יוצרה. ההקטנה הטבעית הזאת מצמיחה גדלות אדירה, שלטון של הוד מלכות ונהורא מעליא, המשחקת בכל עת בענג עדנת מצואותה ועליזה בחלקה ההולך ומתרחב, הולך ומתגדל עד אין חקר, אין קץ, עד תאות גבעות עולם. אבל מתי היא טבעית? כשגדולת האלהות מצטירת יפה בתוך הנשמה, בצורה של דעה טהורה, של שכל מתעלה מכל מהות ושל דמיון עשוי בטוב החיים ממולא בכל הוד ותפארת גדולה, שאז נתבעת ההתבטלות מכל זויות הנשמה, מכל כללותה ופרטיותיה. לרגלי המניעה הכללית של הלמוד הרוחני בעניינים האלהיים הולך מושג האלהות ונחשך, מאין עבודה שכלית והרגשית מטוהרה. עם זה הפחד החיצוני והאמונה הטבעית והשעבוד של ההכנעה נשארים בלבבות רבים בתור השפעת ירושה מאותן התקופות, שהדעה וההרגשה האלהית היתה מאירה בהן בעזה,

עד שהיתה ראויה מצד גדלה לשעבד אליה את כל הנפשות. וכיון שנקודת התוך של ההכרה האלהית עמומה היא הרי המהות האלהית כלולה בהמון, וגם ביחידים שהם ראויים להיות למאירי דרך להם, רק בתור כח תקיף שאין להמלט ממנו והכרח הוא להשתעבד אליו. כשבאים להשתעבד לעבודת אלהים על פי המצב הריקן הזה, של הציור האפל המלא תהו ובהו שמתהווה ברעיון כשחושבים על דבר אלהים בלא השכלה ובלא תורה, יראה תתאה הנתוקה ממקורה, שהוא יראה עילאה, האדם הולך ומאבד את זהר עולמו על ידי מה שהוא מקשר את עצמו לקטנות המוחין. אין גאות - אלהים מתגלה אז בתוך הנפש כי-אם שפלות דמיונות פרועים, המציירים תכונה של איזו מציאות בדויה מטושטשת, מדולדלת וקצופה, שמבהלת את כל מאמין בה ומדכאת את רוחו, מטמטמת את הלב ומונעת את עדינות הנפש של האדם מלהתגבר, ועוקרת את הזיו האלהי שבנשמתו. ואף אם יאמר כל היום כולו שאמונה זו היא בדי אחד היא מלה ריקה שאין הנשמה יודעת ממנה כלום, וכל עדין רוח מוכרח הוא להסיח את דעתו ממנה, וזאת היא הכפירה שבעיקבא דמשיחא כשאזלו מים מני ים הדעת האלהית בכנסת ישראל - ובעולם כולו. ההתישבות הנפשית הגסה, על דבר מציאות התכן האלהי בעצם המלים והאותיות בלבדן, זאת היא שמחפירה את האנושיות, והכפירה באה כעין צעקה מעצמת מכאובים לגאול את האדם מבאר צרה נכריה זו, להעלותו מחשכת האותיות והפתגמים למאור הרעיון והרגש, עד שהיא מוצאת מקום לעמוד גם במרכז המוסריות. יש לכפירה זכות הקיום הארעי, מפני שהיא צריכה לעכל את הזוהמא שנתדבקה באמונה מאפס דעת ועבודה. זוהי כל תעודתה במציאות - להסיר את הצורות המיוחדות מהמחשבה המהותית של כל החיים ושרש כל המחשבות כולן. כשנמשך המצב הזה משך של דורות מוכרחת הכפירה לצאת בצורה תרבותית לעקור את זכר אלהים ואת כל המוסדים של עבודת אלהים, אבל לאיזו עקירה מכונת ההשגחה העליונה? לעקירת הסיגים שהם רק חוצצים בין האדם ובין אור אלהי אמת, ועל משואות החרבות שהכפירה מחרבת תבנה דעת אלהים הנשגבה את היכלה. כדי לטהר את האויר מזוהמת החוצפה והרשעה של המחשבה במהות האלהות, - הצצה המביאה לידי עבודה זרה, - באה הכפירה המוחלטת, שגם היא אינה טובה מהראשונה אבל מתנגדת לה תכלית נגוד. מתוך ההתנגשות של שני ההפכים האלה תעזר האנושיות עזר גדול, להתקרב לדעת ד' ידיעה מאירה, המקרבתה לאשרה הזמני והנצחי. במקום המחשבה השוממה של ההתפרצות אל מהות האלהות תבא בלבו מחשבה בהירה של המוסר הטהור והגבורה העליונה, המתנוצצים מאור האלהי וקשורים תמיד במקורו, שהיא מתוה לאדם את דרכי החיים ומציגתו באור ד'. הרוח החזק יבא מארבע רוחות ויקים בסערותו בעל כרחם את הקבודים בקברי החלחלה של האלהיות הדמיונית החולנית: "וידעתם כי אני ד' בפתחי את קברותיכם", "והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל". יטהר רוח הפרצים של הכפירה את כל הסחי שנתקבץ בשטח התחתון של רוח האמונה, ומתוך כך יטהרו השמים ויראה האור הבהיר שבתכונת האמונה העליונה, שהיא שירת העולם ואמת העולם. מי שמכיר את התוך שבכפירה מצד זה מוצץ הוא את דבשה ומחזירה לשורש קדושתה, ומסתכל בהוד הקרח הנורא - כפור שמים. כשממצים את עומק דינה של המרידה והכפירה, האומרת לזנח טוב המנוחל מאבות בשביל איזה חזון לב חדש, שהוא באמת רעיון תשובה כללי המכה גלים, מוצאים את הצד הטוב שבה, שהוא הגרעין הכללי של התשובה מכל שפלות ומכל קלקול, ומתוך כך באים גם לשוב מהקלקלה הגדולה שיש בהריסה עצמה, ואז שבים אל ד' באמת וגאולה באה לעולם. תקון העולם, שיצא ממקורם של ישראל, הוא האידיאל של התשובה. כל זמן שהאדם קובע לו בתכסיס חייו על פי מדה קבועה, לא יוכל לצאת מידי החסרונות שבשכל, במדות ובמעשה, ואיכה זה ישתלם אפיו? לכן חלילה לההרגל להיות הכח העקרי בהנהגת החיים, הכלליים והפרטיים, ולעולם צריך האדם היחיד, וכן החברה כולה, להיות מתקן את עצמו ומרפא את שבריו הרוחניים והמעשיים. כל חדושי החיים וכל השאלות המהפכות את סדרי העולם כדי להטיבו, הנם

אך ארחות של תשובה, ותמיד צריכה התשובה להיות עומדת בראש הפסגה של סולם ההשלמה האנושית. מתקופה לתקופה הולכת ומתבררת התערובת של אמונת היחוד הטהורה עם מחשכי ההגשמה, ובכל פעם שחלק ידוע מההגשמה נופל - נדמה כאילו האמונה נופלת, ואחר כך מתגלה שלא נפלה האמונה כי אם נתבררה. בימים האחרונים לשיבת הרוח האנושי אל ספירת האמונה הברה נופלת קלפת ההגשמה האחרונה הדקה, שהיא יחס המציאות בכללות אל האלהות, שבאמת כל מה שאנו מגדירים ב"מציאות" הוא מופלג מהאלהות כערך בלתי נערך. צלליה של שלילה זו דומים הם לכפירה, מה שבאמת היא המעלה היותר עליונה שבאמונה כשהיא מתבררת יפה, ומתרגל הרוח להקשיב את קשב האמונה על פי המעשים ועל פי ההשפעות, הופעות ההויה והופעות התורה והמוסר, - הדעת שהאלהות משפעת את המציאות וממילא היא למעלה מהמציאות, וחוזרת הכפירה הדמיונית המטהרת מטומאתה למרומי האמונה היותר טהורה. ואמנם צריכה היא שלילת המציאות הזאת, החוזרת למקור כל ההויות ואיתניות היותר תמציתית של הדר כל המציאות, בינה מהודרת שבכל יום צריך להעלות אותה למקור טהרתה. אמנם נפגמת היא האמונה על ידי בטולה של תורה העליונה, המביאה להכרת גדולת אלהים, השלמות העליונה שאין לה סוף וערך, ואינה נותנת את הפרי הטוב שהיא צריכה לתת, אינה מרוממת את הנשמות בגלוי משפלותן, ובזויה ומחלליה מתרבים. אבל אמונת ישראל נעוצה היא באין סוף, שהוא למעלה מכל תוכן של אמונה, ומתוך כך נחשבת באמת אמונת ישראל לאידיאל של האמונה, ואמונת העתיד, "אהיה אשר אהיה", הגבוה באין ערוך מתוכן של אמונה בהוה. הרבה מדרגות במורד יורד הוא הציור הרוחני, ער כדי להקראות בשם אמונת ישראל בעצם בתור אמונה ממש ולא בתור האידיאל האמוני. באמונה עצמה חל הפגם של הכפירה, אבל באידיאל האמוני אין פגם הכפירה מגיע כלל. הוא למעלה ממושג הכפירה כשם שהוא למעלה ממושג האמונה. הכפירה אין לה אידיאל אמתי, "אל אחר איסתרס ולא עבד פירין", היאוש והתהו אינם נותנים מאומה, ועל כן אין מקום לאידיאל הפוך מהאידיאל של האמונה, אף על פי שיש ענין של היפוך והקבלה לעומת גוף האמונה: "שער החמשים" האידיאל האמוני, שגם אצל משה היה לאידיאל, שלא נתן לו, איננו במציאות בקליפה. והשפעתו של שער החמשים הזה, של אידיאל האמונה, נותנת היא חיים עליונים לכל השערים כולם ומכניעה את קליפת הכפירה חסרת האידיאל מפני קדושת האמונה הקשורה באידיאל נצחי, "כי עמך מקור חיים". למראה זעזועי האורות כמו אלה חושבים שהאמונה נופלת, שהעולם מתהפך, ובאמת הצללים נדים וזזים, בורחים ומסתלקים לפנות מקום לאור. הכרח הוא כדי לשוב לבצרון של האמונה שתשוב לתחיה בתוך כל נשמה, להתעורר התעוררות חזקה להרמת דעת אלהים בכל רחבה ועמקה, להתעסק בארחות השכל היותר גנוז, שבו עולים למעלה מכל הגדרה. כי כשם שאולת וחולשה היא להסיח דעת ולסגור עין מהגלוי, מהיפי והעז שבחיי המציאות המוחשית, כך טפשות היא לנער את השכל מן הנטיה אל הנסתר שבמעמקי הנשמה, שאי אפשר מבלעדי זה להכיר כל נשגב, כל מה שהוא למעלה בחיים ובהויה מהחושיים המטומטמים שלנו, שנאטמו מרוב טומאה וצרה. ודוקא בזה מתמלאה הנשמה חיים מלאים בדעת וכשרון, ועל ידי מעמיקים כאלה מתמלא העולם אורה וטל תחיה, מעורר נרדמים ומחיה מתים. הצדיקים היותר מעולים, הגבורים והחכמים היותר שלמים בדעת אלהים שבבני אדם, יתחזקו מאד להגביר את תשוקת חקר גדולת ד' בכל הדרכים, השכליים והמוסריים. אז תשוב האמונה לאיתנה, תלך ותתרומם ותצא מאפלתה לאור גדול ותהי למקור חיים לכל הנשמות היותר גבוהות ועדינות שבעולם, כמו שהוא בטבע האמתי שלה, וממילא ישוב אליה כבודה ויקרה גם בכל השדרות האנושיות כולן. בישראל זהו כל עוגן ההצלה של האומה בעת כזאת - להשיב לה את יקר האמונה האלהית הטהורה, שהיא כל יסוד חייה. אבל דוקא כשהאורות מזדעזעים ומכחם הכלים חושבים להשבר צריך אמוץ אדיר, להודיע שאמנם אין האותיות, התיבות, העובדות, גופן של אורות, אבל כלים הם, אברים של גויה חיה, הנושאת בתוכה את הוד הנשמה, ואוי אוי למי

שמסלק מהם גם את הערך של כלים, מי שמבער את הקודש של האותיות, התיבות, המעשים והציורים, גם מתחום שלהם. אלם ישאר בלעדס באין הגה, נדהם בלא ציור מחשבי פנימי ורצוף כולו מאפס כח מעשי, סחוף בזרמים שוממים, המשממים את כולו, את גופו ונפשו, רוחו ונשמתו. רוממו את האמונה, העלו את הרעיון, והבו גודל לחיים הממשיים שעל פי ההתלבשות של האורה העליונה בציור המושכל, הלבוש בכח הדמיון ובאוצר חיי המעשה, עבודת החיים התורה והמצוה כולה.

ו. למלחמת הדעות והאמונות

משתוממים הם הרעיונות מפני שטף הדעות הזרות ההולכות ושוטפות, ביחוד דעות זרות של עבודות זרות. פורצות הן בשטף אל תוך המחנה, לוקחות לבכות רבים ומעותות את הדרכים, ומטות רבים מצעירינו מדרכי חיים לדרכי מיתה, המגינים על הדעות של היהדות מרימים קול צוחה, מבטלים את הדעות הרעות, מגלים את זיופם ושקרם ע"י בירור גדרי היהדות. אבל הדבר מסופק מאד אם בסגנון זה יעלה בידם להשיב אחור את מה שהחל להתפרץ כהר פרצים. ביחוד, טועים הם המבקשים להגדיר את היהדות בהגדרות ידועות, מצד נשמתה ותכנה הרוחני, אף על פי שאפשר להגדירה מצד תוכן הגלוי והמוחש ההיסטורי שלה. היא כוללת כל בנשמתה, וכל הנטיות הרוחניות, הגלויות והנסתרות, צפונות הן בה הכללה עליונה, כמו שכלול הכל באלהות המוחלטת. כל הגדרה כזו לגבה היא קיצוץ בנטיעותיה וודגמא להקמת פסל ומסכה לשם הצביון האלהי. דומה הוא בזה ערך ישראל, הנושא היהדות בין העמים, לערך האדם בין כל הבריות. לבריות רבות יש יתרונות שאינם באדם, אבל הציורף הכללי של הסגולות ועלית הרוחניות על ידם, להשכיל בשכל את השמוש של הכחות הכלולים בו בכח ובפועל, - זה עושה את האדם לחטיבה עליונה בעולם. כן ישנם עמים רבים שלהם כשרון מיוחד יותר גדול ממה שנמצא הכשרון ההוא בישראל, אבל ישראל, בתור התמצית של האנושיות כולה, מקבצים בקרבם את סגולות כל העמים כולם והן מתאחדות בתוכם בצורה אידיאלית קדושה, באחדות נשאה. הסתכלות חודרת ביותר צריכים אנו למאורעות האלה, הסתכלות כללית ומקפת ועם זה חודרת עד לפנימי פנימיותן של כל המון הדעות ותכני הרעיונות האמוניים שבעולם. כל גלוי רוח כללי לפי התגברות הכללות שבו כך הודאות מתחזקת בקרבו ולפי מדת ודאותו, כשם שאינו נותן מקום לספק, כך איננו מותר את זכותו לאחרים לשתפם עמו; הכלליות הודאות והיחוד תלויים הם זה בזה, למשל שיטות התכונה הישנות, שהיו חזיונות פרטיים מתפשטים רק על חוג גבול התכונה בלבד, היה הספק טמון בקרבם, עד שהיה מרגלא בפומייהו של התוכנים, שתארי התכונה והנחותיה הנם רק למצא איזו הצעה לפתרון שנויי התנועות הרבים של הגרמים השמימיים ושאפשר שהפתרון יהיה באיזה דרך אחר. ומיום שחק כח המושך החד לפתור את השאלות התכוניות, מתוך שהוא חזיון קוסמולוגי כללי, השליך מעליו את עבותות הספק, ומזה בא גם ההבדל השני, שהתכונות הישנות היו נוחות להשתתף אלה באלה, מה שאין כן התכונה החדשה, שמתוך תכונתה הכללית הודאית קנאית היא ואי אפשר שיאמר אדם לפתור קצת מחזיונות החכונה על ידי כח המושך ושאריתם באיזה פתרון אחר מתנועות גלגליות שעל פי הצעות התכונה הישנות. כן בהופעות הרוח, היתה האליליות סבלנית וההכרה של האחדות קנאית: מתוך היא כללית ולא פרטית, ודאית ולא מסופקת, הרי היא מיוחדת ולא משותפת, הכלליות אינה סבלנית על פי הצורה החיצונה של הסבלנות, אבל בתוך קנאותה נמצא גרעינה הפנימי של יסוד הסבלנות. הסבלנות החלשה, המחלשת את החיים, באה מתוך גלוי רוח פרטיים שאינם משוקים בטלה של הכלליות, והקנאות הממארת באה מתוך גסות רוח, המביאה לחשוב את גלוי רוח פרטיים שהם עומדים במעלת ההכללה העליונה: מפני שהם רק גלויים פרטיים אינם יכולים להחיות את כל גוני הרוח שחוף מחוגם, ובצרות עינם ביתר הגלויים

שאינם יכולים לכללם אינם כי אם ממעטים את התפשטות החיים וממעטים את דמות גלויי הרוח. אבל ההכללה העליונה נותנת דוקא על ידי מרחבה וודאותה את התכונה העדינה בדיקנות היחוד, המביא את הקנאה המשובחת המולידה את גאונות הרוח, המסירה מדדכה כל רפיון של קטנות פרטית, כל ספק וכל שיתוף, "די בדד ינחנו ואין עמו אל נכר". ומתוך שהיא כללית, מפני שבתוכה כלול כל, אינה יכולה על פי טבעה להוציא כל דבר משלטונה והכללתה ולכל היא נותנת מקום, אבל בזה היא רק מרבה את הופעות האורה בתוך כל סגנוני החיים וגלויי הרוח, וחפץ הסבלנות היסודי שלה הוא לתן מקום לכל נטיה של אור, של חיים ושל הופעה רוחנית. יודעת היא כי בכל יש ניצוץ אור, הניצוץ האלהי הפנימי זורח בכל אחת מהאמונות השונות, בתור סדרי חנוך שונים לתרבות האנושית, לתקון הרוח והחומר, השעה והעולם, היחיד והצבור שלה, אלא שהם בהדרגות שונות. כשם שכח הצומח אחד הוא ומתגלה בארז אשר בלבנון ובאזוב אשר בקיר, אלא שבראשון הוא בא בצורה עשירה ומרובה ובשני בצורה עניה ומעוטה, כן אור הניצוץ האלהי בא בגבוהה שבדתות ואמונות באופן עשיר ודרך רוממה ובירודה שבהן באופן מטושטש, בעוני ושפלות. הרשעת והבערות האנושית עוטה את הדרכים של נטית האדם הכללית, השואפת אל הטוב, אל האמת, אל האושר הרוחני במעמקי מובנו. אבל גם במעמקי הקלפות היותר גסות גנוז וחבוי הוא אותו הניצוץ הטוב, אור ד', אור האורים, שאי אפשר לנו לבטאו ואיננו יכול להתלבש באותיות של שום מבטא גם לא של שום רעיון. והעולם הולך ומתבסס, הדעה הישרה הולכת ומרחבת את דרכה, ההגיון הבריא והנסיונות הרבים מפנים את הדרך מהמכשולות, הטעויות הולכות ומתמעטות וסבוכי הדמיון הגס הולכים ומתפרקים, נשאר בחובו בעצם תקפו עז הרוח הפנימי הדוחף את ניצוצי הטוב להגלות, וניצוצי הטוב, שהם זיקי אור אמת מזהר אור אלהים אמת, מתחילים להתראות מתוך חגוי ארצות מאפליות. על כן מתחילים להתנוצץ אבקי האמת והאור המפוזרים בין כל האמונות השונות, שכולן נובעות ממעין החי היחיד, שעיקרו ושרשו הוא תמיד אור ישראל, האמונה הטהורה העומדת על הבסיס היחידי שמעמידה לעד ושלעד לא ימעד. לכן תחת לדחות את כל תכן הארג המחשבי, שהנצוצות הקטנים של הטוב מתחילים להתנוצץ ממנו ושהם בעצמם מצודדים נפשות ללכת אל עמקי החוהם, מקום שלטון ההשך הממית את הנשמה בעוצם גבורתו, - מה שבאמת לא יצלח בידו, - עלינו להרבות את האור המקורי, לגלות את הרחב ואת העומק, את הכלליות והנצחיות שיש באורן של ישראל; לבאר איך כל ניצוץ טוב המתגלה בעולם אחר הרי הוא נובע ממקורו ומתחבר אליו בחבור טבעי. אז מכל הנצוצות המתגלים מחדש יתוסף אור וחיים לנשמת האומה הכבירה בעז רוחה, בכח אלהים שבה, ולבבות צמאי אורה יביטו אליה ונהרו ולא ילכו לרעות בשדה אחר גם את אותו המרעה אשר החלו לחשוב שאך שם הוא מקומו. ועתידה הסבלנות להתפשט, עד שיוכל רוח האדם בכללו למצא את הניצוץ הטמיר בכולן, וממילא יזרק כל הסיג הלאה, "והסירותי דמיו מפיו ושקוציו מבין שניו ונשאר גם הוא לאלהינו", ויצורפו כל הניצוצות לאבוקה היותר גדולה, ואז תהפך אל העמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ד'. "הגו סיגים מכסף ויצא לצורף כלי".

ז. נשמת הלאומיות וגופה

הפסק מוכרח להיות בין תכן האידיאל המופשט של מגמת הכל ובין המתגלה ממנו בהויה בפועל, בין הכונה הטובה המוזרחת לאדם ברום גבה חיינו הרוחניים ובין הרוח המלוהו תמיד לישר מעשיו ודרכיו. אם לא ההבדל הדרגאי הזה היתה צורת המעשה כולה מתטשטשת, ההויה לא היתה עומדת על צביונה, חוקים וגבולים לא היו נשמרים, תכונות קבועות וערכים מגבילים המיסדים עולם ומלאו לא היו עומדים. כשהאידיאלים הנשגבים, העומדים במצב התהו, בשורש הנשמה ומקור שאיפותיה, מתגבילים בגבול וגדר ידוע, - מיד הם מתקדרים ויורדים מחביון-עזם. הם מקבלים יתרון מעשי ותפיסת יר של פעולה

על ידי הגדרתם, אבל הטהר העליון שהיה להם לפני התגלמותם בגדרם המיוחד חדל מהם. נצטמצמה האורה, יורדת היא לפעמים מאד מחסנה ומגיעה עד מחשכים בצמצומה לצורך הערכת מהותה. נשארה עמם אז תעודתם: להביאם, אחרי אשר באו לכלל מעשה ונעשו לעניינים שהעולם המעשי אחוז בהם, אל אותה מדרגת הגבה והזכוך ולאותה ההתרחבות הכמותית והאיכותית, שהיתה להם בהיותם עדיין בריקום עולמם הציורי. הצלחת דרכם זו תלויה בצביון ההתגלמות. אם לא נתעבתה כל כך ואם לא ירדה מעז מרומה מרחק גדול יותר מדאי, אז דרך התשובה העליונה פתוחה לפניו ותוכל בבטחה למצא דרכים ונתיבות סלולות, אשר ידריכו אותה אל מעלת הויתה הנמצלת. אבל גם אם כח ההתגלמות יהיה חלש יותר מדאי, אז יוכל הכל להתפורר ולשוב לאפס על ידי תשוקת המרומים, אשר תשוב לפעם בתוך הגבולים המוגדרים. מרוב אמוץ להתעלות אל מקורם הציורי יוכלו האידיאלים המוגלמים לאבד את כשרונם המעשי, מה שהוא כולו נגד הבנין המסודר של תכסיס ההגדרה. אם שאיפה זו בהתגברת משברת היא את ההגדרות, ובזה היא משימה תהום גדול מפסיק בין עצמיותם של האידיאלים ובין התגלמותם המוחשית בעולם המעשה וההגדרה המיוחדת, מוכרחת היא להתמעט ולעצור בפנימיותה את עוזו חשקם. במדה ובמשקל תשלח את קויה, אשר בכח אטי יעשו את דרכם, יצחצחו את ההגדרות המגולמות ויבריקו ניצוצים פעם אחר פעם מאור המקורי המתרומם מאז, מהמגמה המופשטת משוכים צנורות ומזילים לאשרה טל חיים עליונים בתוכיות של הגבולים, של החקיקות הפרטיות, והטל טל אורות הוא, מגרש את המחשכים ומאיר את החיים. אז יבנה עולם ושמים וארץ ישקו, ושמחת היצירה תגלה באשרה. כה נוהג הדבר באדם, ובעם, בעולם ובהויה. הנשמה הפנימית של האהבה הלאומית, או ביתר רחב - של האהבה האנושית, במקורה, היא מתעלסת עם האידיאלים היותר זכים, שהאורה המתגלה בצד העליון של האנושיות ושל האומה החיה מברקת על ידם את שלל צבעיה, חטיבה שלמה מלאה הוד ותפארת, עונג וחיים, חסד ואמת, משפט וענוה, גבורה ועליזה, יופי ועדן, שכל ורגש, מתרחב ומלא טוב ושבע, ועומדת היא על דרך העולה ההולך ומתקדם בקדמה מורגשת, מוחשת, ומשמחת כל לב טוב, - זה מהגלה בעולם הציורי. כשבאים הדברים לכלל מעשה, והם הולכים ומתלבשים בגבולים, סרים מיד חלקים רבים מזוהרא עילאה. האלף הרבתי מתקטנת ונעשית אלף זעירא, מכשולי החיים מתרבים, זעזועי נפש של רוגזות ושל פחדים, של משטמות ושל רהבים, מתגברים וממלאים את החלל. האנושיות המעשית מתלבשת בלבושים צואים, אורותיה הרבים נופלים לתוך הקליפות הקשות שהיא עטופה בהן, והאוהב אותה כמו שהיא לא יוכל להתעלות. הוא מוכשר לספוג אל תוכו את הזוהמא הצבורה בקרבה יותר ממה שיקלוט את ניצוצי הקדושה הנסתרים במחבואיה. וכן הדבר במעמד הלאומיות הפרטית, שבכללותה אנו מוצאים אותן בצביונה גם באומתנו. נאה עד אין חקר הוא האידיאל של הקמת עם סגולה, ממלכת כהנים וגוי קדוש, מתוך עם שקוע בעבדות איומה, אשר מרגליות פטריארכליות של גזע מוצאו מבריקות את חשכו. במרומים האלהיים שוכן האידיאל בחביון סתר טהרתו. הוא צריך להתגלם, להתעטף בהגדרה מיוחדת, בבני אדם בעלי יצרים טובים וגם רעים, בקבוצים נצרכים למחיה וכלכלה, לאחיזה בקרקע ולמשטרי ממשלה, והחיים הקבוציים צריכים להכליל את הכל, מראש הפסגה של טהורי רוח ועדיני נשמה רוממה עד שפל התחתית של פחותי נפש, הנועדים להתעסקות השפלה של הצדדים הנמוכים שבחיים. עיני בשר הטרוטות אובדות את כל הזוהר, ואז הצדדים הרוחניים משתעבדים ומתחשכים בחשכת החיים, המלאים זבלים ואשפתות, שמצד זה עלולה האנושיות להשפיע על הדבקים בה בצורתה המוגבלת, אשר רבו נווליה, יותר מעדינות וזוהר נפש - רשעה וחשכה בשרית שפלה, שזהו מקור הרשע הליברלי. וכשלבשה הלאומיות הפרטית את בגדי החול העבים כשקים ירדה גם היא ממרומיה, ובישראל נשברה כל כך עד חדול כל פעולותיה, והשריד הנשאר הוא רק הצד העליון שבמרומי הציור הראשי, בחביון האידיאל של הקמת האומה במרומי חסן טהרתה. ממרומי חסן זה יכולים זרמי אורה לרדת, לשוב בצורת טללי תחיה

להחיות ולהשיב את ההגדרה הנופלת אל רוחב מרחביה שבראשית הויתה. יש כח ברשימה שמימית עליונה זאת להחיות גם את כל לבושי החול ביניקתם ממנה. אבל אם במצב הנפילה והכיעור יאמר אדם להדבק בצורה הלאומית בצדדיה המגושמים, בלא הזרחה פנימית מאורה העליון מני קדם, יספוג מהר אל תוכו רוח זוהמא, קטנות וניצוצי רשעה, אשר יהפכו למרורות בגדול הסטורי קצר של משך דורות אחדים. זהו החזיון של הרשע הלאומי שאנו פוגשים. אבל סוף כל סוף תנצח האהבה האנושית הכללית את הרשעה הסובבת, והאהבה הלאומית המרכזית של כנסת ישראל תבער בעז גבורתה את כל קוציה, "לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה". וממקורה האלהי תינק כבימי כלולותיה, וברכוש גדול של איתניות, של הגדרה מעשית, של קוים ושרטוטים רבים המעשירים את אפיה, תשתל במקום בית חייה. כליה הנשברים ישובו ויתוקנו, נצוצי הטהרה אשר נפוצו ישובו ויתלקטו אחד אל אחד, ממרום חביון האידיאל הכללי של היצירה כולה ישוב להגלות אור ישראל, אשר בטהרתו ועוזו ישוב לטהרה את האידיאל האנושי. וביסוד החביון של צדקת עולמים תפרח חבצלת השרון ותפיץ קרני אורה והדרה מקרבה לכל אפסים. רוח אלהים עליון זה שוכן בכנסת ישראל בקרב החביון היותר גנוז, בקדש הקדשים, באישון עין ששם אמונת אלהים גנוזה, מלובשת בלבוש דת משה ויהודית. ההזיה הנגלית, המתעבת בחולשת כח הכרתה את כל עושר צפון ונעלם, החשיכה את העינים וקצרה את חוג הראות הרוחני בבנותה חומת סינים גסה לחופש הרוח, אשר באויר מעופש זה נולדה גסות הכפירה בצורתה המנוולת שאנו רואים אותה בימינו. [וכשהחמור העור מזדקק אל השור הנגח בורר הוא ממנו דוקא את חלקיו היותר כלביים]. וכשזו נזקקת אל הלאומיות בוררת היא ממנה דוקא את חלקיה היותר רעים, העלולים לשחת את כל הוד שבצלם האדם הפרטי אשר נוכח אלהים דרכו. בלא טל חיים של אהבת אלהים, של יראת הוד מלאה בינה ודעה ושל אמונת חיים מלאה חופש, משרכת הלאומיות את דרכה ללקוט שעורים מגללי בהמתן של אומה שפלה, וברוח קדור מלא זעם וחלי תתימר בתיצוניות של שפה שאינה מכרת את עזו רוח קדשה, של ארץ שהיא מתכחשת לפליאות סגולותיה, של געגועים של סיגי סיגים שזרקה מהם כל יסוד מזין ומחיה. לאומיות כזאת כל מה שהיא יותר רוממה ונאצלת ביסודה היא מתגנה יותר על מחזיקיה, ומאצלת עליהם מהזוהמא של טומאות שוליה. אין אמונה ואין דעת אלהים, אין הוד מוסר ואין גבורת רוח - ואיה דם-הנפש אשת תחיה בו? זהו מעמד המצר של כנסת ישראל, אשר תרד אליו בהכרח סמוך ליקיצתה לתחית אמת. ובהקיצה תשליך ממנה בזעם נמרץ את כל סיגיה, ובחפץ אלהי תקבץ אליה את כל טובה. ממרומי קדש תחיה את כל אוצרותיה ומזוהר עליון יזהירו כל חמדות געגועיה. צלצלי שירה, הדרת שפת קדש, צבי ארץ חמדה, בחירת אלהים, עליצות גבורה וקדש קדשים, ישובו להררי ציון. באש מצרף ובבורית מכבסים של הנשמה המקורית, בגנזי האצילות האלהית ובאור חסד ונועם עליון הספון בקרבה, ישובו ויטהרו גם כל הלבושים היותר חיצוניים אשר עוטפה בהם נשמת האומה ורוחה. ממקור עדן עליון יזלו בשמים רבים להסיר את ריח הזוהמא אשר קלטה הלאומיות המגושמת הסגורה בחמרניותה, וכהנדף עשן ינדפו כל אותם רוחות הקטב אשר מלאו את הארץ, את השפה, את ההיסטוריה ואת הספרות. "ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם, וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם, ומכל גלוליכם אטהר אתכם, ונתתי לכם לב חדש ורוח חדשה אתן בקרבכם, והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר, ואת רוחי אתן בקרבכם, ועשיתי את אשר בחקי תלכו ומשפטי תשמרו ועשיתם, וישבתם בארץ אשר נתתי לאבותיכם והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים".

ח. ערך התחיה

הדבקות בד' היא התשוקה היותר טבעית לאדם. מה שהיא בכל המצוי כולו בצורה אלמת וחרשת, בצורה כחנית, נתפתחה באדם בצורה מושכלת והרגשית. אין התשוקה של הדבקות המוחלטת באלהים חיים, באור אין סוף, דבר שאפשר להיות חלופו בטבע ההויה. כשם שאנו מוכרחים לחיות, להיות נזונים ומתגדלים, כך מוכרחים אגו להיות דבקים בד'. הדבקות הנתבעת ממנו בכל מלא נשמתנו מוכרחת היא להיות הולכת ומתפתחת בנו, הולכת ומתעמקת בהרגש, הולכת ומתחורת בהכרה ותבונה. בשום אופן לא תוכל האנושיות וגם כל ההויה לחיות בלא הזרם של תשוקת הדבקות האלהית, החי תמיד בקרבה אף על פי שהוא באופן סתום ונעלם. הילדות האנושית, ימי החושך העב והמגושם, הניחה בעולם יסודות חיים כאלה, שעכבו את הדבקות האלהית שלה מהתגלות במלא אורה. אין לשער את צערה של הנשמה העולמית הכללית והצער הפנימי הנשמתי, של כל חי וכל אדם, על הלחץ הרוחני, על מניעת הטוב הגנוז בקרבו, המאיר כל כך, המעדן כל כך, המחיה חיי רוחב, חיי נצח, גובה ועז. מוכרחים לו החיים הללו, הם עצם טבעו והיותו, - והנה באה החולשה האנושית ותעש אלילים אלמים, אלהות חמרית גסה וזוללה, מוגבלת וחסרה, ותסתם את כל החרכים. ומצייירים אנו לנו נשמה גדולה ענקית לכל מלא שאיפותיה, את תשוקתה הכבירה לחופש ואור, את צערה החזק, את מכאובה הנמרץ על עלבון התבל, נשמת אברהם, - איך היא מתמרמרת בראותה את האושר, את האור המוכן לכל, לכל החי, לכל הנשמה, הרוחב האלהי הקורא להויה: היה אור, הקורא לכל פרט: המלא אושר, גודל, גובה ונחת, טוב וגבורה, אהבה ונעימות, - והבארות נסתמו, "סתמום פלשתים וימלאום עפר", איך מתפרץ הארי מהסוגר, איך נוטל הוא את מקלו בחרון, משבר את הצלמים, קורא בכח לאורה, לאל אחד אל עולם. תכונת האומה בישראל לקחה לה את התשוקה הזאת ליסוד חיי הלאומיות שלה על פי גורלה ההיסטורי. על כן מתוך המוסר החפשי, המוסר האנושי, יוקחו מוסדות להקמת האמונה, אמונת ישראל, הדרושה כל כך לנו ולעולם כולו. ודוקא כשאנו מצירים, קוראים ומכונים בשם ד' אלהי ישראל, מתבארים חזיונותינו הפנימיים ועומק קורת נפשנו שקט רוחנו ונופש נשמתנו, התכשרות טהר חיינו, מלאי החיל והחסן, הקדושה והטהרה - בדבקות בד'. המוסר איננו מתרכז רק במעשים טובים של המובן החברתי בלבד. המוסר הוא ראשית הכל תכונה פנימית עדינה, שוכנת בנשמה לבקש את הטוב, את הטוב המוחלט, להיות בעצמו טוב, להיות דבק אל הטוב. רוח קודש זה אינו נמצא לנו כי אם בתכן הדבקות האלהית הבאה לנו מתוך אמונת ישראל, המעשית והעיונית. בהכרח רוחני, פנימי מוסרי זה, אנו מוכרחים להיות מובלעים בתוך אומתנו שמכללה, מכלל כל דורותיה, יש לנו כל אוצר החיים שהם חיים באמת, להתקשר לחיים האמתיים שלנו, לתוכיות נשמת נשמתנו. במצב טהור זה אנו אוהבים את שם ד', את אור ד' השוכן בנו, השורה באומה כולה, את התורה והמצות, חוקי ד' ומשפטיו על ישראל, והדעה הולכת ומתרחבת בקרבנו פנימה, רטובת כל חזיונות נעלים ומלא תכן החיים, מתוך שייכות עצמית פנימית כבירה ונצחית, - להרחיב את הרעיון, לפשט את המחשבה, על פני מרחב כל. ההרגשה הפנימית, שהיא אדירה בקרבנו להעמדת קיום היהדות, בדעותיה ומעשיה יחד עם גויתה ואדמתה, נובעת מההכרה הכללית של הצבור שעוד רב ממנו הדרך לגמור את אשר החלונו. התחלנו להגיד איזה דבר גדול, בנינו לבין עצמנו ובאזני העולם כולו, ולא גמרנוהו עדיין. הננו עומדים באמצע נאומנו, ולהפסיק לא נרצה ולא נוכל. לא נעזוב בשום אופן את ארחות חיינו המיוחדים ולא את שאיפותינו המופשטות, שמעל כל חוג פרטי, שאלה יחד קשורים זה בזה, כשם שלא נעזוב את תקותנו לשוב להבנות ולהיות לעם על אדמתנו ההיסטורית כימי עולם, - לא נוכל לעזוב את כל אלה. אף אם אינה נכרת כל-כך תפיסת-המקום-בחיים של האידיאלים המחיים את הכלל, - הם הם הנם המחיים את החיים כולם, וכשהם מסתלקים נשמת החיים מסתלקת. ואף אם אנו מגמגמים כל כך במבטאנו על דבר משא נפשנו אין החסרון בבהירות הרעיון ואמתתו. האמת בקרבנו חזקה היא למדי, אבל עשירה היא כל כך ושוטפת עלינו עד שאיננו מסוגלים עדיין להסבירה בשפה ברורה, ומשום כך לא נסוג אחור. נדבר ונסביר

כמה שכח הדבור שלנו ירשה לנו, בתוכיותנו אנו מבינים את הגיונינו ובהמשך הזמן יצא גם דבורנו מהגלות הכבדה שהוא כבוש בה, ונוכל לדבר, לתאר ולהסביר במבטאים ברורים את חשר אנו מבקשים בהיותנו השלמה. אמנם עד תור הזהב הוא לא נחדל מעבודתנו המעשית והרוחנית, לרדת מעל במת ההסטוריה אפשר רק לעם אשר גמר את אשר החל, לחזיון רוחני אשר הוציא את כל הכמוס עמו לאור עולם. להתחיל ולא לגמור זהו דבר שאינו נוהג לגמרי במציאות. וחושבת נשמת אומת עולמים את מחשבותיה, ואורגת למסכת אחת את כל הגיגי עולמיה, ושוב כמראה הבזק עוברים לפני דורות ותקופות מראשית חלומות נעוריה, מפרחי אביבה, עד ימי האחרית, ימי הפריחה ההתחלית שאחרי הנבילה הארוכה. מבוכים ואחוזים הם אלה באלה בקשר מחשבותיה, הגיוני לבבה ומעשיה. ומתעוררת היא כמשנה לחדש נעוריה על פי תכנית מעשית עתיקה חדשה, קטנת כמות ורפת כח, אבל מחוזקת בזרמי איתן של עבר השוטפים אל אשדות פסגת העתיד, הולכים ומלווים בזכרונות קדם עם תכסיסים שרידיים המתראים כצמחים זעירים של איזה יער לבנון כביר ונהדר, שאחרי שודדה תפארת ארזיו חובקי מרומים החלה יונקתו להחליף כח ולהציץ ציצים רכים, חלושים ודלולים, כאזובי קיר, - אבל הנה הנם לא אזובים כי-אם ארזי-אל, העומדים בראשית תהלת צמיחתם ביער איתנים. וממעמקי הנפש עוד יקרא ישראל את אשר קרא צור - מחצבו, מעמקי ההכרה של האור והאושר, ממעמקי החמלה לכל נשמה המתענה, לכל יצור המתפתל, לחיים הלאומיים החברתיים והמוסריים, ההולכים ארחות מלאות סירים סבוכים, מחוסר מעין חי בקרבם להתגלות אותה הבקשה שהנשמה של היקום כולו צועקת בחבליה: בקשוני, דרשוני, - וחיו. בדרכי-חשך חקו מחקים, בלב מלא חונף ומורך נגשו לגדל את מלך עולמים, אשר מבחוץ שמעו את גדלו ועוזו. לא כן ישראל, פחותה היא עבודת זו בעינינו: אף על פי שרבים בו הפרטים הנזקקים לה, אבל לא כן רוח הגוי גוי איתן, גוי מעולם, גוי קורא בכח לאור ד' ועוזו החיים. מקרבו יוציא רוח קטב להשחית את החקוי אשר ירד מחוץ לגבולו אל תוכו, וכנהר יקים לו מקרבו צר, אשר רוח ד' נוססה בו. בנשמה לוחטת, מלאה חיים וגבורת עולמים, יתנער ויקרא: הנה האור, קול אלהים חיים הקורא לי מעמק חיי, הנה אור חפש עולמים לכל היקום, הבא ומבריק מאור ד' על ציון, על מקום גיא חזיון, אשר דבר אל חי החל להשמע משם. עוד ישמעו כל מורדי ארץ, עוד יאזינו כל כופרי תבל, ישובו כל אשר בהם ניצוץ של חיים, יתעלו נשמות מתחתיות ארץ, ירמו אומללים מירכתי בור, יבואו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לד' בהר הקדש בירושלים. ישתחוו וקמו מלאי אונים, יתמוגגו והתחדשו אמיצי אור וכת, גדודים גדודים כבירי לבב יקומו ויקראו: הנה קם עם, החל חיות גוי, אשר יתן שטף לזרם חיי אלהים במלא עולמים, העם העז הנותן בעזו דרך בים סוער, סולל מסלות עולם לעזוז החיים של הדבקות באלהים הרעננה, "אל ישראל הוא נותן עז ותעצמות לעם ברוך אלהים".

אורות ישראל

פרק א. מהות כנסת ישראל ותכונת חייה

א.

כנסת ישראל היא תמצית ההויה כולה, ובעולם הזה נשפע תמצית זו באומה הישראלית ממש, בחומריותה

ורוחניותה, בתולדתה ואמונתה. וההסתוריה הישראלית היא תמצית האידיאלי של ההסתוריה הכללית, ואין לך תנועה בעולם בכל העמים כולם שלא תמצא דוגמתה בישראל. ואמונתה היא התמצית המסולת והמקור המשפיע את הטוב והאידיאליות לאמונות כולן, וממילא הכח המבקר את כל המושגים האמוניים, עד שיביאם למדרגת שפה ברורה לקרא כולם בשם ד', ואלהיך קדוש ישראל אלהי כל הארץ יקרא.

ב.

כנסת ישראל היא הגילוי הרוחני העליון שבהוויה האנושית. כשם שאין להתפלא על אשר במח ובלב ישנם גילויי חיים כאלה, שדוגמתם אין אנו מוצאים בכל הגויה כולה, כן אין להתפלא על גילויי החיים של הפליאות, הניסים, הנבואה, רוח הקודש במעלתו העליונה, התקוה הנצחית, הנצחון על כל מפגע, שהם מתגלים בצורה עליונה, המפליאה את כל לב הוגה וכל מוח חושב. כנסת ישראל היא גילוי זרע ד' בעולם, יד ד' בהוויה, בבנין הלאומיים. ויש לה בודאי יחס גדול עם כל מה שהוא יותר נשגב ונערץ, קדוש ומרומם, במצוי כולו, בכל הקפו, הגשמי והרוחני. באופן אחר אי אפשר לחשב.

ג.

אין להגדיר את מהותה של כנסת ישראל בגבולים מיוחדים ובתוארים מוגבלים. כוללת הוא את הכל, והכל מיוסד על כלות נפשה לאלהים, על הרגשתה את המתק ואת הנועם העליון בכל עומק נשמתה, בכל יפעת תענוגיו. והתשוקה להאלהות בהתלהבות נפש אמתית, מתגלה היא בכל פינותיה, מתגלה בתורה ומצות, מתגלה במוסר ומדות, מתגלה בהתעלות נפשית, בשירה פנימית, בקדושת החיים, בצמאון אין חקר, "כלתה נפשי - לאל חיי", מתגלה במסירות נפש תדירית, בנשיאת עול גלות מאהבה, רק שלא לזנח את סדר החיים, המעשיים והרוחניים, שהאורה האלהית מתדבקת על ידם בקרבה. גבורת רעם זו היא המביאה לה באחרית הימים את הישועה המוחלטת. ומזרה ישראל יקבצנו ושמרו כרועה עדרו.

ד.

עצמות החפץ של היות טוב לכל, בלא שום הגבלה בעולם כלל, בין בכמות הניטבים ובין באיכותו של הטוב, זהו הגרעין הפנימי של מהות נשמתה של כנסת ישראל. זאת היא ירושתה ונחלת אבותיה. הרגש הטוב הזה, לפי גדלו, היקפו ועמקו, כן צריך שיהיה מעוטר בחכמה גדולה ובגבורה כבירה, למען דעת איך להוציאו אל הפעל בכל גווניו. ונהו סוד השתוקקות הגאולה שבאומה, הנותן לה כח לחיות ולהתקיים באופן המפליא את לב כל חושב. כנסת ישראל בעומק חפצה איננה מחולקת מהאלהות כלל, היא מלבשת את האלהות המתגלה שבעולם הכללי, וחפצה בהויתה את החפץ האלהי של טוב ד' לכל ורחמיו על כל מעשיו. זה הטוב הוא הסוד של הגאולה, המוכרחת לבא, הטוב מוכרח לנצח את הכל, והחפץ העמוק והמוטבע של הטוב, והשיקוק הפנימי לו בעצם תוכיות נשמת האומה, המתבלט בתפילת האומה הפנימית, מסמיך לה את הגאולה. "והטוב בעיניך עשיתי, זה שסמך גאולה לתפילה" (ברכות י).

ה.

אנו, כלומר כנסת ישראל, רוצה לחיות דוקא מפני התכלית המוסרית שיש בהוויה בכללה. ומתוך שאנו

מכירים בקרבנו, שההתרכזות של החיים היא לנו המגמה המוסרית הכללית, מתוך כך אנו בטוחים, שבחינו נהיה מסייעים להשלמתה. אם בפעם אחת היתה אבודה ממנו כליל המגמה המוסרית של ההויה, אז היינו אובדים לגמרי את שאיפת החיים וממילא היו החיים הכלליים בטלים וכלים בלי תקנה. אבל לא תאבד כליל ממנו המגמה המוסרית בכללותה, וגם זיק אחד, שנשאר ממנו בעומק הנשמה בהסתרה גמורה, ישיב את הכל לתחיה. הננו אוהבים את המגמה המוסרית העליונה שבהויה, כשם שהננו אוהבים את עצמנו, ויותר ממה שהננו אוהבים את עצמנו, כי בתוכיותנו הננו מרגישים רק ניצוץ אחד מהמגמה הכללית המקפת כל, וה"כל" שבמגמה האהובה אהבת חיים יקר הוא לנו הרבה יותר מהניצוץ העצמי שבנו. המגמה המוסרית הנקיה שבהויה מתבלטת בשמות הקדושים, שהשם העליון הנכתב ובלתי נקרא הוא מרכזם. ועל כן מונח בו צרור החיים לנו ולכל, "ואתם הדבקים בדי' אלהיכם חיים כולכם היום".

.1

שתי נטיות מתרוצצות הננו פוגשים בנפש האדם, לשתי מגמות מחולפות. נטיה למלא את כל שאיפת הרע, את כל התאות היותר שפלות, בין מצד החומר בין מצד הרוח, שהן עוד מתרחבות ומסבכות בעוזן את האדם, כקנאה ושנאה וכיוצא בהן, - ולעומתה לא נוכל להתעלם מלראות את שאיפת הטוב, המתגלה לפעמים ברוחו של אדם, שכל העולם כולו כדאי הוא לה, להשכילו ולהיטיבו, ולמלאות אותו חסד אהבה ואורה. אבל כל נטיה חפצה להתגדר בלבדה ולהיות היא השלטת בקרב הלב ומלאה את כל רוח ונפש. והניגוד הזה הוא מרעיש את הלב וממלא את החיים חלחלות, והאדם מתאמץ תמיד איך להשלים בקרבו השלמה פנימית, ובלבד שיחדלו ממנו מצוקות נפשו. והשלום מתכוון ע"י כבישת אחד מן הצדדים בדרך כניעה לצד השני, או - מה שהוא למעלה מזה - בדרך כריתות ברית והתאחדות גמורה, באופן שהצד המנגד מתהפך כולו, עם כל כחותיו, להצד שכנגדו לחם. על כן ישנם שני דרכים בהשאיפה להשואה של התשוקות, שיסודי חיי האדם, הפרטי והחברותי, נבנים עליהן, והם הם הלוקחים את המקום היותר גדול בכל עדכי החיים וסעיפיהם. הדרך האחד הוא דרך הירידה, כלומר להדריך את האדם בחינוך כזה עד אשר סוף כל סוף ישתקע קול אלהים אשר בלבבו, ויהיה כולו יכול להיות מסור לשאיפותיו המוטבעות בעומק חומרו, ויצר הרע של הכעס והתאוה השנאה והזדון שבנפשו, וזאת היא מחשבת הרשעה, המקפלת את החלק היותר חזק שבקיבוצים האנושיים. הדרך השניה היא דרך העליה, לבקש לחנך את האדם עד שיבא למרום המטרה, שרק קול האלהים ישמע בלבבו, ורק הטוב האור החסד והאהבה יהיה חלקו, זה הדרך הולך ונכבש לאטו, בצעדים מדודים ואופן חשאי למאד. באומות הוגלמה בישראל השאיפה אל השלום העליון, השלום האמתי, שהוא בטוח בנצחונו, אע"פ שדרכו רחוקה והיא עומדת בקשר מלחמה נגד השאיפה ההפוכה, אשר סופה לפול ולהוכיח את אפסותה לעין כל, ואז יהיה די' אחד וישמו אחד.

.2

שני דברים מאירים בישראל : המוסר הטהור בכל שאיפותיו בכללות העולם, באדם ובכל חי ובכל ההויה כולה, והידיעה שהכל נובע מהקריאה בשם די' ובכל אורותיו היוצאים ממנו, הבאים ברעיון עד שיצא שם הנכתב והנקרא, והיוצאים בדרך תולדות של כינויים והרגשות, שהם כולם אותות של מציאות עליונה בעושר הויתה. המוסר בלא מקורו הוא אור פנימי, מרכזי, שאין לו הקף, סביבה מקורית, סופו להתדלדל, וערכו בעמידתו ג"כ ממועט הוא. ההופעה הנפשית לקישור האלהי, כשאין המוסר וערכו מאירים כראוי,

היא תוכן מקיף חסר מרכזיות. ישראל וישראלים כוללים ההיקף והפנים, המוסר ומקורו האלהי, שהוא ינצח ויכריע את כל העולם כולו ויזריח אורו של משיח.

ח.

אור השכינה הוא כנסת ישראל, האידיאל הישראלי השורה באומה כולה, העושה אותה לחטיבה אחת בכל דורותיה. כשהאורה הגדולה הזאת מתגלה בארץ, מתגלם בחיים המעשיים והשכליים, הכל מתברך. הנשמות הגנוזות בחביון מעלה מוסיפות אורה ותענוג. וכל נפש חיה מתעלה, העולם ומלאו מתרומם, הטללים אוצרים בקרבם שפעת ברכה, רוחות וגשמים כוללים בתוכם מניות חיים ועז, כל חי רוחני עליון ותחתון מתעדן, ומתמלא הגיון של שירה וחדות נועמים, הכל עלו שמח ומרנן, מפני שכנסת ישראל נחתת לאשראה בארעא. האידיאל הלאומי הנצחי, מהוד מקורו האלהי, השוכן בישראל, המקושר עם נשמתם המצוחצחה, דופק ופועם, ומכה גלים בים החיים, הכל מתברך, הכל מתנשא, ברוך ד' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. שמחו בד' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב.

ט.

זיווגא שלים דכנסת ישראל בקודשא בריך הוא היינו השתוות הרצון שמתגלה באומה בכללה, ביסוד נשמתה, עם התגלות הנטיה האלהית ביסוד ההויה בכללה. וכל שיוצא יותר אל הפועל התגלות כנסת ישראל, ושיוויה אל האור האלהי של חפץ שלמות ההויה, כן ההתאמה יותר נפלאה. וכל פעולה טובה שנעשית מכל אחד מישראל מכשרת את היחיד ואת הכלל להתנשא אל ההתאמה העליונה הזאת, והתנשאות ההתאמה מכשרת יותר את הגילוי של הנטיה האלהית בכלל ההויה ושכלול שלמותה, ונותנת עז לאלהים. ובמעלה העליונה של כנסת ישראל לא יש שום הפרש בין הנטיה שמתגלה ע"י ההשפעה של החיים האלהיים בכלל ההויה למה שהוא מושג בכללות האומה. ולשם זה אנו שואפים בכל פעלינו: יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, ומתלבשים אנו אהבה ע"י הנטיה הקוסמית בכללות ההויה, שהיראה בטלה בה לגבי האהבה, כי כללות ההויה רחוקה היא משינויים לרעה, רק "עז וחדוה במקומו", ומצד כנסת ישראל הננו מתלבשים ג"כ יראה, שלא יסתם האור ממנה, ובהתנשאו ליסוד היחוד הננו מתמלאים אהבה ויראה בחוברת אחת, והכח הנעלם החודר בפנימיות ההויה ובכל הנשמות, העולה למעלת כל המגמות, פועל עלינו באור אחדותו, בשם כל ישראל.

י.

המחשבות וההרגשות, הבאות מכח ההארה האלהית הכללית, אינן מתקבלות מכנסת ישראל לשאת פרי וענף, ולגדל גידולים יפים ומתקיימים, כי אם השם באים מורכבים בהרעיונות העצמיים של כנסת ישראל עצמה, של טבע האומה במהותה הפנימית. וההרמוניה הגמורה בין אלה ההשפעות הן דרגות של היחוד השלם, יחוד קוב"ה ושכינתיה, שעניי כל אליו נשואות.

יא.

כנסת ישראל מנצחת את העולם בכחה הרוחני, שיסודה העליה המוסרית המוחלטת, העולה על הנטיות שברוח האדם, גם על הטובות והיותר יפות שבהן. מגלה היא את כחה בידיעת הנהגת העולם למעלה מדרך הטבע, מסברת היא בניסים ונפלאות את מהותה העצמית, והאמת הזאת היא בעצמה מגבירה את העז הרוחני בקרבה ובעולם. א"א לאדם היחידי והקיבוצי שיתעלה על טבעו, בזמן שהוא תמיד חושב שכל המוטבע בטבע אין עליו כח עליון להחליפו בעילוי. על כן אין מנוס משפלות המוסר שבעומק הרוח לא לעובדי עבודה זרה ולא לכופרים מוחלטים, והמחשבה שהיא מעצמת את הרוח, להעלותו מכל המגרעות שבטבע הבהמי הפראי של האדם, היא רק המחשבה האמונית, המבררת את פעולותיה ע"י שלטון שם ד' בעולם בהתגלות רצונית אידיאלית, שזהו גילוי שם ההויה שבתורת ישראל.

יב.

היהדות הניסית והיהדות הטבעית הן משולבות זו בזו, אחוזות אחת בחברתה כאחיות נשמה בגוף. וכמלחמה שבאדם הפנימי היחיד, שלפעמים הנשמה מתגברת, והיא מאירה, אבל הגוף נלקה עי"ז יותר מדאי, ומתוך כך באה נטיה הפכית לחזק את הגויה, והנשמה סובלת מחשכת הגשמיות, וחוזרת נטיה נשמתית להופיע, ובכל אותן העליות והירידות שיווי המשקל הולך ומתקרב, - כמו כן הוא ביהדות הכללית. כשהרעיונות תולדות היהדות הניסית מתגברים, הרי היהדות הטבעית נלקה, וממילא מרגשת גם היא בחסרון זה, שבליקוי זה של היהדות הטבעית אובד הוא ההוד שבקומתה הרוחנית של היהדות את בסיסו, וממילא בהדי הוצא לקי כרבא, ונלקה ג"כ הנצח שביהדות, הניסיות שבה והלך מחשבותיה, עומק רגשותיה וחותרם המעשי שלה. עד אשר בכח החזרה התכופה, ההולכת ובאה משך של תקופות שונות, ההשתלמות הקומתית של האומה בשיווי המשקל הולכת ומתקרבת, והנצח וההוד יחדיו משפיעים הם את כחם, וכנסת ישראל מתעלה עליהם, היא המקור ליהדות בכללה בשני ערכיה הכלליים, היא עולה על שניהם במהות ההתחלקות שלהם, ומזוהר תפארת ישראל הרי היא סופגת את אורה וממילא מתמזגות הן שתי הצורות הללו אשר לכנסת ישראל, הניסית והטבעית, בכל הסתעפיותיהן, במעמד כזה שכל אחת מרחיבה את הגבול של חברתה.

יג.

אי אפשר לאדם להפרד מדבקות האלהית, ואי אפשר לכנסת ישראל להפרר מצור ישעה אור ד' אלהי ישראל. אבל אי האפשרות הזאת, ההולכת ומופיעה בכל הדורות, יש בה הכרח טבעי, שאיננו נותן מקום לבהירות הדעת לגלות את פעולתה. על כן באים ימים שתרדמה נופלת על האדם, והפרצופים ננסרים זה מזה, עד שהפירוד הגמור נעשה אפשרי, ובכללות התרדמה במקום צלע מחוברת, חיבור טבעי, גב לגב, עומדת תפארת אדם בכליל הדרה, שהבחירה השכלית מכרת לומר "זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי", והעולם מתכוון בהופעת חיים ותולדות קיימות עדי עד. האפשרויות לדבר "גבוהה גבוהה", על דבר שמד, על דבר כפירה, על דבר פירודים מוחלטים, הן תולדותיה של הנסירה, המביאה לידי ההתאחדות הגמורה, הצורית החפשית, "כמשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך". החזיון מתגלה ביחווה של התורה אל האומה, שהחיבור הטבעי הולך ומתפרד ע"י הנסירה התרדמית, וגמר הנסירה הוא תוכן הבנין, המביא לאחדות משוכללת, ותורה חוזרת ללומדיה, וכל בניך למודי ד' ורב שלום בניך.

יד.

כל מה שהוא ראוי להעשות כבר הוא טבוע במהות השכל וההויה הרוחנית המקושרת עם כל יסוד המציאות, וכיון שנעשה להיפך ממה שראוי להעשות הרי הדבר מהרס את היקום, כמו מי שמתנהג בסידור גופו באפן המנגד לתנאי החיים שלו. אמנם אם אין הגילוי של ההשתלשלות מגיע לרשימה נפשית, אין ההרס פועל. התורה כולה היא המסקנא האחרונה של התוצאה של האורה האלהית, ההולכת וזורמת בעולמים ומגיעה עד חידור התוכי של החיים, ישראל נזדככו כ"כ עד כדי הרגשה זו של אי האפשרות של היפוך הסידור העליון המקיף והחודר. האבות הוטבעו כבר בזה במעלת רוחם, ובניהם נזדככו בכור הברזל עד שבאו בתעלומה פנימית לידי מדה זו, והידיעה הפנימית היא הידיעה המרגשת, שבזמן שהיא כבר באה לבגרותה מוכרחים הם תנאי החיים ללכת על פיה, ואם לא יהיה מדריך עליון להוציא אל הפועל את גילוי החיים בהנהגה לפי הידיעה הפנימית, אז העולם מתמוטט, וצרת החיים גדולה. וההארה באה. אור ד' נגלה על הר סיני, למשה הראה אוצר טובו וסוד הדר זיוו להורות תורה מורשה קהילת יעקב, לבסס עולם ומלואו. לפי זה כל חסיד, כל דורש מוסר וצדק, כיון שהגיעה דעתו לגלות רז מוסרי, הרי העולם כולו תובע את תפקיד מלוי החובה המגולה. לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, ע"כ אינם מצוויים, ואין מהלך הטבע פועל על ידם ביחס להדרכתם התורית, זהו רז מיוחד לישראל.

טו.

כשמדברים על דבר תעודת ישראל בעולם מיד אנו באים להכרה של העדות על גאות ד', שבאה ע"י כנסת ישראל, המבררת במציאותה את היסוד האלהי של הנהגת העמים והממלכות, וממילא של כל המציאות כולה, - ומזה אנו באים לידי תביעת הקדושה והטהרה בחיים המעשיים ובחיים העיוניים.

טז.

העלאת כנסת ישראל במדרגתה העליונה כ"ז שיש חילוק עמים בעולם, זאת היא מדרגת נקודת ציון.

פרק ב. קשר היחיד והכלל בישראל

א.

כנסת ישראל מיוסדת היא כולה על בסיס של המוסר האלהי העליון. ע"כ כל התנשאות מוסרית הנמצאת באישיה הפרטיים מוסיפה לה כח. ולהפך נפילת מוסר, וכל רשע, לפי ערך הכיעור והרע שבתוכו, כך היא מחלשת את כחה ואת היחש שיש ליחידיה אל כללותה. לכן דוקא תשועת ישראל תלויה היא בתשובה, בההטבה המוסרית במעשה, ברגש ובשכל, ולא כן תשועת עם אחר. ישנם עמים כאלה, שהכח המדביק אותם הוא דוקא איזו שאיפה כללית של רשע, של חפץ התגברות ללא שום אידיאל של צדק, וממילא הוא מלא רשע, מפני שמה שהוא דוחק את רגלי יתר העמים, אשר יבא עמהם במגע, הוא דבר שאין בצדק עליו יסוד נכון, וא"כ הוא מיוסד כולו ברשעה, ע"כ יכולים הם להיות מתחזקים ג"כ ע"י תגבורת רשע, ולחזק את אגודתם ע"י איפת זדון. לא כן הוא בכנסת ישראל. את היחש, שיש ליחידים שבה אל כללותה, אי אפשר לתלות בשום חק אחר כ"א בחק העליון של אהבת הטוב היותר נשגב, שהוא עומד להמלא במילוי שאיפותיה היותר פנימיות של כלליות האומה. ע"כ כל המעשים שהם נובעים בדרך ישר, או גם בדרך

מסובב, מהטוב העליון, הנם מחזקים את כחה, והעזיבה שלהם מחלישה היא את כחה.

ב.

מפני שהאידיאה הנשמית של כנסת ישראל היא המוסריות המוחלטת, ע"כ כל פגם מוסרי מנתק לפי ערכו את היחיד מקישורו בנשמת האומה. וזה נוהג בין בפגם מוסרי כללי, בין בפגם מוסרי מיוחד שרק לפי התכונה המיוחדת לישראל חשוב הוא לפגם וחטא. כי זהו דבר פשוט, שצבע המוסר מוכרח הוא בכמה פרטים להיות מקבל צורה מיוחדת לפי תכונת האומה. ובאומה שיש בה הרבה לשינוי מכל העמים, הדברים המיוחדים במוסריותה הם מרובים בקרבה, וכולם פועלים, בהוקרתם העיונית והמעשית, לטובה על מצב האומה, ובזלזולם הנם גורמים הרס ורפיון קשר.

ג.

היחש של כנסת ישראל ליחידה הוא משונה מכל היחשים של כל קיבוץ לאומי ליחידיו. כל הקיבוצים הלאומיים נותנים הם ליחידיהם רק את הצד החיצוני של המהות, אבל עצם המהות זה שואב כל אדם מנשמת הכל, מנשמת אלהים שלא באמצעות הקיבוץ, מפני שאין להקיבוץ חטיבה אלהית, שמגמה אלהית עצמית שרויה בתוכו. לא כן בישראל, הנשמה של היחידים נשאבת ממקור חי העולמים באוצר הכלל, והכלל נותן נשמה ליחידים. אם יעלה על הדעת להנתק מהאומה, צריך הוא לנתק את נשמתו ממקור חיותה, וגדולה היא משום כך ההזדקקות, שכל יחיד מישראל נזקק להכלל, והוא מוסר תמיד את נפשו מבלי להיות נקרע מהאומה, מפני שהנשמה ותיקונה העצמי דורש כן ממנו. אמנם צינורות ההזנה הנשמית והגנת החיים שלה הולכים בכנסת ישראל ע"י המצות, דבר ד', זהו הפלג הכללי המתגלם באורח החיים, הרשום בתכניתו. מראש צורים, מחיי האבות, שהתפשטו בבליטה בכונניותה של האומה, נתגלם הרוח הגדול, שאור ד' שרוי בו, במעשים גשמיים המתהלכים עם החיים, והאוצר החי נושא הוא בקרבו את כל לשד החיים של יצירתה של הנשמה, של התגברותה של נשמת הכלל, בסיועו של היחיד המגביר את כחו, והתעלותה של נשמת הכלל ע"י הוספת האורה, שהפרט מוסיף בה, ע"י אותו החותם שהוא מטביע בה משלו במצותיו הוא. והפעולה פעולה חיה היא, פעולה מחיה ומוסיפה און וחיל. והרזים הטמירים של העולם העליון, המלא נצח והוד, המלא נשמות עצמות, הממולא אור וחיים, גדולה וקדושה ותפארת, הולכים הם ונעשים עם המצות, הולכים הם ויוצרים את יצירתם בחיים הפנימיים של היחיד ובחיי הכלל, ומפלשים להם נתיבות רוממות בחיי עולם, ביחווה של האומה בעלת הכובר הרוחני הגדול לכל העולם כולו, והקודש מתעלה והצורה האנושית מתמלאה אורו, והעולמות שמחת עולם, מאור תורה ונר מצוה.

ד.

היחש האמיתי של כל יחיד שבישראל לכנסת ישראל, במובן הרוחני המלא, המקיף את כל החיים, המוסריים, הרוחניים והטבעיים, צריך הוא למזון תמידי יותר ממה שצריך כל בן אומה טבעית ביחש לצירופו לעמו. הנטיות הטבעיות אינן צריכות כ"כ חיזוק כמו הנטיות המוסריות, שהן צריכות טפוח וטיפול תמידי בלימוד ובמעשה. וע"כ האומות, שיסוד היותן הלאומית הוא יותר מכוון כלפי המילוי של הנטיות הטבעיות, כל זמן שהן קימות משפיעות הן את צירופן על כל יחידיהן בלא הכרח של הזנה

מיוחדת. בישראל גדול מאד האגד כלפי צדדי המוסריות והאידיאליות, המשותפת בכללות האומה, וכאשר הנטיות הרוחניות צריכות הן גם בכל יחיד טיפול תמידי, שלא ישפלו ולא יתטשטשו מצורתם, קל וחומר שהיחש שהיחיד נזקק מצדן אל הכלל כולו שצריך אימוץ ומזון תדירי. המובחר שבמזון הלא הוא תלמוד תורה לכל צדדיה, הכולל ג"כ את הלימוד ההסתורי, בכל שלמותו, וקיום המצוות באמונה עמוקה המוארה באור דעת והכרה ברורה.

ה.

כשמתרבה כח החמרי של האומה, נשמתה מתפשטת ומתגדלת יותר, וכל היחידים שואבים כל אחד לפי צנורו חיים ממעינה הכללי.

ו.

היופי הפנימי של כנסת ישראל, שבזה היא ממשכת את לב כל בניה אליה, הוא החן האלהי הנסוך עליה, מפני שבכללותה היא משגת מהאלהות נועם עליון עדין כ"כ, מה שאין כל אומה וכל פרט יכול להשיגו. ומתוך שמזיו כללותה נמשך ג"כ חוט של חסד בתוך כל יחיד מיחידיה, ע"י חוט קטן זה מרגיש היחיד את היופי הנעלה שיש בכללות האומה ע"י החן האלהי החי בקרבה, ומתוך כך הוא מקושר אליה בכללה בקשר אמיץ.

ז.

ע"י תוספת שפע רוח הקודש באומה, יתגדל הקשר שיש בין הפרטים אל הכלל.

ח.

רוח הקודש בא דרך כנסת ישראל אל הלב של כל יחיד ויחיד לפי מעשיו, - החפץ של האידיאליה האלהית היותר גבוהה, לגשמה בחיים ובמעשה, בחיי החברה והאומה, ולהרגילה בעדנת הציורים התמידיים, ההולכים ושוטפים תמיד בכח המדמה אשר בנפש האדם, ולהרחיב צעדיה בחכמה וכשרון, עד שמצד רוב פיתוחה ושכלולה היא מוצאת את עצמה מבונה בכל טוב, אור חסד, גבורה, חכמה, שמחה, עזן ואהבה, ומתוך שלמות בנינה ומילואה היא מרגשת ג"כ בהארה פנימית את האור והטוב העולה למעלה למעלה מכל הכלים של יכלתה וחפציה, והיא מתנשאת תמיד לעומתם. וכשם שהחפץ העליון האלהי, השרוי בכללות האומה, נותן מכחו את עז רוח קדשו על היחידים המתכשרים אליו, כן גם כל יחיד המתכשר בתכונה אלהית, בטוב מוחלט, במוסר טהור וכללי, המחזק בדעה ושכל טוב, לפי אותה המדה שהוא משתוקק להעלות את נשמת האומה כולה, לרוממה ולשגבה, כן הוא פועל, וכן הוא מחזק אותה ומוציא אותה מתעלומת הכח אל אור הפועל. "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור, אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם" (ברכות ח).

פרק ג. ההתדבקות וההתקשרות בכללות ישראל

א.

כשהאדם משים את לבו ודעתו להתדבק באור האלהי, המאיר בכנסת ישראל בכללה, בכל הנשמות ובכל הדורות מראשית ועד אחרית, מתדבק הוא עי"ז ממילא באור האלהות השורה בכללות שיעור הקומה של כלל האדם, שכנסת ישראל היא מרכזה ותמציתה, ועי"ז הוא מתדבק ג"כ בכללות האור של האלהות המתגלה בכל ההויה, שבצד העליון של נשמת האדם משתקפת כל תמציתה, וממילא מקשר הוא בזה את דעתו לדבקות באלהות העליונה שלמעלה מכל ההויה, ונפשו מתמלאה חיות מלא קודש ותפארת גדולה וגבורה, ובתוספות כחו מוסיף הוא כח בכללות כנסת ישראל, מפני שהוא חלק ממנה, וממילא מוסיף הוא כח בקומת האדם ובכל העולמות, שנאמר תנו עז לאלהים, על ישראל גאותו ועזו בשחקים, נורא אלהים ממקדשיך, אל ישראל הוא נותן עז ותעצמות לעם, ברוך אלהים.

ב.

בדור האחרון מתרשם החותם של כל הדעות שבכל הדורות שעברו, ומה שנאמר בדבור מתחתמת בו התמצית שלהם. על כן גם התכונות הטבעיות, היוצאות מכל עניני האמונה, מתרשמות בלב כל הדבק בכנסת ישראל ורוצה בתשועתה. ואפילו התוך הפנימי שבכל המצות, המעשיות והאמוניות, מרושם הוא בהקישור לכנסת ישראל ובחפץ ישועתה. אלא שההכרה של המקור המחיה את כנסת ישראל מביאה אל כל המצות ואל כל האמונות. אבל מ"מ כל המקושר לחפץ ישועה לכללות ישראל בארץ ישראל, - שמבלעדי ארץ-ישראל א"א לישועה כללית שתבא, - הרי הוא מקושר בגניזה לכל התמצית של כל האמונות וכל המצות כולן. ולהדור בכללו ראוי שיומחלו לו כל עונותיו, שנעשים מחסרון הכרה במה שהוא עצמו מדובק וקשור בכל לב. ועי"ז נאמר בימים ההם ובעת ההיא נאם ד' יבוקש עון ישראל ואיננו ואת חטאת יהודה ולא תמצאנה, כי אסלח לאשר אשאיר. והמופת הגדול שדורנו הוא המיועד לתעודה זאת, הוא מה שנמצאים בו כאלה שרעיון זה נחתם במעמקי נשמתם, ומוצאים בו קדושה עליונה ודבקות אמתית בד' צור כל העולמים אלהי ישראל ב"ה.

ג.

הדבקות בצדיקים, כדי שיתערב כח המציאות שבנשמתם עם הנשמה הבלתי נשלמת, היא דבר נכבד מאד במהלך התפתחות הנפשות. אבל צריך שמירה גדולה, שאם יטעה בצדיק אחד, וידבק בו דבקות פנימית הויתית, וידבק ג"כ בחסרונותיו, הם יפעלו לפעמים על הדבק במדה גרועה הרבה ממה שהם פועלים על האיש המקורי. אשריהם ישראל שהם דבקים בנשמת האומה, שהיא טוב מוחלט, לשאוב על ידה אור ד' הטוב.

ד.

כשהאור האלהי, שהנשמה מרגשת אותו בכל חושיה הרוחניים בכללותה של כנסת ישראל, בעצם גבהו ותקף זהרו, עולה למרומי עליונותו ומתרחב לכל מרחבי פעולותיו במציאות, באדם ובעולם, כנסת ישראל מתרוממת על ידו, ומתחברת בחבור אהבה וזוהר, מלא חיים חכמה חסד וגבורה נצח והוד,

ומתעטרת באלהות המתגלה בכל ההויה, שכנסת ישראל מתגלה אז כנושא המקבל את האור העליון, הבא ממקור יותר נערץ ויותר עשיר וממולא אור אין סוף לכבוד ולשלמות. וקישור זה כפי גדלו הוזר ומשפיע הארות עליונות בכל הנשמות הפרטיות של כל היקום, ובדרך הרגשה בטוחה לנשמותיהם של צדיקי עולם, המשותפים בעצם הויתם בשמחת ד' במעשיו. כדי להיות מוכן לקליטת אור נעלה זה, המלא שלל גדולה אלהית מרובת צבעים וגונים מרהיבים, אדירים ונצחיים, צריך רוח ענוה תמימה בעצם טהרתה, ענוה טהורה המדריכה עז ומוסיפה כבוד וחפץ חסד כללי לכל היקום, המחוברת עם הכרת אמת על דבר השלמות המוחלטת ועל דבר היחש של האדם אליה, שעל ידה הוא מתמלא צמאון לאלהים ורננת קודש רעננה ונעלסה.

ה.

הצמאון להבלע כולו ברוח ישראל צריך הוא להתגבר. לחשוב ישראליות, להרגיש ישראליות, לחיות חיים ישראליים, לראות בשמחת ישראל, זאת היא מגמה עמוקה גבוהה ורחבה, מלאה טל חיים של קודש, מובדלת מרגש דוגמתה אצל אומות העולם, שרפוד בהרבה שנאת הבריות ורשעה בלא אידיאל קדש פנימי, הצמאון לרוח האומה צמאון הוא לד', לאור תורה, ליושר, לחכמה, וכל טוב ונעלה.

ו.

אדם מישראל שהוא רוצה לזכות לאור חיים באמת, צריך הוא שיסכים להיות שותל עצמו בכנסת ישראל בכל לבו בכל חושיו וכחותיו הגשמיים והרוחניים, שישים את מגמת חייו לקנות לו לפי היכולת שבידו את המדות הישראליות ואת הידיעות המיוחדות לישראל, שראש לכולן היא התורה בכל רחבה בכל סעיפיה, ועמה כל מה שמיוחס לחכמת ישראל, ומתוך עליתה של כנסת ישראל יבא לעליה כללית של מקור החיים האנושיים והעולמיים.

ז.

כל מה שאדם מרבה בתורה ובמצות מתקשר הוא יותר בכנסת ישראל, ומרגיש בקרבו את נשמת הכלל כולו, בתמציתו היותר עליונה, וחש בכל מהותו את הצער של כנסת ישראל בשפלותה, ומתענג משמחת עולמים העתידה לפניו, ומתפאר בהכרה עמוקה פנימית בהוד עליונותה האלהית. ובכל עת שמחה של מועדי ששון, וחדושי הזמנים, לימים ולחדשים, הוא כולו מוקף ומלא תעצומות עוז של שמחתה ומשוש גילה. שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה, למען תינקו ושבעתם משד תנחומיה, ולמען תמצו והתענגתם מזיז כבודה.

ח.

האדם צריך לזכך את עצמו ולהתרחק מן הכיעור, כדי שיהי' מושג הכלל מצויר יפה בנפשו, ואז תהיה לו היכולת להתדבק בכללות כנסת ישראל.

ט.

כשיש איזה דבר שאיננו מתדבק עם המחשבה הכללית הישראלית, מפני שנדמה שהוא קטן בעדה יותר מדאי, ומוגבל ומצומצם מערך הרחבתה האידיאלית, אנו צריכים להבין שיש כאן חסרון מצדנו בהמחשבה הכללית, שלא הוארה יפה בכל אבוקתה הגדולה ואורה הבהיר, שמתוך כך אינה תופסת את הדברים הקטנים והרהוקים מחוגה העליון. וכל מה שנוסיף אורה קדושה ועליונה, יותר נתעלה בבהירות המחשבה, ויותר יתגדלו האידיאלים שלנו בשאיפתם, ויותר יכנסו לעומתם תחת דגלם כל הדברים הקטנים שבקטנים, וחיי עולם וחיי שעה יתחברו ביחד, והיה אור הלבנה כאור החמה.

י.

כשההתקשרות עם כנסת ישראל ברוחניותה ובעוצם מהותה באה למדרגה הגונה, מתחילה הכרה נעימה פנימית להולד בעצמיות הנשמה, המרגישה את קול ד' העובר דרך כנסת ישראל בקול עז, הדובר את המשנה, ותורה שבעל פה כולה, ההולכת וזורמת מתוך אוצר החיים הטהורים והכבירים, מלאי התפארת והקדושה, של תורה שבכתב, דבר ד' הבא מקול ד'.

יא.

הנשמה שלנו גדולה היא, חזקה ואדירה, חומות ברזל היא משברת, הרים וגבעות היא מפוצצת, רחבה היא מרחב אין קץ, אי אפשר לה להתכוץ, מוכרחת היא להתפשט, על כל אלה מליוני הנפש הישראליות שלנו, בכל דרגותיהם, בכל עליותיהם וירידותיהם, בכל ההרים שעלו שמה ובכל העמקים שירדו שמה, בכל מרומי קרת שהם עומדים שמה בראש מורם, בכל החורים אשר התחבאו שמה, מעוצר בוז וקלון, עמל ויגון, בכולם בכולם נשמתנו תתפשט, את כולם תחבק, אח כולם תהיה ותעודד, את כולם תשיב למקום בית חיינו. מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם.

פרק ד. אהבת ישראל

א.

אהבת ישראל והעבודה של הסניגוריא על הכלל ועל הפרטים איננה רק עבודה הרגשית לבדה, כיאם מקצע גדול בתורה, וחכמה עמוקה ורחבה, רבת הענפים, שכולם צומחים ויונקים מלשד טל אור תורת חסד.

ב.

אהבת ישראל היא תולדה מהאמונה באורה האלהי של כנסת ישראל, שהוא לה סגולה עצמית שלא תזוז ממנה בכל חליפות הזמנים. ביותר צריכה אהבה עליונה זו, וסבתה האמונה הפנימית בשורש האלהי שלה, להיות מתעוררת בקרב אנשי לב ורוח בעת ירידתה של האומה במצב הרוח, בעת אשר רמיסת קודש וזלזול דת יראו בכל תוקף ועז, - להבחין שעם-כל-זה כח ישראל גדול הוא ועצום לאלהיו, ולהסתכל במאור הפנימי, החודר את רוח הכלל, ושמשכנו הוא ג"כ בכל נפש פרטית שבישראל בגלוי או בסתר, גם בנפש הנסוגה מאד, אשר סרה הרבה מדרך ד'. הגילוי שמגלה הצדיק, האוהב את עצמיותה של האומה בכל עז

חייו, את הטוב האלהי הצפון בקרבה, פועל לטובה על האיש העוסק בסניגוריה האמיתית הזאת, לרוממו מעל שפלות החיים הגסים והמוגבלים, ההולכים קרורנית בזעפם העגום. והפעולה חוזרת באורח סגולי על כללות האומה ופרטיה, להכניס במ כח מעורר לחן ולחסד אל, שיפלט להם אורח לתשובה מאהבה.

ג.

האהבה הגדולה, שאנחנו אוהבים את אומתנו, לא תסמא את עינינו מלבקר את כל מומיה, אבל הננו מוצאים את עצמיותה, גם אחרי הבקורת היותר חפשית, נקיה מכל מום. כולך יפה רעיתי ומום אין בך.

ד.

כל מה שבא בדברי תורה שבכתב ושבעל פה, שיוכל לרפות קצת את האהבה של ישראל, אפילו ביחש לרשעים היותר מוחלטים, הם נסיונות ובירורים לאדם איך שיעלה על מדרגה עליונה של אהבת השי"ת, עד שימצא לו דרך בין הסתירות כולן, ואהבת ישראל ואהבת הבריות תשאר בלבבו חיה וקיימת בלא שום גרעון ופקפוק בעולם.

ה.

אהבת ישראל מחייבת אהבת כל האדם, וכשהיא מטביעה שנאה לאיזה חלק מן האדם הוא סימן שלא נטהרה עדיין הנשמה מזוהמתה, וע"כ אינה יכולה להתיחד בעדן האהבה העליונה.

ו.

מדת שנאת חנם גם היא צריכה להתעלות, לא תעכב את התשובה ואת הגאולה השלמה מכללות ישראל. צריכין לפתח אורות גדולים להבין ולהשכיל, שגם מפירודי הדעות יוצאת טובה כללית. מתוך כך אין המדות הרעות הדבוקות כפסולת בתוך האוכל של קדושת ישראל, מתחברות ביחד, ובפנימיות הלב הקשר גדול ועצום, ונמצא שצד הטוב מתאמד וצד הרע מתפזר, ויתפרדו כל פועלי און. ולא עוד אלא שגם בצד הטוב יש שע"י הפירודים מתגוון כל טוב פרטי בגון מיוחד, ואין גון השרוי באחר דוחק אותו לטשטש את צורתו, ומתוך כך מתעשרת כנסת ישראל ברבוי אורות, והרבוי הזה עצמו הוא יגרום את השלום היותר גדול ויותר פנימי. ומ"מ צריכים להשתדל הרבה שיהיה השלום ניכר גם מבחוץ, וסוכת שלום פרושה על כל ישראל, אבל מה שיש מהפרודים, ובפרט אותם הפירודים שיש להם מקור נפשי בנטית אמונה וקדושה, מהכל אורות עליונים יתהוו. ואם השיגו צדיקים אנשי מעלה את גודל האורות, המתהוים ממחלוקת שבין צדיקים, שהם בונים בזה עולמות כלומר משכללים כל אחד את שיטת המוסר, היושר, הקדושה והחסידות שלהם, בכל עומק הרגשתם ורעיונם בפנימיות החיים, הנה עמך כולם צדיקים, וכל אחד מישראל חי בקרבו ניצוץ אור קדוש ממורשת אבות מקדושת תורה וגדולת אמונה. ונמצא, שכל מחלוקת שיש בין איש ישראל לחבירו, בין קיבוץ לחבירו, גם היא בונה עולמות, וכיון שהכל הוא שכלול ובנין, אין צורך לדבר מרורות, כי אם להודיע את הגודל ששני הצדדים עושים, ושהם יחד משכללים בנין עדי עד, ומתקנים את העולם, ואז לפי התרחבות הידיעה תגדל האהבה, כפי הערך של גדולת השנאה, ויגדל החיבור לפי הערך של גדולת הפירוד, וכערך של מדה טובה מרובה ממדת פורענות, והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה

שבעתים כאור שבעת הימים, ביום חבוש ד' את שכר עמו ומחץ מכתו ירפא בב"א. - והחטאת לד', שעל מיעוט הלבנה, יגלה את אורו, הבא מפנימיות הקטרוג, תוכחת מגולה מאהבה מסותרת, שמתוך סתרה תצא בגילוי בכח רב ואיתן מאד, רשפיה רשפי אש שלהבת יה.

ז.

האהבה העדינה להקנינים הרוחניים של האומה, אומרת היא ממש מה שאומרת יראת שמים הפשוטה והאמונה התמימה, ורק חסרון הבנה יביא להאומרים הללו, בעלי הביטוי המחולף, לחשוב שהם מתנגדים זה לזה. יש שהביטוי של הוקרת האומה ואהבת כבודה אומר יותר יראת שמים ואמונה, ממה שהביטוי של יראת שמים ואמונה בעצמו אומר.

ח.

אהבת ישראל צריכה להתפרנס. אינה דומה לאהבה הטבעית שבכל אומה, שנמצאת ביחידה. כל אומה יסודה הוא רק טבעי פשוט, הכרח החיים והקיבוץ, מילויי הרצונות הטבעיים, הנוחים ע"י קיבוץ שיש להם קשורים אמיצים זה לזה, והרצון הזה אינו צריך להיות מתעורר ע"י סיבות לימודיות וחינוכיות. אבל קישור של כנסת ישראל בנוי הוא ביותר על מאויים רוחניים משותפים, שבעצמם הם צריכים אימוץ וחיזוק רוחני מרובה מאד גם בלבו של כל יחיד, וכל שכן בחיי הציבור כולו.

ט.

האבות משפיעים הם את הצד הטבעי שבכנסת ישראל, ומשה רבנו את הצד הלמודי. והם ממוזגים זה בזה ומשפיעים זה ע"ז. ולעתיד לבא יתחבר לגמרי משה עם האבות, ויגלה במשיח בצורה כלולה מכל, ולמעלה ראש ינשא הצד הטבעי שבכנסת ישראל, "מחשבתם של ישראל קודמת לכל", ויתראה לעין כל שהוא שורש כל התורה כולה, וכפי תגבורת הצד הטבעי שבאומה יתגדל העונג של חייה, והקדושה תהי' מדושנת נחת ועונג לאין קץ ותכלית, מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים. והתענוגים כמה רוממים הם, כמה נעימים הם, כמה מפוארים הם, כמה עדינים הם, מבשמי עדניהם אנו מריחים קצת קליטת ריח טוב ריח גן עדן, ואנו מתעדנים ומתמלאים גודל קודש, שפעת קודש, רוח הקודש, ניצוצות של אורו של משיח נכנסים בנשמתנו, והריחו ביראת אלהים, ולא למראה עינינו ישפוט ולא למשמע אזנינו יוכיח, ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ, והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע, ואין רשע, כי הרשעות תמחה, ועמך כולם צדיקים. ומי שריח טהרה מקליטת ריח גן עדן של משיח בו אינו רואה חובה על שום אחד מישראל, ואהבתו לכל אחד מישראל גדולה היא לאין קץ וחקר. רואה הוא את האור הגדול שבנשמתם, את סגולת פארם ואת זיו התשובה החופף עליהם תמיד, את ברק הקודש ואת אור השכינה שאינה זוה מהם בכל עת ובכל זמן, בכל דרגה ובכל מקום, "אני ד' השוכן אתם בתוך טומאותם", ובין כך ובין כך בנים אתם לד' אלהיכם. אשריך ישראל.

י.

מאהבת אלהים, המוטבעת בתוך כל נפש ישרה, מיד כשמתנערת מהמהומה השכרנית של החושים

ונטיותיהם הגסות, מתעוררת היא בתוך הלב אהבת ישראל בכל אדם תרבותי, היודע יפה את המהלך ההסתורי, ואיך פעלה האומה הזאת לטובה על המחשבה האלהית בכללות האנושיות. ואם אדם זה הוא בן ישראל, מתחברת נטיה זו לאהבת המוצא, והיא נעשית עי"ז לשלהבת פטריוטית חמה ומאירה. ומתוך שהמחשבה האלהית הישראלית לא הניחה את העולם להיות שקוע רק במחשבה המיטפיזית לבדה, ע"ד האלהים ומושג האחדות בטהרתו, כי אם הרחיבה את צעדי המוסר והתרבות תחת המצע של המחשבה האלהית, בצורה חשובה כזאת, שאיננה יכולה להשתכח בחליפות תקופות רבות, על כן בא ג"כ החוש המוסרי, המוטבע בלבו של אדם אשר לא עות את דרכו, ומעוררו לאהבת ישראל מתוך הנטיה האסתתית של המוסר. וכשההסתוריה מלמדת בבירור, שכל חיל זה עשה לו ישראל ע"י ארצו המיוחדת, מוכרחת אהבה זו להתפשט גם על ארץ ישראל.

פרק ה. ישראל - ואומות העולם

א.

כל מה שנוגע לישראל ומהותו אינם דברים מוגבלים כחוג הפרטי המצומצם, אלא הם מרוכזים בחוג מיוחד, ומשפיעים מתוך המרכז על ההיקף כולו. ישראל בעמים, ארץ ישראל בארצות, תורת ישראל בתורות ואמונות כולן, הנם שלשה מרכזים, שאוצרות חיים ואורות עולמים גנוזים בהם להיות מזינים את כל העולם כולו, מעלים ומקדשים אותו. ישראל בתור אומה מיוחדת, ברוכה בעומק קדושתה ושאיפתה האלהית משפיע הוא על כל ההיגף של כל העמים כולם, לעדן את הנשמה הלאומית שבכל עם, ולקרב את העמים כולם בכחו למעמד יותר ושגב ויותר אצילי. ארץ ישראל עומדת להשפיע, מכח יסוד תרבותה ומפעולתה על החיים השוכנים בה, על כל הארצות כולן, לעדנם ולרוממם, ולקרבת אל תכלית הוייתם. תורת ישראל עומדת להופיע אור גדול מתוכה על כל השטף של רוחות האמונה השונות, אצל עמים וקבוצים שונים, להסיר מהם כל סיג וטפל, ולהאיר אותם באור הקודש והטהרה האלהית. "והסירותי דמיו מפיו ושיקוציו מבין שיניו, ונשאר גם הוא לאלהינו, והיה כאלוף ביהודה ועקרון כיבוסי".

ב.

צדקה עשה הקב"ה עם עולמו, מה שלא נתן כל הכשרונות במקום אחד, לא באיש אחד ולא בעם אחד, לא בארץ אחת, לא בדור אחד ולא בעולם אחד, כי אם מפוזרים הם הכשרונות, והכרח השלמות, שהוא כח המושך היותר אידיאלי, הוא הגורם להמשך אחרי האחדות המרוממה, המוכרחת לבא בעולם, והיה ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד. אוצר סגולת עולמים בישראל הוא גנוז. אבל כדי לאחד במובן כללי ג"כ את העולם עמם מוכרחים צדדי כשרונות מיוחדים להיות חסרים בישראל, כדי שיושלמו ע"י העולם, וכל נדיבי עמים. ובזה יש מקום לקבלה שישראל מקבל מהעולם, וממילא פנויה היא הדרך כלפי ההשפעה, אלא שהקבלה היא מבחוץ וההשפעה מבפנים, כלומר פנימיות החיים שלמה היא בישראל, באין צורך להעזר משום כח זר בעולם, וכל שלטון משרה בישראל מקרב פנימיות החיים הוא נובע, "מקרב אחיך - ממובחר שבאחיך", ולחיצוניות החיים מזדמן שצריך השלמה דוקא מבחוץ, "יפיפותו של יפת באהלי שם", "חיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו", ומשפע פנימיות החיים כנסת ישראל היא רק משפעת ולא מקבלת, ד' בדת ינחנו ואין עמו אל נכר.

הרוח והמעשה מתאימים הם יחד בדרך יחושי. רוח מיוחד דורש להספקתו מעשים מיוחדים. אבל לעולם רחב וגדול הוא עולם הרוח מעולם המעשה, המעשים, כל כמה שאינם מורגשים לכל לב ואינם נתבעים מן הטבע בדרך ישרה, כבר הם צריכים לאידיאלים ולהשפעה קיבוצית, וההשפעה הקיבוצית היא נערכת לפי גדולת רוחה. התכונה האוניברסלית ממלאת לעולם את לב עדיני הרוח שבבני אדם. ע"כ ירגישו מחנק אם יסגירו אותם ברוחם רק בתוך חוג לאומם. אבל האומה שהאוניברסליות הגמורה טמונה בעומק נשמתה, "נדיבי עמים, עם אלהי אברהם", היא דודשת לעולם מעשים החוקקים יפה את טפוסה בקרבה פנימה, ועליהם חלים בשפע המון אידיאלים נאצלים אוניברסליים, שהכללתם עולה עד מרומי עד, עד מקום שהעין מתעששת שם והרוח המופשט המלא זוהר רק הוא מתנשא עד אותן הגבעות הרמות. צמצום מעשי והרחבה רוחנית יחדו הנם המטבע הראשי של צביון ישראל, עם לבדד ואור גויים יחד. השקיעה המוחלטת בשאלת השעה לא תוכל להתאים לרוחו, הטמיעה של רוחות מפלגתיות, שכל עניינהן הם מחיה וכלכלה חמרית וסיפוק אסתתי, רק כפי מה שהעין הקצרה, הכבושה בחומר בוער, מתנוודד לכל תאווה ארעית, תוכל להתרומם אליו, מכשילה היא את כחו. ע"כ לא תדום כנסת ישראל מזמרתה הפנימית. בכחה הכללי תחבוק בקרבה את ההמון המפלגתי, תמתק את מרירותו, ותאגד האומה כולה עם כל דרישותיה. ומריח העדנים העליונים שלה ישובו החיים המפלגתיים גם הם להיות מוטבעים באותה הצורה החביבה, שיש בה טוב ונשגב, לא רק הכרח ומלחמת בשר, והצורה הכלכלית גם היא תתרומם ע"י הבטחון המוסרי, אשר יספיק לחדור בכל האומה, בצורה מתוקנת המלאה אמון של אחים, לא רק בביטויים ריקים כ"א בעצם מעמד הנפש והרצון הקבוע, המרכז את החיים ודרישותיהם. וחילוק המקצועות בעבודת המעשה ועבודת הרוח לא יוליד עוד דלות ומשטמה, כ"א עושר ואהבה מלאה חיים ותעצומות לעם.

כל דעה כוזבת, המהרסת את העולם, נובעת ע"פ רוב ממקור החפץ להתעלות בלא גבול ובלא הכנות הנאותות, שזה גורם לנפילה והשתברות. עבודה זרה חפצה להתקרב אל האלהות בחושים, וירדה לשפלותה. כי רצתה לעלות למקום שאי אפשר לעלות, ולא קנתה ההכנות הדרושות, שהן דרכי הדעה וההרגשה, המכשרת את האדם להיות מבקר בהיכל ד'. הנטיה מקו המקורי, ממקורם של ישראל, יש לה תמיד מעין עבודה זרה, דהיינו חפץ ופועל לצייר את האלהות בהכרה מוחלטת חיובית. רק גילוי האלהות שע"י מדת הענוה הגדולה של משה רבנו ע"ה למד לו, כי "לא יראני האדם וחי" ו"לא תוכל לראות את פני". זאת היא תכלית ההתעלות של הצורך האנושי אל דעת האלהים, שידע את חלק הידיעה ואת אי אפשרותה במילואה, שע"י כן תהיה תמיד ההתעלות שבה, ע"י החלקים המתגלים בהכשרת האדם, הכח הדוחף את התרבות היותר נשגבה. הנצרות חשבה, שהיא יודעת את האלהים. היא מדדה את הבלתי נמדד באמת המוסר האנושי, ע"פ אותה המדה שהיתה יכולה להשתער בימי התגלותה. ומן הדמיון שיש לה ידיעה, במה שאין לה ולכל נוצר כל מושג, והרגשה במה שאי אפשר להרגיש, התקרבה, בטבעה לאליליות, ונסתבכה במושגים אליליים כ"כ, עד שלא תוכל להנקות מהם כ"א ע"י שברון גמור בעצמותה, שיגרום ביטול צורתה והשבת חלקיה הטובים למקור שמשם לוקחו, שהוא אוצר התורה ואור ישראל. מה שהיא הנצרות ביחס אל החסד והמוסר, שהיא חשבה שהיא מבינה בהם את האלהות ומרגישתה, כן היא המושלמניות ביחס אל החכמה והגבורה, שהיא חושבת שהכירה בהם את העצמיות של האלהות, ועל זה בנתה את יסודה. אמנם חכמה וגבורה מחזיקות את המעמד בלב בצורה יותר אמיצה מחסד ואהבה,

המרככים אותו ומביאים לנטות פנים לכל צד. על כן תוכל המושלמניות להחזיק יותר מעמד בריחוק מהאליליות, ולא תשא פנים להרגשת הלב, שע"י שיתוף של ציורים וסמלים ודעות חלושות תוכל למצא את הרוך שהיא חפצה. אבל בכל זה לא תוכל להחזיק מעמד קבוע, ואין בינה לבין האליליות חיץ הגיוני. כי האלהות המובנת והניכרת ע"פ מדה נבראת, כחכמה וגבורה. וכל מיני מעלות כאלה, ממה שהפה והלב של האדם המוגבל יכול לדבר ולחשוב, היא בעצמה תכונה של אליליות, מפני שקרותה והעדר מציאותה, ולעולם תנוצח מן הכפירה השוללת, שצדקה ממנה כשנעריך את שתיהן אל המושג האמיתי של האלהות. כי ההעדר והשלילה הם סוף כל סוף סוביקטיביים לאדם, ובזה הם אמת, שכל מה שהאדם משיג, משער ומשכיל, באופן חיובי, הכל הוא שלול ואפוס מאמתת האלהות, מפני שהגבלה והאפסיות הן הדברים היותר מסמנים את כל המושגים האנושיים, ממה שתהי מוצצת בהן ההתעצמות של ההויה והישות, שהן במציאות הנבראים רק מפני הופעת האלהות עליה ולא מצד עצמה. ע"כ יסוד דעת אלהים העומדת לעד היא האלהות המתעלה על כל התבונה וההרגשה, והחתומה בתוך התבונה וההרגשה בחותם של העונה, ושל אי אפשריות ההשגה. ודוקא מצד זה היא גדולה בפעולתה על החיים. היא מישרת אותם, מעלה אותם תמיד עדי עד, וכל החיים כולם, וכל התנועות החפשיות שבעולם הרוחני והחמרי, בעולם הפרטי והכללי, מוצאים דוקא בה את תפקידם. אמנם כדי להיות אומה שלמה יכולה להתפרנס במזון רוחני דק ונאצל כזה, בפנימיות נשמתה, צריך לזה הכשר גדול מאד, הכשר גזעי והכשר מוסרי והכשר הסתורי, וכל אלה נשלמו רק בכנסת ישראל. "אך עמי המה בנים לא ישקרו, ויהי להם למושיע".

ה.

להיות יונק מזיו האלהות, במובנה הטהור העליון, שרוממות מעלתה היא העונה של "תכלית הידיעה שלא נדע", ועם כל זה, למרות מה שידיעה זו היא שלילית, תהיה הנשמה מלאה ומתמלאת תמיד בכל עת ועונה ציורים אלהיים חדשים, מעדנים ומרוממים, - לזה דרוש שיהיו כל חוגי ההרגשות והמחשבות מתאימים אל היניקה של החמדה והעריגה האלהית. ולזה אין די במעשים הפרטיים שיהיו רצויים, ומשוקלים בשקל של מוסר מאיר ומתוקן, כ"א גם שהרגשות הפנימיות, המתרוצצות מאיליהן בתוך הנשמה, יהיו מבונים על בסיס האור והשלימות. ודבר זה אי אפשר כ"א כשתהי נ"כ האומה, שממנה היחיד בא, כולה מיוסדת ברוחניותה על הטוב והאור האלהי, שאז מתאימות הרגשות הבאות לאדם מצד לאומיותו אל האור הטהור של המוסר היחידי העליון. אבל אם האומה היא רשעה בתכונתה, אי אפשר שהיחיד היוצא ממנה יהיה כולו בר וטהור, כי הרגשות הלאומיות מוכרחות להטיל בו את זוהמתן. להדריך נפשות, שהן מלאות זוהמא ונטיות רשעיות, אי אפשר באור הזיו האלהי כי אם ע"י עילום גדול, וכל שהרשעה יותר שלטת כך העילום צריך להיות יותר מעובה. הירידה שלנו מפני החטא גרמה גם בנו עביבות גדולה, שהשלילה הבאה בעקבתא דמשיחא, ועמה החוצפה, היא מכוונת מצד תכסיס ההנהגה העליון לטהר את המשך הזיו העליון מכל סיג של ציורים חיוביים בתוך העצמיות האלהית העליונה, אבל בתוכיות תכונתנו נמצאת היכולת לחיות באור ד' הבהיר, ולהמשיך על ידו הדרכות כוללות ופרטיות, ע"י הלבשות יפות שאינן פוגמות את האור כ"א מתקנות אותו למראה עינים. אבל בעולם כולו, במובן האומות שבתוכו, אין גם אומה אחת המוכשרת לזה. ע"כ מוכרח הערפל לכסות לאומים. רק כשנהיה מה שאנו צריכים להיות, תשוב להאנושיות הסגולה העליונה, שהתמצית שלה תהיה מסוגלה לאור הרוחני הגנוז בתכונתה, וממילא תתרומם כולה ובגאון תכיר את האושר שלה, במה שזכתה שהחלק היותר מוכשר שבה יהיה ממולא באור האלהי הזך, וע"י השפעתן תדע בכללותה איך להתרומם למי מדתה.

ו.

כל ציורי העולם לא חשו שום רושם כלל על עצמיותה הפנימית של כנסת ישראל. כל ההשקפות, כל מיני בתרבויות ששלטו ושולטים ברוח האדם, מקצה תבל ועד קצהו, לא הגיעו להעביב אפילו נקודה אחת של יפעת האורה האלהית החפשית של כנסת ישראל. תמימה היא, תמימה אשר לא עלה עליה עול, בתולה ואיש לא ידעה, נפלה ולא תוסיף לנפול קום בתולת ישראל. זאת היא אמתתה של הנחמה העליונה המוצצה במערבא.

ז.

יכול אדם, שכל ההבדל שבין ישראל לעמים הוא מתבלט ע"י המצות שבפועל. שהרי אפשר להרעיון להיות מקיף והולך את כל האדם כולו. אבל סקירה של טעות היא זו. כי אם באמת היה הרוח והרעיון מקיף את הכל לא היה צורך באותו ההבדל המעשי כלל, וגם לא היה מועיל ומתקיים. אבל תוכן הדבר הוא, שהיסוד הנפשי, שהרעיון הוא בנוי עליו, שעל יסוד אותו הרעיון כל הארג הגדול של החקקה המעשית מתפשט, זה היסוד הוא העצם הנשמתי, שהוא מצביין את ישראל בתור חטיבה מיוחדת, חטיבה אחת בעולם. ומההבדלה הזאת נובעות הן כל ההבדלות המעשיות. ואפילו כשהאחרונות נפגמות אינן יכולות להגיע את פגמיהן ביסוד העליון, שהיא החטיבה הנפשית, שההבדלות כולן יונקות ממנה. ולעולם ישאר הבדל בין ישראל לעמים, כדי לבסס ע"י ההבדלה את התוכן החול ואת התוכן הקודש של העולם בתיקונו המרושם.

ח.

צורתם של ישראל צריכה להתברר, אם האנושיות הכללית של תוכן האדם עומדת היא בה בצביונה כמו שהיא אצל כל העמים, ועליה נבנתה הצורה הישראלית המיוחדת, או שמעקב עד ראש הכל הוא מיוחד. לבירור זה צריכים להשתמש במקורות שונים, תורניים, שכליים, הסתוריים, רזיים, הופעיים, שיריים, ולפעמים ג"כ פוליטיים ואקונומיים. נראה הדבר שמקודם נערך הדבר שצורת האדם תשתלם בכללותה, ובתור תוספת ויתרון יגלה על האומה המיוחדת רוחה המפואר בהדרת קודש. אבל נתקלקלו הענינים ורוח האדם שקע כ"כ בכלל, עד שלא היה החול יכול להעשות בסיס לקודש אלא א"כ יקלקל אותו, והוכרחה גלות מצרים לבא בתור כור הברזל, שצירפה את צד האדם שבישראל, עד שנעשה לבריה חדשה, וצורתו החולית נתטשטשה לגמרי. והחול גוי פעם אחת ע"י הגרעין האנושי לצורה שמראש ועד עקב כולה ישראלית, יעקב וישראל.

ט.

כשחושבים ע"ד האדם ושאר בעלי חיים נוכל לרשום רשימה שלמה של השוויות, שהאדם וכל החיים שוים הם, ומ"מ אחר כל השוויות כולן אנו רואים, שאותה הנקודה, שבה תלוי היתרון של האדם על הבהמה, היא חובקת בקרבה את כל מעלת האדם, והאדם לא יוכל ולא יחפץ להחליפה בעד כל הון ויסבול באהבה יסורים רבים רק כדי שלא להיות מאבד את סגולת האדם המיוחדת שלו. ההבדל שבין דת ישראל ליתר הדתות, אפילו אותן שהן באות מהשפעתה, הוא ג"כ ככה. המון חזיונות של דימויים אנו יכולים למצא ביניהן, ואיך אפשר שלא ימצאו הדימויים, אפילו אם לא היו הן נלקחות ביסודן ממנה. הלא רוח

האדם יש בו שיווי כללי, בכמה צדדים, אע"פ שיש הבדל מיוחד בין אישים, וקל וחומר בין קיבוצים ולאומים, מ"מ צד השווה אינו בטל מעשות פעולתו. וביחש להדתות שבאו אחר מתן תורה והופעת ישראל בעולם, וקל וחומר אותן שביחוד נמשכו מכחה של תורת ישראל, ודאי מוכרחים דימויים רבים להיות ביניהן. והדימויים הללו, עם כל הפרטים המרובים שבהם, לא יכחידו את הנקודה התוכיית המבדלת אותן, וכל המהות הנשמטית מקופלת היא לא בהדימויים כ"א באותה הנקודה המבדלת, שהיא נותנת נשמה מיוחדת גם בהפרטים של הנקודות הדומות, עד שהדמיון הוה רק דמיון חיצוני, אבל הפנים משונה הוא תכלית השינוי, ולא יוכל ולא ירצה ישראל מעולם לאבד את נקודת הנשמה בשביל עטים של הפרטים המושוים, ולעולם יעמד על גורלו, הן עם לבדד ישכן ובגויים לא יתחשב.

י.

ההבדל שבין הנשמה הישראלית, עצמיותה, מאוייה הפנימיים, שאיפתה, תכונתה ועמדתה, ובין נשמת הגויים כולם, לכל דרגותיהם, הוא יותר גדול ויותר עמוק מההבדל שבין נפש האדם ונפש הבהמה, שבין האחרונים רק הבדל כמותי נמצא, אבל בין הראשונים שורר הבדל עצמי איכותי.

יא.

ראויה היא האנושיות שתתאחד כולה למשפחה אחת, וחדלו אז כל התגרות וכל המדות הרעות היוצאות מחילוקי עמים וגבולותיהם. אבל העולם צריך להעידון התמציתי, שהאנושיות משתכללת על ידו בעושר הצביונים המיוחדים של כל אומה. וזה החסרון תשלים כנסת ישראל, שתכונתה היא כמין אוצר רוחות גדול הכולל בקרבו כל כשרון וכל נטית רוח עליונה. ובמילואה הגמור של כנסת ישראל יהיה שמור בעולם, ביחוד ע"י קישורה עם כל העולם כולו, כל הטוב שיוצא מפלוגת עממים, ושוב לא ימצא כל צורך בהתפלגות הממשית, והיו כל העמים הכלליים חטיבה אחת, ועל גביהם בתור אוצר קדוש, ממלכת כהנים וגוי קדוש, סגולה מכל העמים, כאשר דבר ד'.

יב.

כנסת ישראל היא מגלה בכל חליפות הזמנים אחת מהצורות הרבות שבאורותיה המרובים, והעתיד שלה הוא ההתפשטות המוחלטת של כל האורות, שכל אחת שמשה תקופה מיוחדת, שיאירו בת כולם בבת אחת, ובתפארת הכללית הזאת תאיר על פני תבל. ולא פחות ממה שהיא כוללת בקרבה את הופעותיה, שהתגלו על ידה בתקופות שונות, היא כוללת בה ג"כ את ההופעות אשר התגלו בעמים שונים ע"י גרמתה, בין בגורם קרוב בין בגורם רחוק, בין בהופעה גלויה בין בהופעה נעלמת. וכל מה שהוא נבדל ממנה ומנוגד לה אינו כי אם נראה כך בהיותו מופרד ממקור כללותה, אבל בשוב הכל להופיע בה כאחד יוכר תוכנה העצמי, שהכל הולם ומתאחה בקרבה. "ועתידין כל הנביאים אומרים שירה בקול אחד, שנאמר קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו כי עין בעי יראו בשוב ד' ציון".

יג.

היצירה האלהית המתגלה בעולם, כחה מלא עולמים, מופיע על היצורים כולם, ושואף להשלמות היותר

עליונה. מתוך כך הרי הוא מבלה את מעשי ידיו, יוצר יצורים ומוציא את צורתם השלמה לפועל, והצורה מתאזרת בגבורה, ומתגברת ליצור יצירה יותר נשגבה, יותר מפוארה, יותר עדינת ומושגבת, והיא מוחקת את התגלמות הצורה הבלתי נשלמה, ועושה את דרכה בהופעה של חיים יותר שלמים, של מציאות יותר מתוקנת. בחיים הלאומיים המתגלים בעולם, שהנשמה ההיסטורית מתגלה בהם, אור אלהים זה אש אוכלה הוא לעמים כולם שהם חולפים ועוברים, צורתם מתמחקת, כדי ליצור יצירה לאומית יותר שלמה. רק בישראל באה התכונה הלאומית למקום מנוחתה, והשכינה נחה בציון, ואש ד' האחוז בה מחיה אותה ומעמידה, היה לה לאור מאיר ומחמם, ולא שורף ומכלה. "ואתם הדבקים בד' אלהיכם חיים כולכם היום".

יד.

יש בידינו סם חיים בעד כל העולם במובן הלאומי. זה הענין שהוא כלל מוסכם בתולדה, שאומה מוכרחת למות, ולעבור מן העולם, שהרי כל העמים העתיקים כמעט שעברו ובטלו מן העולם, ואם יש איזה עם קיים מימי קדומים לא עברו עליו סבות של פיזורים, גם לא נתפתח כראוי להשפיע מחוגו על העולם. אבל להיות עם חי ופועל, ואיתן במדה מוצקה עד כדי לנצח כמה משברים, זה לא נראה בעולם חוץ מישראל, ע"י שם ד' הקשור בהם וסם החיים של תורת חיים שבתוכם, וסם חיים זה עתיד לצאת מאתנו על כל העולם, וישמחו וירננו לאומים כי, שפוט עמים מישור ולאומים בארץ תנחם סלה.

טו.

עד תור הגאולה העתידה השפענו על העולם רק לימודי חובות, מוסר וצדק היוצא מדעת אלהים אמת. וחובות אין העולם חפץ לקבל, ואם הוא מקבל נשאר בלב טינא על המעורר הראשי לידיעת החובה, שאינה נותנת להנפש הברברית להתפשט בכל מאוייה. אבל בבא התור של אור העולם להגלות, יודע לעולם, שדרכי החיים של העונג האמיתי אנחנו משפיעים בעולם, את אושר החיים הנותן לו את ערכו, אשר מבלעדו הוא שלול כל ערך. ועונג ואושר זהו דבר השוה לכל, עכ"פ לחשוק בו, ואת המקור המשפיע אושר ועונג מכבדים ומחבבים, וע"כ "יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגויים בכנף איש יהודי".

טז.

כנסת ישראל הולכת לקראת השחרור העליון שלה, לקראת השחרור הרוחני משעבוד מלכיות, לקראת שליליות כל השתעבדות הרוח מכל הדמיונות והסברות של אומות העולם, שהם כולם תוצאות העורון האנושי הרואה את העולם לפנים, של אי האפשרות להסתגל להבהירות העליונה של כבוד שמים, של שיגוב שם ד' לבדו. ותנועת החוהש המורגשת בכל השדרות, אפילו אצל קלי הקלים שבאומה, בפנימיותה יונקת היא את לשד חיותה מהצמאון של השחרור העליון, של עלמא דחירו, אשר הקול קול יעקב לא תהיה לו שום השפעה מידי עשו, וקול גלגל חמה לא יהיה בלתי נשמע מפני קול המונה של רומא, וממזרח שמש עד מבאו יהיה גדול שם ד'.

פרק ו. לאומיות ישראל

א.

הנטיה הלאומית המעשית של כנסת ישראל היא לבושה החיצון של הנטיה הרוחנית שלה, והאחרונה היא אורה ונשמתה של הראשונה. שתיהן יחד ממקור אלהים חיים הנן יוצאות, וממעין האמת והאמונה האלהית נובעות. כל ימי הגלות נשבר הכלי לגמרי, והאור בצורתו המופשטת, ובפניה עצומה אך כלפי מעלה, שמש באומה רק לדאגה כללית איך להחזיק את הלאומיות הרוחנית הטהורה. האור האלהי, שהוא נשמת האומה השרשית, במעמדו הגלוי מחוץ לכלי המעשה המחזיקים אותו, האיר בתעופת נוגה בכנסת ישראל. השכינה ירדה עם ישראל לגלות ושרתה בתוכם, והתענתה באשר התענווה. לא הרחיבה הנשמה את מאוייה, אבל קבעה אותם במושג יראת אלהים, אמונתו, וזהירות התורה והמצוות מצד שהם פקודי ד', "כצפור נודדת מקנה".

ב.

לפי אותה המדה, שכל יחיד מתעלה, שכל תכונתו האישית מזדככת, כך הוא מטביע בתוכיות של האומה כולה את חלק האצילי שבו, והיא מתוספת על ידו בעטרה של תפארת, ונעשית בכללה ראויה לאהבה ולדבקות של חן. ע"כ הצד הרוחני שבהתגברות הלאומיות תלוי בזיכוכ האיש של כל פרט.

ג.

אחד מההבדלים הנמצאים בין לאומיותם של ישראל להלאומיות של כל עם ולשון הוא, שהיסוד הלאומי והרגשתו אצל כל עם ולשון יש לו בהפסיכיקה הלאומית אותו הערך של תביעה טבעית בהפסיכיקה הפרטית, שהיא מתקדמת ומתגדלת יחד עם טבע הגידול, בלא פיתוח מיוחד, מה שאין כן הלאומיות הישראלית היא מיוסדת ע"פ תביעה מוסרית גדולה ועמוקה, ותכונה מוסרית צריכה פיתוח לעולם ואינה מתגדלת בטבע בעצמה. מהצד הלאומי, הנמצא בהרבה מצות של תורה בגילוי, ובכללות המצות כולן בגניזה, נמצא קיום המצות הוא היסוד המזין להחזקת כח החיים של הלאומיות הישראלית, שאוצר בקרבו אותו החומר המזין של המוסריות, הנדרש כדי להעמיד את התביעה הלאומית הכללית על מכונה.

ד.

מפני הנטיה החמרית היתרה, שאבדה את שווי המשקל לעומת הנטיה הרוחנית, הולכים עמים וכלים. בישראל שווי המשקל חקוק בעצם טבעו. אמנם זהו רק לענין שלא תשאר מחלת הנטיה היתרה קבועה באופן שאין לה רפואה, אבל פגיעה מפני הנטיה היתרה פוגעת בישראל, ועוד ביותר משאר האומות, מפני חריפות האופי שלו. האליליות, שפגעה בנו כל ימי התקופה הארוכה שעד חורבן הבית הראשון, היתה תולדה מנטיה חמרית יתרה, והיא קבעה ג"כ את תולדותיה באומה באופן המחולל מדות נשחתות רבות. בזמן הבית השני, שהאליליות נחלשה, יצאה הפגיעה הזאת להגלות בצורתה של שנאת חנם, שלא היתה שום תרופה למחלה כ"א ע"י שבירת האומה, באופן שלא יהי לה ימים רבים מה לעשות בענינים חמריים בכללותה, ונשארה פנית האומה כולה, בכל ימי הגולה הארוכה, רק לדברים נשגבים ונאצלים. אמנם הנטיה היתרה היוצאת מהשווי אל הרוחניות ג"כ מזיקה הרבה, עד שהיא מאבדת את ההוד האמתי

מהרוחניות עצמה, ומ"מ בתור רפואה לנטיה חמרית מופלגת משמשת היא בכל אופן. ע"כ אע"פ שהיחידים נטו לחמריותם, כפי מדת הכרח החיים ותאוותיהם, מ"מ האומה בכללה לא הי' לה שום עסק חמרי מאז גלותה. והנה עתה בעת ההתעוררות של התחיה הלאומית היא לנו האות שכבר נתרפאה המחלה הכללית, באופן שכבר ניתנה רשות לאומה להיות לה שיח בענינים חמריים בכללותה. הנטיה הראשונה מההפלגה הרוחנית אל החמרית מוכרחת להיות בהפרזה קצת לצד האחרון, וזהו מקור חוצפא של עיקבא דמשיחא. מ"מ לא יארך הזמן של הנטיה הקיצונית הזאת, כיון שביסוד האומה מונח שווי המשקל. ע"כ אך ינח הסער וילכו הענינים לצד המעלה והמשקל הראוי. בעלי השפעה צריכים למצא את האורה הרוחנית, שיש בנטיה החמרית, ואת מטרתה הפנימית, וכפי מה שיגלו זה ברבים כן תתרפא מחלת החוצפא ותאבד את סימניה הרעים, ותתעורר האומה בכלל למציאותה הטבעית, ויגלה עליה הדר נשמתה.

ה.

מפני שבכח של הרוחניות, הנוגע לרצון של הקיבוץ הלאומי, נטמא ישראל, ע"י טומאת עבודה זרה, נתחללה הטומאה כ"כ עד אשר הכרח הי' לשבור הכל, ולא היתה הנטיה יכולה להתקיים בטהרתה כ"א בהיותה מפני אמונה וקדושה של עולם הבא. ועתה אף שנטהר הרוח הרבה, ע"י צירוף הגליות, מ"מ הוא עדיין צריך טהרה מרובה, כדי שנוכל לבא אל הקודש בכל בחי' שבכנסת ישראל, כי לפעמים רוח לאומי יהי' כרוך ברוח של טומאה ושל רשעה, עד שישפיע רשעות גם על הדבקים בו. אמנם האחרית הימים, השיתעוררו ישראל לאהבת ארץ ישראל, ותהיה תשוקת האומה גדולה אליה, יהיה נקל לקדש את הרוח, מפני שרעיון הקדושה קשור הרבה בארץ ישראל, כמו שעצם הקדושה בפועל נעוצה בה. ע"כ תטהר גם את הרוח אשר נפגע וקלט בקרבו איזה זוהמא, כי "וכפר אדמתו עמו כתיב".

ו.

במשיח בן יוסף מתגלה התכונה של לאומיות ישראל מצד עצמם. אמנם התכלית האחרונה אינה התגדרות התיחדות הלאומיות בלבדה כ"א השאיפה לאחד כל באי עולם למשפחה אחת לקרא כולם בשם ד', ואע"פ שזה צריך ג"כ מרכז מיוחד מ"מ אין הכונה כולה רק המרכז כ"א פעולתו ג"כ על הכלל הגדול. וכשצריך העולם לעבור ענין הלאומיות אל הכללות צריכה להיות ג"כ כעין הריסה אל הדברים שהושרשו מצד הלאומיות המצומצמת, שיש עמה המגרעות של אהבה פרטית יתרה. על כן עתיד משיח בן יוסף ליהרג, ומלכות אמתית וקיימת תהי' משיח בן דוד. וכשמדת הכוסף אל הטוב הכללי מגיעה לביטול ערכה של התיחדות הלאומיות, הנה עוד צעד אחד והרע יהי' מבוער ג"כ מחיי היחידים, נמצא שביטול יצר הרע והריגת משיח בן יוסף קרובים הם בעינים זל"ז. לפיכך נחלקו חז"ל בפ' החליל על הפסוק והביטו את אשר דקרו, אם הוא על משיח בן יוסף שנהרג או על יצר הרע שנהרג.

ז.

אין המדינה האושר העליון של האדם. זה ניתן להאמר במדינה רגילה, שאינה עולה לערך יותר גדול מחברת אחריות גדולה, שנשארו המוני האידיאות, שהן עטרת החיים של האנושיות, מרחפים ממעל לה, ואינם נוגעים בה. מה שאין כן מדינה שהיא ביסודה אידיאלית, שחקוק בהויתה תוכן האידיאלי היותר עליון שהוא באמת האושר היותר גדול של היחיד. מדינה זו היא באמת היותר עליונה בסולם האושר,

ומדינה זו היא מדינתנו, מדינת ישראל, יסוד כסא ד' בעולם, שכל חפצה הוא שיהיה ד' אחד ושמו אחד, שזהו באמת האושר היותר עליון. אמת, שאושר נשגב זה צריך הוא לביאור ארוך כדי להעלות אורו בימי חושך, אבל לא מפני זה יחדל מלהיות האושר היותר גדול.

ח.

קטנות האמונה וריחוקו של אדם מן הקדושה העליונה בא מתוך שאין בידו לרומם את ערך עצמו, עד שיקבע בלבו הרעיון הגדול איך שגדולה אלהית ראויה לו. הגדולה העליונה, המסערת את כל רעיון מוגבל, אשר להמחשבה האלהית, היא באיומה הנורא מגרשת את רוח האדם מגבולה, כל זמן שלא ירומם וינשא, במחשבות של קודש ובארחות חיים של טוהר, לחוש בעצמו את התאמתו אל גדולה זו. וביחוד הדבר נוגע לישראל. קרבת האלהים הלאומית צריכה אמונה גדולה של גאות לאומית במדה רוממה כ"כ, עד שיקבע בלב הרעיון העליון, שההתגלות האלהית ראויה לה. אמנם גאות קודש זו, כשם שהיא עדויה בגאון כך היא שבוצה בענוה גדולה, והענוה האלהית, הבאה מתוך הגדולה, ומתחברת עמה, היא מופיעה על האופי הנשמתי של כנסת ישראל, ואמונתה בקרבתה אל אל עולם קונה שמים וארץ, אשר אין חקר לגדולתו, משתרשת בתוך מעמקי נשמתה, והיא מתקדשת, מתעלה, משתחררת, ומתכנינה עצמה לגאולה שלמה.

ט.

הדלדול שנתדלדלה עכשו המחשבה הלאומית בישראל, עד שאנו רואים שכמה מהנדבקים בה מתמלאים פגמים רוחניים, דעות רעות ומדות גסות, וכמה שהם בעלי דעות ומדות נשחתות נמשכים אליה, בא לנו מפני הירידה שירדה התכונה של יראת ד', שהיא יסוד חיה של ישראל. בנקודה הרוחנית של יראת ד' הטהורה, הנותנת חיים ומגמה לההויה ומטרות כבירות ונכונות לחיי הכלל והפרט, כלולה ג"כ המחשבה הלאומית לכל פרטיה. יראת ד' ודעת ד', בינת העולם והחיים, בתכונה אצילית וטהורה, שאינה סופגת בקרבה את הזוהמא של ערלת הלב וטומאת יצרי האדם הרעים, מיוסדות הן כולן בכלי הברכה, המחשבה הלאומית של ישראל, והם מקופלים ביראת ד' הטהורה, הפשוטה והמאירה, שהיא צריכה, דוקא מפני פשטותה וטבעיותה, פתוח ושמירה, שלא תזדהם ולא תחשך מפני חשכת חיי החומר העכורים והגסים. בשפלות הידים של הלימוד והחינוך של העלאת המחשבה של יראת ד', נפלה. הציור הלבי שלה נאפל. הדעות המקושרות עמה נתטשטשו, וממילא נפלה עוד ביותר ירידה הכלי שלה המחשבה הלאומית, עד שלבשה בגדים צואים. והיא מחכה למצרף ומטהר, שיעטה כבוד ואור.

פרק ז. שלמות נשמת ישראל ותחיתו

א.

התגלות רצון הטוב בדבור ובמעשה מרוממת את הרוח וקובעת מהלך לשטף הרצון לטובה, ולא רק באותה הנפש שבתוכה מתגלה זה הרצון כי אם במדה ערכית בכל הנפשות כולן, ביחוד אמיץ הוא הרושם על כללות האומה, ע"כ הצדיקים העוסקים תמיד בגילוי חפצם לטוב העליון, המוחלט והשלם, הם פועלים בתנועותיהם הרוחניות הללו לרומם את נשמת האומה בכללה, ובמובן יותר רחב את המציאות כולה.

ב.

מקור הרגש היא הנטיה שהיא מצומצמת לפי התכונה של הכלי המקבלת את החיים בקרבה, כעין אור הפנימי, ובכל העולמות כולם היא תכונת המלכות, שהמגמה העליונה שבכללות ההויה, שתהיה מסודרת יפה בפנימיותה, כלולה היא בתכונת נשמת האומה, בישראל. ע"כ האומה היא בכללה מכוונת נגד שכינה, ואור מלכות ה' שוכן בקרבה בכללותה. אבל מקור השכל הוא יותר עליון מזה, לא רק מה שכבר מוכן בהויה, כ"א מגמת ההויה למה שהיא נוטה לאן תתעלה, זה תלוי לא רק בנטית צדק לבד כ"א במשפט עליון, הכולל את קשר הכלל בתפארת עוזו, והשפע לברכה נמצא בעולם לפי גודל היחש שיש בנטיה הפנימית האדירה שבתוכיות ההויה אל המגמה העליונה של תכליתה והתעלותה, וכפי קישור הצדק עם המשפט כך הברכה מתרבה. ולפעמים כשאלה הכרוכים פונים פניהם זה מזה, העולם שרוי בצער, עד שצדיקים מחזירים הכל לטובה, וע"י תורתם ושפיכת נפשם בתפלה, המביעה חפצם הכללי לעילוי כל המעשים, מתגלה בפועל הקדושה והשלמות העליונה, והעולם מתבסס, וברכות חוזרות אליו, "ברכות לראש צדיק".

ג.

הנשמה הישראלית הגדולה מבקשת לה אוצרות רבים להניח בהם את המון העושר של הופעותיה, והם הם הלימודים הרבים והמעשים הגדולים והקדושים של תורה ומצות, מנהגי קודש ותפלה.

ד.

הנשמה הישראלית צריכה היא להתרחב, להתלהב ולהתגבר. והננו צריכים להסיר ממנה כל מכשולי דרכים שאינם נותנים לה ללכת את מהלכה, ועוד לעזור לה שהתכנים הרוחניים יהיו מצויים לה, והמזגים כולם יהיו עוזרים לפריחתה. וזהו סוד התורה המעשית וכל ארחות חיי האמונה והקדושה.

ה.

לעומקה של כנסת ישראל נכנסים ע"י צירוף דייקנות הפרטיות ביחד עם העמקת והרחבת המחשבות הכלליות. זוכים לזה ע"י הדקדוק במצות כולן בהרחבת הדעת, ע"י שינון ההלכות, ההרחבה של הפלפול והדרשנות ורחב הרעיון ביחד. אע"פ שלפום ריהטא נראים הדברים כסותרים זה את זה, אין זה כי אם לכאורה, לפני ההרגל והטהרה השכלית וההרגשית. אבל אח"כ מתילדת תכונה חדשה בתוכיות הנשמה, המאחדת את האור הכללי הרחב עם כל הכלים הפרטיים, הרעיונות עם האותיות, המחשבות הרחבות עם המעשים, באריגה נפלאה המרהיבה את הנפש ומשביעה מאד את הנשמה עונג עליון. כדי להכנס בעדן זה צריכים לקבל גם את העול של הדריכה בשבילים הצרים של דיוקי המעשים, פרטי החשבונות, של כפיית הרצון, דקדוקי קטנות בפרטים, ומהם באים לאור הגדול ההולך ואור עד נכון היום.

ו.

כנסת ישראל נמשלת ללבנה, פעמים נפרצת, פעמים נבנית, לפעמים היא מלאה ולפעמים חסרה, ובעתים שהיא חסרה כשהיא באה לקץ חסרונה כבר עומד הוא אחר כתלה מילוי אורה, שתהיה מתמלאת והולכת, עד שתבא לאותו המעמד האיתן, שיהיה אור הלבנה כאור החמה, ולא תבא עוד למצב של חסרון כ"א תהיה תמיד מלאה אורה. כל קניני האומה הם נראים מלאים רק לפי אותו הערך שהיא בכללה מלאה, ולפי אותה המדה שהיא יורדת ממילואה החסרון ניכר בכולם. האמונה בכלל וכל פרטי המצות הנם מתמלאים אורה רק מאורה של כנסת ישראל, על כן לא נוכל לצייר את כולם בזיום ותפארתם כ"א במצב שכנסת ישראל עומדת היא בכל מילואה, ומאותו הגובה אנו יכולים להריק עליהם כולם שפעת אורה, ולפי מדת הירידה הכל יורד. האמונה בכלל אינה מאירה כ"א בכנסת ישראל הבריאה, השלמה בחסנה, בממלכתה, במקדשה, בארצה, בכל קניניה הרוחניים והחמריים. המצות כולן הן תמיד קשורות במגמתן ובתוכן הפנימי שלהן דוקא לאותו המצב העליון, ואז הן מתראות בכל הדרך. לפי מדת ירידת הפלאים של כנסת ישראל, אין אנו יכולים לדרוש מהאמונה ומהמצות בת כל אורן, כ"א את אותו חלק הניצוץ של האורה, הנשאר בקרבה גם בזמן הירידה היותר שפלה. והנקודה הזאת היא מקבלת זיו של עטרות אור מהעבר הנהדר והעתיד המזהיר מרחוק. במצות המקדש, וכל התלוי בהן, ובכל המצות התלויות בארץ בכלל, ניכר שינוי הצביון של תכונת האורה הרבה מאד, והן אינן במילואן גם לפי תכונת ההלכה כ"א כשהאומה עומדת במצבה היותר מלא. אבל אפילו במצות המעשיות כולן, וגם בהמצות שבין אדם לחבירו, וכל מעלות המדות, הנקשרות בכל דרכי הדת, בכולן האור המלא שורה רק במעמד המלא של האומה, ולפי ירידתה כך האור מתמעט. ואנו כשאנו עורגים לאור מלא של הלך נפש, בהיותנו קשורים לאמונה ולכל דבר חק ומשפט, הרינו מוכרחים לטפס ולעלות עד המקור שמשם האורה המלאה נשאבת, בין מצד קישורנו להעבר בין מצד יחושנו אל העתיד, וע"י כך נמצא ג"כ מילוי נשמה בההוה. אם יבא אדם לומר, שהוא מוצא את כל מילוי האורה של התורה והמצות מצר מצב ההוה לבדו, אל תשמע לו: סימן הוא שלא חדר לתוך עומק הענין של צפיית ישועה, שרק בה תלויה היא ג"כ שאלת פלפול החכמה.

.ז.

החינוך, שהרצון האדיר על מה שכנסת ישראל היא בנויה יתגדל על ידו, מוכרח הוא להיות חינוך מלא אור אלהי בתכלית גבהו, שיהיה מעולף בחינוך לימודי של תורה, באמונה עמוקה שבה אור ד' גנוז, המסבב אהבה לקיום המצות, ולחיים שעל פי דרך ד' המביא אחרית ותקוה לאומית אל הכלל, כמו שמאשר ג"כ את הפרטים.

.ח.

היסוד הפנימי של התורה הוא בודאי הטוב העליון של הצדק האלהי ברעיון ובפעל. ע"כ תגבורת בתורה באומה מאמצת את כחה, ו"כשהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו". והשפעה זו מוצאת מקומה ביחוד בתינוקות של בית רבן. כשהחינוך מיוסד לשם האידיאל האלהי, לא רק בשביל מילוי צרכי החיים החמריים ותאוותיהם, אז האצילות של הטוב האלהי מתגברת באומה, וכחה העליון מתגלה עליה. כמובן צריכים בכל עת לחשוף את המקור האלהי, כדי שתהיה הבקשה של האידיאל האלהי מאירה יפה, ושתהיה עומדת בכל התנאים של העת החיה, שתוכל לנצח את זרמיו ולהלחם נגד כל המפריעים, הקמים מכחו להכשיל את מהלך הטוב האלהי ולהחשיך את אורו בעולם החיים והמעשה.

ט.

ההשכלות הכלליות הן מטביעות יפה את הנשמה הכללית וחותרמה, שגם הטבעה זו נדרשה היא מאד לשכלול צורת האדם, אבל לא תבנה האומה כי אם כשהעיקר יהיה מה שישכלל את שיעור קומתה, שהוא מילוא הידיעות במה שנוגע לחלקה ביחוד.

י.

כשם שהאידיאה הנפשית האישית מתגלה בצורת הגויה בחיטובה וצביונותיה הפרטיים, כן מתגלה האידיאה הכללית של האומה דוקא בכל פרטי אוצרותיה, באמונתה, בחכמתה, בשפתה, בארצה, בתקותה, ובכל מנהגיה. ואלה בעצמם הנם הגורמים היותר גדולים לתן לה אומץ וחיים, כל מה שהם מתחבבים ונעשים יותר מורגלים בחפץ לב בדרכי החיים.

יא.

השפה, מתוך שהיא נובעת מרוח האומה, פועלת היא להטביע יפה את חותם האומה ע"י התגברותה ושלטונה בחיים ובספרות. שכך היא המדה, שהענפים מגבירים הם בהתגדלם את כח שרשם וגזעם, בהזיקים אותו לפעול ולהשפיע בהם חיים ולח. מזה אנו דנים על כל מה שהוא מושפע מרוח האומה הכללית, שכל מה שהוא יותר מתפשט הוא יותר מקים את יסוד האומה ומחזק את עצמותה, עד אשר בנקל הננו באים אל יחש התורה והתענפותה לישראל. כל פרטי תולדותיה של תורה, הקרובים והרחוקים, המעשיים והעיוניים, מרוח אלהים של האומה נוצרו ונתהוו, כמו שעל ידה נתגלו הנבואה וכל ההתגליות היותר עליוניות וכל פרי הרעיון היותר מתדקדק ומתזער, כל זה תלוי במדרגותיה של כנסת ישראל בגילוי רוחה ופריה. על כן אמוצה וקיומה, רעננותה והתגברות המשכת חייה והתאדרותה, תלויים הם ביסוד התגדלות ענפיה אלה. הרעיון הפנימי הוא יותר שייך עוד לרוח האומה מהשפה. ואם אנו בפה מלא מודים שפעולת השפה, מתוך שהיא נשאבת מרוח האומה, הולכת ופועלת על הרוח עצמו שהוא מחוללה, לחזקו, קל וחומר שפרי הרוח היותר פנימי, שהם הרעיונות, ההגיונות, המעשים והדעות, שהתחיה הלאומית ממשיכה ומגדילה את הוקרתם ושמירתם.

יב.

כל לשון נובע מהשקפה מיוחדת על המציאות. השקפה של קודש על המציאות כולה היא ההשקפה הישראלית, וזאת ההשקפה המיוחדת חוללה את הלשון העברית, שהיא באמת השפה הקדושה. הריחוק מההשקפה הקדושה נוטל את זיו השפה, ואע"פ שיטיפו הטפות רבות לחבב אותה, מפני כמה טעמים, שנראים הגונים, מ"מ בתוך המגמה של החיים, הפונים אחר למגמת ההשקפה המלאה קודש, מסתתרת שם שנואה לרוח השפה, המלא את כל מהותה. על כן השפה תהיה ברורה רק באותה המדה שיקרא בעולם בשם ד'. הטעמים הפרטיים על קדושת השפה מתקבלים הם, אבל כולם אינם כי אם צירופים אל הכלל, שהוא תכונת השקפת עולמה בכללה.

יג.

השקפת העולם המיוחדת לישראל היא שעושה את האומה לחטיבה אחת בעולם, והשקפה זו נעוצה היא בחידוש העולם ע"פ ההרצאה התורית, בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. השקפה מיוחדת זו גורמת היא את המצות המעשיות כולן ואת ההברלה הלאומית המצוינת, ואת הזיקוק לארץ ישראל בתור ארץ מיוחדת לאומה, להרחיב בה את רוחה בלא מפריע, ובהקבלה של עזרה מכל התכונות המוטבעות באויר הארץ ואקלימה בכלל. את התריס בפני הטמיעה מעמידה ההשקפה המיוחדת, והיא גומרת את פעולתה בהיותה מתגשמת בתורה ובמצות במעשה, שבזה הנשמה הישראלית משתמרת מרקבון.

י.ד.

היתרון של ההכרה האלהית שבישראל מההכרה הפילוסופית הכללית שבעולם כולו, נעוץ הוא בתביעה הפנימית של הוספת הגדולה האלהית, ההולכת ונתבעת מהנשמה בכל רגע. עליו גודל זה הוא תוכן ישראלי מיוחד.

טו.

ההכרה, שהפילוסופיה נובעת מישראל קשורה היא בדעה שניה, ע"ד יחש הנבואה והשכל האנושי. להסוברים שהנבואה והשכל קשורים הם זה בזה, מוכרחים אנו לומר מזה, שאנחנו רואים שהידיעות האלהיות והשפעת הנבואה תופשות כ"כ חלק גדול בערכם של ישראל, שגם השכל האנושי ופיתוחו יעשה פריו בקרב ישראל בצורה חשובה ביתר שאת. אמנם ההכרה האומרת, שהשכל האנושי אין לו ענין בתיאוריו עם הנבואה, ויותר ממה שהוא מועיל הוא מזיק להתפשטות השפעתה העליונה של הנבואה, היא מתכבדת באמרה, שהנטיה האלהית אל אור הנבואה לא נתנה מקום לתיאוריה הפילוסופית להתפשט באומה, כי תמיד נשאה כנסת ישראל עיניה למרומים לשאיפות והכרות עליונות. אמנם ודאי שהטוב התמציתי של השכל האנושי, שהוא עיקר היסוד הפילוסופי, מאיר באומה בעומק נשמתה בצורה של גילוי שכינה ושפעת רוח הקודש של יחידי הסגולה.

טז.

היהדות מקורה הנבואה, והנבואה באה בהתאמה הגמורה של השכל עם המדמה, כלומר בעליו של המדמה עד לידי האצילות והטוהר של השכל, והתאחדותם של שני הכחות הללו בתכלית השלמות, וכשם שבכלל ישראל אלה שני הכחות מתאחדים על ידי ההארה האלהית המופיעה על שניהם ממקורם העליון, ככה הוא בכל אחד ואחד מישראל. אין מדתו היהודית נשלמת כי אם לפי אותה המדה של ההתאחדות, שאלה שני הכחות הקדושים מתאחדים בו, במדתו הפרטית, במדה הנשאבת מתוכן הכלל כולו, וע"י זה בא כל אחד למדה זו ש"אם אינם נביאים בני נביאים הם".

יז.

אי אפשר לנו לדבר ע"ד תחית לאומית כללית אם לא נדבר בענין תחיה פרטית של כל נשמה ונשמה בפני

עצמה. וע"כ תחית הנשמות כטללי תחיה אמתית הרי היא חלק היותר מעכב בהתכונה של התחיה הלאומית, והדאגה הזאת של תחית הנשמה היא מונחת עמוק בלב הקדושים המאמינים בתמימות לב, אשר לא נתקו כפות רגליהם מיסוד הקדושה, החיים ע"פ התורה והאמונה בתורת ד' ממקור החיים העליונים. אמנם עתה כאשר התור של התחיה הלאומית בכללותה לכל הקימה בא אלינו, מוכרחים אנחנו להעמיד מצבי נפש כאלה, שיובילו אותנו מתוך התחיה הנשמית הפרטית לתחיתה של האומה בכלל. וזה נשתכח מכל העסקנים המפורסמים של תחית האומה, כמו שנשתכחה דעת אלהים חיים מהחלק היותר גדול של העוסקים בטכניקה, ובתחיות מעשיות של התרבות האנושית, וכמו שהתרבות המודרנית בכללה היא סובלת מחשכים באין שיעור, מצד המחלה של שכחת ד', ככה סובלת מזה ג"כ התחיה הלאומית. והחלוצים של התחיה באמת מוכרחים הם לעסוק באלו שתי העבודות ביחד, תחיתו של השכל האלהי בתוך המדע המעשי לכל מחלקותיו, ותחיתה של הנשמה האלהית בתוך התחיה הלאומית לכל מערכותיה המעשיות.

יח.

הנשמה הכללית של כנסת ישראל אינה שורה באיש הפרטי כי אם בארץ ישראל, ותיכף כשבא אדם לארץ ישראל מתבטלת נשמתו הפרטית מפני האור הגדול של הנשמה הכללית הנכנסת לתוכו, ותוכן עליון זה פועל את פעולתו בין כשבא הדבר לידי רצון והכרה, בין כשבעל הדבר אינו רוצה ואינו מכיר כלל את ערכו, אמנם הבדל גדול יש בזה בין ההתגלות וההתרחבות של הנשמה הכללית, שכל שיהיה רצונו יותר חזק להכלל בנשמה הכללית כה תאיר בו באור קדשה, וכל מה שיכיר יותר את ערכה ואת גדריה, לפי אותה המדה תתרחב אצלו ותופיע עליו בשלל צבעים נפלאים של אורות קודש, עשירי גוונים, להרבות לו עצמה וחדוה, גדולה ותפארת.

יט.

אלה הרחוקים אשר המעין של הרגשת הנשמה הישראלית בטבעיותה נפתח אצלם, אע"פ שעדיין המים הולכים מדולחים, בחיצוניות שבחיצוניות, המים הרעים ששתו מהם המזיקים עדיין שוטפים הם, הביצה הירוקה וכל המחלות המקננות בה עדיין נותנת היא את באשה, אבל זה יחלוף מהר, יבאו המים הזכים והנקיים, אשר מן המקחש המה יוצאים, תבא אחרי ההרגשה הגסה החיצונית ההרגשה העדינה והמלאה גודל וגבורה פנימית, אז כאיל ידלג ישראל, כארי יתנשא, כלביא יקום, יצרח ויהמה כהמות ים על טמטום חושיו הרוחניים, אל אלהיו ואל טובו יפחד בבקשו את ארצו ומלכותו. האח מה נוראה היא התשובה החיה והרעננה הזאת, הרים תפוצץ, סלעים תשבר, חומות ברזל תהרס, ותשובה מלאה תתלקח בכל גבורת הוד רעמה.

פרק ח. סגולת ישראל

א.

יסוד האמונה השלמה שבלב נובע הוא מתוך מעמק סגולת הנפש שבישראל. לעומתו מכוון קרבן העומר של שעורים, מאכל בהמה, הנוטה רק לרגש הטבעי. אחריו ועל גביו בא יסוד העילוי השכלי והלמודי. אמנם

חולשת האדם גורמת, שבהיותו מוכשר למחקר שכלי יוחלש בו יסוד הנטיה האמונית, ובהיותו שלם באמונה הוא עלול למעט בהשכלה וחכמת לב. אבל תכלית דרך הישרה היא, שכל כח לא ימעט את חברו, ולא יתמעט על ידו, כ"א יתגלה בכל מלא עזו, כאילו תיה הוא השולט לבדו. כח האמונה צריך שיהיה שלם כ"כ כאילו אין לו שום אפשריות של מחקר, ולעומת זה צריך שיהיה כח החכמה כ"כ מעולה ומזורז כמו לא היה כלל כח של אמונה בנפש. "אדם ובהמה - ערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה". אכן זאת היא מורשה מיוחדת לישראל, שהאמונה הקיימה היא אצלם טבעית, מצד המורשה הגלויה של גילוי שכינה, "רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה - הניסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי". ולהפך, הכפירה היא אצלם בלתי טבעית, ואפשרית רק ע"י העזה של שכרון, שמתוך עקשות או תאוות. מה שאין כן באומות העולם, שמציאות האמונה אצלם היא דוקא ע"י שכרון, כי לא נגלו להם ענינים מוחשיים גדולים על יסודי אמונותיהם, על כן אין טבעם האנושי גוזר להאמין כ"א ההסכמה המשכרת וההתגברות על הטבעיות. ועל כן טובה מאד לישראל תמימות האמונה בפשטותה, שהיא ג"כ מבוררה כיום בהיר, "ברה כחמה". ולפיכך מחובר הוא פסח לעצרת ע"י ספירת העומר שבבית המקדש, שהיא מתברת את מנחת השעורים, מאכל בהמה, נטית הרגש הטבעית, אל החטים, מאכל אדם, העלוי השכלי הרוחני, "עץ הדעת חטה היה". ושני הכחות היסודיים האלה מגלים את כל מלא ערכם ופעולתם, במעמקי הנפש ומרחבי החיים, בהופיעם כל אחד בצורתו העצמית השלמה, באין שום רבר מעיק לו כלל, ובהתכנסם והתקשרם יחד למערכה אחדותית עליונה.

ב.

עבודת ד' נחלקת לשתי מערכות. המערכה האחת נובעת ממה שצריכה להיות מתגלה במעשים אותה ההכרה, שהיא מוטבעת ומחויבת להיות קבועה בנפש האלהית שבאדם, שמתוכה הוא מרגיש שהוא צריך לתת כבוד ליוצרו, להודות לו על טובו ולפאר שם תפארתו. כשאותה ההכרה מתגלה במעשים, יוצאים על פיה מעשים דתיים, מוגדרים ומפורטים, ומחוזקים בקביעות צבורית שוה. והמערכה השני, היא באה לא לבד להוציא אל הפועל את ההתגלות של כבוד השם יתעלה כ"א להטבת החיים של הפרט ושל הכלל. על יסוד המצות, שהן מוגדרות בגדרים אלהיים בתורתנו הקדושה, העידה התורה: "ויצונו ד' אלהינו לעשות את כל החקים האלה לטוב לנו", שהן ביסודן עבודה של טובה, ומ"מ "וצדקה תהי לנו כי נשמור לעשות", שאותה ההרגשה הכללית של הכרת כבוד ד', ע"י החרדות אל דברו, ממילא היא מתגלה בעשית מצותיו. גם לעמים, שדבר ד' לא נגלה להם, לענין חקים ומשפטים מעשיים, שהוא דבר מיוחד לישראל, אפשר שתתכונן אצלם צורת דת, שיש בה ג"כ הבעה של קדושה, וסדרי עבודה ע"פ ההרגשה הטהורה של הכרת כבוד ד' שתצא אל הפועל ע"י מעשים כאלה, שלפי מצב הנפש שלהם יש בהם יחש וסמך לאותה ההכרה. אמנם אותו חלק העבודה, המיוחד בתעודתו הטובה לכוון בפועל את חפץ ד' בעולמו, הוא סגולה מיוחדת לישראל, ועל זה נאמר: ונפלינו אני ועמך, ומגיד דבריו ליעקב לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום. ועל כן יש לצד המשפטי שבתורה, שהוא בודאי בא לתיקון העולם בפועל, יחש מיוחד לישראל דוקא: ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם - ולא לפני אומות העולם. כי כדי להמשיך את גילוי הטוב האלהי הכללי, הקיים והנצחי, במעטה המעשי של סדרי החיים המוגבלים, צריך דוקא כחה של הנבואה השלמה, שנתיחדה לישראל באדון הנביאים ע"ה, שנגלה דבר ד' לו פה אל פה.

ג.

הוקרת תלמיד חכם צריכה ג"כ להיות מצד הסגולה, שפועלת קדושת התורה בעצמה ע"י מציאותם ורבוים של תלמידי חכמים בישראל. המבזה תלמידי חכמים, מצד בטול ערך סגולתה, של התורה, הרי הוא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, שאינו מכיר את הוד עצמיותה וסגולתה הפנימית. ומבזה חברו בפני תלמידי חכמים הוא כופר בעיקר הסגולה, אע"פ שהוא מודה בתועלת השמושית, אמנם מבזה תלמידי חכמים עצמו כופר הוא ג"כ בערך השמושי שבתורה, וממילא בא ג"כ לכפור בערך הסגולי: כי מי שעכ"פ מודה בערך השמושי תוכל להתעורר אצלו ג"כ הוקרת הסגולה. כמו כן הקריאה לארון הקדש ארנא ולבית הכנסת בית עם מורה על ההכרה בענינם רק מצד הערך השמושי ולא מצד הערך הסגולי. ויחס זה הוא המאבד מן הלב את כל היסוד העיקרי של חמדת התורה, ומוריד את עמי הארץ עד הדיוטא התחתונה שלהם. אמנם מלאכי השרת, שהם שכליים עליונים, הם בעיקרם מכירים את כחו של הערך הסגולי, שאינו נתפס בתפיסה ממשית. על כן הקדמת נעשה לנשמע היא רז, שמלאכי השרת משתמשים בו.

ד.

שרגא בטיהרא דלא מהני אינו כ"א מצד החמריות של הנאת השמוש, אבל מצד הסגולה הרוחנית של ערך הכבוד ודאי מהני. והיינו נר של בית הכנסת ונר של אבטלה, העשוי לכבוד, שדוקא ביום הוא מוכר. וזהו ענין הלבנה, שאין ניכר כבודה ביום בערך שמושי, אבל מצד הרוחני, של חשוב תקופות ומזלות והודעת כבוד שמו ית', פועלת היא הרבה ביום ג"כ. וכן כנסת ישראל פועלת הרבה, מצד ערכה הרוחני בעולם, גם בעת שליטת אומות העולם המונים לחמה, אע"פ שאין ניכרות אז כ"כ פעולותיה בעולם המעשי החמרי.

ה.

רחבות הלב, שבאה לפעמים להכניס את העולם כולו, כל האנושיות כולה, בכלל החבה המיוחדת המתגלה לישראל, היא צריכה בדיקה. כשההכרה של הקודש המצוין אשר לסגולת ישראל עומדת בצביונו, ומתוך בהירותו מתפשטת החבה והאהבה בעין טובה על כל גוי ואדם יחד, זוהי מדתו של אברהם אבינו, אב המון גויים, "ונברכו בך כל משפחות האדמה - ובזרעך". אבל יש שיסוד התרחבותה של חבה זו באה מתוך כחות הרגש והאפלט אור הקדש של הכרת הסגולה הישראלית העליונה, ואז היא ארסית, ותוכן פעולתה הוא מלא הירוס נורא, שצריך להתרחק ממנו כמפני שור המועד, ו"שאינה יוכת שער", "לדידי חזי ליה ומנגח כתורא".

ו.

רבווי הצביונים השונים, שמתחלקים בעמים רבים, כלולים בישראל ביחד, "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל". מתוך כך הם עלולים יותר לפירודים ומחלוקות פנימיים, ומתוך כך יכולים להיות לעולם עם לבדד מבלי להתערב בין העמים, באין מחסור כל הנטיות והכשרונות השונים, "כרכא דכולא ביה, ממנו כהניו, ממנו נביאיו, ממנו שריו, ממנו מלכיו, שנאמר ממנו פנה ממנו יתד" וגו'. התורה כולה, שמכללת, בעז עצמיות סגולותיה, ובשווי ארחות חייה, את הכלל כולו ואת כל פרטיו, היא התריס בפני הפירודים. מכל שנויי הדעות והטפוסים, בכמה ענינים רוחניים וחמריים, מופיע על ידה הטוב הכללי, שמאחד את כולם בכללות קיומה של תורה, מלבר הרשעים המוחלטים העוקרים בית ישראל ופורקים

עולה העליון ביד רמה, כדאמרה ברוריה למינא: רני עקרה שלא ילדה בנים לגיהנם כותייכו, שרבו הכחות יפה הוא לאומה בהתאחדם בשורש קיומה בתורה.

ז.

יותר מכל עם ולשון אין אנחנו יכולים לסבול את הסתירה ואת אי האחדות הנפשית. סגולת עולמים היא בנו השלום והאיחוד בצורתם האידיאלית. ורכן כל פיזורנו הוא רק ארעי, והננו עתידים להתאחד, ולהיות גוי אחד בארץ.

ח.

ההתגלות ע"ד גודל ערכו של האדם, על השפעתו הגדולה בשפעת החיים שלו, בגודל רוחו, ברצונו והופעת שכלו על ההויה, על כל היש, זאת היא חטיבה מיוחדת לישראל. רחוק רחוק מאד הוא העולם כולו מהכרה זו. הכל חושבים, שהאדם ביחש להמציאות הוא רק פסיבי, מושפע ולא משפיע. אבל הקטנה זו אין לה כל ערך באמת. ודאי שההארה הרוחנית של סגולת הרוחניות ההויתית של עצמיות המציאות קשורה היא הרבה עם הידיעה בעצמה. כל מה שהאדם יודע יותר את ערכו, ככה ערכו באמת גדול הוא, וכל מה שיכיר יותר בשפעת החיים, ששדרות ההויה השונות מקבלות ע"י ההויה המרכזית שלו, ככה תגדל עצמותה של השפעה זו. מובן הדבר שידיעה כזאת אי אפשר לה שתהיה רק ידיעה גרידא. מהות החיים, הרצון, וההתמשכות הנשמטית, צריכים להתקשר בקישור אורגני בידיעה זו. וקישור זה צריך שיתהווה ע"פ סגולה היסטורית ארוכה, וזה הוא ג"כ אחד מהדרכים שכנסת ישראל היא מצוינת בהם. הבתבגרות הנשמטית עד כדי ההפעלה על ההויה יצאה אל הפועל בישראל ביחוד. המוסר הישראלי הוא לא רק מוסר אינדווידואלי, ולא גם רק משפחתי ולאומי, ולא גם רק אנושי כללי, אע"פ שהכל כלול בו, אבל בעקרו הוא אלהי, תורת ד' בורא עולם, תורה שהיא המשכה של היצירה, לא פחות מזה. גדולת הכרה זו היא מורשת ישראל מעולם, והיא גאותם ועזם עדי עד.

ט.

האחדות המגולה של העולם המוסרי, הרוחני והשכלי, עם העולם החמרי, המעשי, הטכני והחברותי, מתבטאת בעולם ע"י ישראל. וסגולתה של ארץ ישראל היא לכוון בעולם גילוי אחדות זו, הנותנת פנים חדשות לכל התרבות האנושית, לכל תפקידיה. ערך הדיבור, המיוחד לישראל, "שברכתם ברכה וקללתם קללה", הוא מכוון על יסוד גילוי חדש דנא, אשר מוכרח הוא להפליא את כל העולם בחידושו, ולהוציא את האמרה "רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה", מכל עם ולשון, בהגלות סגולת התחיה הישראלית בארץ ישראל בכליל תפארתה.

פרק ט. קדושת ישראל

א.

כשהעיקר הכל הוא האומה, כשישראל מוכר למרכז התבל, מתגלה ברוח היהדות אור הכללי של כל ההויה.

וכשא"א רעיון זה להגלות בחיים, צריכים לפנות אל ההארה האלהית עצמה שבחיים, ואז כל דבר פרטי מתעלה להמגמה האלהית, והניצוצות מתעלים תמיד ע"י כל פעולה מעשית או מחשבית, וההוה של החיים נעשה כ"כ קדוש כמו העתיד.

ב.

בזה שנמצאים רבים מבני ישראל, שמקיפים תמיד את התוכן הרוחני של האומה בשורש קדשו, מוסיפים רוח חיים ואור פנימי מעודד ומקשר בכל האומה כולה.

ג.

אות ה' אות ברית הוא, קדושת הגוף בברית בשר ממש. כמו כן ברית העולם, הוצאת הארץ מקללתה, חידור האור הדעה היושר והקודש בכל השדרות המעשיות כולן בעומק פנימיותן, כשם שהוא הוה באדם הוה הוא בעולם כולו, מוכן נעשה העולם ומלואו לשמחת ד' במעשיו. אומות העולם אינם יכולים להשיג איך נעשה הבשר מקודש, איך נעשו התפקידים הגשמיים בעצמם אידיאליים. הערלה מעכבת. יוכל השכל לשוט, להקיף, אבל לחזור לעומק הבשר, לעדן את הרצון היסודי שיהיו ערכיו ערכים מלאים קושט אמת וצדק, זה א"א כ"א בעצת ד' הבאה על נחלת עולמים אשר לו, ישראל עם קרובו, זרע אברהם אוהבו כרות ברית הקודש, אשר מהם התעלה בחיר האנושי, אשר תמונת ד' יביט ומראה ולא בחידות, ובכל ביתו נאמן הוא, הוא אשר פי ד' אליו דבר לצוות את בני ישראל, להודיע להם בית חייהם, להודיע להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, ואשר יעשה אותם האדם וחי בהם, "עיר גבורים עלה חכם ויורד עז מבטחה", "עלית למרום, שבית שבי, לקחת מתנות באדם, ואף סוררים לשכון יה אלהים".

ד.

בכל אחד ואחד מישראל, מגדול ועד קטן, אור אלהים חיים ביפעת קודש בוער ומאיר, "והסוטר לועו של ישראל כאילו סוטר לועו של שכינה, שנאמר מוקש אדם ילע קודש". הדמיון הרואה בהופעתו של כל אחד מישראל הופעה אלהית משוכללת, הוא תולדה של הניצוץ הנבואי, שהוא נמצא רק בשביל ישראל.

ה.

כשעם הקודש יהיה בריא וחזק בגופו, תתגבר ותתחזק הקדושה בעולם. כשילדי ישראל יהיו חזקים, בריאים ומוצקים, יהיה אויר העולם קדוש וטהור. כל תוכן גשמי של צדיקים מעלה את העולם כולו ברוחניותו. ואין צדיק בעולם, שיגיע לקרסוליה של כנסת ישראל כולה. ומובן בזה, שהבריאות והיתרון הגשמי של כללות ישראל זהו היסוד לאור העולם, לקודש העולם, לגילוי האלהות בעולם, לטהרת המדות, לרוממות הצדק והופעת המוסר בנצחוננו בעולם. ביחס לחבורו של כל יחיד עם כללות האומה, כל אחד מישראל הוא צדיק וקדוש. כל דבר גשמי ישראלי הוא מוכן לקדושה ואצילות עליונה. פיתוח אומץ הגופני שבישראל יוציא מן הכח אל הפועל אימוצי נשמה נפלאים, ואורה העליון של תורה ימצא את הבסיס האיתן הראוי לו, ויקומו לנו מאורי עולם, אנשי רוח אלהים, כבירי כח שרים עם אלהים ועם אנשים ויכולים להם.

ו.

ודאי יש צורך לעולם וגם לישראל בגבורים כובשים. אבל מה שיתן את רוח הגבורה להיות הולך וחי מתאים לטבע האומה במקוריותה, זאת היא כל תביעת הקדושה, התורה והמצוה, גודל ההשגה וטהרת החיים וקדושתם.

ז.

באמת חסרון רוח הקודש בישראל הוא לא חסרון שלמות כי אם מום ומחלה, ובארץ ישראל היא מחלה מכאבת, שהיא מוכרחת להרפא. "כי אני ד' רופאך".

ח.

בארץ ישראל אפשר להשיג איך שהבשר של הגוף הישראלי הוא קדוש ממש כקדושת הנשמה, ואין צורך כ"כ להרגיז את הגוף ממנוחתו הטבעית, כ"א להעלותו ולהטעימו טעם האמת של חיי הקודש השופעים מקדושת הארץ, הספוגים באוירה המחכים של ארץ ישראל.

ט.

מצוה לטעום בפה מלא מתענוג מתיקות זיו הקדושה הרעננה של ארץ ישראל. למען תשבעו וינקתם משוד תנחומיה, למען תמוצו והתענגתם מזיו כבודה. וצריכים להודיע לכל העולם כולו, לעלובי הגלות האפלה, כי הצינור של החיים המלאים שפע אור ונעימות קדושה של ארץ חמדתו החל להפתח, הנצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו. ארץ נעימה דורשת היא את בניה, פושטת היא את זרועותיה אלהים באהבה, על כל פשעים היא מכסה באהבתה, שובו שובו, בנים גולים, בנים נדחים, לחיק אמכם, שובו וזכרו אל חיים מחוללכם, זכרו נעימות מתיקות עז אהבתו, אשר בבית אמנו וחרר הורתנו, הנה הוא מיחל לגלותה לנו. ואם ראשית הגילוי רק קוי אור דקים אנו רואים, במהרה תפרץ האורה, מלא רוחב ארצנו עמנו אל.